

ГАЛАКТИКА • ДМИТРИЙ БИЛЕНКИН
БИЛЕНКИН ГАЛАКТИКА

ЖИВИЯТ ПЯСЪК

ДМИТРИЙ БИЛЕНКИН

ЖИВИЯТ ПЯСЪК

НАУЧНОФАНТАСТИЧНИ

РАЗКАЗИ

Превод: Георги Димитров Георгиев, Цвета Пеева, Мария Георгиева,
Искра Баева, Александра Каназирска, Александър Кючуков, Мая
Халачева, Елка Хаджиева

chitanka.info

Българските любители на фантастиката познават Биленкин от страниците на сп. „Космос“ и в-к „Орбита“. Целта на това издание е да представи по-цялостно този оригинален фантаст и безспорно талантлив писател — тук са включени разкази от четирите сборника на Дм. Биленкин, излезли в „Библиотека советской фантастики“. Това са произведения за първите космически обитатели, за всепроникващата сила на тяхното знание и тежката отговорност на труда им, за това, как в най-сложните ситуации побеждават разумът, човечността и мъжеството.

ОБРЪЩЕНИЕ КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

Ще започна отдалеч.

Помня добре началото на военната зима през 1941–1942 година. Многомилионният поток на евакуацията, в който като жалка струйка би се разтворило всяко от великите преселения на народите в древността, подхвана и мен, осемгодишния, и аз се озовах в един далечен сибирски град, където нямаше нито затъмнения, нито бомбардировки. От всичко преживяно паметта пази и такъв спомен: зад прозореца мрак и виелица, тревожните съобщения от фронта смразяват душата. Изпитвам страшен глад, но го забравям, защото в трептящата светлина на кандилото (електричеството бе нужно за заводите и в жилищата често го спираха), в тази мътна и несигурна светлина на саморъчно направеното газениче пред мен лежи книга. Жул Верн, Уелс, някой друг? Няма значение! Защото вече не съм в тъмната стая, аз съм там, пресичам Космоса с героите — астронавти, приближавам се към сребристата Луна. А може би и към други планети? С неземен блясък искрят чуждите планини и кратери, където още не е стъпвал човешки крак. Какво има там? Какви неизвестности ме очакват?

Ако тогава някой ми бе пошепнал, че всичко това е вече близко до действителността, че в зряла възраст самият аз ще се срещна с космонавти пред телевизионната камера — нямаше да повярвам.

А тогава вече всичко се е подготвяло...

И не без участието на фантастиката, както се разбра по-късно — това твърдо и определено заявиха пред целия свят самите космонавти.

Да, защото всяко постижение се осъществява по „формулата на Циолковски“. Отначало са мечтите и фантазията. После — теорията и изчисленията. И едва след тях идва делото! В духовния Космос, както и в реалния, трябва да се задействуват всички степени. Фантастиката тук играе ролята на импулс, на катализатор, на запалителна искра.

И тази нейна роля ще расте, убеден съм. Светът се изменя толкова стремително, че ние все по-бързо преминаваме от едно

състояние на живота, което преди ни се е струвало фантастично, към друго, още по-фантастично. На срещи с читатели често ме питат: „Как си представяте ХХІ век?“ Аз отговарям: „Пътят на развитието е вероятен, но със сигурност знам едно — в какъвто и вариант да се появи ХХІ век, на нас, днешните хора, той ще ни се стори фантастичен. Който е по-млад, нека провери!“

Възниква проблемът за духовното, което винаги изпреварва практическото овладяване на неизвестните пространства, проблемът да се подгответим за фантастичната реалност на бъдещето.

Не винаги фантастиката буди мечти. Понякога тя предупреждава. Нашата съвременност мъчно може да се нарече идилична, а писателят пише за онова, което го вълнува, за което не може да не пише. Изобразяването на отрицателното, художествената проекция, на негативните тенденции в бъдещето лично на мен не ми доставя радост, а вероятно и на читателите. Но какво да се прави? Космонавтът Георгий Гречко отправи благодарност пред целия народ по телевизията към фантастиката за нейната роля в овладяването на Космоса. Но макар никой да не е предявил към нас сериозни претенции, ние, фантастите, трябва да си ги предявим са ми. А именно: фантастиката не вдигна отрано екологичната тревога, ние се сепнахме едва когато тя изпълни странициите на вестниците. А ако фантастиката навреме бе запалила тревожния сигнал — може би тогава щяхме да се сепнем по-рано? Може би сега щяха да ни благодарят за нашите „мрачни“ произведения? Кой знае...

Трябва ли след всичко казано дотук да пояснявам откъде се е появил у мен и у милионите мои съвременници интересът към фантастиката? Особено силно е това влечење сред младежката: нали тя ще живее в ХХІ век тя ще строи бъдещето. В духовния Космос, както и във физическия, трябва да се задействуват всички степени. Иначе човек лесно може да затъне в еснафство и да напусне великата борба за желаното бъдеще.

Фантастиката за мен — ако перифразирам известното изречение — е продължение на реализма с други средства. До подобен извод стигна наскоро и такъв майстор на словото като Чингиз Айтматов.

Да, в онова, което пишем, има повече реалност отколкото е прието да се мисли. Понякога разпознават моите герои: „А, този е единок си...“ Вярно е. За фантастиката действителността е онова, което за

Антей е била земята. Дотолкова, че веднъж в един разказ (тук го няма, не го търсете) аз зачеркнах пасажа, поясняващ мястото на действието. Направих го, доколкото си спомням, грижливо. Но веднага при второто ми идване в България ми зададоха въпроса: „А вярно ли е, че действието на този ваш разказ се развива в България?“

Познаха! В България, както много пъти съм се убеждавал, читателят е много внимателен, доброжелателен, но и взискателен. И да стигнеш чрез книгите си до него е отговорно и приятно.

Надявам се, че тези чувства са взаимни.

И още нещо, може би най-важното. Наскоро се срещнах с един млад изследовател — медик, направил важно и интересно откритие. Мимоходом го запитах: „А фантастика четете ли?“ Той дори се учуди: „Та аз съм възпитан от нея, без нея нямаше да съществува и моята работа!“

Неведнъж ми се е случвало да чувам подобни думи от прославени учени, от космонавти, а още по-често от млади хора с умно, интересно мислене, трудолюбиви и вдъхновени, от които може да се очаква много в най-различни области. С това съвсем не искам да кажа, че такива хора няма сред онези, които не четат фантастика. Има, разбира се, и то немалко! Но най-често, както навсякъде забелязах, влечението към научната фантастика винаги, винаги е съпроводено с духовно и умствено търсене на новото, с желание светът да бъде подобрен, с гражданска отговорност за всичко, което ни заобикаля (говоря за социалистическите страни, западният читател ми е много по-малко познат). Това е радостно, защото то е и оценка на нашия труд. Но и отговорно. Ще кажат ли някога за нас, сегашните, онова, което космонавтите казаха вече за фантастиката от миналото? Ако кажат, значи, не сме писали напразно. А ако не кажат...

Думата, както винаги, имаш ти, читателю.

ГЕНИАЛНИЯТ ДОМ

— Моля — с широк жест го покани Юрков. — Избирайте.
— Тук ли? — запита Смолин, като излизаше от реалета.
— Ако ви харесва.

Изпъстрените с точки очи на Юрков бягаха встани, уж безучастно, но в тях за миг плисваше стаена дяволитост. Смолин недоверчиво се огледа.

Тревата на поляната пъстриеше в толкова ярки съцветия, че ти се искаше да ги притиснеш до гърдите си. Редките брези хвърляха върху нея прошарена сянка. От трите страни напираше гора, а от четвъртата поляната се спускаше терасовидно към сребриста рекичка, отвъд която се редуваха хълмове чак до хоризонта. В млечносинкавата далнина на небето се врязваха снежни върхове.

Смолин пое дълбоко въздух.

— Чудесно е тук...
— Тогава да започваме — делово каза Юрков.

Жилавата му фигура се пресегна през борда на реалета.

Той измъкна от седалката на реалета голяма, явно тежка чанта, извади оттам полупрозрачен кристал и го подаде на Смолин. По форма приличаше на кристалното яйце, с което Смолин бе играл в детството си. Само че по размери това яйце бе доста по-голямо от старинната играчка.

— Да, големичко е — проследил погледа му, рече Юрков. — Обикновен експериментален образец. Дръжте...

„Яйцето“ неочеквано се оказа леко. Смолин неловко го притисна до гърдите си. На пипане беше топло и еластично. В зеленикавата му вътрешност преливаха някакви вълни, припламваха слаби виолетови светлинки.

— Има странен вид — промълви Смолин.
— Естествено — усмихна се Юрков. — Действувайте.
— Как?

— Много просто. Избирайте площадка. Където искате. Няма значение, ако почвата е малко неравна или има слаб наклон. Заставате там, където според вас е центърът на площадката. Внимавайте само до най-близкото дърво или храст да има най-малко десетина метра. Това е всичко.

Смолин направи няколко неуверени крачки.

— Может би тук? — запита той.

— Прекрасно. Хвърлете яйцето.

— Просто така?

— Естествено.

— Жалко за хубавото място...

— Няма да бъде повредено. Хвърляйте.

Смолин пусна предпазливо кристала на земята. Светлият край на облака, засиял, докосна слънцето. Поляната потъна в сянка. Лъчите на слънцето падаха косо, като прожектори, върху снежните върхове на далечната планинска верига.

— Сега се отдръпнете.

Все от същата чанта Юрков извади лъскава черна тръба, завършваща с призматичен рефлектор. Отстъпвайки към реалета, той взе да размотава шнура.

— По-далеч, застанете по-далеч, сега тук ще се извие вятър. Свалете видеотелефона си, може да се повреди. — Юрков свали от китката си своя видеотелефон и го оставил на седалката на реалета.

— Оставете и вашия тук, така ще бъде защитен от лъчите. Сега всичко е наред. Започваме.

Юрков включи шнура и насочи тръбата към кристала. В нея нещо забръмча. Още нищо не се случваше. Цвърчаха щурци, зеленикавият кристал продължаваше спокойно да си лежи сред лайкучките. Само дето беше потъмнял и в тревата приличаше на обикновен камък. После нещо се измени. Мъгла обви кристала като при бързо въртене и онова, което доскоро приличаше на камък, започна да се топи, превърна се в ръждивочервена маса, която почна да набъбва.

— Аха — рече Юрков. — Виждате ли?

То увеличи обема си, приемайки формата на гъба. После бясно заизпуска кълба дим. Заприлича на миниатюрен атомен взрив. Само че безшумен и без огнени струи.

Откъм гърбовете им се изви остьр вятър, забуча, заогъва върховете на близките брези, понесе се над горичката. Захвърчаха суhi листа, клечици и безследно изчезнаха в тъмния гъбовиден вихър.

— Да поседнем — предложи Юрков. — Няма да стане скоро. — Той седна, като продължаваше да държи тръбата на изльчвателя. — Като дух от бутилка, а? Не ви ли прилича?

Не, вече не приличаше на дух от бутилка. Сега над поляната, опирайки се на тънко краче, бе надвиснала кафява маса. Извиваше се, ставаше постепенно ъгловата. В нея избиха жълти и червеникови петна, които бързо меняха формата си. Въздухът затрептя като в мараня, пречупвайки очертанията на наведените дървета.

От долната страна на масата се отделиха четири израства и дружно докоснаха земята.

— Коренната фаза — обясни Юрков. — Въздухът предоставя на нашето отроче азот, кислород и въглерод. Останалите необходими вещества то, както подобава на всяко порядъчно растение, си взима от почвата. А моят изльчвател играе ролята на слънце... А това е вече сегментарната фаза!

Вятърът поутихна. На метър и половина от земята се бе, образувала гладка плоскост с пет забити в почвата опори — четири в ъглите, петата, най-дебела, точно в центъра. Тревата наоколо бе покрита сякаш със скреж. Масата, заела вече солиден обем в пространството, ставаше явно стъкловидна, макар че вътрешното кипене не стихваше. Очерта се една полусфера, втора, трета. Очертаха се обемите на някакви образувания, които бързо, като в калейдоскоп, променяха повърхнините си. Издуваха се, извиваха се, после хълтваха. Една от полусферите потече и сега представляваше стена, а в средата ѝ имаше най-обикновен, леко изпъкнал прозорец.

Вятърът съвсем стихна. Къщата продължаваше да се оформя. Сякаш вътре работеха нечии сръчни пръсти. Юрков отдавна бе оставил изльчвателя и разсеяно гледаше встрани, дъвчайки някаква сламка.

Слънцето изпълзя от облака и първият ярък лъч се отрази в кристалните плоскости на прозорците, огря извитите стени, очертаха се сенките, сякаш изкусна четка бе положила последната си мазка.

— И така — Юрков погледна часовника си, — само за седемнадесет и половина минути. Честита ви нова къща.

— Да-а... — вирнал брадичка, Смолин оглеждаше къщата. — Ембриотехниката, както виждам, е отишла много напред. Каква бързина и точност!

— Стaraем се — Юрков сдържано се усмихна. Впрочем, главното в случая не е скоростта. Изобщо класическата ембриотехника е вече отминал етап.

— Отминал ли?

— Основният принцип си е същият — да вършим всичко както природата, да го правим дори по-добре от природата. Съвпадат и основните начини на строителство. Зародиш, семе, клетка, в която е заложена цялата генетична програма за развитието на организма, както в жъльда е скрит бъдещият дъб. Храненето и растежът са за сметка, така да се каже, на местните материали — въздуха, почвата, водата, енергията на слънцето... тоест на излъчвателя, но това не е съществено. С една дума, аналогията е пълна, освен скоростта — тя е милион пъти по-голяма. Човек ускорява всичко, до което се докосне. Не е ли така?

— Всичко ли? И себе си знаци. — Смолин недоверчиво поклати глава. — Но вие не отговорихте на моя въпрос.

— Имайте търпение. Вие не само ще чуете, но и ще видите отговора.

— Ще го видя ли?

— Така, както виждате тази къща.

— Тогава защо да не направим това сега?

— Първо трябва да ви покажа къщата, а ние не можем да пристъпим прага, докато там не се установи термодинамично равновесие. И второ — моите прадеди не случайно са били амбулантни търговци — аз обичам да се похвала със стоката си!

— Стока ли казвате? Отдавна не бях чувал този архаизъм.

— Архаизъм е наистина. И все пак не е без значение това, дали тази хижа ще ви хареса. Повярвайте ми, сравнението не е чак толкова нелепо.

— Дълго ли ще говорите с недомълвки?

— Отначало нека да обобщим най-главното. Обожавам последователността! Вие искахте да поживеете и да поработите в усамотено и красivo място. Така ли? Така. Избрахте мястото, ето ви и къщата. Харесва ли ви?

Смолин кимна. Къщата приличаше на изящна раковина, охранявана от брезите. Макар да беше издигната над земята и опорите да изглеждаха хилави, не се получаваше впечатление за неустойчивост. Коя бе причината? Не в стълбата, която се спускаше от входната врата. Очевидно криеше се в пропорциите. Къщата просто се включваше в околния пейзаж. В нея имаше характерната за творенията на природата естественост. Да, създателите ѝ умееха да работят с размах и вкус.

— Неловко ми е някак — промърмори Смолин. — Такова нещо заради един човек. Аз разбирам, къщата не е построена само заради мен, в нея ще живеят и други хора. Но... Това пък какво е?

Внезапно основите на къщата засветиха, изльчвайки към земята меко разсеяно сияние.

— Да вървим!

Юрков грабна чантата си и заситни към къщата.

— Тази светлина — подхвърли той — означава, че къщата е готова да приеме стопаните си. Впрочем вие се страхувахте, че строителството ще повреди поляната. Надзърнете под основите.

Смолин се наведе. Цялата плоскост изльчваше топли слънчеви отблъсъци. Под къщата и около нея проблясваха капчици гъста роса. Тревата навсякъде изглеждаше както преди, само около централната опора се виждаше изсъхнала ивица.

— И там ще се оправи — махна с ръка Юрков. — Съгласете се, че нашата къща с нищо не е навредила на природата.

— Значи, тази светлина замества слънцето на останалата в сянка трева.

— Точно така. Влизайте, влизайте. Трябва да ви представя на къщата.

— В какъв смисъл?

— В буквален, да ви запозная. Все пак това не са просто стени, покрив и така нататък. Пред вас е квазисъщество. Расте, храни се,диша — живее в известен смисъл.

— Живее?

— Добре, добре — функционира. В случая и философът ще се обърка. Може да не изтривате краката си. Колкото и да са мръсни подметките, стълбата ще изсмуче всичко.

— На принципа на перисталниката ли?

— Разбира се.

Подметките леко полепваха към стъпалата. Смолин натисна по-силно крак. Обувката му потъна в пореста, еластична материя.

— Не е ново...

— А, излишни новости не са необходими. Те и без това изобилствуват тук, сигурен съм.

В антрето Юрков се спря.

— Последната операция, само за минута. Виждате ли този червен кръг на стената? Тук е контактът. Махаме предпазителя. Има гнездо за батерията. Взимаме я... — Юрков извади от чантата си цилиндър, свали капачката му. Разкриха се металните пластинки на контакта. — Ето! Пъхаме батерията в гнездото — следете! — така, влезе... За месец, а и за повече къщата е обезпечена с енергия. Срокът за зареждането ѝ наново зависи от вашите потребности и състоянието на небето. Освен това къщата разполага и с малък запас активационна енергия, която се е натрупала по време на строителството. Но това е дреболия, както впрочем и светлината на слънцето. Истинското сърце на къщата е тук! Сега да разгледаме помещениета. Моля.

Стайте бяха две — по-малката предназначена за кабинет, по-голямата — за спалня. Кехлибарените плоскости на стените отразяваха слънчевата светлина, струяща от прозорците. Отблясъците се събираха в извития кремав таван като в чаша. В спалнята, на огромен стереоекран, се поклащаха сенките на брезите. В стаите нямаше никакви мебели. Смолин вдигна вежди.

— Мисломебели ли?

— Да.

Юрков махна изящно с ръка. Подът се изду, образува облегало и седалка — Юрков, без да се огледа, се отпусна в оформилото се вече кресло.

— Не ви ли харесва?

— Не казвам, че не ми харесва. Но по-просто е да се поставят обикновени мебели. Ще се спести излишно изразходване на мускулна и мисловна енергия.

— Преувеличавате — с незабележимо движение Юрков преправи креслото си и сега почти се излегна в него. — Не е толкова сложно и трудно. По-добре ли е да мъкнем цялата обстановка със себе си? Две премествания са равни на един пожар, са казвали едно време.

Впрочем не намирате ли, че светлината е прекалено рязка? Не взехме пердeta, но...

Юрков капризно присви очи. Кристалът на прозореца, оставайки все така прозрачен, мигновено потъмня и светлината в стаята стана по-приятна, разсеяна.

— Тънка работа — призна Смолин.

— Това не е нищо! — скочилият Юрков имаше вид на фокусник, в ръкава на който потрепва гълъб... — Елате, тук се вижда колко е тънък биолитът на прозореца. А какво ще стане при по-силен удар? Ако се разлудува дете? Затича се, бълсне се... Все пак височината е към два метра. Да възпроизведем положението. Аз имам по-голяма маса от едно дете, затичвам се... Не гледайте мен, а прозореца! Едно, две...

Юрков се спусна. Материалът беше толкова прозрачен и тънък, че изглеждаше сякаш Юрков ще излети като снаряд през прозореца. Смолин неволно понечи да го хване. Напразно. Прозорецът сякаш мигна, сви се по-бързо от зеницата на окото и отблъсна Юрков, както стената топка. Смолин ахна. Прозорецът бавно почна да се разширява, изпъкналият биолит се изглади и всичко прие предишния си вид.

— Не би ли било по-просто да направите биолита по-дебел? — с недоумение промърмори Смолин.

— Пита се дали е трябало — Юрков се усмихна. — О, вие не можете още да си представите каква е нашата къща. Добре, да продължим разглеждането. Тук е кухнята, тук — банята, тук — тоалетната. Вода между впрочем подава самата къща: колкото и дълбоко да се намира водоносният пласт, централната опора ще стигне до него не по-зле от корените на всяко дърво. Тук е сауната... Тук... Тук...

Юрков продължаваше да изрежда, това пречеше на Смолин да посвикне с къщата. Мъкнеше се след него и само кимаше в отговор.

— Усещате ли някакъв мирис. Или дъх на застоялост?

— Какво? О, не. Въздухът е свеж.

— Горски! Обърнете внимание. Във всички помещения въздухът е свеж, горски! Въпреки че в къщата непрекъснато стават обменни реакции. Даже тухлата мирише, камо ли живо същество... Напразно ще търсите вентилационна уредба или някакъв процеп. Пълна херметичност. Вентилация в обикновения смисъл на думата няма, няма

никакви отдушници, нито течения, а въпреки това въздухът е прекрасен. Виждали ли сте нещо подобно?

— Да си призная, не.

— Досещате ли се как е устроено?

Смолин поклати глава. Юрков благовейно понижи глас:

— Прозорците дишат, те вентилират въздуха. Милиарди невидими устица, без прозрачността да пострада, как ви се струва? Ето защо слоят е толкова тънък. Всичко е предвидено! Някога наричаха тези къщи машини за живот. По-добре да я наречем консервна кутия. Функционално нашата къща е организъм. И като всеки организъм тя се стреми да поддържа в себе си оптимална среда. Принципът на хомеостата. Никоя друга къща не е способна едновременно да се самоподдържа и да произвежда всичко необходимо за човека — да се самозащищава, както стана с прозореца, и да охранява човека. Растение, чийто реакции са ускорени милион пъти. Нека вилнеят бури, да стават земетресения, враг да ви напада с оръдия — можете да спите спокойно. Къщата ще пусне допълнителни корени, мигновено ще упълтни стените си, с една дума — ще се приспособи към новите условия.

— Прекрасно жилище за бурните планети...

— Идеално!... Ето по кое се различава нашата къща от всички творения на природата и техниката. Растението съществува само за себе си. Машината изцяло ни принадлежи, но уви, тя е инертна материя. Ние кръстосахме двата типа еволюции, взехме достойнствата им и премахнахме недостатъците. Основната програма за жизнената дейност на къщата е да обезпечава нуждите на човека като свои собствени. Ако тя имаше поне проблясък на разум, би ни осъзнала като своя най-важна част. Душа, ако искате. Въздухът — за нас, водата — за нас, топлината, безотказността и изменчивостта на това „тяло“ — всичко, всичко е само за нас.

— Гениално! — не издържа Смолин. — А как сте с галушките?

— С к-какво? — Юрков се закашля. — Какви галушки?

— Със сметана. Същите онези, които скачали в устата на Пацюк. Не помните ли? Имало някога, много отдавна, такъв писател — Гогол, знаете ли го? Той е, написал това.

Юрков рухна в едва успялото да се разгъне под него кресло.

— Да-а — проточи той, гледайки замислено Смолин. — Каквото повикало, такова се и обадило. Запознават те с чудото на техниката, а в отговор ти... Откровена и ярка реакция, благодаря.

Смолин се обърка.

— Извинете, аз може би доста рязко... — Той смутено се изчерви. — Не знам какво ми стана. Простете! Вие така обожавате своята рожба, че разбира се...

— Тя не е изцяло моя, за жалост. Като техносоциолог, аз съм свързан повече с изпробването ѝ.

— Но все пак вие се гордеете, възхищавате се от този дом, а аз...

— Виж, това е така.

— Повярвайте ми, той наистина е достоен за възхищение! Не ви правя комплимент. Само като си представя, че всичко това — стени, кранове, дишачи и самосъхраняващи се прозорци, творящ мебели под — цялата тази немислена сложност само преди миг бе един кристал, носещ запис в себе си, аз просто не мога да повярвам. Та вие сте надминали природата. Поздравявам ви от сърце!

— Благодаря. Само че какво сложно има тук. — Юрков леко махна с ръка. — Гордея се, да, но като си помисля, че самите ние, очите ни, способни да плачат, неуморимото сърце, мозъкът, проникващ във Вселената, всичко, всичко е възникнало от ядрата на нищожни молекули, било е запис, код в самите тях... Къде можем ние да се мерим с природата! Добре, аз не ви се сърдя. Даже напротив... Но... нещо не сте във възторг от нашия дом. Какво има?

— Работата е там... — търсейки думи, Смолин взе да се разхожда из стаята. — Не, първо, един въпрос. Защо на мен — именно на мен — предложихте експерименталната си новост? Моите вкусове и предпочтения са...

— Именно те определиха избора. Къщата е експериментална, но не в техническо отношение — тук всичко е изпробвано. Както се досещате, тя ще промени коренно начина на живот на цялото човечество. Ето защо трябва предварително да знаем кой как ще я възприеме. Прогресьт винаги е имал и обратна страна — едни хора приветствуват всяка новост, а други я посрещнат с неприязнь. Нас ни интересува именно тази по-голяма част от човечеството. Вие сте типичен неин представител.

— Много съм ви признателен — измърмори Смолин. — Поласкан съм, че ме смятате за типичен консерватор.

— Умерен, умерен! — Юрков се засмя. — Нима това е оскърбително понятие? Не сме в двадесети век, както справедливо отбелязахте. И какво излезе то... Май дойде моят ред да се извинявам.

— Ех, колко сте хитър! — възхити се Смолин. — Успяхте да се доберете до изгодна за вас позиция.

Усмивката на Юрков стана ослепителна.

— Просто ми е нужна откровена критика. Но ако вие все още се сърдите.

— Още малко и ще ми напомните един училищен текст за значението на баласта да предпази кораба от преобръщане, колкото и „прогресистите“ да увеличават скоростта му. Разменихме си мили любезности — сега сме квит. Аз също съм за откровени, делови отношения. Какво конкретно бихте искали от мен?

— За сега една предварителна критика на къщата, като след запознанство.

— Ще има критика, не се беспокойте — Смолин с мъка си оформи кресло и седна срещу Юрков. — Не искам да се спирам на дреболиите. На прозорците, които са толкова съвършени, че не могат да се отварят, макар понякога да е приятно да те лъхне ветрец...

— Съгласен съм — кимна Юрков. — Къщата пази своята цялост, ето това е обратната страна на медала. Надяваме се, че в бъдещите модели...

— Дреболия!... А давате ли си сметка какво сте направили? Къщи, никнешци като гъби, ще покрият цялата земя. Освен резерватите много скоро не ще остане незастроено място. Нима историята с автомобилите на нищо не ни научи? Те поне бързо ръждясваха. А милиардите ваши къщи? В какво ще превърнете планетата?

— Вярно! — Юрков се удари по коляното. — Милиарди, казвате? Във всяко кътче на земята, А какво ще кажете за стотици милиарди? Трилиони? Всеки човек ще получи възможност да си построи такъв дом, и то по свой вкус. И не един, а колкото поискаш. Ето я истинската перспектива. Не ме гледайте така! Сега ще ви покажа нещо. Елате, елате!

Юрков хвана Смолин и го заведе в антрето.

— Тук — пръстът на Юрков посочи гнездото на батерията — е скрита най-важната особеност на къщата. Почакайте, не възразявайте! В какво е основното противоречие на съвременното строителство? Че на човека са нужни помещения в най-различни места на планетата — за работа, за почивка, когато пътува, а не може да живее във всичките едновременно. Затова има толкова празни и полупразни сгради, които са необходими само за определен случай, временно. Излишен разход на материали и пространство. Какво следователно трябва да бъде идеалното строителство? Къщата да я има, докато е необходима и когато нуждата от нея отпадне, да я няма. Ние се намираме точно в такава къща.

— Нима искате да кажете, че...

— Да!!! Първо махаме капачето. Тук, както виждате, има най-обикновен бутон за изключване. Второ — сваляме, без да пипаме батерията, предпазителя! Натиснете!

— И... какво ще стане?

— Къщата ще изчезне.

Ръката на Смолин замря на бутона.

— А ще успеем ли да избягаме?

— Докато има човек в някое от помещенията, къщата ще остане цяла. По-смело. Така... Сега — навън. Не бързайте, задействува със закъснение от три минути. За всеки случай... А сега се разположете спокойно на тревата и гледайте.

Къщата пред очите им почна да омеква, да се смалява, да се топи. Обви се в мъгла. Задуха вятър. Клоните на брезите се запревиваха. Замириса на озон.

Юрков спокойно гледаше часовника си.

— Точно деветнадесет минути. — Той стана и се протегна. — Какво ще кажете?

— Гениално! — Смаян, Смолин се взираше в мястото, където до преди малко стоеше къщата. — Не съм и сънувал такова нещо!

— Вярвам ви. — С пружиниращи крачки Юрков обходи мястото.

— Чиста поляна. Къщата я няма, разпадна се, като върна на природата всичко, което бе взела. Напълно затворен кръг! А!

Смолин затърси някакви следи по тревата. Пет кръгчета с повалена трева, увехнала по края. Нищо друго. Не, не само това. Точно

в средата лежеше цилиндърът на батерията, а до него зеленикавото яйце.

— Можете да го вземете — ликуващ Юрков — и пак да го използвате.

— А този... зародиш... същият ли е? — кой знае защо шепнешком запита Смолин.

— И да, и не — весело отвърна Юрков. — От този „жълъд“ ще израсне нова къща, не по-лоша от предишната. Което ще видим ей сега...

Той тръгна, подсвирквайки си, към реалета за излъчвателя.

Отново задуха вятър. Излегнат на тревата, Смолин наблюдаваше как расте къщата. Неговата къща. Къща, която се появяваше и изчезваше като фокус, която можеш да пренесеш на другия край на света в чантата си, да я построиш там и пак да я скриеш в джоба си. Къща, която взима всичко от природата, а после ѝ го връща като дървото, като лайкучката.

— Моля, заповядайте! — извика Юрков.

Зданието бе малко по-различно от предишното. Размерите, пропорциите се бяха запазили, разликата беше в някои дребни подробности.

— Правилно — изпревари въпроса му Юрков. — Децата никога не приличат напълно на родителите си. Впрочем еднообразието омръзва. Сега вече сам се разпореждайте, като стопанин.

Смолин влезе в къщата, сам постави батерията, разгledа помещението. Юрков вървеше с безразличен вид подире му. Въздухът навсякъде бе свеж и приятен, от крановете бодро течеше вода, стереоекранът превключваше от една програма на друга, мисломебелите, извивайки се послушно, приемаха нужната форма. Зад прозорците зеленееше гората, лъкатушещата река искреще като посипана със звезди, но от гънките на хълмовете вече пропълзяваха глухи предвечерни сенки.

— Надявам се, че вашият запас от чудеса е изчерпан. — Смолин се обърна и го погледна.

— Уви! — Юрков съкрушено разтвори ръце.

— Не се ли превръща къщата в... мелница, или в дракон?

Юрков иронично се усмихна:

— Ако настоявате...

— Какво, какво?

— Не, не, аз се пошегувах. Работата по далечна хибридизация все още е в теоретическия си стадий.

— Но! — Смолин тежко се отпусна в креслото. — Чуйте, драги прогресисте... Не прекалявате ли? За каква хибридизация говорите? Между какво?

— Между къща и реалет. Та нали всяко дело трябва да има перспектива, не е ли така? Портативен домолет, какво лошо има?

— Просто е забележително! — ядосан изрече Смолин. — Тъкмо имах нужда от малка летяща къщичка. Ето какво — нямате ли една пристра селска къща?

— Селска къща? А, от онези древните, от трупи, на пачи крак. Ами, разбира се, разработва се такъв ембриоескиз. Стени от сечени дървета...

— Достатъчно! — направо изкрешя Смолин. — Още една дума и ще... Искам просто и скучно да поживея във вашия идеален дом.

— Това е — усмихна се Юрков. — Сега ще донеса нещата ви.

— Защо? Аз сам.

— Не, това е мое задължение.

Свивайки рамене, Смолин остана в креслото. Мълчанието на къщата го обви. Никакъв звук, пълна неподвижност, като в омагьосан замък. И не съвсем. Косите лъчи на слънцето осветяваха прашинките и той забеляза, че стените привличаха към себе си този светъл пърхаш рой. Навсякъде се усещаше присъствието на къщата, като невидим, услужлив слуга. Едва сега Смолин осъзна, че не е заобиколен просто от стени, а е вътре в организъм, който диша, живее свой таен живот. Скочи рязко и отиде до прозореца. Пейзажът навън бе спокоен, привичен. Обърна се. Стаята беше стая — просторна, уютна. Нервите му се отпуснаха. „Консерватор си ти — укори се Смолин. — Наистина си консерватор. Живяхме в пещери, в небостъргачи, сега ще поживеем в ембриоди. Всичко е въпрос на навик.“

Съвсем отблизо се усещаше миризът на материала — неопределен, тръпчив, какъвто понякога се носи над горска поляна. Поглади стената. На пипане материалът приличаше на дърво, на гладка борова дъска. Пръстите му усетиха приятна прохлада, но това не беше студенината на камъка, на пластобетона; така прохладна можеше да бъде само кората на бора в някоя дълбока сянка по пладне.

Непонятен шум в антрето привлече вниманието му. Зачу се глух удар.

— Юрков, да ви помогна ли? — викна Смолин.

Изтича в антрето и замря като вцепенен. Разрошен, мърморейки ядосано, Юрков бълскаше с рамо вратата, но тя не помръдва. От вещите, които трябваше да донесе, нямаше и следа.

— Какво ви е?

— Нищо, нищо, абсолютно нищо, тука... малка бъркотия... Аз само за мен...

Юрков бълсна с рамо вратата, но тя не се помръдна.

— Но тя е заключена — изуми се Смолин.

— Не е заключена — промърмori Юрков. — Нещо заяде. Хайде заедно, едновременно...

Смолин се спусна да му помага. От дружния трясък вратата леко се огъна.

— Аха! Още малко...

— Юрков! — Смолин ужасен го хвана за ръката. — Гледайте. Стената сраства с вратата!

— Вие сте полуудели.

— Пролуката изчезва. Вижте!

Зачервеното от усилията лице на Юрков пребледня.

— Хайде, бързо, по-силно! Раз, два...

От силния удар вратата отново се огъна.

— Поддава!

Нищо подобно — те сякаш се бълскаха в скала.

— Юрков — задъхан рече Смолин, — това не ми харесва.

— И на мен също.

— Как ще излезем оттук? Слушайте, да не сте събркали зародиша? Може би това е блиндаж или затвор за любители на старини?

— Не се шегувайте — търкайки мрачно рамото си, каза Юрков.

— Невероятно, но къщата като че ли иска да пи зазида.

— Тогава извикайте техническата помощ!

Юрков го погледна изпод вежди.

— Видеофоните ни останаха в реалета, ако си спомняте.

Смолин машинично опира китката си, където винаги, откакто се помнеше, беше верижката, необходима и привична като въздуха.

— Каква несъобразителност! — кипна Смолин. — Това... Къде отивате?

Юрков изтича в стаята, трескаво оформи табуретка и с всички сили я запрати в прозореца. Табуретката се смачка.

— Така си и мислех — Юрков захвърли табуретката. — Ругайте, проклиняйте, но аз нищо не мога да разбера!

— Успокойте се — кратко каза Смолин. — Мен — не, но вас навярно ще ви потърсят, ако не днес, утре.

— Кажете по-добре — след месец! Ама че съвпадение! Всички знаят, че тази нощ отлитам при жена си на Марс и дълго няма да ме има.

Смолин тихо се разсмя.

— Толкова забавно ли намирате положението ни? — измърмори Юрков.

— Извинете... Забравих, че за вас това не е просто приключение.

— Не е там работата — Юрков шумно седна в креслото. — Нямам понятие какво може да е станало с къщата и това ме тревожи повече от всичко. Какво ли е намислила?

— Намислила? Но нали вие казахте, че тя не...

— Тя е разумна толкова, колкото и брезата, не се хващайте за думата. И все пак сега прояви самостоятелност. Нарушена е програмата, което в същност е невъзможно.

— Хм... — Смолин също седна. Оранжев лъч от залязыващото слънце се плъзна по коленете му. — Аз, разбира се, не съм ембриотехник, но през свободното си време обичам да се занимавам с цветя. Програма, после самостоятелност, всичко е свобода на волята. Трябва да си изясним нещата спокойно, без да бързаме.

— Просто нищо друго не ни остава — раздразнено отговори Юрков. — Не виждам изход, а знам, че трябва, задължително е да го има и толкова по-зле за нас, ако не го намерим.

— Да, глупаво положение — съгласи се Смолин. — Просто нелепо!... Вие казвате — нарушенa е програмата. Коя програма? Всичко, което едно растение прави, е за самосъхранение. На себе си, на потомството, на вида... Впрочем така действува всяко същество. Тази програма, доколкото разбирам, е присъща и на нашата къща.

— Разбира се. Но основната й програма е съхранение на обитателите. Тоест на нас. И тя е нарушенa.

— Така ли? Но постъпката на къщата — защото тона, което тя направи, може да се нарече постъпка — според мен не противоречи нито на тази, нито на другата програма.

Юрков отчаяно заклати глава.

— Не, вие не разбираате! Нарушена е основната програма за опазване на обитателите. Къщата престана да ми се подчинява. А втората програма изключва това.

— В нея има ли ясна команда, еднозначна, в този смисъл?

— Е, не съвсем. Когато имаш работа с генетиката, не може да се регламентира всичко до най-малки подробности. Даден е общият принцип.

— Ах, общият принцип — Смолин кисело се усмихна. — Веднъж, като се ровех в литературата, попаднах на древен юридически казус. Двама мъжаги пресрещали в тъмна безлюдна уличка самотни жени и най-учтиво им искали назаем пари. Не заплашвали, тяхното оръжие било самото положение, страхът от възможното насилие. Но формално те не нарушавали закона, нелепо е да се забранява на някого да иска от непознати хора назаем пари. Когато ги уловили, наложило се да допълнят закона.

— Защо оприличавате къщата на разумно същество? — намръщи се Юрков. — Стотици пъти е изпробвана и никога...

— Ами ако тази е мутант?

— Мутант?

— Защо не? Или тя не подлежи на мутации. Но генетиката е съвсем сходна.

Юрков отправи към Смолин поглед, пълен с недоумение.

— Но моля ви! Теоретическата вероятност за такава мутация... Но какво пък толкова я е накарало да мутира?

— Малко ли причини може да има? Космическа радиация, никакви почвени вещества...

— Не мислете създателите на къщата за толкова глупави! — отсече Юрков. — Те, разбира се, са отчели възможността за мутирани. Взели са под внимание всички известни фактори и... — Той замря с отворена уста. Какъв идиот съм аз! Как мога да бъда такъв метафизик! Слушайте, вие имате поразителен ум!

— Познах ли?

— Не, в случая не е само това! — Жестикулирайки, Юрков взе да се разхожда припряно из стаята. — Какво са нашите жалки мутации в сравнение с тази мигновена приспособимост. Имаме съвсем друг тип еволюция. Това ще преобръне цялата теория, нещо повече — ще създаде нова! Разбирате ли?! Биологичната еволюция е мутации плюс подбор; техническият прогрес е също своего рода мутации: изобретения, открития — и пак подбор. А новата еволюция от хибриден тип нали трябва да има свои, особени случаи на мутации и подбор? Ама че сме безмозъчни метафизици! Каква е първата, основна цел на къщата? Правилно, самосъхранението. Заповедта ни да се самоунищожи къщата противоречи ли ѝ? И още как! При какви условия „програмата за самоунищожение“ не би била изпълнена, дори ако е натиснато копчето? Аха, досетихте ли се? Няма да бъде изпълнена тогава и само тогава, когато в къщата се намира човек. Това е всичко. Тази къща стотици пъти е умирала при експериментите, а това е вече еволюция, подбор. И тя се е научила как да заобиколи забраната, без да я нарушава. Зазидвайки ни, тя придобива безсмъртие!

— А какво става с втората програма? — запита Смолин.

— Действията ѝ произтичат и от двете програми — Юрков ликуващо потри ръце. — Нали къщата може да се грижи за човека само тогава, когато човекът е в нея. Само! Не, това е поразително... Създадохме особен тип еволюция и мислеме, че идеално сме я приспособили към себе си. И тя веднага внесе поправки, приспособявайки нас. Гениална къща, а, какво ще кажете?

— Забележително — сухо каза Смолин. — А какво ще ядем сега, като сме затворени?

— Да-а... — Юрков клюмна. — Предвиждахме да научим бъдещите модели сами да пригответ всякаква, храна, но този... — Той се почеса по главата. — Боя се, че колкото и да е гениален, няма да се сети да ни поднесе бифтек. Нищо, нали изяснихме причината. Все ще измислим как да я надхитрим.

Навел глава, Юрков закрачи напред-назад из стаята. Смолин разсеяно го следеше с поглед. Десет минути минаха в мълчание. Двадесет. Половин час. Градината цяла потъна във вечерните сенки. Далеч, над сивкавомъгливите хълмове, бавно розовееха снежните върхове на планините. Смолин хвърли поглед нататък. Реалетът, с отпуснати криле, беше тъй близо до прозореца, че мисълта за неговата

недостижимост не се побираше в съзнанието му. Смолин от дете не обръщаше внимание на възможността всеки миг да се придвижва, където пожелае в пространството, така както не обръщаше внимание на това, че диша, затова случилото се все още му се струваше нереално. Той се опита да се отърси от това чувство, но не успя.

Затворени! Чувствува ли нещо къщата? Не, разбира се. И ако все пак чувствуваше, то всяко излизане на човека би й причинявало страдание, като загуба на най-скъпото, заради което живее на Земята. Сигурно би се гърчила от болка... Но тя усещаше някак си всичко, все пак го усещаше...

— Не можем ли някак да установим контакт с нея — не издържа Смолин. — Нали съществува контакт на равнището мисломебели?

— Глупаво, но вече опитах да й внуша нещо — отвърна Юрков.

— Не, способността на къщата да възприема си е останала подобна на способността на мицела под въздействието на топлината да отглежда печурки. Тук е по-сложно, но нивото на общуване е същото.

— Наистина жалко, че къщата ни е толкова несъобразителна...

— Да, но прогресът на еволюцията развива и съзнанието. Обръщайки се мислено към къщата, аз се надявах на нещо. Но напразно... Виж, в бъдещите...

— Още ли мислите за бъдещи модели? След този урок?

— Че как иначе! Новите свойства са нови възможности. Урок? Нима огънят не е унищожавал имущество и хора, но без него нямаше да има цивилизация. Нищо, ще се справим. Ще те надхитря аз теб, безмозъчна твар!

Юрков размаха юмрук и този нелеп жест се стори на Смолин естествен. Въпреки всяка логика той възприемаше къщата като одухотворено, даже злонамерено същество.

Юрков въздъхна шумно и се отпусна в креслото.

— Всичко е много просто — оживи се отново той. — Какво пречи да разбием прозореца? Способността на материала да се уплътнява. При какви условия прозорецът няма да се уплътнява? Тогава, когато в къщата се изчерпи енергията. Със слънчева енергия тя не е успяла да се запаси, а батерията... ще извадим. На работа, живо, и аз може би ще успея да хвана марсолета — Юрков изтича в антрето и след малко се върна с цилиндъра в ръка.

— Най-после — каза Смолин. — Нелепо е, но докато ви нямаше, ми се стори, че къщата е отгатнала плановете ни.

— И че е блокирала батерията, нали? — весело запита Юрков. — Знаете ли, и на мен ми хрумна подобна мисъл. Да, колко е силен първобитният страх! Така, сега на работа.

— Какво трябва да правим?

— Ще отворим крановете, водата да тече. Особено топлата, така ще се изразходва повече енергия... Ще запалим навсякъде осветлението, ще включим стереоекрана. Ще образуваме много мебели. Живо, започваме!

По-безумно нещо Смолин не можеше да си представи. Гърмеше музика, стените ослепително сияха, от сауната излизаше пара, на екрана като призраци подскачаха танцьори, водата шуртеше от крановете, а те с Юрков трупаха на камари маси, столове, дивани, кресла, всичките криви, недооформени като светкавичните им мислообрази. Подът се тресеше, те едва се провираха между всевъзможни скамейки, табуретки, софи, които се появяваха в най-неподходящия момент по прищевките на Юрков. А в краката им се търкаляше цилиндърът на батерията, но не им беше до нея — завладял ги беше никакъв неистов бяс. Зад изпотените прозорци мрачно чернееше нощта.

От тази луда треска мислите им се объркаха, сърцата им забиха в изнемога, но къщата също изнемогваше — все по-вяло се оформяха мебелите, водата не шуртеше така победоносно, светлината не заслепяваше очите и даже движенията на танцьорите станаха бавни. Музиката заскрибуца и спря на полутакт.

— Още малко — задъхвайки се, промълви Юрков.

Внезапно очите му се разшириха. С вик той се хвърли на пода и хвана цилиндъра. Нещо бледо, прилично на коренче, се опитваше да обхване батерията.

— Къщата я напипа!!!

Смолин гледаше смаян как Юрков се мъчи да издърпа цилиндъра, как от пода изникваха нови, шаващи израстъци.

— Че помогнете де!!!

Зовът му извади Смолин от вцепенението. С ужасни усилия двамата успяха да повдигнат цилиндъра от единия край, но другият сякаш се бе сраснал с пода.

— Няма значение — с мъка прошепна Юрков. — Само къщата да не се докопа до пластинките на контакта... Внимателно, да не ги докоснете сам.

С ловки движения Юрков успя да провре ръката си под свободния край.

— Къде е капачето?

Никъде го нямаше, загубило се бе в хаоса от мебели. Смолин за малко не извика, когато появилият се встрани израстък докосна ръката му. Юрков се опитваше с лакът да прикрие пластинките на контакта. Израстъците сякаш бяха смутени. Не пускаха цилиндъра, но свободните се движеха в някакъв безпорядък.

Минута-две нищо не се чуваше освен сумтенето на хората и лекото шуртене на крановете. Светлината в стаята ставаше все по-жълта.

— Скоро всичко ще свърши — програкнало каза Юрков. — Каква реакция, а? Каква мълниеносна пренастройка, и то в агония? Имахме щастие, че пластинките на контакта не се докоснаха случайно до пода. Къщата продължава да търси източника на енергия. Достатъчно е един израстък да се докопа до пластинките...

— Светлината гасне.

— Рано е още! Припомнете си как се държи потъващият. Ако къщата завладее батерията, край на свободата ни.

Светлината мигна няколко пъти и угасна. Мъркнаха и крановете.

— Наистина прилича на агония — прошепна Смолин.

— В къщата още трябва животът.

— Как мислите, все така ли ще бъде до края?

— Че какво друго й остава.

Смолин трепна.

— Въздухът! Може би е по-добре...

— Да пуснем батерията ли? Задушаването не става мигновено, ще успеем.

— Смятате ли, че прозорецът вече ще поддаде?

— Да, ако го ударим по-силно.

Подът сякаш се бе изпотил от усилията — от него излизаше силна миризма. Преодолявайки погнусата си, Смолин размърда ръката си и напипа в тъмнината един израстък. Той слабо се раздвижи. Смолин веднага дръпна ръката си. Мъртвата тишина на къщата не

можеше да ги измами. Напрегнатата, страшна с безмълвието си борба продължаваше. Той живо си представи как агонизиращите тъкани се преустрояват, как трескаво сноват сигнали, но свързващите организма токове отслабват, а къщата инстинктивно, с последни усилия търси спасителния приток на енергия, търси настойчиво, слепешката, безумно, безпаметно, като огромна, посечена с нож гъба... Или като човек в агония, насаме с настъпващата смърт.

Смолин почувствува, че се задушава. Пое трескаво въздух, но вместо облекчение в гърлото му нахлу тежка задушлива миризма, сърцето му заудря в паника, в мозъка му се заби остра болка.

— Чуйте, Юрков...

Конвулсивно хръптене вместо отговор. Вентилацията отказва. Така бързо! Не може да бъде!

— Задушавам се...

— Спокойно! Държа израства. Почти се домогна, гадът!...

— Въздух... Дайте енергия на къщата, дайте!

— Без паника! Това е нейната миризма, тя се задържа долу...

Станете и хвърляйте! Бързо, при прозореца, чувате ли?

Смолин искаше да стане, но краката му се подкосиха. Пред очите му се завъртяха червени петна. Като че ли нямаше вече въздух. В гърлото, в дробовете му навлизаше нещо лепкаво, задушаващо.

„Къщата... В нея всички реакции са ускорени... Тя умира и отделя, отделя... Трябва да успея...“

Той напипа нещо и залитайки, се изправи. Болката в главата заглушаваше ужаса, край... Като от друг свят до него стигна нечие сумтене.

„Крановете ли? Не, това е Юрков... Сметките ни излязоха криви... Хайде още една крачка...“ Напипа нещо тежко. Вдигна го от пода. През прозореца се виждаше някакво съзвездие. „Натам, в съзвездieto...!“

Ръцете, тялото запратиха тежестта право в центъра на съзвездieto, то се изви, Смолин усети, че залита, пада и страшната болка в мозъка му блажено стихва. Всичко угасна.

... Миг, вечност? Тъмнина, нещо мокро тече по лицето му...

— Дойдохте ли на себе си?

Нечии ръце внимателно го повдигат, въздух лъхва мокрото му лице, до ухото такъв познат глас. Юрков?

- Аз... аз ли разбих прозореца?
- Всичко е наред... Не, вие не го разбихте.
- Значи вие...
- Къщата. Погледнете.

Смолин повдигна глава почти без усилие. Хиляди искрящи точки обсипваха прозореца и звездите се губеха сред тях.

— С последни усилия — зашепна Юрков — къщата разтвори всичките си устица. Нали дишането е най-важното нещо.

- За кого? — Смолин стисна ръката на Юрков.
- За нас, разбира се — в гласа на Юрков имаше удивление. — Всичко, което правеше къщата, го правеше само за нас. И преди да загине, тя се погрижи пак за нас. Нали ние сме нейната душа.

Юрков се изсмя. Смолин, опирайки се на рамото му, се изправи.

- Можете ли сам да се движите?
- Както виждате.

— Тогава да не губим време. Темпо, темпо! Ще разбием прозореца и... Ах, колко лошо се получи! Сега, предполагам, няма да искате и да се приближите до такава къща.

— Нищо не разбирате — неочеквано и за самия себе си отговори Смолин. — Трябва да се сприятелим с този дом, но и той трябва да свикне с нас. В случая е нужно да потърсим общ език, а това е занимание за спокойни и търпеливи хора като мен.

СЛУЧАЯТ НА ГАНИМЕД

От професионална гледна точка на Анджей Волчек му се падна невероятен късмет, но уравненията на живота са много по-сложни от всяка математика — на такъв късмет може да зарадва само закоравял себелюбец.

Анджей тръгна към спътниците на Юпитер с надежда да напише серия сериозни очерци за изследователите на галилеевите луни и нищо повече. С рейсовата ракета гой пристигна благополучно в районната база „ЮП — 12“, откъдето се готвеше при пръв удобен случай да стартира за Ганимед. След няколко досадни задръжки такъв случай му се удаде, но журналистът не успя да излети, защото около два часа преди старта на Ганимед избухна епидемия.

Сякаш някаква влажна космата лапа полази по гърба на Анджей, когато осъзна напълно смисъла на новината. Та нали сега той трябваше да бъде там, а не тук!

При мисълта от какво се е спасил го обхвана радостна и тревожна възбуда, от която го беше срам, но против която нищо не можеше да стори. За щастие той бе просто длъжен незабавно да изпрати репортаж за случилото се и професионалните грижи изместиха личните му преживявания. За да получи информация в базата, която сега приличаше на разтревожен мравуняк, наложи се да използува целия си опит и онази нахална настойчивост на журналистите, която толкова много дразни, но понякога им е необходима не по-малко от умението да пишат.

Скоро до Земята бе изпратен първият му репортаж.

Те са шестима. Сега целият свят знае имената им, но колко тъжна е причината за това!

Преди няколко часа, когато разговарях с тях по стереокомуникатора за предстоящото си посещение в тяхната станция, те се усмихваха, шагуваха се и обещаваха

да ме напоят с такива „ганимедски билки“, които веднага ще изгонят от мене духа на суетата и ще ме насочат към вечното, т.е. към изследването на Ганимед... Сега те не могат да помръднат.

Кой би могъл да очаква тази трагедия, макар че сега, разбира се, може да се появи някой биолог с дебел том свои трудове и да отправи изобличителните думи: „Аз предвиждах това!“

Каква полза! С друго са заети мислите ни сега тук, в базата.

Ганимед, където е разположена станцията, не може да се нарече планета, защото е спътник на Юпитер. Но в същност той е планета, подобна на Меркурий. Благодарение на масата си Ганимед има атмосфера, хидросфера, а както стана ясно сега и биосфера.

Последното обстоятелство изисква известни пояснения, защото, изглежда, в него се крие ключът на трагедията. Студената, покрита с полузамръзнали газове повърхност на Ганимед, до днес се считаше безжизнена. Но крачките на човека към нови светове, това е настъплението и на самата Земя. Няма и вероятно няма да има възможност човешкият организъм да се избави от своята „вътрешна биосфера“, тъй като гибелта на всички бактерии и вируси в тялото е пролог към гибелта на самия човек. И понеже той сега овладява Вселената, още с появата му, често независимо от волята му, всеки кът от Космоса става аrena на борбата между земния живот и извънземните условия.

А къде остават дезинфекцията, филтрите, ще попитате вие? Да, разбира се, човекът прави всичко, което може да направи. Но опитайте се да уловите всяка капка на дъжда, да хванете всяка носена от вятъра прашинка... А тази задача е къде-къде по-проста от онази, за която става дума тук.

Филтри, дезинфекция! Нима космическият вакуум или студът, близък до абсолютната нула, не са най-добрите

филтър, най-добрата дезинфекция? Но и те не винаги са надеждна преграда.

Още повече, че човекът и средата си взаимодействуват. Вторият закон на термодинамиката гласи, че топлината от горещото тяло неминуемо се предава на студените тела. Обратният процес — от студено към горещото тяло — по принцип е невъзможен. Другояче е в биологията. И най-изолираното човешко селище може да окаже необратимо влияние върху средата. Но и самата среда влияе върху човека и за това прегради няма — следователно живият микросвят влиза в допир с външната среда. Може плътно да се затворят всички врати, да се херметизира някакъв оазис срещу въздействието на температури, радиации, електромагнитни полета, но не и срещу привличането. А само то дори може да се окаже напълно достатъчно.

С една дума, ние знаем и въпреки всичко не знаем какво е станало на Ганимед. Знаем, че страшната болест, мълниеносно покосила хората там, е предизвикана от вируси. Какви? Такива, които са преодолели херметизацията, излезли са на свобода, изменили са се неузнаваемо и вече преобразени са се върнали в човека? Или може би болестта е предизвикана от свои, доморасли вируси, които не са излизали от станцията и които Ганимед все пак някак си е докоснал със своята зловеща магическа пръчица?

Тъкмо тези неща трябва да се изяснят при изследванията на място, засега те тънат в тайнствен мрак.

Това е всичко, което узнах от специалистите в базата, които ми дадоха тези пояснения, без за минута да се откъснат от напрегнатата самоотвержена работа по спасяването.

Какво е състоянието на хората на Ганимед? Пристъпът започнал с внезапно и рязко покачване на температурата до 41 градуса. На всички пострадали им се вие свят и имат болки в ставите. „Също като средновековна

инквизиция“ — каза един от болните, докато все още беше в състояние да се шегува.

Сега температурата е спаднала. Но всяко движение се съпровожда с толкова силно виене на свят, че хората са принудени да лежат неподвижно.

При тях има комплект от прекрасни медикаменти и великолепна апаратура за микробиологични изследвания. Един от шестимата е лекар... Но единственото нещо, което те могат да направят, бе да вземат антибиотици и интерферон и да дават кръв за анализ. Данните от нея се получиха веднага тук на „ЮП“, после и в земните лаборатории: в момента ги проучват най-добрите биологи и медици на планетата.

След няколко минути за Ганимед излитат двама лекари от базата. Те са отлични специалисти с обширни познания по микробиология. Въоръжени са с най-съвършена апаратура, изпълнени са с оптимизъм, макар да не крият, че досега не им се е случвало да се сблъскват с такава сложна задача.

— Победата над неизвестната болест е въпрос само на време и на интелектуални усилия — ми каза началникът на района Джамид Акмолаев. — Положението на болните е сериозно, но все още не е безнадеждно. Да се надяваме, че времето ще ни стигне... Ще добавя още, че зад хората, които отиват на Ганимед, се възправя с цялата си мощ съвременната наука.

Когато лекарите минаваха през шлюза, сандъчетата със скъпата апаратура в ръцете им кой знае защо ми напомниха куфарчетата, с които лекарите от далечното минало никога не се разделяли. В тази асоциация има нещо символично. Някога лекарите също така безстрашно са тръгвали срещу чумата и холерата. Само че тогава те са били почти „невъоръжени“. Но целите им си остават все същите — битка със смъртта на Земята и в Космоса: навсякъде!

Пожелахме им успех. Един от тях, спомнил си старинно поверие, се усмихна и ни изпрати по дяволите.

Анджей сложи точка и изтри потта от челото си. Съмненията го обзеха с нова сила — правилно ли бе да въвежда нотка на ободряващ оптимизъм? Може би трябваше да спомене за лицата на болните?

Прилоша му само като си представи как изглеждаха те... Не, не, засега не бива да се говори за това! Всичко ще свърши добре. В края на краишата какво е една болест, та макар и неизвестна, макар и космическа, в епохата, когато човекът вече е в състояние да управлява наследствеността и се готви за полет към другите звезди?

Два часа по-късно лекарите кацнаха на Ганимед. След още час и половина на Земята бе изпратен нов репортаж на Анджей Волчек.

Трудно ми е да намеря думи. Тежко ми е да пиша, затова ще бъда протоколно кратък.

В 13,40 по независимо време ракетата с лекарите достигна повърхността на Ганимед. В 13,58 те вече бяха влезли през шлюза в станцията. Наблюдавахме ги през стереокомуникатора. С маски, с ръкавици, с напълно изолирани престилки те се наведоха над болните. Движенията им изглеждаха бавни, но всъщност колко бързо и умело вършеха всичко! Дадоха вода на болните, сложиха им венозни инжекции, взеха им кръв и секрети за изследване. Електронният диагностик, който бяха донесли със себе си от базата, както и диагностикът на станцията не можа да определи болестта. Впрочем никой не се надяваше на това, тъй като в паметта на машините няма данни за тази неизвестна болест от космичен произход.

Така мина времето до 14,37. Лекарите успяха да нагласят походната лаборатория. Но не успяха да преминат към широка програма за изследване, тъй като в 14,40 един от тях се почувствува зле. В началото на следващия час стана ясно, че и двамата са заболели от същата болест, от която страдат и техните пациенти.

Такова е положението на нещата сега. Болните са вече осем. Състоянието на първите шест... Никой не може да каже дали то се е влошило или подобрило, защото не се знае как протича болестта и кое би следвало да се смята за

благоприятен симптом. Болките са спрели, температурата е спаднала под 36 градуса. Но хората почти не виждат и, изглежда, тази слепота прогресира. Не им се вие вече свят, но чувствуват такава слабост, че нямат сили дори да вдигнат ръка.

Положението в земните лаборатории ви е известно. Подвигът на заболелите лекари не бе напразен. Те получиха ценни сведения, монтираха автоматика, чрез която телеметрията показва състоянието на болните. За да се стигне до сигурен метод на лечение обаче, трябва най-напред да се открие причинителят, да се определи как действува той. Дори и в такъв момент за това е необходимо време...

Време и усилия на интелекта... Неразрешиими задачи няма. И специалистите, и болните не губят надежда. „Ние не смятаме да умираме — казват те. — Предайте на Земята, че ще дадем достатъчно време на лекарите.“

Време! Всичко зависи само от времето.

Анджей не знаеше дали самият той вярва в това, което бе написал на края.

Той излезе от стереокабината. Въртенето на станцията създаваше привичното усещане за тежест, подковообразният коридор без прозорци приличаше на подземен тунел. По пода, може би за пръв път откакто съществуваше базата, се търкаляха хартийки; Анджей машинално отбеляза мислено тази красноречива подробност. Трябаше отново да събира информация. Въпреки личните си задръжки — трябва. Цяла мъка е да получиш информация от хора, които не са на себе си, заети са със спасителна работа или, нещо още по-лошо, самозаблуждават се, че вършат това, защото само така могат да заглушат чувството си за вина пред онези, които чакат помощ от тях, а те не са в състояние да им я окажат. Разбира се, те се дразнят от сновящия насам-натам репортър. Но най-силно, като същински зъбобол ги измъчва мисълта, че с появата на журналиста те са изпаднали в незавидното положение да бъдат непрекъснато наблюдавани от зоркото око на обществеността в момент, когато това

им се иска по-малко от всякога. Ако зависеше от тях, те биха залостили всички врати, не биха позволили да бъде написан нито ред! От психологична гледна точка не бе трудно да ги разбере човек.

Анджей бе свикнал с всичко това, но дори и той все отлагаше момента, когато ще трябва да престъпи прага на кабинета на началника на района.

Не му даваше покой смътното чувство за неудобство. Там загиват хора, а той описва как загиват. Но той е длъжен, именно длъжен да пише... Съществува един отвратителен за дадения момент и място израз: „Сензационен репортаж“. Да, но както и да го извърташ, фактът, че той се бе окказал свидетел на нещастietо, лично за него като репортьор бе наистина сполука.

Нямаше да е зле, ако светът бе мъничко по-прост...

От тези мисли го откъсна появата на санитарния инспектор, който се изтърколи като топка някъде от дъното на коридора и замря при вида на журналиста.

— А, вие ли сте... — погледът на изпъкналите му очи се спря върху Анджей. — Тъкмо mi трябвате. Спомних си, че искахте да ме питате нещо.

Анджей застана нащрек — никой досега тук не бе изявявал желание да му дава интервю. Внезапно забеляза как треперят късичките ръце на инспектора. Изостреният усет в миг му подсказа какво би могло да доведе при журналиста човека, който отговаряше за санитарната безопасност на всички станции от района.

— Възможно е, възможно е — рече той уклончиво. — Струва mi се обаче, че всъщност вие искахте да ме питате нещо.

— Така ли? — инспекторът отвори леко уста. — Ах, да, да! Спомних си, че ни прекъснаха... Впрочем няма значение. Какво исках да кажа? В репортажите си вие пропуснахте един момент... твърде съществен момент. Как така, въпреки че на теория ни е известна способността на микроорганизмите да мутират, на практика все пак допуснахме... Разбирате ли ме?

— Предполагах — отвърна Анджей, като се отдръпна леко встрани, — че по-добре е да не се засяга този въпрос, преди специалната комисия да е стигнала до някакво заключение.

— Разбира се, разбира се! И все пак не би било зле някои неща да се изяснят предварително. Та макар и един такъв общ принципен

момент: цялата ни работа тук е пресметнат риск. Да! Иначе не може да бъде. Не може!

Инспекторът като искаше да хване Анджея за копчето.

— Такава е спецификата на нашата работа — говореше бързо той, сякаш се боеше да не го прекъснат. — Като при алпинистите. Колкото до мерките за безопасност, те са разработени от най-добрите специалисти и ние ги прилагаме безпрекословно, до последната запетая. Тук в това отношение съвестта ни е чиста...

— Защо казвате „съвестта ни“ — прекъсна го Анджея. — Нима в района има и друг инспектор?

— Аз просто така, по навик, нали сме колективисти... Извинете, друго исках да кажа. Та, значи, мерките... Вие нямаете представа колко лекомислено се отнасят изследователите към спазването на правилата. Честна дума, също като деца! Виждате ли, пречело им... Колко пъти съм докладвал...

— Всичко това е много интересно — каза хладно Анджея. Навикът да изслушва събеседника си докрай се бореше с гнуслива жалост. — И дори важно. Но, извинете, то не е актуално. Кажете по-добре какво смята да прави базата сега? Вашето мнение във връзка с това?

Като че някой внезапно изпусна всичкия въздух от инспектора — толкова се сви лицето му.

— Базата ли — повтори той объркано. — Доколкото ми е известно, Акмолаев има намерение да чака резултатите от изследванията...

— Значи ли това, че няма да изпратят на Ганимед никой друг и че болните ще останат без помощ?

— Това не е мое решение!

— Но вашият глас...

— Аз съм само инспектор. И, знаете ли, сега съм много зает, много... Друг път ще поговорим!...

Инспекторът си тръгна бързо, като мърмореше нещо под нос.

„А някои мои колеги на всичко отгоре пишат, че Космосът е пълен с герои — помисли си Анджея, изпращайки го с поглед. — М-да...“

Кабинетът на началник — района бе само притворен и още отдалеч Анджеяолови отделни думи, които го накараха да се

запромъква като куче, попаднало на следа. Без сам да забелязва, той влезе на пръсти.

Впрочем никой не му обърна внимание. Зад бюрото, по-зачервен от всякога, седеше Акмолаев. Срещу него стоеше човек, толкова слаб, сякаш беше само с две измерения, целият в черно, със сурво и зло лице. Острият като нож профил на непознатия закриваше от свития в ъгъла Анджеj илюминатора, покрай който бавно плуваха ярките огънчета на звездите.

— Разрешете ми да повторя доводите си — упорито каза човекът в черно.

— Чух ги вече.

— Вие и вашето земно ръководство още от самото начало се обвързахте с едно неправилно решение. Предубеждението ви пречи да ме разберете.

— Нямам никакви предубеждения.

— Имате.

— Това не е разговор по същество.

— Вие сам избягвате разговора по същество.

— Слушам ви вече четвърт час.

— Слушате, но не чувате.

— Не ви ли се струва, че злоупотребявате с търпението ми?

— Не, тъй като става дума за спасяването на хора.

— Човек ще помисли, че единствен вие сте загрижен за това.

— Аз съм единственият, който би могъл да ги спаси.

— Много сте скромен, няма що.

— Познавам възможностите си.

— Смятам, че е безсмислено да спорим повече.

— А, тъй значи!

— Да, тъй.

Двамата замълчаха.

Внезапно целият кабинет бе залян с червеникав отблъсък. Акмолаев и непознатият изведнъж обърнаха глави към илюминатора, през който започваше да се вижда мръсночервеният край на Юпитеровия диск.

Като нажежен раздърпан облак, страшно набънал от огнени езици, дим и зълъч, той изпълни целия илюминатор. В неговия блъсък светлината на лампата потъмня. Акмолаев и подчиненият му бяха

виждали, разбира се, много пъти тази картина и все пак не можеха да откъснат поглед, сковани като че пред лицето на тази космическа Медуза.

Най-после дискът отплува и в илюминатора отново зацари спокойна звездна чернота. Събеседниците сякаш се събудиха, спогледаха се един друг.

— Добре — прекъсна мълчанието неприязненият глас на непознатия. — Само един въпрос. Ще наруша ли закона или някакво друго космическо правило, ако сега ида и се обеся?

Акмолаев скочи. Търколилата се от бюрото писалка издрънча.

— Вие... — Акмолаев се задъха. — Вие с ума ли сте?

— Аз просто питам. Има ли право човек да се разпорежда със собствения си живот? Да или не?

— Но почакайте!

— Да или не?

— Да допуснем, че има. — Акмолаев се отпусна тежко в креслото. — И след това какво?

— А щом е тъй — продължи невъзмутимо човекът в черно, — вие нямате право да ми забранявате да избера начина на самоубийство.

— Имам — изкрештя Акмолаев. И веднага добави с отпаднал глас: — Ако това е заплаха, Мей, то тя е недостойна. Как можете... Как можете да устройвате мелодрами, когато на Ганимед...

— Вашата непреклонност ме заставя — бързо отвърна Мей. — Искам да отлетя на Ганимед. Аз съм лекар, моето присъствие там е необходимо. Та там няма даже кой вода да им подаде... Вие смятате, че това ще бъде напразна жертва. Аз пък съм убеден, че болестта няма да ме докосне. Вие не вярвате, че работата стои именно така, моите доводи не убеждават никого, вие не mi разрешавате полет. Добре, нека приемем, че вие сте прави. Моето намерение е намерение на самоубиец. Тогава бъдете логични докрай. Законът не забранява на човека да се разпорежда със здравето и живота си. Следователно аз не искам нищо противозаконно. Е, тогава ме оставете да направя това, което съм намислил. Всичко е така просто и ясно. Имате ли още нещо да кажете?

Скулестото лице на началника изглеждаше отаряло. Той мълчеше. Свил се въгъла, Анджей местеше поглед ту към единия, ту към другия. Не можеше да определи своето отношение към това, което

ставаше. Този Мей, когото той нито веднъж не беше видял в базата, предизвикващо неволно възхищение. И в същото време беше някак си неприятен.

— Да — зазвуча в тишината безстрастният глас на Акмолаев. — Но вие не сте в пустинята. Освен юридическите закони, съществуват и нравствени. Ако това не ви говори нищо, съжалявам ви. Това е всичко.

— Значи, забраната остава в сила?

— Нищо друго ли не ви интересува?

— В дадения момент нищо друго няма значение. Забраната си остава в сила?

— Да.

— Тогава прощавайте.

Непознатият рязко се обърна и почти избяга. Анджей се спусна след него, но го догони едва в края на коридора.

— Почакайте, може ли да ви попитам?

— Да?

— Аз... — Анджей се обрка, което рядко се случваше с него — знаете ли, там в кабинета аз слушах...

— Е, и какво?

— Нищо... — Анджей внезапно се озлоби. — Не се натрапвам, няма да ви разпитвам, щом не искате.

За един миг като че смисълът на думите му, изглежда, не достигна до съзнанието на непознатия, но нещо в израза на лицето му се измени.

— Вие сте от пресата? — Въпросът прозвучава като обвинение. — Човек, който съди за всичко, без да участва в нищо? Да не би да искате да кажете, че сте мой привърженик?

— А нима светът се дели на ваши привърженици и ваши противници?

— Сега — да, защото от това зависи съдбата на онези от Ганимед.

— Без да познавам същността на работата, не мога да бъданичий привърженик.

— А като я узнаете, ще станете ли?

— Може би. Но не мога предварително да заема никаква позиция.

— Откровено! Най-напред един въпрос: защо лекарят, след като е в постоянен контакт с болните, сам рядко се заразява?

— Очевидно предпазните мерки...

— А когато не е познавал тези мерки? Например в Средновековието? Тогава какво?

— Но нима чумата е щадила лекарите повече?

— Да! Това не е измислица, а статистика. Отговор на въпроса, защо това става така, може да бъде знаменитият казус на доктор Петенкофер.

— Извинете?

— Петенкофер — научният враг на великия Кох. Когато Кох открил причинителя на холерата, то Петенкофер с професионална упоритост, на която може да съперниччи само магарешката, твърдял, че всичко това е празна работа. За да посрами окончателно Кох, той демонстративно изпил култура с най-вирулентни вибриони. И представете си, даже не повърнал! Този случай и досега предизвиква изумление, а отговорът е съвсем прост. Петенкофер не се е разболял, защото не вярвал във възможността да се разболее! Най-искрено, най-фанатично той не е допускал мисълта, че вибрионите са смъртоносни. Ето в това се крие ключът: човек няма да се разболее, ако той абсолютно, до последната клетка на мозъка си е убеден в своята неуязвимост.

— Но това е абсурд! Вие, медикът, не можете да не знаете...

— Абсурд? О, да, разбира се... Но аз до такава степен съм развел у себе си способността да си самовнушавам, че мога безнаказано да погълъщам всякаакви дози от най-страшните вируси и бактерии. А на всяка крачка ме посрещат с това „абсурд!“ Теорията не допускала, същият този Кох... Изправят насреща ми Кох, а на фактите противопоставят теорията! И в резултат: аз, единственият, който може да помогне на тези от Ганимед, аз дето, бих казал, цял живот съм се готвил за това, съм отстранен. Човекът, видите ли, не бил способен... А кой е измервал предела на неговите възможности? Тези, които са толкова далеч от огнената линия. Евнусите могат ли да съдят за любовта, стридите — за риска, чиновниците — за творчеството... Това е смешно и гнусно! И опасно, когато властта е в техни ръце. Но защо тогава ти, представителю на пресата, не тичаш към микрофона, да мобилизиращ общественото мнение, докато не е късно?

— Във всеки случай аз съм длъжен да изслушам и другата страна.

— Вярно, вярно, правилата над всичко... Даже в такава минута. А ще бъде късно! Късно! Прощавайте.

— Една минутка...

Но Анджей с неговия почти двуметров ръст вече престана да съществува за събеседника си. Журналистът поклати глава и се отправи към кабинета на началника на района.

Когато Акмолаев видя влизация при него репортър, върху лицето му като че ли се изписа мисълта: „Само вие ми липсвахте!“

— Нещо ново — попита Анджей, сядайки с израз на глуповат носорог.

— Състоянието на болните не се е подобрило, но и не се е влошило — проговори отмерено Акмолаев. — Причинителят на болестта все още не е открит, макар че, по всичко личи, това е въпрос на близките часове. Това е положението.

После наведе глава, с което във всички кабинети дават да се разбере, че, разговорът е свършен.

— Кой е този лекар, който току-що беше при вас? — попита Анджей.

Привичната усмивка на делова учтивост този път не се появи. Акмолаев се намръщи. В него обаче явно се бореха две противоречиви желания: да избегне неприятната смяна на темата или, напротив, да облекчи душата си, като каже онova, което не би могъл да каже пред никой друг събеседник.

— Аз току-що разговарях с него — побърза да уточни Анджей.

— Пресата, както винаги, е оперативна. Вашите симпатии, разбира се, са на негова страна?

— Смелостта всяка подкупва — предпазливо каза Анджей. — Впрочем добър лекар ли е той?

— Прекрасен лекар — Акмолаев искаше да убеди самия себе си.

— Мей — как му е цялото име?

— Мей Ликантер, лекар на „Джей — 7“, извикан по тревога заедно с другите. Какво впечатление ви направи той?

— В него има нещо фанатично.

— Точно така! — Акмолаев доволно кимна. — Той е фанатик и то съвсем неприкрит. Някакъв космически Савонарола.

— Савонарола?

„Ето чий образ ме преследваше! — помисли си Анджеят. — Станалият нарицателен благороден и зловещ образ на фанатика, чертите на когото ми се привидяха в лицето на Мей...“

— Да. Савонарола. Защо ви учудва това сравнение? Нима този човешки тип е изчезнал? Той е приел друг облик, обзет е от други идеи, но в останалото: ... „Който не вярва в моята истина, той е враг на истината!“ Нима не е така?

— Да речем, че е така — каза Анджеят. — Но обективно неговият стремеж е насочен към благото на...

— Даже ако неговата главна цел е да докаже правотата на своята теория? Съгласен съм.

— Тогава вашата позиция е още по-неразбираема за мене.

— Да започнем с това, че той не е първият и не е последният доброволец. Всеки на негово място би се стремил към Ганимед. Всеки! И вие също, ако бяхте лекар.

Анджеят кимна в знак на съгласие.

— Впрочем — продължи Акмолаев — да бъдеш в такава ситуация герой е по-леко, отколкото да не бъдеш. Инстинкт. Благородният, но сляп инстинкт движи доброволците. А защо, ще попитате вие, да не разрешим саможертвата? Та хората рискуват своя, а не чуждия живот? Така! Но техният живот не ни е чужд; на вас, на мене, на цялото човечество не е безразлично колко хора ще изпаднат в беда. По-нататък. Някога, когато по време на война войникът закривал с тялото си амбраузурата, той е спасявал своите другари от огъня, т.е. не е загивал напразно. А тук няма даже и това. Осем души — осем заболели, а дулото на картечицата не е затиснато. И какво? Ще заповядате да я затискаме непрекъснато с нови тела? Може би след десет, след сто тя ще се задави? Хора ли сме ние, или сляпо летящи в огъня пеперудки? Сега се извършва изпитание не на смелостта, не на благородството, а на нашия разум. Нещо във вас протестира против моята логика? В мене също. Но аз не се колебая. Ето, ако Земята каже: лекарството е намерено, но ние не сме сигурни, трябва да се изпита. Аз ще изпратя Ликантер на Ганимед. Ако заболее Ликантер, ще изпратя други лекари и аз ще отида, ще заставя да отидат тези, които не искат да отидат. Но сега — не! Не, защото е безсмислено и престъпно.

— Значи теорията на този Ликантер от ваша гледна точка е...

— Тя не е съвсем абсурдна — бързо проговори Акмолаев. — Ако чрез продължителна тренировка човек придобие власт над някои автономни процеси на своето тяло, то... Но Ликантер всъщност няма доказателства.

— Той ме уверяваше, че е способен да погълща болестотворни култури, без те да му причиняват вреда.

— Експертиза не е правена, но дори така да е, какво? Познавах един човек, който — няма да повярвате — можеше да пие циановодородна киселина. Специалистите ще ви обяснят защо това е възможно и защо такава способност във всеки друг случай е безполезна. Ликантер вярва безгранично в своята правота и затова напорът му е бесен! Тук вече въпросът е принципен: или сме учени, или вярващи. Или се опирате на разума, или тичате след първия пророк. Или — или, трето няма.

Акмолаев взе сифона. Анджей гледаше напрегнато как скачат мехурчетата във водата, как се движи адамовата му ябълка и как чашата прозвънва.

— Знаете ли — каза Акмолаев шепнешком, като остави чашата, — понякога завиждам на такива като Мей... Каква свобода само — да се отдаваш изцяло на порива на страстите! Без да избираш пътя, без да се замисляш, се втурваш да спасяваш... А ти стой тук, отчитай, планирай, стиснал юмруци...

Акмолаев мълкна, по лицето му се разля някаква извиняваща се усмивка. Но веднага щом зазвъня комутаторът, тя изчезна, като че я издухаха.

— Акмолаев на телефона. Да... Какво?... Какво?!

Анджей се сепна. Той не чуваше за какво се говори, но самият вид на Акмолаев му каза повече, отколкото думите.

Ръката на Акмолаев трепереше. Той изпусна слушалката.

— Умрял ли е някой?! — въздъхна Анджей.

— Отлетял!

— Как... отлетял? — Анджей помисли, че е престанал да разбира смисъла на най-обикновените думи.

— Така — отлетял. Малко ли ракети имаме...

— Тук! Болен?!

— Какъв болен? Излетял е Мей Ликантер! Вие можете ли да разберете това? Можете ли?

— Ликантер? На Ганимед?

— И... сега?

— Нищо. Него ще го изхвърлят от Космоса, а мене ще ме снемат от този пост.

— Но може би...

— Ликантер ще стори чудо? Няма да се разболее? Това ли имате пред вид? Резултатът ще бъде все същият.

— Не разбирам. Нищо не разбирам!

— Какво има тук за неразбиране? Аз забраних на Ликантер да лети, той наруши заповедта и щом като никому не дойде наум да попречи на достъпа до ракетите, сега той ще кацне на Ганимед. Толкоz. От гледна точка на неговата и на моята съдба всичко, което ще се случи там, няма и най-малко значение! Него ще го уволнят от космическите служби, защото той съзнателно наруши дисциплината, а мене — за това, че съм лош началник, щом заповедите ми не се изпълняват.

— Не можете ли да се свържете с ракетата?

— Защо? За да викам, да заплашвам, да удрям с юмрук? Късно е. И глупаво. Той знаеше къде отива, чу всичките ми доводи.

— Извинете, ако Ликантер не заболее и окаже помощ на болните, то в очите на цялото човечество...

— ... той ще бъде герой? Вероятно. Той ще бъде герой, а аз, човекът, който се е презастраховал. Само че в Космоса няма да го оставят, каквото и да мисли обществеността.

— Не съм сигурен.

— Значи не си давате точна сметка кои сме ние! Романтиката на предната линия, геройски пориви, пионери на космическите делници — така мислите вие, нали? Това е лъжа, защото е полуистина! Космосът е работа сериозна, отговорна, опасна и нейната основа е организиция! Цялата наша устойчивост тук е устойчивостта на живата пирамида и своеволието в нея не е престъпка, а престъпление. Иначе би било безответствена разходка, иначе би било неделна екскурзия, а това значи кръв и смърт. Със същата неизбежност, с която водата замръзва на студа, дисциплината циментира човешкия колектив толкова по-здраво, колкото условията са по-трудни. Това не е измислено от нас, това е неизбежността на закона. Тук може само така и никак другояче!

Анджей беше поразен от страстните, студени и яростни думи на Акмолаев, звучащи почти като химн на системата, която действува по железните правила на машините и се гордее с това.

— Бихте ли ми разрешили да се свържа с Ликантер? — попита той.

— Моля! — Акмолаев демонстративно посочи пулта. — Това също няма нищо да промени.

„Какви хора! — мислеше изумен журналистът. — Извънредно произшествие, аврал, паника, а те...“

Анджей побърза да включи стереовръзката.

— Ало, Ликантер! — викна Волчек, щом в дълбочината на екрана се появи изображението на тясната кабина. — С вас говори кореспондентът...

— Виждам — отблъсъкът от щита на шлема пречеше да се види лицето на Ликантер и не можеше да се разбере гримаснички ли той, или се смее. — Какво искате?

— Отговорете как можахте да нарушите онова, което съставлява основата на цялата космическа система.

— Та това са мисли на Акмолаев. Все ви се ще да намерите златната среда между различните истини. Няма да стане! Да, всички ние тук вървим като че ли по въже. Затова всеки трябва да живее по правила. Вярно, три пъти вярно! А ако равновесието вече е нарушено? Тогава спасението е в инициативата и само в инициативата! И в доверието към нея. Ясно ли е?

— Не...

— Не?! Приближавам към Ганимед, не ми е до разговори.

Ръката на Ликантер докосна превключвателя и образът изчезна.

— Той не е прав и здравата ме подведе — каза Акмолаев, гледайки угасналия екран. — Това не ми пречи да го уважавам. И все пак такива фанатици нямат място при нас.

— Ликантер може да победи. А победителите не ги съдят.

— Напротив, съдът над победителите е по-нужен, отколкото съдът над победените. Помислете над този парадокс и ще се убедите, че съм прав. Само в едно съм съгласен с Ликантер — времето за разговори мина. Така че — довиждане.

След много часове към Земята тръгна последният репортаж на Анджей Волчек:

Влизайки в шлюза на болничната зала, която доскоро беше научноизследователска станция, Мей Ликантер, разбира се, и не подозираше, че биологичните станции в Пуцино и Гринвил едновременно бяха почти достигнали до разгадаването на странната болест.

Сякаш предизвиквайки някого, той пристъпи към работа без ръкавици и маска. „Те не помогнаха на моите колеги — каза той — следователно са безполезни и само пречат.“

В тази постъпка се оглежда целият Ликантер.

Чакахме какво ще стане, не вярвахме в чудото и се надявахме, готови бяхме да дадем години от живота си, само то да се случи.

Времето минаваше, стереомониторите на станцията фиксираха безпристрастно всеки жест на Ликантер, всяка черта от неговото слабо, мрачно, сякаш овъглено от напрежението лице.

Ликантер си беше все така жив и здрав, жив и здрав напук на всички прогнози.

Така се извърши чудото. Това не значи, разбира се, че неговата теория е вярна. Известно е, че не съществуват два съвършено еднакви организма. По този начин еволюцията е защитила нашия вид, също както разделението на кораба на сектори го предпазва от беди.

Всеки от нас е различен, в това е тайната на нашата издръжливост! Ето защо нито една, даже и най-смъртоносната епидемия не може да погуби цялото човечество нито днес, нито в бъдеще. Напълно възможно е именно организмът на Ликантер да е криел в себе си онези резерви на съпротива, които ни е дала природата.

В очакване на добри новини от Земята тук, в базата, стояха съвсем готови ракети, за да може бригада лекари да тръгне за Ганимед веднага, щом стане известна природата на вируса и мерките за защита срещу него. А в това време на Ганимед беше само Ликантер, който едновременно беше и лекар, и изследовател, и медицинска сестра, и болногледачка.

Сега, след като всичко е вече минало, когато клиничната картина на болестта е известна, стана ясно и нещо друго. Най-опасните часове на кризата са били точно тогава, когато единствен Ликантер беше край болните, а бригадата — още на път! Ако той не беше там, не би имало кой да приготви и да инжектира на парализираните оня комплекс от лекарства, който, както вече беше известно на Земята, единствен можеше да ги спаси.

В последна сметка вероятно това обстоятелство спаси от гибел поне шест от осемте.

Добро е всичко, което свършва добре. А би могло да бъде и иначе... Съвсем иначе. В победата се намеси и щастливият случай. И може би не само един.

И така свърши се ужасът на неизвестността, терзанията на тревогите, разумът на човека отново надви тъмните сили на природата. Болните вече не са заплашени от нищо. Скоро, много скоро те ще прегърнат роднини и близки...

Време е и ние да се замислим над урока, който получихме. В часа на победата и ликуването? Да, именно. Нелеп е призовът да се извлече урок от поражението — той ще бъде извлечен и без призов. Но победата, може би защото е победа, притъпява остротата на критиката към недостатъците. В това се крие опасността от победата.

Да, опасността! Та победата — това е преодоляване на бедата. Ще заглуши ли екът на възторга нуждата от анализ на най-съществените причини, които донесоха бедата? Пропуските и грешките, които я задълбочиха? Постъпките, които може да се тълкуват и така, и така? Или ще решим, че правилата, които са добри днес, ще са добри винаги? Победата укрепва вярата, че методите, с които е била подгответа и постигната, са образцови и затова — неприкосновени. А законите на диалектиката властуват изцяло и тук.

Случаят на Ганимед трябва да ни напомня за това!

Анджей стоеше в ъгъла на долната палуба. Оставаше по-малко от час до старта към Земята и той трябваше вече да тръгне към шлюза, както сториха другите, но журналисти се бавеше.

Страхуваше ли се от срещата, или я търсеше? Онова, което го мъчеше най-много, бе, че и досега той не можеше да определи кой има по-голямо право в жизнения спор, който се решаваше пред очите му. Сам разбираше, че от тази негова обърканост пострадаха репортажите му, защото в тях липсваше неговата собствена позиция, той правеше реверанси и на двете страни. А от позицията му в този момент зависеше не само яркостта на репортажа... Какво е това? Безкрила боязън пред крайностите? Или умът му не е подготвен за задълбочена оценка на събитията и възгледите? А може би е просто леност, която чака животът да произнесе присъдата и всичко отново да стане просто и ясно?

„Умуване — реши Анджей. — Глупаво и ненужно умуване. Все едно от мене нищо не зависи. Информацията, моята работа е само информацията, нея аз познавам, тук съм вещ.“

Мислеше си и не мърдаше от мястото си.

Чуха се стъпки, но не тези, които той очакваше. Санитарният инспектор, изпъчил корем, се разхождаше по палубата, а изразът на лицето му беше така величествен, сякаш изпълняваше някаква мисия и очите му се плъзгаха по ъгълчетата, като че ли проверяваха наред ли е всичко в поверения му стерилен свят.

— А, вие ли сте... — инспекторът се спря. — Отлитате?

— Отлитам. А вие оставате?

— Налага се. Бих се радвал да тръгна, но какво да се прави — работа, дълг...

Двамата замълчаха.

— Вчера комисията завърши работата си — каза внезапно инспекторът. — Не бе открито никакво нарушение в спазването на санитарните правила. Самите правила, разбира се, ще станат още по-строги.

— Ами, добре. Поздравявам ви.

— Да, никакви нарушения... Желая ви щастлив полет и всичко хубаво!

— Благодаря.

Инспекторът протегна ръка и Анджея я стисна. После кимна.
Инспекторът си тръгна.

Само след минута Анджея видя Ликантер. Спусна се към него, но Ликантер или не го забеляза, или не искаше да го забележи.

Журналистиът дълго гледа подире му. Навел глава, Ликантер вървеше със своята рязка, разсичаща пространството походка. В ръката си държеше малко куфарче.

Както и Анджея, никой не го изпращаше.

Репортърът въздъхна и тръгна след него.

НЕ БЪДЕТЕ МИСТИК!

При висока температура мислите пълзят и затъват като муха в мед. Лениво, без желание, в кръг. Потокът им се вплита в равномерни шарки, еднообразно, като успокоителното поклащане на топлата морска вода се редуват всякакви дреболии, мислите не се прекъсват, но липсва и ясна връзка, няма големи вълни, нито раздразнение дори и от съвсем ненавременния грип. А всъщност, кога ли грипът идва навреме? Само когато се опитваш да се измъкнеш от някоя работа, подосадна и от болестта. А аз бях в отпуска, намирах се в малко градче в Закарпатието, имах пълна свобода и се надявах спокойно да си почина и да поработя, а вместо това лежах, покрит с одеяло в старата къща, още по-точно — в „стаята с призрака“.

Всъщност, стаята беше много уютна и евтина, само малко позапусната. Срещу кревата имаше камина, която сега, в светлината на нощната лампа зееше разтворена и черна като отвор на пещера: Големият килим на пода напомняше за старостта, забравата, праха и подобни сериозни неща. Някогашните весели тапети, на пурпурни рози, бяха порядъчно захабени и от тях ме гледаха най-различни петна, които с малко повече въображение можеха да придобият смисъл и цвят на избеляла кръв. Но аз нямах желание да ги видя така. Напротив, бях им благодарен, защото подозрителната неяснота на грубоватите рози, мрачният им пурпур в сумрака ми помогнаха да се почувствува姆 уютно в това тихо убежище, само за рубла на ден, след като вече се бях отчаял, че някъде ще мога да намеря стая. Беше средата на сезона, нашествие на жадуващите за слънце и грозде северняци! Дълго крачих по нагретите до сух блясък павета, напразно чуках на вратите на спретнатите къщички, стоически посрещах вежливите усмивки на отказа и продължавах по-нататък от един сенчест оазис към друг. Никъде нямаше места и аз вече се чувствувах така, както сигурно се чувствува бездомното куче — унижено, ненужно, като праха под краката, когато една тънкокрака дванадесетгодишна фея по шорти махна с ръка към края на уличката, като подсмъръкна:

— Опитайте при чичо Мартин. У тях наистина е мръсно... Но може и да ви даде стая. Направо, после наляво, старата къща, е-ей там, виждат се керемидите в пролуката!

Собственикът на къщата приличаше на изплашен бухал. Даже ризата му беше някак си издута, посивелите му коси стърчаха накъдето им паднеше, а очите му под кръглите очила ту мигаха често-често, ту напротив, застиваха неподвижно, сиви, какъвто беше и целият външен вид на стопанина. Мартин не говореше, а по-скоро мънкаше и не беше ясно кое преобладаваше в междуметията му — смущението или нежеланието да обясни. Отначало ми отказа, но го направи така неуверено, че аз продължавах да го убеждавам, а сигурно видът ми беше по-красноречив и от думите; събеседникът ми явно усети известно морално неудобство от позицията си и като мигаше по-често от обикновено, се размърда неспокойно.

— Не, не, не искам да ви подведа... ъ-ъ... изобщо... тук, знаете ли... Впрочем, обаче... Да, разбира се: човек без свой кът е по-зле от кът без човек, но... Слушайте, как се отнасяте към призраците?

— Какво?!

— Ясно... — той тъжно поклати глава. — Виждате ли, стая има, празна е, но в нея... ъ-ъ... се е заселил призрак. Не мога да ви помогна — тъжно добави той.

За щастие аз даже не се усмихнах. Дългите мъки при обикалянето ме направиха пророк и дипломат. Веднага, без всяка логическа обосновка отхвърлих мисълта за лекото умопобъркване на събеседника ми, а с вътрешното си зрение забелязах под ризата му мъничкото кръстче (впрочем, изпъкналостта на този амулет можеше да се види под тъканта) и разбрах с какъв човек имам работа. Мартин искрено искаше да помогне на близния си, но съвестта, дългът не му позволява да събере човека с нечистата сила, а отгоре на всичко да му взима и пари. Същевременно обаче го мъчеше мисълта, че ето, има свободна стая, ето го и човека, на когото тя е нужна на всяка цена. Известна роля играеха, разбира се, и парите.

Вече спокойно, с разбиращ израз на лицето, аз се осведомих, откога се е заселил призракът, какво си позволява да върши и донякъде убедих Мартин, че перспективата да се срещна с него съвсем не ме смущава. Не започнах да привеждам аргументи, че не вярвам в никакви призраци (този довод не би го убедил), а просто казах, че щом

за него, Мартин, призракът не е опасен, значи и аз ще мога някак си да свикна с него.

Това направи нужното впечатление.

— Е, аз все пак не живея в стаята — поколеба се той. — И децата я избягват. Малкият си изпали при последното си посещение... А!

— Но аз съм за кратко. Сам казвате, че той не се явява винаги. Ще опитаме, от опит глава не боли...

— То си е така... — Мартин тихо въздъхна. — Добре, аз ви предупредих. Само че, знаете ли? Казвайте на всички, че съм ви взел пълната такса, защото съседите... Разбирайте, нали?

Така намерих подслон. А също и въображаем призрак и съвсем реален добродушен домакин, с когото под майчинската грижа на стопанката още първата вечер се справихме с бутилка домашно вино. Вече в леглото аз лениво си помислих колко интересно е устроен животът и какви ли не хора има в него. Предполагах ли аз тази сутрин, че ще се срещна с психология от друга епоха и ще разговарям с човек, за когото божията промисъл и нечистата сила са също такава реалност като телевизора и космическите полети? Разбира се, не. Всеки се движи в своя кръг, живее с неговите представи и често забравя, че това съвсем не е целият свят.

Никакъв призрак аз, разбира се, не видях нито тази нощ, нито следващите. Така, всъщност, и трябваше да се очаква, но съвсем не защото не съществуват призраци. Проблемът за съществуването на каквото и да било съвсем не е толкова прост, както се струва на хората с еднопосочен манталитет, за които нещо или съществува, или го няма. Освен геосферите съществува още и ноосфера, а тя съвсем не е пустиня. Психическите усилия са сътворили и сътворяват в нея не по-малко странны, отколкото в биосферата, създания, които, всъщност, още чакат своя Линей и Дарвин. Съществуват ли Хамлет и Дон Кихот? Няма ги, никога не са съществували във физическия свят, но в духовния съществуват като образ и могат да бъдат въплътени на сцената, тоест отчасти да преминат в сферата на телесната осезаемост. Призраците са създания от същия вид, макар и от друг род. Те са родени не от изкуството, а от религиозната мистика, те са продукт на светогледа на една отминал епоха, но за тези, които вярват в тях, съществуват и до ден днешен. Въображението може да ги възкреси, тук играе роля и психиката на самия зрител, обаче това вече в

частност. Важното е, че на мен призрак не може да ми се яви, защото аз не вярвам в тях.

Той така и не се появи, като по този начин хвърли Мартин в леко недоумение. Естествено, аз нищо не му обясних и даже не намекнах, че ако той не беше чак толкова чувствителен и ако предлагаше на всички „стая с призраци“, то по такъв начин можеше да увеличи броя на желаещите. Нещо повече, сигурно щяха да се намерят и такива, готови да платят тройно, само и само да има какво да разправят после. Какво да се прави, вялото съществуване си търси гъделичкане на нервите и добрият стар призрак щеше да става за тази работа не по-зле от измислицата за някакъв си „Бермудски триъгълник“. Нищо подобно не казах на Мартин, напротив, на шега споменах, че, изглежда, не съм се харесал на призрака и нищо чудно той завинаги да напусне помещението. „Дай боже...“ — промърмори Мартин не съвсем уверено, но аз не се съмнявах, че посях в него някаква надежда. На повече и не разчитах. Атеистът трудно може да бъде накаран да повярва в отвъдния свят, но много от нас кой знае защо са убедени, че обратната задача е къде-къде по-лесна.

Така или иначе, всичко беше прекрасно, ако не беше проклетият грип. Макар че кога друг път ще можеш просто така да лежиш, без да се беспокоиш за нищо, да забравиш за времето? Ако искаш да се държиш в средата на течението — греби с всичка сила, такава е участта на съвременния човек и грипът, въпреки всичките му неприятности, все пак разтоварва. Навън отдавна се мръкна, в къщата беше тихо, даже не ми се четеше, лежах и гледах безучастно неясните петна на тапетите и бавният поток на мислите ми така ме унесе, че не съм чул стъпките на Мартин зад вратата.

— Да-да — стреснах се от чукането. — Влезте!

Отначало в пролуката на вратата се появи табла с гарафа и чаша, леко звънтяща при допира си с шишето. Както и при предишните си посещения Мартин скришом ми хвърли поглед, в който се четеше надежда да ме види оздравял и когато тази надежда не се оправда, лицето му веднага помръкна. Подозирам, че добрата душа на домакина ми се измъчваше от съзнанието за неволна вина, тъй като аз се разболях точно в къщата му и сигурно той, стопанинът, нещо не беше предвидил, не беше се погрижил за нещо, както трябва, тъй като, каквото и да си говорим, разболях се само аз, у съседите всички

наематели бяха здрави и в града не се чуваше за никаква епидемия. Допускам даже, че в причините за моята болест Мартин виждаше коварната умисъл на призрака, който кой знае защо не се беше решил да действува открито и прибегна към такава маневра.

— Ето — каза той, като остави гарафата с лимонадата. — Как се чувствувате?

— Нормално...

Веждите на Мартин леко се повдигнаха.

— Нормално — повторих аз. — Защо не? Вирусът е честен противник. Веднага се обажда, организмът започва борба и така ние се борим един с друг.

— Все се шегувате... Поне аспирин да бяхте взели, а още по-добре — антибиотик.

— Драги Мартине, вие сте ужасно нелогичен! Според вас всичко е в божите ръце, тогава какво значение има ще гълтам ли хапчета или не?

— Извинете, но вие сте нелогичен. Бог е дал на човека разум, разумът е създал лекарства, значи трябва да ги използваме. Вие сте човек на науката, а ги пренебрегвате...

Той поклати глава с укор.

— Науката — възразих с въздишка, — не ни учи на смирение. Но на прекомерна гордост също не. Учи ни да разбираме. С лекарствата, знаете, е както с автомобила: ще те закара по-бързо, но с него можеш да се отучиш да ходиш пеш. Всяко нещо с времето си, съгласен ли сте?

— Е, както искате... Трябва ли ви още нещо?

— Не, благодаря за напитката, не ми трябва нищо повече.

Мартин нямаше друг повод да се забави, но продължи да седи в креслото. Видът му беше много смутен, с нещо напомняше неловък търговец, даже косата му беше щръкнала повече от нормално, а ръцете му постоянно пълзяха по коленете. Кръглите очи не ме гледаха пряко и мигаха.

— Не се тревожете, всичко ще се оправи — казах аз. — Голяма работа, грип!

— Не, не, аз не за това... Сега, разбирате ли, е пълнолуние...

— Да? И какво?

— Най-неспокойното време... Вие пак ще ми смеете, но...

— А-а! Призракът. Достатъчно, Мартин, нищо няма да ми се случи.

— Да, да... Но, знаете ли, за всеки случай... На вас ви е все едно, нали? А на мен ми е някак по-спокойно така...

— Благодаря, Мартин, само че защо трябва да се премествам? И вас ще притесня и за мен ще е неудобно. Да оставим това.

— Не, не, вие не ме разбрахте! Разбира се, най-добре би било да се преместите, но, както виждам, науката все пак възпитава прекомерна гордост... Ама не говорим за това! Но... Нали няма да се разсърдите, ако закача над вас... Все пак той може да се изплаши.

С тези думи някъде дълбоко от дрехите си Мартин измъкна изящно костено разпятие.

Аз едва не се разсмях. Исках да кажа, че разпятието сигурно вече е висяло тук, но никак не е помогнало (и как би могло?), но в очите на Мартин се четеше такава молба, грижата му за мен беше толкова трогателна, че аз бързо кимнах.

— Това е чудесно, прекрасно — зарадва се Мартин. — Така и на душата ми ще е по-спокойно... Имате право да отричате всичко, но опита на бащите ни, уверявам ви, все пак струва нещо... Та аз мога да ви бъда баща!

— Каквото не може да се отрече, не може — казах аз (вече не ми се искаше да споря). — Лека нощ.

— Минутка — Мартин се наведе да закачи разпятието и над мен се разклати коремчето му. — Ето... Лека нощ, лека нощ!

Като повдигаше високо пети в закърпени чорапи, той меко като на ски се плъзна към вратата и старательно я затвори зад себе си.

Аз станах без желание, щракнах лампата, съблякох се, изключих нощната лампа и се завих по-плътно с одеялото. Топлата пещера на постелята ми се стори най-уютното място на земята. Мъгливите откъслеци от мисли продължаваха бавно да кръжат и аз не се съмнявах, че веднага ще заспя. Но това очакване не се съдържа, вероятно доста бях дремнал през деня.

Впрочем, нямаше значение, при висока температура малко неща имат значение. Някъде далеч градският часовник би полунощ. Като го чух, отворих очи. Стаята ми се стори чужда, през прозореца беше влязла луната. Меката светлина на далечното кълбо посребряваше килима, косо разсечен от сянката на рамката, покриваше с бяла глазура

чаршафа върху краката ми, пречупваше се в ледени остриета от ръбовете на гарафата, сложена до главата ми, а извън пределите на това застинало сияние и блясък всичко беше потънало в мрак, толкова глух и черен, като че ли стаята се беше преместила на друга планета и въздухът в нея беше изгубил способността си да смекчава контрастите.

Виновницата за това беше лунната светлина, в нея има нещо от друг свят. И не случайно — тя лети от черните космически пустини до безнадеждно мъртвото кълбо; като се поддавах на нейната хипноза, аз вяло помислих, че сега е най-подходящото време да се появи призракът. Полунощ в старинна (е, не старинна, но стара) къща, страховете на стопанина, тайнственият блясък на луната, какво още е нужно? Всичко е според класиката, наистина леко преоценена, защото трябва да бъде в замък, а не в стая за рубла на ден и не трябва да има електричество, чиято прозаична светлина аз можех да извикам с едно движение на пръста си. И освен това призраките са по-скоро западноевропейско явление, отколкото руско. При нас всичко е някак си по домашному — всичките му там таласъми, кикимори, домашни духове и всичко, но без особени страсти и прочее романтични изживявания. Къде ти теб Европа! Не един век наред там са издавали упътвания как трябва да говорим с призраките — вежливо и непременно на латински, което несъмнено е показвало аристократичната природа както на самите призраци, така и на тези, които си общуват с тях.

Къде ти там, аз, плебея... Като се наместих по-удобно, продължавах да разглеждам очертанията на лунната светлина и сенките. Всичко, определено всичко способствуващо за халюцинации и това ми беше даже интересно, защото досега никога не съм имал халюцинации. Не че толкова жадувах да ги позная, но защо ли пък не? Грипът съвсем не беше притъпил изследователското ми любопитство, обстоятелствата благоприятствуваха, здравият разум беше отслабил нормалната си хватка и с една дума аз чаках неизвестно какво в такова вяло и безсилно състояние на болест, когато човек е еднакво способен да поглади както котка, така и мъркаща тигрица.

И дочаках. Девойката се появи в полегатото сияние, появи се изведнъж, без каквito и да било промеждущи стадии на материализация. Но ако това беше призрак, той беше съвсем необикновен. Никаква мистична полупрозрачност, никакви мъглисти

наметала и горящи очи; изразът на девойката беше съсредоточен като на гимнастичка преди излизането на уредите; стройната ѝ, физически съвсем реална фигура беше стегната в бански костюм в преливащи се цветове, който би хвърлил в смут всеки автор на готически романи.

Лекото нетърпеливо пристъпване от крак на крак още по-релефно показваше гъвкавото движение на мускулите на моята гостенка. Никога не съм мислил, че халюцинацията може да се яви в толкова прелестен образ! Без да се съмнявам ни най-малко в произхода му, аз все пак притиснах клепачите на очите си заради чистотата на опита. Но, уви, треската от грипа беше изтрила напълно от паметта ми кое точно трябваше да се раздвои — видението или реалните предмети. И още нещо, което беше вече съвсем непростимо, аз се престарах с натискането и за момент съвсем ослепях. А когато зрението ми се възвърна, вече нямаше никакво раздояване никъде. Бялото око на луната гледаше през прозореца както и по-рано, нищо не се беше променило в стаята, освен позата на девойката. Привела се като за скок, опънала назад тънките си лакти, тя бавно се приближаваше към мен. Стъпките ѝ бяха беззвучни и меки, очите гледаха някъде над кревата, отчетливо виждах всяка гънка на окъпаното ѝ в лунната светлина тяло, в нея нямаше нищо нереално, освен...

Сянката, която се движеше с нея, не падаше в естествената посока! А очите ѝ проблясваха не тогава, когато върху тях падаше светлината... Срещу мен летеше призрак!

Сърцето ми удари като църковна камбана. Изгубих гласа си, не исках и не можех да извикам, а само стиснах с всичка сила очи, като очаквах, че всеки момент ще ме докосне, ще ме прониже духът, който се преструва на човек.

Нищо не се случи, даже въздухът не се раздвижи. Когато отворих очи като след припадък, нямаше никаква девойка. Имаше нещо друго: точно пред леглото ми, с гръб към мен се издигаше тъмна мъжка фигура, напрегнатото движение на раменете показваше, че ръцете съсредоточено извършваха някаква работа.

Сянката на фигурата падаше според всички закони на оптиката.

Такава смяна на виденията е логична за сънищата, но не и за действителността, тъй като само в съня са възможни превръщанията в произволни неща. Обаче романите, където се твърди, че човек не може

да разграничи кошмара от бодърствуването, лъжат. Ние прекрасно разделяме двете състояние, но сега в разгорещения ми ум всичко се смеси, не знаех на какво да вярвам, защото при грипа е напълно възможно и бълнуване. Колкото и да е странно, тази мисъл ме успокои и деловата поза на поредния призрак веднага ми подсказа единствено вярното за момента движение. Протегнах ръка към лампата, но не улучих и на пода със силен тръсък падна чашата.

Ефектът беше потресаващ. Фигурата в черно подскочи като подплашен от изстрел елен, бързо обърна към мен бялото петно на лицето си и изруга от все сърце:

— Нейтрид оверсан! Какво пък е и това?!

Тази толкова искрена уплаха ми вля решителност.

— Къш! — казах аз тихо, но веднага се поправих. — Изчезни!

— Слушайте, не бъдете мистик! — последва сърдит отговор. — Вие какво, не сте ливиждали крадци?

— Стига — твърдо казах аз. — Седнете, господин призрак, да си поприказваме.

— Но моля ви се, аз...

— Не лъжете. Оверсан, нейтрид... Крадците не говорят по този начин.

— Вярно — непознатият като че ли се усмихна. — Допуснат е пробив, струва ми се, че така се казва това? Ще се наложи да се обяснят някои работи...

Той седна.

— Запалете светлината.

Бързо натиснах копчето.

Н-да... Пред мен, спокойно скръстил ръце, седеше млад човек в доста странен черен комбинезон, чийто широк колан отпред беше обсипан с копчета, разноцветни сегменти на превключватели и други вече съвсем непознати атрибути на портативен пулт. Още по-забележително беше лицето на непознатия. На пръв поглед — нищо особено, човек като човек, но умните му, прекрасни с откритостта си очи блестяха сякаш отвътре. При това трудно беше да се каже кой кого разглежда с по-голям интерес: аз — него или той — мен.

— Разбрах — каза той внезапно. — Не сте заспали, защото сте болен.

Гласът му сега звучеше меко, от него изчезнаха изкуствените груби нотки, но стана по-ясен акцентът, макар че бях готов да се закълна, а и някои негови изрази потвърждаваха увереността ми, че пред мен стои мой съотечественик.

Или пък се опитва да се представи за такъв...

Впечатлението се раздвоиаше. Озареното от вътрешна духовна светлина лице на чужденеца, чудесните умни очи, които не лъжеха, не умееха да лъжат, всичко това предизвикваше доверие. Но останалото! Преправеният глас. Глупавата роля, която непознатият се опита да изиграе... Мен, най-обикновения човек, той разглежда, като че ли вижда за пръв път хора — как да разбирам това?!

Най-лошото от всичко беше комбинезонът му. Той не можеше да бъде продукт на човешки ръце, защото тъканта му... Тя погълща светлината! Нито блясък, нито преливане, нито една гънка не беше в сянка и все пак този саван на мрака по някакъв необясним начин не само релефно очертаваше тялото, но и показваше всяко движение на здравите мускули, макар че пъlnата липса на светлини и сенки трябваше да направи това невъзможно. Толкова невъзможно, че прозаичната светлина на ношната лампа съвсем не отведнъж ми показва тази неестествена особеност на облеклото му. Но когато най-после я забелязах, по-точно казано, когато съзнанието я възприе и оцени, то сякаш под черепа ми премина мъхнатата лапа с остри нокти.

— Кой сте вие?! — извиках аз.

— Човек — изглежда нервността ми искрено учуди, даже огорчи непознатия. — Наистина, не съвсем такъв като вас.

— Не съвсем... Нещо като онази девойка?!

— Нищо подобно! Тя беше обикновен фантом. Не разбирам реакцията ви.

— Ах, значи така... — Въпреки нежеланието ми в мен внезапно се пробуди иронията. — Значи, нищо особено, всъщност обикновен призрак...

— Не призрак — пришелецът се намръщи с досада. — Фантом. Това са различни неща, тъй като фантомите за разлика от призраките съществуват физически.

— Радвам се да го чуя... Много, много интересно, особено когато започват да те нападат...

— Това е досадно, по наша вина, стечение на обстоятелствата, извинете ни, моля ви.

— Е, какво пък толкоз! Един... ъ-ъ... фантом повече, един по-малко, дреболии!

Махнах с ръка, което предизвика усмивка на лицето на госта.

— Странно — каза той. — Струваше ми се, че хуморът и мистиката са несъвместими. Въобще, аз си представях един мистик малко по-другояче.

— Един мистик ли? — аз се задъхах от възмущение. — Кой тук е мистик?!

— Вие.

— Аз?!

— А нима не?

Той посочи разпятието.

— Не е мое — казах рязко, защото се разсърдих не на шега и вече не чувствувах никакъв страх. Който и да беше този нощен гост, той нахлу в моя свят, в моята действителност, която аз съвсем не смятах да отстъпвам на никакви пришълци, та макар и да бъдат три пъти фантоми или някакви си други, от друго измерение, биороботи. Сърцето ми биеше бавно, аз бях спокоен като арктически айсберг.

— Не е мое — повторих. — При това да си мистик и вярващ не е едно и също. Но това не ви засяга.

— Прекрасно! — възклика гостът от неизвестното. — Но щом не вярвате в нищо подобно, защо се съмнявате, че аз съм човек?

И още пита!

— Има факти и логика — промърморих.

— Нима те опровергават думите ми?

— И още как! Призрачната девойка. Вашето покривало...

— Покривало? — Той погледна дрехата си с недоумение. — Не разбирам...

— Светлината — поясних. — Няма сенки.

— А-а! Е, ѝ какво от това?

— Няма такава материя.

— Но точно това потвърждава думите ми! Именно човекът създава това, което го няма.

— Или извънземният разум...

— Който в момент на уплаха (а вие, да си призная, тогава ме уплашихте) извиква на руски? Къде ви е логиката? Нима не е ясно, че аз съм обикновен човек, само че от друг век?

За секунда онемях. Това трябва да се смели. От друг, значи, от някой бъдещ век... Н-да...

— Да допуснем — казах на края. — А девойката?

— Какво — девойката? Отклонение от нашата действителност. Обикновен фантом, вече ви обясних. Та на ли познавате холографията!

— Но нейните образи не се разхождат нощем! Не нападат хората! А още по-малко се местят във времето. Това е невъзможно, фантастика!

— Напротив, щом е фантастика, значи, е възможно.

— Какво, какво? Ако е фантастика, значи... Това е дивотия!

А какво са за миналия век телевизията, космическите полети, съживяването след смъртта, ако не фантастика? И за вас бъдещето неминуемо ще се окаже същото. Оттук и простият логически извод: фантастиката е първият признак на идващата реалност.

— Но нима нещо може да противоречи на природните закони?

— Ас какво нашата поява тук им противоречи?

— Бъдещето е следствие на миналото! А вашето нахлуване...

Следствието не може да изпревари причината!

— А известни ли са ви всички закономерности на причинно-следствените връзки? Нашият век не е толкова самоуверен.

— Нашият също...

— Не си личи. Струва ми се, че ви е по-лесно да ме признаете за призрак, отколкото да преразгледате представите си за естеството на времето.

Прехапах си езика. Нямаше какво да крия. В паметта ми изскочи немаловажният закон за опазване на честта, на какво можех да противопоставя на доводите му? Упорито да твърдя, че бъдещето още никога не е посещавало миналото? Това не е аргумент: моите съвременници уверено конструират атоми, каквито по-рано не е имало на Земята, а може би и в цялата Вселена. Какво всъщност ни е известно за времето, за неговите свойства и състояния? Едва ли в тази област знанията ни са попълни от представите на Демокрит за структурата на веществата. Моят гост беше прав: първият признак на

продуктите на далечното бъдеще е тяхната невероятност според сегашните ни представи.

— Но — сетих се — как да разбирам вашите действия? Отначало се появи фантомът...

— Той именно е и причината за всичко! Фантоматиката при нас е почти същото, каквото е при вас телевизията. За съжаление, не отведнъж се появи едно странично и крайно неприятно следствие: фантомите понякога изчезват в миналото.

— Ама, моля ви!

— Ние бяхме не по-малко поразени! Понякога фантомите изведнъж изчезваха като... призраци. Изчезваха неизвестно къде. Никой нищо не можеше да разбере, докато не обрнаха внимание на факта, че в литературата на миналото се появяват описания, които подозрително приличат на срещи на хората с нашите фантоми.

— Какво?! Излиза, че всички тези призраци, привидения са продукт на вашата дейност, по-точно — безгрижие?

— Съвсем не! Най-често те са точно това, което са: психогенни продукти на вярата, грешки на зрението и халюцинации. Само една малка, нищожна част... Ние едва повярвахме, беше прекалено фантастично.

— А-а, и вие също...

— Защо — „също“? Хора ли сме или не? Фантастичното е трудно и за нас. Проверихме всичко сто пъти. Уви! Всъщност, с това започна и развитието на хроно-динамиката. Миналото трябваше бързо да се почисти от нашите „гости“, още повече защото нашата дейност създаваше все нови и нови тълпи фантоми. За някакво си средновековие много нямаше да се плашим, там на хората и така им се привиждат призраци навсякъде — повече или по-малко — няма особено значение, пък и фантомите по принцип не се изпълзваха толкова далече. Обаче в двадесети или двадесет и първи век нашествието им можеше да предизвика незакономерно възраждане на мистиката, което би се отразило върху историята, а следователно и върху нас. Парадокс. Всички поколения наивно мислят, че само настоящето е отговорно за бъдещето, а се оказва, че и бъдещето трябва да се грижи за миналото. Не е ли странно?

— Да... — бавно подех. — Всичко това трудно се побира в съзнанието. Макар че... как казахте? И бъдещето трябва да се грижи за

миналото? Че в това няма нищо странно, още повече ново.

— Как няма? — Най-после и моят гост трябваше да се изненада. Даже веждите му подскочиха! — Та това е неотдавнашен извод на нашето време!

— Напразно мислите така — аз изцяло се насладих на малкото си тържество. — Просто очевидното не се хвърля в очи. Историците винаги са се стремили да почистят миналото от наслоени лъжи, погрешни представи; по фрагменти са възстановявали неговата истинност, цялата пълнота на отминалия живот, като по този начин духовно възкресяват предишните хора, мислите, постъпките, стремежите им... Какво е това, ако не грижа на бъдещето за миналото? Между другото бъдещето не може по друг начин да се оглежда в миналото, тоест — да се разберат закономерностите, да се предвидят събитията, да се извлече поука от миналите грешки и така да се подобри бъдещето... Не, запазването на миналото съвсем ле е ваше откритие. Просто вие имате други възможности и, както виждам, много по-големи задължения.

Трябваше да се види лицето на госта от бъдещето, докато говорих всичко това!

— Вярно! — възклика той, даже с известно уважение в гласа. — Съвсем справедливо е, ако не в детайлите, то по принцип! Не мога да разбера как толкова очевидна мисъл не е възникнала по-рано!

— Може би е възникнала — възразих аз. — В двадесети, деветнадесети век, а може и по-рано. Но е останала погребана в купищата книги и ние сега я преоткриваме по нечии записи.

— Прав сте — събеседникът ми се замисли. — Обикновена илюзия: нашият век е най-умният...

— Затова пък дейността ви потвърждава, че от век на век расте отговорността на поколенията. В това число и за миналото.

— Без съмнение. Знаете ли, аз съм щастлив. От това, че ние не само намерихме общ език, но и се обогатяваме взаимно, макар че между нас има такава пропаст във времето... — той поклати глава. — Само за това си струваше да направя грешка и да издам присъствието си тук. Вие, естествено, разбрахте добре какво правя тук и защо толкова исках да избегна срещата с предците?

— Сега ще проверя... И така, призракът, който изплаши моите домашни, е вашият избягал фантом, при него всичко е ясно. Тоест,

какво говоря? Всичко е неясно, но вероятно аз не мога да разбера физическата природа на явлението, дори да имахте право да ми обясните.

— Така е, няма да разберете, не се обиждайте!

— Нищо, аз и квантовата механика много-много не разбирам...

Обаче имам някои други съображения...

— Да?

— Мисълта ми, разбира се, е банална. Това, което се случи с вас или нещо подобно трябваше да се случи. То е неизбежно.

— Сигурен ли сте?

— И още как! Съвсем насърко открихме, че, без да искаем, въздействуваме върху миналото. Без всяка хронодинамика между другото! Акрополът и не само Акрополът трябва да бъде спасен от замърсяване още сега, иначе въздухът на нашия век ще разяде тези частици от миналото. А вие, естествено, сте се справили с екологическата криза щом съществувате и дори побеждавате времето. Но пред вас по принцип стоят същите задачи! Същите, защото колкото по-мощна е дейността на човека, толкова по-силен е натискът му върху всичко и толкова по-широки и парадоксални са последиците от този натиск, по-дълбоко е далечното им действие. Всичко! Някаква хронодинамика, охрана на самото време рано или късно трябваше да стане за вас също такава необходимост, както за нас — запазването на водата, въздуха, почвата, нашето настояще и вашето бъдеще. Нима не е така?

— Не отричам и не потвърждавам — малко смаяно каза гостът ми. — За нас вие не можете да знаете всичко.

Аз се усмихнах.

— Мили мой, скъпи пра-пра-правнуко! Лицето ви е отворена книга. Може би са ви тренирали, учили са ви да бъдете прикрит и да се преструвате, но все едно, не умеете да лъжете, което, всъщност, ми говори за бъдещето много повече от всичките ви обяснения.

— Нима е така?

— Да, именно така.

— Да-а — замислено каза той. — Да се преструваш, ако се случи нещо... Ех вие, теоретици, познавачи... Благодаря, ще обърнем внимание.

— Не си струва... А впрочем, когато изпуснах чашата, не можехте ли вместо цялата тази глупава инсценировка просто да изчезнете във времето?

— И с това да ви докарам може би до инфаркт? — Той ме погледна с упрек. — Да ви убедя в реалността на призраците ли?

— А, да! Е, разбира се, така... А тази, вашата... „гимнастичка“ успяхте ли да заловите?

— Тук е — той се потупа по колана. — Сега можете да спите спокойно.

— Та аз и така... Стоп! Защо така се изненадахте, че не спя?

— Когато се появих, аз веднага, както си е редно, включих... С една дума, всеки човек веднага трябва да потъне в непробуден сън и да забрави всичко, ако нещо му се е привидяло. За съжаление, това средство не действува, когато организъмът се бори с вируси. Всъщност сега — той набледна на думата „сега“ — вие сте съвършено здрав.

Наистина, от грипа нямаше и следа! Отдавна и то толкова незабелязано, че аз едва сега обърнах внимание... Ах, този правнук, как успя да го направи?

— Благодаря — казах аз с чувство. — Много благодаря.

— Няма за какво. Обезпокоих ви...

— Какво говорите!

— ... и трябваше някак да се извиня. Но време е да се разделяме... Завинаги. Жалко, беше ми много, много интересно, не съжалявам за непредпазливостта си.

— Аз още повече! Почекайте... Не се ли страхувате, че ще разкажа за появата ви тук и с това ще повлияя по някакъв начин на историята?

Той поклати глава усмихнато.

— Та никой няма да ви повярва.

— Наистина. Но мислите, които, без да искате, изпуснахте...

— Както забелязахте, до тези мисли може да стигне всеки мислещ човек от вашата епоха. Това няма значение, напротив, мислете по-често за нас. Това е необходимо, та нали ние много повече зависим от вас... Сбогом, всичко хубаво в миналото!

С тези думи той изчезна. Изведнъж, мигновено. Даже не успях да забележа натисна ли някое от своите копчета. Просто имаше човек — и изчезна. Колкото и да бях подготвен за това, все пак трепнах.

— Всичко хубаво в бъдещето — извиках в празното вече пространство.

Дали той ме чу през вековете?

ЗВЕЗДЕН АКВАРИУМ

Всеки седем минути и половина — пълен оборот. Трети месец над него кръжаха звездите. Трети месец той беше център на въртенето на светилата, избранник на Птолемеевата Вселена. В действителност значеше по-малко от прашинка и счупените ребра го боляха.

Деветнадесет крачки по периметъра на тесните отсеци, четири напреко и една нагоре — тук той почти не тежеше. Вече не вярваше, че някога е могъл да лети където си иска, общувал е с хора, вълнувал се е за дреболии и дори е обичал да пее със съпровод на китара. Деветнадесет — четири — една. Напред и назад, натам и насам, постоянно. И завинаги.

От онова, което е било непосредствено след аварията, той бе запазил спомен само за дългото безсъзнание и болката, когато пълзеше по разбития кораб, напразно зовеше другарите си, а очите му премрежваше лепкава мъгла. Действителността очевидно е била малко по-друга. В ония първи часове, както после разбра, той бе извършил чудовищно много неща. Още помнеше как мъкнеше балона с филмообразуващо вещество, как запълваше пукнатините, без дори достатъчно добре да разбира за какво всъщност се опитва да се изправи и да вдигне пръскащия пяна балон. От старанието да осигури в помещението топлина и въздух в паметта му оцеляха само проблясъци от усилията да отвие някакъв вентил и тълото недоумение, с което разглеждаше бъркотията от детайли в агрегата, чието предназначение, естествено, някога знаеше.

Много по-късно си постави диагнозата: сътресение на мозъка. Дробните увреждания от рода на три-четири счупени ребра не влизаха в сметката. А да определи причината за аварията така и не успя. Беше ли тя свързана с маневрирането близо до астероида и следователно — грешка на пилота? Или в критичния момент двигателят бе отказал? Разбира се, комисия от експерти би могла да изясни всичко това, но случаят ще я доведе тук преди да изминат не десетки, а може би и стотици години.

Не успя да разбере и как са загинали двамата му другари. Не бяха до него, когато стана катастрофата, това помнеше. Но, защо? Така или иначе те бяха останали в отсека, върху който бе попаднал ударът. Възможно е оттам да ги бе изтласкала въздушната струя. Но той предпочиташе да си мисли, че те са погребани под отломките, защото ако струята ги е изхвърлила навън, тя най-вероятно ги е запокитила по орбита и той ще види телата им като точки сред звездите, когато гледа през илюминатора, оцелял по чудо.

Впрочем всички тия мисли дойдоха по-късно. Отначало след трескавата дейност той спа. Разбира се, навремени се събуждаше и вършеше това-онова, но му се струваше, че сънува безкраен сън. Сякаш се беше разболял и лежи, като в детинството, на широкото легло, а зад прозореца цари дълга зимна селска нощ, в която се върти гъста звездна виелица. Тя се сипе право върху гърдите и не ти стига глас да изкрешиш.

Преломът, с който започна оздравяването, настъпи внезапно. Той се пробуди и стана. Тялото го болеше, но главата му беше ясна и бодра.

Добра се до креслото пред илюминатора и седна. Видя чернотата, звездите в нея и скалите, които се сриваха в бездната.

После ги гледа стотици пъти. Скалите бяха неподвижни, а звездите се въртяха (в действителност всичко беше, разбира се, точно обратното). Звездите изгряваха и залязваха — всяко от едно и също място. От време на време миниатюрно слънце чертаеше дъга. Бледите му лъчи пълзяха по мрака на черните масиви, гмуркаха се в пропастите и скоро изчезваха, за да възникнат неизбежно отново, да извърят предишния път, да докоснат същите камъни, сякаш ги движеше мъртвият механизъм на копирографа.

Всичко се повтаряше отново и отново за десети, стотен, хиляден път. Траекторията на звездите, сенките на скалите пълзяха като обороти на беззвучни колела. Винаги, непрекъснато, с несъкрушима отмереност. Изменяйки се, тук нищо не се променяше. Движейки се, оставаше неподвижно. Отивайки си, се завръщаше. Пред човека се възправяше въплъщението на механичния порядък. Най-идеалният, тъп порядък, който може да създаде въображението. Властта на природните закони тук заявяваше за себе си нагледно, такава, каквато е, грубо, като пръчките на затворническа решетка. Тя не оставяше място за случайността, и значи — за надеждата.

И човекът разбра това. Той мъжествено прие изводите. Никой не ще се сети да го търси на астероида. А дори и да хрумне някому подобна мисъл, нали неговият астероид не е нанесен в каталогите и следователно за човечеството той не съществува.

Връзка? Онова, което бе оцеляло от апаратурите, ставаше само за слобождането на вечен двигател или друга подобна безсмислица.

По този начин изборът беше пределно ясен. Може веднага да свърши с всичко това. А може и да поживее още малко.

Той загледа с ненавист звездите. Язвителната им далечна светлина беше безпощадна. Тая светлина бе застинала сред черните бездни, в нея не бе останала нито топлина, нито надежда. Звездите бяха вече убили неговите другари. И нищо не се бе променило в света. Нищо, нищо!

Хрипливият отзук от ръмжене ли, или от стон му помогна да се окопити. Той объркано се втренчи в стиснатите си пестници. Те трепереха. Тъмните изпъкнали вени ги оплитаха като коренища на подводни растения.

Неговият крясък. Крещи ли? Да.

— Няма нищо — дишайки тежко, измърмори той. — Може да се случи, случва се, това не е истерия...

Минута по-късно той изпълзя от креслото и, сякаш нищо не се бе случило, се зае да инвентаризира имуществото си. Отряза миналото. Сега вървеше всичко спокойно и безучастно. Дори не затова, че от резултата зависеше неговата съдба, а защото усърдната дейност придаваше на минутите някакъв смисъл и отчасти го избавяше от безплодните размишления.

Движейки се като рак, той дълго разтребва пещерата си, пъшкайки от болка, завираще се в най-тесните ъгълчета, десетки пъти преброяваше всичко. Навсякъде цареше хаос, тържество на безпорядъка и ентропията. Поряза пръста си с парче счупено стъкло и дълго, с тъпо изумление гледаше течащата кръв. После забрави за порязването. Понякога сам се оприличаваше на Плюшкин и се удивляваше, че може да мисли така. При това съзнанието му сякаш се раздвояваше. Една част от него се занимаваше с работата, извършваше пресмятанията, изпитваше болка, докато другата с хладно недоумение следеше всички действия на първата. Но, общо взето, не се чувствуващ зле. Нямаше и сянка от страх, сега не преживяваше нищо

от онова, което би трябвало да преживява човек на неговото място. Това малко го плашеше. Но не му попречи да се зарадва, когато успя да намери и събере всички фигурки на шахмата.

Най-после работата се свърши. Храна имаше за много месеци. От деветте акумулаторни батерии четири бяха оцелели. Този запас му осигуряваше топлина за дълго. Ако, разбира се, не изразходва енергията за нещо друго. А ще трябва да изразходва. Системата за регенерация на въздуха, без която не би преживял и минута, въпреки вероятността да откаже, креташе. Слабо, като пулс след шок, но откакто я понагласи, в отсека можа да се установи онова равновесие на средата, което възниква в аквариум.

Аквариум! Този образ изведенъж го порази. Погледна през илюминатора към звездите и ни в клин, ни в ръкав се разкилоти. И дори болката в гърдите не успя да усмири смеха.

Аквариум, аквариум! Единственият, неповторим аквариум сред звездите. Това е толкова смешно... Аквариум, в който вяло се премята рибата Петров. Личната, частната риба на господа бога. Вместо лампички нея я осветява това миниатюрно слънце. Тя се блъска в стените, мърда перки и за нещо си мисли. Една такава забавна рибка...

Той скочи разярен. Аквариум? Риба? Сега ще им покаже! Ще пръсне илюминатора и...

Кому ще покаже? На природните закони? Че той не бил риба?

Ръцете му трепереха. Огледа се замаяно, сякаш искаше да избяга, и клюмна. Всичко е безполезно. Всичко е безполезно, затова от две безполезности трябва да избере по-добрата.

Така той реши да живее. И не просто да живее, а да записва всичко, което става с него. Записките биха могли да послужат на онзи, който ще дойде тук след много-много години. За какво — той не знаеше и не би могъл да знае, просто вярваше, че ще послужат, трябваше да послужат. По този начин животът му придобиваше смисъл, а друго не му и трябваше. В края на краищата всички хора са смъртни.

Оттогава изминаха повече от два месеца, а му се струваше, че е изминал вечност. Спеше, ядеше, описваше всяка своя крачка, гледаше звездите, разтребваше, поправяше повредите, шареше из пещерата си, мърмореше си нещо под нос, играеше шах сам със себе си. Понякога му се счуваха гласове, привиждаха му се фигури, но знаеше, че това се

случва в самота, и не се плашеше. Най-много го дразнеше оня благ старчески глас, който отегчително го убеждаваше, намеквайки мъгливо за своята причастност към природните закони, че всички хора са риби в аквариум, само че не забелязват това, а на него, на Петров, му е оказана тая милост: да забележи. Той записваше и тия разговори.

И въпреки всичко дори и не помисляше да се предаде. Всякога е бил упорит. Дори се опита да направи предавател, макар предварително да знаеше, че е обречен на неуспех. От предавателя, естествено, нищо не излезе, но все пак измайстори един примитивен приемник. Две седмици приемникът мълча и праща, а после се чу глас, който съобщи, че някой си футболист вкарал красив гол. И това бе всичко, което успя да чуе.

Изливаше болката си в записките. Това беше най-главната и най-необходимата работа. Записките хвърляха нишки към бъдещето, към другите, които никога нямаше да види, но които ще прочетат и ще разберат може би повече от онова, което е съумял да изрази с думи.

Така течеше животът му.

Скалите зад илюминатора, тъй близки и недостъпни, го мамеха все по-силно и по-силно. Естествено, той би могъл да направи отверстие и да излезе, но неизбежният разход на въздух щеше да съкрати срока на живота му. Реши да излезе, когато ще бъде все едно, не по-рано. Тогава ще си достави последното удоволствие — да поброди сред тези скали.

А сега прекарваше дълги часове в креслото. Звездите се движеха все така монотонно, във външния свят не се случваше нищо, но след време забеляза, че мястото на залеза и изгрева на звездите постепенно се изместваше. Знаеше от преди, че незначителни изменения в онова, което се вижда навън, трябва да стават. И все пак, кой знае защо, това го порази. Абсолютният порядък се пропука! Мислите му отдавна течаха не както преди и проблемът му се стори нов и привлекателен. Какво излезе? Законите на природата са неизменни, постоянни и всевластни. Щом е така, всичко трябва да притежава постоянството на часовников механизъм. Всичко трябва да се движи в кръг и нищо ново не може да се случи. По принцип. Защото новото е отрицание на дотогавашните правила, а те са непоколебими. Но в света непрестанно възниква това, което преди не е съществувало. Нямало е звезди — те са се появили. Зародил се е животът. После разумът. Как да се

съвмести всичко това? Или кръгът е толкова необятен, че човешките очи обхващат само нищожна част от циферблата и приемат за ново повтарянето на старото? А може и да е иначе? Може би над всичко стои главният закон — законът за развитието?

Въпросът му се стори извънредно важен. Най-важният. Мислеше над него непрестанно, дори и на сън, но все повече се объркваше.

Слънцето също леко измени траекторията си и започна да наедрява. За миг пламна надеждата, че орбитата на астероида ще го приближи до Земята, Марс или до друго обитаемо небесно тяло. Впрочем, надеждата тутакси угасна. Дори това да се случи, то ще стане след много-много месеци, когато вече ще бъде все едно.

Все пак отново опита да изчисли орбитата на астероида. Неповредени прибори за астронавигация почти не бяха останали, трябваше да изчислява без машини, затова получи само приблизителни резултати. Но и така му беше ясно, че не бива да очаква никакво сближаване с обитаемите светове.

Но скоро стана свидетел на още една промяна. Както обикновено седеше и наблюдаваше движението на светилата, когато с удивление забеляза, че две звезди, преди да се гмурнат зад хоризонта, плахо заблещукаха.

Не повярва на очите си и започна да чака. Новото завъртане потвърди наблюдението. И тогава най-сетне той разбра какво означава това блещукане. Просто светът стана малко по-топъл и сега слънцето успяваше за броени минути да нагрее скалите. Там някъде очевидно имаше лед, също така черен, както всичко останало. А може би целите скали бяха от лед?

От нямане какво да прави започна да разсъждава Ще създаде ли изпарението някакво подобие на атмосфера, или няма. Излезе, че няма да създаде.

Неизвестно защо това го разстрои. Обиди го. Просто го лишиха от едно зрелище! По-добре би било да се превърне в комета. Та макар и най-невзрачната. На края ще започне да мъждука в телескопите, ще привлече вниманието на двама-трима астрономи. Ще започнат да го наблюдават, да го нанасят в каталогите, да го класифицират. Тоест, не него, разбира се, но все пак ще е забавно. Седи си някакъв астроном, гледа си в оптичната тръба, изчислява незначителната комета и дори не подозира, че това не е никаква комета, а звезден аквариум, от който му

маха човекът Петров. Как би опулил очи астрономът, ако някой му пошепне каква е в същност работата!

Но комета няма да има. Значителна, незначителна никаква. Със законите не се спори. Кометата Петров няма да се осъществи и не си струва да мисли за това.

Като въздъхна и се наруга за глупавите си мисли, той стана и понечи бавно да се отдалечи от илюминатора, когато изведнъж се вкамени. Ако астероидът сам не може да се превърне в комета, то защо да не го направи комета?

Вълнението беше толкова силно, че той изплашен затвори очи. Що за магия е това? Какъв бяс го подтиква? Нима е възможно? И в съзнанието му като мълния проблясва: възможно е!

Обзет от слабост, той седна в креслото.

Какво собственно представлява една комета?

Дълга опашка от газ, която свети в лъчите на слънцето. Ледената глава се изпарява и от нея като дим от клада се провлачва шлейф. И това собственно е всичко. Но нима би могъл да разгори клада?

Скочи и се замята като при зъбобол. Да допуснем, че успее да запали нещо на повърхността. За тази цел ще трябва да излезе навън. Добре, това после, после... Изпаренията, които обкръжават астероида с мъгла, бързо ще се разсеят, нали тук почти няма притегляне. Значи и никаква опашка няма да има.

Наистина може да измайстори нещо като форсунка и да отправи струята от газове точно в определено направление. Понеже притеглянето е нищожно, зад астероида ще се проточи опашка. А после какво? Нужна му е дълга, много дълга опашка, за да забележат астрономите кометата.

Невероятни трудности, и то за какво? За да се позабавлява? Май е полуудял. Макар че... Като забележат комета на такова разстояние от Слънцето, астрономите, разбира се, ще се изненадат и ще се заинтересуват: какво е пък това и защо не е според правилата? Но и през ум няма да им мине, че това е дим от огън.

С невероятни усилия на волята си наложи да не мисли повече на тая тема. Да забрави. И веднага усети някаква празнина. Налегна го такава мъка, че всичко му стана безразлично. Идваше му да скочи навън без скафандрър.

На края всичко в него се разбунтува. Нима не му е позволено да мисли?! Да мечтае, да фантазира, да се надява? Или в неговото положение дори и това не бива?

Опашката трябва да бъде дълга. Колко? Милиони, десетки милиони километри?

Но не! Той не се кани да устрои зрелице в небесата. Сега астероидът му не се вижда дори в най-добрите телескопи, които гледат извън земната атмосфера. Не защото е малък, а защото твърде слабо отразява светлината. Достатъчно е само да удвои яркостта му и той ще се превърне в мъждукаща, но все пак забележима Звездица. Това не е мъчно да се направи, но нищо няма да спечели — просто автоматичният регистратор ще нанесе в каталога още един астероид. Значи, опашката трябва да бъде много по-дълга от диаметъра, тогава астероидът ще се вижда като комета. Но нали астероидът е само няколкостотин метра! Следователно опашката...

Не може да бъде, тогава нещо не е както трябва! Спокойно, спокойно... Ще направим за сигурност опашка хиляди пъти по-дълга от диаметъра. Всичко на всичко това са няколкостотин километра газопрахов шлейф. Всичко на всичко.

Той не си повярва. Отново пресметна. Все същото. Че нали това е размерът на най-големите астероиди, такива като Церера, Веста, а те отлично се виждат в телескопа. Неговата комета веднага ще обърне внимание! Веднага!

Какво да направи, какво може да направи, та на всички да стане ясен смисълът на тази комета? Дим от огън, дим от огън... Черен или бял, сигнален...

А-а! Опашката трябва да е оцветена.

На кораба има колкото щеш необходими вещества. Емайлът от стените, пластмасата на ръчките, изолацията — че малко ли е? Може да получи всякакви оттенъци на дима! Остава да избере някакъв абсолютно немислим цвят. За да се хванат учените за главата...

Стоп. За хващане, те положително ще се хванат. Но кораб към кометата няма да изпратят. Опасно е да се гмуркаш в мъгливите й гъбини, а и защо? Срещат се комети жълти, червеникави, сега се появила синьо-зелена на точки. Любопитно, но какво пък толкова има? В природата всичко се среща.

Значи, трябва да създаде комета, която не съществува и не може да съществува. С опашка, проточена не от Слънцето, а към Слънцето например. Оцветена като дъгата. Мигаща. Точка — тире — точка: „Тук съм аз, Петров...“

Комета във вид на паунова опашка. Прекрасно! Намигваща!

Той радостно се изсмя. Каква суматоха ще се вдигне! Каква суматоха!

Ще изработи горелка. В кораба има какво ли не, а горелката е толкова примитивна работа, че би бил последният нескопосник, ако не я скальпи. Да излезе също не е проблем. Нека излети част от въздуха. Резервният кислород ще възстанови загубата. Да, но по какъв начин ще запали огъня?

О, не в това е работата... Плътността на кометната опашка не се отличава много от вакуума. Може да се намерят вещества, които горят без кислород или го съдържат в себе си, може да ги запали с електрически разряд, може да фокусира върху тях лъчите на Слънцето. Така или иначе ще успее да преодолее това препятствие. Но за сметка на какво ще успее да създаде тяга, достатъчно силна, за да образуват газовете шлейф? Само за сметка на въздуха, който му е необходим за дишане и който той изгуби, ако излезе...

Ако щеш, креши, ако щеш, бий главата си в стената, уравнението е неумолимо. Той няма резерви за всичко. Или — или! Да бъде проклето всичко!

Не забеляза, че креши. Това е безжалостно — така да измамят надеждата му! Несправедливо! Чудовищно!

Но нали той сам измамва себе си с надеждата. Тогава за какво креши? С кого или с какво спори? Със световния порядък? С това, че не му е дадено да излезе... няма да излезе?

Може би ако измайстори преддверие, ако скальпи помпа за изсмукуване... Дълго, несигурно и всичко само за да...

За да изнесе горелката.

А защо горелката да е отвън?!

Тъпак, идиот, ето какво е той. Трябва само едно малко отверстие в стената. Миниатюрно. Сопло. И регулатор, който през равни промеждутъци да изхвърля точно отмерени порции... вода. Да, да! Лекичкият тласък на въздуха като пружина на катапулта ще изстреля капчиците, които веднага ще се изпаряват и ще се разсейват като ярки

кристалчета лед. Или дори не така — просто един детски воден пистолет, тогава и въздух няма да е нужно да губи! Ето какво му е необходимо, но за това после, после, той все ще успее да премисли и да го усъвършенствува както трябва. Ако изчисли правилно (а законите на природата сега са на негова страна!), то сияещият стълб с всеки нов изстрел ще расте и ще расте, защото има компресор и следователно може да получи прилично налягане! А вода има достатъчно, нали запасите в системата са пресмятани за трима...

И не е нужна никаква шикарна паунова опашка. Съществуват спектрографи и спектрограми, които улавят дори милиардни частици от примеси, а в обсерваториите не седят кретени, нали? Просто ще добави във водата нещо необикновено, безусловно липсващо в природата, и което веднага може да се открие. Какво ли? Та макар и флуораминовата паста, с която пише.

В опашката на кометата астрономите ще открият следи от мастило!

И това ще го спаси. С кометата, чийто вид някога е всявал у хората страх и ужас, той ще се подпише в небесата!

НА ПОМОЩ, МИХ. МИХ.!

*До Директора на Холмската гора
Другарю Директор!*

Вчера, 17 юли, с жена ми и дъщеря ми посетихме с цел почивка вашата гора. Другарите от Управлението на времето не ни подведоха, през целия ден времето беше умерено топло до горещо. Нежносиньото небе бе приятно украсено с кълбести облаци.

Обаче почивката ни беше развалена поради небрежността на Вашите служби. Първо, защо в Холмската гора има толкова много дървета, съборени от вятъра, храсталаци и дори блата? В Прудската гора, където ходим често, няма нищо такова. Второ, водата в езерата се оказа незатоплена, което ни лиши от възможността да се изкъпем. И на края трето, което е вече истинско безобразие, изпожилиха ни оси! Според мен този факт представлява явно нарушение на Закона за регулиране на природата, който гласи, че животните, а също така и насекомите, способни да причинят вреда на человека, подлежат на неутрализиране. Със своите ужилвания осите ни нанесоха сериозна вреда и колко още ще причинят на други почиващи!

Също така не забелязах дейност на киберите за благоустройството на Вашата гора. Т.е. на нашата гора, доколкото и аз съм неин стопанин, както милиони други граждани. Всичко това е много тъжно другарю директор! Напомням Ви за Вашата отговорност и очаквам отстраняването на посочените недостатъци.

С уважение Т. Двоекомищенко

Уважаеми другарю Двоекомишченко!

Искрено съм огорчен от неуспехите по време на Вашата почивка. За всичко е виновна очевидно неточната информация, получена от Вас за Холмската хора. За разлика примерно от Прудската гора, тази гора не представлява парк. Именно по тази причина там не се предвижда почистване на територията от храсталаци и блата, също както и затопляне на водата в езерата. Що се отнася до осите, като съчувствувам напълно на Вас и семейството Ви, трябва да отбележа, че осите представляват фактор за стабилността на биоценозата^[1] и като такива не попадат под действието на закона.

С уважение А. Виноградов, главен лесничей

До главния лесничей на Холмската гора др. А. Виноградов

Напълно откровено трябва да Ви изразя безкрайното си недоумение и възмущение от съдържанието на Вашия отговор. Мене ме изпожилиха, а Вие се позовавате на биоценозата! Аз си изподрах целите ръце и крака и съпругата ми също, а Вие намеквате, че, ето на, вината е моя, че уж Двоекомишченко не се е ориентирал къде е гора и къде — парк! А аз ще Ви кажа така, другарю Виноградов. За какво работим ние? За щастието на човека. А какво щастие ще бъде, след като подведомствената Ви гора ми причини толкова неприятности, разваляйки целия ден на семейството ми? Следователно Вашата работа не допринася за щастието на човека. Това е главното и няма защо да бягате от критиката. Отговорът Ви, извинете, е нездрава бюрократична отживелица, пренебрежение към

нуждите на обикновения човек, а също така грижа за честта на мундира. Гората, видите ли, не била парк! Че тогава направете я парк, да не би да не ни стигат кибери?

Оставам с надеждата да получа отговор по същество. Напомням, че природата съществува за човека, а не обратно.

С уважение Т. Двоекомишенко

Уважаеми другарю Двоекомищенко!

Не можете ли да разберете, че режимът на Холмската гора е разработен въз основа на науката и че не е възможно всички гори да бъдат превърнати в паркове! А да не говорим за това, че пълното превръщане на горите в паркове ще се отрази отрицателно върху природата на цялата планета, един такъв акт би предизвикал протеста на милиони хора, желаещи да почиват сред истинска, само леко облагородена природа. Повтарям още един път: много съм огорчен от Вашите злополуки. Но ако на Вас не Ви харесва гората, нищо не Ви пречи да почивате в парковете. Така ще отпаднат всичките Ви неприятности.

С уважение А. Виноградов, главен лесничей

До Областната дирекция на горското стопанство

Уважаеми другарю Директор!

Препращам Ви моята преписка с др. Виноградов. От нея съвсем очевидно следва, че някои Ваши сътрудници не желаят да се съобразяват с нуждите на обикновените хора, не искат да се товарят с работа по благоустройството на

проверените им от нас територии, не се вслушват в чуждите мнения и бягат от критиката, като се позовават на науката. На всеки е ясно, че Холмската хора е по-красива от другите, по-богата е на плодове и гъби и следователно би трябвало напълно да съответствува на интересите на почиващите, а не да остава, не знам в чий интерес, обект независещ от человека, противоречащ на неговите стремежи. И на края, в подведомствената на дирекцията Ви гора ми бяха причинени сериозни неприятности от страна на осите. Не за себе си се грижа, разтревожен съм за съдбата на хилядите други граждани, които по вина на др. Виноградов получават същите ужилвания и драскотини, а може би и по-сериозни сътресения.

Искам възгорделия се чиновник др. Виноградов да бъде подведен под най-строга отговорност и да се вземат решителни мерки за оправянето на възникналото в Холмската гора положение. В противен случай аз няма да оставя това така.

С уважение Т. Двоекомишенко

Бележка до А. Виноградов

Саша!

От тебе се оплаква Двоекомишенко. Ама че тип, направо археологично изкопаемо! Отговори му колкото можеш по-деликатно, че да миряса.

С поздрав С. Ребров, областен директор

Бележка до С. Ребров

Означава ли това, че Холмската гора следва да бъде превърната в парк и да се унищожат осите?

С поздрав А. Виноградов

Бележка до А. Виноградов

Да не си откачил? Не по-зле от мене знаеш до какво ще доведе нарушаването на и без това напрегнатото екологично равновесие на областта. Отговори му и толкоз. Бъди дипломат.

Твой С. Ребров, директор на областта

Бележка до С. Ребров

Но в такъв случай при следващото си посещение в гората Двоекомишенко ще види, че продиктуваният от теб и подписан от мене отговор е чиста лъжа. Сещаш ли се за последствията?

Твой А. Виноградов, главен лесничей

Бележка до Михаил Михайлович

Скъпи Мих. Мих.!

Макар че вече сте пенсионер, аз знам, че съдбата на управлението на горите живо Ви интересува. Изпращам Ви цялата преписка с някой си Двоекомишенко. По Ваше време все още се срещаха канцеларски истории, може би

Вашият богат опит ще Ви подскаже оптималния изход от тази каша.

Винаги Ваш С. Ребров

Бележка до С. Ребров

Мили момчета!

Благодаря, че се сещате за стареца. Ах, колко сте несръчни! Нима така се води преписка с двоекомишенковците? Но нищо, работата е поправима. Прилагам текста на отговора.

Винаги ваш М. М.

Дълбокоуважаеми другарю Двоекомишенко!

Позволете да Ви благодаря за критиката.

Стопанството на Холмската гора се води в съответствие със Държавен стандарт № 7738/11, отменянето на който според разпореждане 0095581 е допустимо при наличие на молба, което се установява от параграф УТ 75–2 на Устава за горски стандарти, след като даденият акт се съгласува с Института по горите и другите заинтересовани организации. По този въпрос от наша страна ще бъдат предприети необходимите мерки. В тази връзка на др. Виноградов са дадени необходимите разяснения, а неговите действия получиха принципна оценка, като бяха направени съответните организационни изводи. Благодарим Ви още веднъж.

С уважение С. Ребров, областен директор

Бележка до Михаил Михайлович

Вие сте гений! Двоекомишенко ни благодари за обстойния (!) и делови (!!)- отговор. Сега вече, изглежда, ще можем да се занимаваме с преките си задължения.

Благодаря!

С. Ребров, областен директор

Телефонен разговор между завеждащия сектор горски стандарти И. Арзуманов и областния директор С. Ребров

— Серъожа! Тук ни посети някой си Двоекомишенко, показва твоето писмо. Вие какво, май съвсем сте се видиотили във вашата гора?! Да бяхте му отговорили вежливо, че е глупак и демагог — и толкова.

— Ами отговори му ти.

— Не разбирам от какво се страхуваш...

— От нищо не се страхувам, но към нас той няма повече претенции. Дошъл е при тебе, ти му отговаряй.

— Но вие сте го предизвикиали, този питекантропус!

— Повдигнатият от него въпрос е извън нашата компетентност.

— Пфу! Говориш също като Мих. Мих. Е добре, ще те науча аз тебе...

Уважаеми др. Двоекомишенко!

Срамота е в наше време да се занимавате с демагогия. Помислете разумно.....

И. Арзуманов, завеждащ сектор горски стандарти

Телефонен разговор между И. Арзуманов и С. Ребров

— Серъожа! Какво да правя? Няма кога да работя, непрекъснато ме карат да обяснявам, защо съм отговорил на питекантропуса, че е питекантропус...

— Сам си си виновен.

— Но това е истина!

— Някой спори ли с тебе?

— Не, всички са съгласни. Но, от друга страна, всички твърдят, че не можело така грубо с человека... Може и да е така. Но такава хуманност после излиза през носа!

— Виждам.

— Някакво идиотско безизходно положение!

— Защо безизходно? Обърни се към Мих. Мих.

— Към този бюрократ?

— Нали знаеш, клин клин избива.

— Сигурен ли си?

— Напълно — сам съм опитвал — помага. Сега си мисля с ужас какво ще стане, ако Мих. Мих. умре преди последния Двоекомишенко.

— Хъм! Струва ми се...

— Какво?

— Още два-три такива случая и Мих. Мих. ще има достоен приемник.

— Кой?

— Ти!

[1] Биоценоза — съжителство на живи организми в определен природен участък (биотоп), имащи определен видов състав. Б.пр. ↑

ОПЕРАЦИЯ НА СЪВЕСТТА

В чакалнята на болницата беше тихо, топло и светло. Храм на чистотата и реда, където даже никелираният плювалник на високи крачета имаше вид на жертвеник, издигнат в чест на хигиената.

Срещу Испен седеше мустакат човек с немигащи тъмнокафяви очи, изправил глава като офицер на парад. Порцелановата белота на яката плътно стягаше набръканата му шия. Към рамото на мустакатия се притискаше слабичко момченце с прозрачно, почти синкаво лице. Над главите им се разстилаше плакат: „Душевното здраве — залог за щастие“. Други плакати възвестяваха също толкова безспорни истини.

„И-и-ъ!“ — изви нещо тъничко зад вратата, която водеше към операционната.

Ръката на сина му изплашено се размърда в дланта на Испен.

— Татко, ще боли ли?

— Няма, нали ти казах — по навик го успокои Испен.

— Можеха и да побързат — каза мустакатият, без да се обръща към някого.

Испен наведе глава — да не би изразът на лицето да издаде мислите му. С какво наслаждение би хванал този глупак за порцелановата яка и би удрял тила му в стената, докато избие всичкото му тъпуумие!

Глупаво е. Всички те са съучастници в престъплението, самият той — двоен, защото знае, а мълчи. Този, мустакатият, в сравнение с него е по-невинен от най-невинния, тъй като не се досеща за нищо, макар че би могъл да се сети, длъжен е бил да се сети, ако наистина има разум. Впрочем в такива времена като сегашните става обратно, мнозина се стараят да се отърват от разума си, защото това е прекалено опасно — да се отличаваш от другите. Тържество на самопредателството — ето как се нарича това.

Мигането на вездесъщата реклама с отмерено постоянство озаряваше щорите на прозореца и тогава върху аленеещото платно се очертаваше рамката, сякаш отвън някой неуморно поднасяше към

стъклото изкривен черен кръст. „Разпятието на потребителството!“ — помисли Иlsen, потръпвайки.

От коридора се дочу ситно потропване на токчета, вратата се разтвори и в чакалнята плавно влезе едра дама с тясна пола до петите, която влачеше златокосо момиченце.

— Уж-ж-жасно! — изфуча тя, оглеждайки мъжете. — Сега пък опашка! Кой е последен?

— Аз — каза Иlsen, като се понадигна. — Но ако бързате...

Имаше си нещо пред вид. Колкото по-уморени бяха лекарите, толкова по-лесно щеше да осъществи замисъла си.

— Извади си пръста от носа! — скара се дамата на момиченцето, докато сядаше на дивана и заедно с това си оправяше прическата. — Уж-ж-жасно бързам!

— В такъв случай ще се радвам да ви отстъпя реда си.

— И аз не възразявам — поклони се мустакатият.

— Много съм ви признателна! Нюнсик, ти май се каниш да се разплачеш? Нюнсик, погледни момченцата, как не те е срам! Чично доктор ще те нагрее с едни лъчи и после никога вече няма да те боли глава... Нали така? — обърна се тя към Иlsen.

— В известен смисъл, да — съгласи се Иlsen. В известен смисъл това беше истина. Златокосата Нюнсик, момченцето с прозрачното, почти синкаво лице и много други деца, когато пораснат, нямаше да ги боли глава от състрадание към другите хора. Да стъпчат човек за тях ще бъде все едно да стъпчат червей. Равнодушни сред равнодушните, те ще възроптаят едва в мига, когато несправедливостта докосне самите тях. Но няма да дочекат помощ, защото и те не са я оказвали никому и никога.

Иlsen крадешком погледна сина си и такава болка сви сърцето му, че от ненавист му притъмня. Тук, където е чисто, топло и светло, дечицата доверчиво се притискат към своите бащи и майки — най-силните, най-мъдрите хора на света, — сякаш предчувствуваат бедата и търсят защита от тези, които винаги са ги защищавали. А те, възрастните — добри, умни хора, — сами, със собствените си ръце ще ги бълснат в това страшно бъдеще.

Вратата на операционната се открепхна, надникна лекарят с унило, продълговато лице и без да гледа към някого, промърмори:

— Следващият.

Дамата стана и като изшумоля с полата си, тръгна към лекаря, но момиченцето внезапно клекна, извика: „Нюонсик не иска!“ и бързо-бързо заклати глава, пързалийки се на полусвитите си крака по пластмасовия под.

— Нюонсик! — с трагичен глас възклика майката. — Сега всичко ще бъде наред — тя чаровно се усмихна на лекаря и като се закани с пръст на момиченцето, високо зашепна в ухото му: — Бъди добро дете, Нюонсик, стани, изтрий си сълзичките, мама ще ти купи нова кукла, а Нюонсик сега сама ще тръгне с краченца...

Нюонсик, хвърляйки към майка си тържествуващ поглед, веднага стана, оправи смачканата си поличка.

— Прекрасно, мадам — каза лекарят. — Вашата дъщеря наистина е добро дете и не е задължително вие да присъствувате при процедурата. Но за всеки случай бъдете тук, ако има капризи.

Той машинално погали златистата главичка на момиченцето и вратата се затвори след тях.

Дамата седна на дивана с горд вид, който по-добре от всянакви думи говореше: „Е, как съм си възпитала детето?“

Личеше, че роклята ѝ беше от най-добрите парижки шивачи.

Исмен притвори очи, за да не я гледа. Дълбоко в душата си той завиждаше на неведението на тези хора. Бяха им казали, че леката и безболезнена профилактична операция навеки ще избави децата им от заплахата на шизофренията, и хората бяха повярвали. За сложността на големия свят еснафът не може да мисли, пък и не иска, и от всички решения предпочита простите и еднозначните — те са най-ясни. Едно време бяха му казали, че ако не се предприемат мерки, страната ще бъде завладяна от комунизма, и той, изплашен от разгула на екстремизма, от похищенията и провокационните убийства, с готовност гласува за „извънредните закони“, които, както беше замислено, на дело отменяха всяка законност. Ето как свърши всичко това: със спокойствието на овен еснафът води децата си на духовна кастрация.

И вече е късно да се измени каквото и да било.

Исмен много образно си представи с какъв ужас би ококорила очи тази дама, какъв верноподанически гняв би разтресъл мустакатия, ако би му хрумнало да ги просветли. Тези добropорядъчни еснафи по-скоро биха повикали полицията и дамата с благородно възмущение би

разправяла за мерзавеца, който е дръзнал да клевети — представете си само! — грижите на властта за здравето на децата им.

— Децата са нашият кръст и нашата радост — разлаголствува се през това време дамата. — Не можете да си представите колко нерви са необходими, за да се опази едно дете! Например вчера — не, това е ужасно! — някакъв хулиган едва не събори Нюнсик. Направо на улицата! Щях да му издера очите на този мръсник... И какво прави нашата полиция, питам аз? Какво? Защо не ги изпоарестуват тези дългокоси хаймани? Тези безделници, които съвсем са се измързеливили, получавайки нашите обезщетения за безработицата!

— Мадам — изведнъж мустакатият се обърна към нея и твърдо колосаната му яка сякаш изскърца от напрежение. — Предупредиха ни, мадам, че разговорите в чакалнята пречат на лекарите.

Дамата почервена от обида и величествено мълкна.

В помещението се състи напрегната тишина.

Леко изскърцване на вратата накара Исмен да трепне.

Беше Нюнсик. Не се забелязваше операцията да ѝ е причинила някакво неудобство. С радостен писък тя се стрелна като курсум през стаята и веднага се озова в разточителните обятия на майка си, която внезапно се беше превърнала в обикновена квачка, суетяща се край загубеното и отново намерено пиленце.

— Аз бях добро дете, пък ти ми дай новата кукла! И сладолед!...

— Следващият! — разнесе се от открехнатата врата.

Мустакатият се изправи като на шарнири, неумело притисна към себе си момчето, отдръпна се.

— Е, върви...

И докато то вървеше, едва местейки крака, мустакатият все гледаше след него. Вратата се затвори зад момчето. Мустакатият се обърна, за миг очите му се срещнаха с очите на Исмен и той едва не извика — такава вълча, безнадеждна мъка имаше в тях.

Мустакатият мълниеносно скри погледа си, закашля се и седна, без да поглежда настани.

Та той е знаел! Подът се разклати под Исмен. Мустакатият безспорно знаеше. Може би и дамата е знаела?! Всички те знаят всичко? И са дошли, знаейки какво очаква децата им, какво очаква тях самите, и въпреки всичко са дошли! Убедени, че така трябва. Убедени,

че нищо не може да се измени. Сковани от страх, разпалени от вяра, са дошли! Носещи маски на лицата си, са дошли!

— Хм... — каза мустакатият.

Исмен с надежда вдигна глава. Дамата си беше отишла, те бяха сами, сами...

Но нищо не се случи. Мустакатият седеше, строго изправен, като паметник на самия себе си. Ако сега лицето му изразяваше нещо, то това беше дълг и смирение.

Исмен наведе глава. Нелепа беше надеждата му, че тук, където по ъглите сигурно са скрити микрофони, ще бъдат произнесени някакви думи. Пък и нужни ли са въобще сега?

Стана. Въздухът притискаше гръденния му кош като надгробна плоча. Пластмасата заглушаваше шума от крачките му и на Исмен се стори, че звуците на външния свят са се отдалечили и той е останал сам, сам сред мълчание и светлина.

— Татко, седни до мене...

Исмен бързо се обърна. Имаше странното усещане, че гледа сина си някъде отдалеч и че го вижда за последен път. Изплашен седна, прекара длан по меката, топла и миришеща на нещо близко и свое коса на сина си, а той гальовно потри буза в рамото му. Остра като кинжал ненавист прониза сърцето на Исмен. Мръсници, мръсници, какви мръсници! Да стъпчат себеподобните си, да превърнат живота в кошмар — и всичко това само за да запазят властта си, парите си, печалбите си, „сладкия си живот“, само заради това! Те биха оперирали и възрастните, ако нямаше пречка — науката още не е достигнала... Алчност, понесла черен кръст! Не им стигна паякообразната свастика!

Исмен изпита горчива и отмъстителна радост от мисълта, че в крайна сметка това престъпление ще погуби самите престъпници. Стадото, естествено, не е способно на възмущение. Но не е способно и на творчество — само личността е в състояние да създаде новото. Много скоро страната им ще бъде изпреварена и в науката, и в икономиката, и в културата, да не говорим за морала. И тогава — крах! — ще ги смачат като орехова черупка. Ще загинат и тези, които в своето безгранично скудоумие се захванаха с всичко това. „Аз също ще загина — помисли Исмен. — Може би дори преди тях. Нека!“

Но преди това ще изпълни своя дълг към сина си.

— Следващият!

Исмен стисна ръката на сина си. Предварително го беше предупредил: щом го извикат в операционната, да се разплачне. И сега му напомняше.

Но детето само вцепено гледаше баща си.

— Следващият! — нетърпеливо напомни гласът.

— Мет... — прошепна Исмен.

И дали синът се изплаши от израза на бащиното лице, дали просто мина неочекваният шок, но устата му конвултивно се изкриви и той зарева — неудържимо, отчаяно, с цялата сила на дробовете си.

Изскочилият лекар отчаяно размаха ръце към суетящия се Исмен.

— Тихо, по-тихо, де! Успокойте го най-сетне!

— Господин докторе, струва ми се, че ще бъде по-целесъобразно, ако ме вижда по време на процедурата. Предполагам, че този плач...

— Ох, тези родители — възпитатели! — ядно измърмори лекарят, като презрително оглеждаше плачещото момченце. — Моля, присъствувайте, щом това ще го успокои. Ние не можем да обработваме истерици...

— Мет, Мет — зашепна Исмен, като клекна пред сина си. — Успокой се вече... Чичкото разреши, татко ще бъде с тебе, да вървим, да вървим...

Исмен разчиташе на това. Необходимо беше да бъде край сина си, когато започнат да го оперират, и той знаеше, че в подобни случаи това не беше забранено.

Докато водеше все още плачещия си син към вратата, Исмен прикрепи към тила му малък магнит. Сега всичко зависеше от дръжчиците — мустачки. И от вниманието на лекарите, разбира се.

Прегърнал сина си, Исмен прекрачи прага.

Кабинетът повече приличаше на лаборатория и като във всяка лаборатория накамарените един върху друг измерителни уреди, оплетените с кабели и маркучи апарати, сякаш че имаха лапи, създаваха впечатление за нещо временно, хаотично, прибързано. Отляво, ярко осветено от рефлекторите, имаше кресло, прилично на зъболекарско, отлясно, зад сандъците на контролната апаратура, имаше обикновено канцеларско бюро, затрупано с перфоленти и слабо осветено от преносима лампа.

— Насам — каза човекът зад бюрото. — Име? Фамилия? Година на раждане?

Човекът по навик задаваше въпросите, ръцете му с безстрастността на машина кодираха отговорите, лицето му не изразяваше нищо освен делово равнодушие и изглеждаше да е направено от сиво папиремаше. Испмен отговаряше със същата механична бързина, като поглаждаше трепкащите рамене на сина си. Каквото и да се случва с човека — дали се жени, постъпва на работа, разболява се, или го съдят, — все е предшествувано от същата процедура на въпроси — отговори. И само когато умре, човек избягва тази механична операция по запълването на анкетата, този социален рентген, неизбежен за всички. Но тогава се налага да отговарят роднини, приятели, даже непознати хора. Човек би могъл да умре и да бъде погребан без остарелите църковни обреди и добрата дума на други хора, но без процедурата по съставянето на документите — никога.

Момчето се успокои и само леко похълцваше. Испмен го погали по главата и още веднъж провери как е захванат магнитът. Беше се захванал добре, но, уви, косата едва го прикриваше.

Регистраторът отиде зад преградката и там зашумя с перфолентите си.

— Седнете, младежо — каза докторът, като посочи креслото. — А вие седнете там... — махна той на Испмен.

Два сребристи конуса на шарнири от двете страни на креслото, медни облегалки, някакви метални гривни със смукала за закрепване, мигащи светлинни вълни по пулта на контролния апарат... Испмен знаеше за какво служи тази апаратура, какво прави и как го прави. Той самият бе участвувал в разработването на някои детайли! И макар да не бяха обяснили нито на него, нито на другите за какво служат и как ще се използват в съвкупност, човек можеше да се досети, и обикновената любознателност подтикна Испмен към извода за бъдещето.

По-добре да не знаеше нищо!

Сложиха сина му в креслото, навиха ръкавите му, змиевидните датчици оплетоха китките му, челото бе обхванато от обръч. Креслото сякаш се впи в момчето.

Лекарят и намръщеният му помощник правеха всичко бързо, без да гледат, така, сякаш в ръцете им се намираше не дете, а кукла.

Ударите на собственото му сърце оглушаваха Иlsen.

На светлината на рефлекторите лицето на сина му изглеждаше нетърпимо отчетливо и твърдо. В разширениите черни очи, сменяйки се бързо, се редуваха любопитство, страх, безпомощност. Отдолу тъмнееха мръсни следи от неотдавнашните сълзи, устните му трепереха. Когато търсещият подкрепа поглед се вкопчи в Иlsen, той намери в себе си сили и ободряващо се усмихна. Устните на сина му престанаха да треперят.

— Телескопираме!

Подчинявайки се на заповедта на лекаря, помощникът натисна някакво копче на пулта и сребристите конуси се раздвишиха, повдигнаха се и се прицелиха от двете страни в главата на сина му.

— Ток!

Иlsen се сви, престана да чувствува собственото си тяло. Наведен, лекарят проверяваше положението на конусите. Помощникът седеше зад пулта. Разноцветните отражения на светлинките играеха по съсредоточеното му, неподвижно като на идол лице.

Скалата на магнитометъра беше от дясната му страна. Но нали освен нея имаше още много други, не по-малко важни скали! „Само да не погледне нататък!“ — молеше се Иlsen.

Лекарят все още проверяваше положението на конусите, като държеше пред очите си визирация стереообектив. Между остриетата вече пулсираше невидимото магнитно поле. След няколко секунди то би трябвало да се свие в тънък и мощн лъч, насочен точно към онзи до неотдавна все още неизвестен участък на мозъка, където жизненият опит и възпитанието фиксират в нервните клетки неуловимата и неопределенна субстанция, която от памтивека се нарича съвест.

Сега ще бъде произнесена последната команда...

— Бихте ли ми казали, моля, ако детето вика нощем, трябва ли да го прегледа психоневролог?

Иlsen изстреля тази отвличаща фраза, без да чува собствения си глас.

И двамата — и лекарят, и помощникът — направиха едно и също раздразнено движение с ръка.

— Не ни прочете! — кресна лекарят. — Поле!

Мъничкото магнитче, скрито в косата на сина му, трябаше да изкриви и обезвреди поразяващия лъч. Испен беше изчислил всичко точно. По-нататъшната съдба на сина му и неговата собствена зависеха сега от вниманието на помощника.

— Извинявам се, само исках да попитам...

Гърбът на лекаря се вкамени от ярост. Погледът на помощника искаше да стрелне глупаво усмихващия се Испен, но се задържа върху пулта и...

Помощникът погледна магнитометъра, който, разбира се, фиксираше изкривяването на полето.

Испен затвори очи. Безтегловното му тяло заплува нанякъде вътре, почувствува даже облекчение.

Всичко е свършено. Край със сина му. Сега столът с тръсък ще се отмести... После арест, затвор, а може би и смърт.

В тишината се чуваше напрегнатото бръмчене на трансформатора.

С почти болезнено усилие Испен повдигна клепачи.

Не, това не можеше да бъде! Но беше. Помощникът все още седеше на пулта, уморено следеше показанията на приборите и регулираше нещо на скалата. Към магнитометъра не поглеждаше. И не можеше да се разбере мисли ли за нещо, вълнува ли се, съчувствува ли... Чело, насечено от тънките гънчици на вертикални бръчки, болезнени кръгове под очите, отпусната брадичка — лице, каквото има с хиляди.

— Пад!

Лекарят се изправи, бръмченето на трансформатора замъркна, помощникът се облегна на стола.

— Това е всичко — каза лекарят. Едва сега Испен забеляза как уморено увиснаха по тялото му гънките на бялата престилка. — Вземете момченцето.

Креслото вече освобождаваше детето и докато ставаше това, Испен разбра защо през цялото време Мет дори не бе изхлипал: той просто беше вцепенен от страх. Както тогава, в чакалнята.

Испен с вдървени крака се приближи до креслото, взе сина си на ръце, каза „благодаря“ на лекаря и като се обърна към помощника, също каза „благодаря“. При това гласът му трепна, толкова много

чувство вложи в тази обезцветена от епохата дума, но помощникът не отговори нищо и даже не погледна към него.

Когато Испен излезе със сина си от клиниката, навън фучеше мокра ноемврийска виелица. В полузамръзналите локви отраженията на мрачните, потъмнели здания се дробяха на парчета. Синът му вече си бе възвърнал жизнерадостта, бързаше да му задава въпроси, на които Испен кратко отговаряше с „да“ и „не“, докато не прозвуча въпросът за магнита.

— Татко, а защо скри онова нещо в косата ми?

Испен се огледа. Наоколо нямаше минувачи.

— Така трябваше, момчето ми — каза Испен, като гледаше сина си в лицето. — Така трябваше. Но ти никога и на никого не казвай. На никого и никога. И ако, не дай боже, се изтървеш, кажи... кажи, че просто си го измислил. Разбра ли?

Синът учудено погледна баща си — досега не беше го учили да лъже. Слушаше го, сбърчил вежди като възрастен, после кимна.

— Да, татко.

„Ето, преподадох му първия урок по лъжа — помисли Испен. А колко ли още други ще има!“

Всичко едва започваше. Предстоеше да научи сина си да не се отличава сред лишените си от съвест връстници. Навсякъде и винаги самотен, чужд на всички — ще издържи ли?

И ще се съхрани ли в него човекът?

Ще благодари ли някога на баща си за днешното, или, напротив, ще го прокълне?

Синът мълчаливо вървеше редом с Испен, хванал ръката му.

НАПОРЪТ НА ЖИВОТА

Вече второ денонощие той вървеше по червената студена равнина — напред, все напред. Беше с яркосин, забележим отдалече комбинезон, но не се залъгваше с надеждата, че ще го намерят. Щеше да бъде чудо, ако в еднообразното свистене на марсианския въздух се втурнеше бръмченето на мотор.

Вървеше с походката на автомат — равномерна, пестяща силите: шест километра в час, нито повече, нито по-малко. Мислите му също бяха подчинени на монотонния ритъм. От извървения път запомни само някакви откъслечни картини, всичко останало се сля в една мъглява ивица, а миналият му живот се отдалечи нейде в безкрайността, стана малък и нереален като пейзаж, гледан през обратната страна на бинокъл.

Затова не изпитваше и страх. Съществуващо само затъпяващото движение напред, затъпяващата умора в тялото и затъпяващата безчувственост в мислите. И само лявото рамо го болеше по-силно, притиснато от тежкия кислороден балон (десният вече беше изразходван и той го хвърли). Иначе всичко бе в ред: беше сит, не чувствуващ жажда, електроотоплението работеше безукорно, обувките не пропадаха ходилата му и не го стискаха. Не му се наложи да се бори с бавното угасване на тялото, лишено от приток на жизнена енергия, не бе принуден да пълзи с последни сили, подчинявайки се вече не на разума, а на инстинкта. Дори и сега техниката го избавяше от страдания.

От време на време машинално оправяше раницата, за да уравновеси товара на рамото си; всеки път, когато правеше това, положението на главата му се променяше и свистенето на вятъра в ушите му (по-точно в шлемофоните) ту се усилваше, ту стихваше. Въпреки вятъра въздухът беше чист и прозрачен, близкият хоризонт се открояваше ясно, виолетовото небе и почвата бяха скованы от мраз и от това редките звезди в зенита светеха сурово, без да трепкат.

Все още изпитваше удоволствие, когато преодоляваше ниските скатове. Те не бяха стръмни и той не забавяше крачка, а при спускането дори я ускоряваше и се радваше, че хълмовете му помагат да върви по-бързо, макар това да беше явна самоизмама и той да го знаеше. Като дете обичаше да си въобразява, че не ходи, а е автомобил и вместо крака има четири колела. Приятно му беше да „дава газ“, тоест да върви по-бързо, „да върти кормилото“, за да избегне сблъскването с минувачите, и да „натиска спирачките“. Сега пак му се струваше, че е кола.

Постепенно сянката му се удължи. Колкото по-ниско се спускаше слънцето, толкова по-червена ставаше равнината. Склоновете аленееха, но зад скалите вече се стаяваше здрач, който дебнеше оттам като кадифените лапи на хищник. Вятърът някак неусетно стихна. Всичко се вцепени, а у Севергин — така се казваше някога той, сега името му нямаше значение — трепна тревогата, предшествуваща настъпването на нощта, когато човек е сам и беззащитен сред пустиня.

Погледна слънцето и усети неизразима тъга. Сигурно дълбоко в душата си все пак се е надявал да го спасят... Краят на светлия ден означаваше край на надеждата.

Отдалеч, от гъбовидните израстващи на еретриума, прекосявайки сенките, се търкула нещо живо и се приближи до Севергин. Малките блеснали в розово очи на зверчето стрелнаха човека. Севергин сложи ръка на пистолета си. Но зверчето, след като се увери в присъствието на пришълеца, без да се спира, продължи да тича по своите работи. Навярно някакъв мъдър инстинкт му подсказа, че това двукрако няма нищо общо с Марс, че то е случайно тук, случайно е живо и съвсем не случайно ще изчезне, още преди слънцето отново да обагри в червено равнината.

Севергин едва се сдържа да не стреля след животинчето, такава жалост изпита към себе си! Някой сякаш обърна бинокъла и миналото оживя. Миналото, което беше предрешило всичко. Защо именно него природата бе създала не като другите? Защо, защо?

Навел глава и почти обезумял, той затича срещу про크радващите се сенки. Мускулите му, както и очакваше, веднага натежаха като оловни, но той си наложи да тича напред, напред, сякаш изтезаваше тялото си.

След стотина метра се предаде. Всеки друг на неговата възраст и с неговото здраве би преодолял и километър. А той капна още на стоте метра.

Така е било винаги.

Беше роден непълноценен, различен от другите. Бедата не бе в това, че не можеше да яде например хляб, има хиляди хора, които не могат да ядат нещо — едно неудобство и нищо повече. Природата го беше онеправдала с нещо по-важно — не му бе дала сила. В детството си не боледуваше по-често от другите деца, но се задъхваше на стоте метра, не можеше да се повдигне на висилката, плачеше, мъчейки се да преодолее шведската стена.

А продължителни физически натоварвания, като ходене на големи разстояния, му бяха достъпни. Въпросът беше другаде. На един мотор, преди да бъде разработен, поставят ограничител. В неговия организъм завинаги беше поставен такъв ограничител. Не беше способен за рязко усилие, което изисква голям разход на енергия, както сваленият ниско фитил не може да даде ярък пламък.

Връстниците му слизходително го съжаляваха, а учителите по физкултура просто се съсираваха с него. Все се надяваха, че ще успеят с обикновените методи да развият организма му. Физкултурата стана кошмар на детството и юношеството му. Видеше ли успоредка или халки, разтреперваше се като осъден на инквизиция. „Давай, давай!“ — викаха му момчетата в миришещите на пот и прах физкултурни зали. А той предварително изтръпваше, защото знаеше с какъв смях (беззлобен, но от това не по-малко обиден) ще посрещнат нелепия му, позорен скок през „козата“.

Спаси го четвъртият или петият лекар, при когото го заведоха разтревожените му родители. Той, както и другите лекари, не откри нищо нито в сърцето, нито в дробовете му, но не вдигна рамене, не го сметна за симулант, а каза спокойно:

— Отклонения в обмяната на веществата, навярно генетични. Скоро няма да се научим да ги регулираме. Не се огорчавайте. За вас ще съставим специална програма от физически упражнения. Футболист няма да станете, а за останалото...

Кошмарът се разсея завинаги.

И ето как завърши всичко — с тази печална гаснеща равнина на Марс, с безумния бяг от самия себе си...

Севергин си наложи да легне, нагласи краката си на по-високо, за да отпочинат по-добре. Тези обикновени движения го успокоиха. Пристъпът на отчаяние му възвърна трезвостта.

За всичко си е виновен той, няма защо да обвинява другого. Сам предизвика съдбата, като тръгна за Марс. Разбира се, не както в детството, когато плачейки от злоба, отново и отново се залавяше за щангата, като се надяваше, че този път тя ще се покори на неимоверните му усилия. Прославеният доктор по микробиология изобщо не си спомняше, че бе имал такива схватки! Отдавна живееше в света, където умът решава всичко, а физическите достойнства нямат значение. Там той беше на мястото си, дори нещо повече. Не е чудно, че именно него помолиха да се отправи срочно към Марс. Да разбере и обясни тревожното поведение на кристалобактериите, които необяснимо как бяха проникнали през водопречиствателните филтри. Никой изобщо не се интересуваше дали докторът може или не може да се вдигне на висилката: Марс се нуждаеше от неговия ум, а не от мускулите му.

Можеше да откаже, но не го направи. Да отиде на Марс като избранник, да се приближи до предната линия, където човекът води сурова борба за живот — можеше ли да се откаже от един такъв блескав реванш за униженията през детството? За да се почувствува истински избранник, трябаше да затвори очи само за една незначителна подробност: никой — нито хората, нито обстоятелствата искаха от него да води на Марс ръкопашен бой с природата. Там, както и на Земята, той си оставаше пасажер на кораба, наречен цивилизация, и неговите илюминатори бяха сигурна защита срещу морските бури.

Никой не допускаше, че може да стане авария. Нима капитанът, когато взима пасажери на борда, ги пита дали умеят да плуват?

... Летеше от Сезоастрис към Титанус, седнал в мекото кресло на малка автоматична ракета, която сама излита, сама каца и изобщо всичко върши сама. Седеше в креслото и четеше. Дойде на себе си едва когато видя приближаващите се скали. Не забеляза нищо и никога няма да разбере какво се бе повредило в механизма. Но и когато падаше, ракетата се погрижи за него: катапултът го изхвърли, преди да проумее какво става.

Автоматиката не можа да направи само едно — да го запази при спускането с парашута от удара в скалата (но и най-грижливата майка

не винаги може да предпази детето си от удар!). За щастие тласъкът не попадна върху Севергин, а върху раницата с аварийния запас. Радиостанцията се превърна в каша, посребрена от станалия на сол термос с кафето, но всичко друго оцеля, включително и скъпоценната план карта, с която където и да е можеше точно да определи координатите си.

Той ги определи, щом дойде на себе си. Всичко беше много добре и много лошо. Намираше се в южната част на хребета Михайлов, встриани от трасето на ракетата и вън от зоната на радарното наблюдение. Това значеше, че Сезоастрис не е успял да засече дори приблизително мястото на падането му. Но пък беше само на сто и шестдесет километра от селището на геолозите. Балоните на скафандръа и аварийният запас му осигуряваха тридесет и шест часа дишане. Имаше и таблетки, които прогонват съня. Планинската местност свършваше на седем-осем километра от мястото на падането и планините не бяха нито много стръмни, нито много високи — планини, напълно подходящи за туризъм. Прекрасно! За пет-шест часа ще ги прехвърли, по-нататък започва равнина, където съвсем спокойно може да поддържа средна скорост от пет и половина километра в час. Ще успее да стигне. Нали трябва да ходи, а не да тича, организмът му няма да го подведе.

По едно време дори се зарадва: наистина ще получи реванша.

Разпръсна около мястото на аварията флуоресциращо багрило, забелязващо се отвисоко, и поге бодро напред.

Забравил беше, че дори в ниските планини, ако не искаш да удължиш петорно пътя си, трябва тук-там да се катериш отвесно нагоре, да прескачаш пукнатини, да се вдигаш на ръце — всичко, което той не можеше. За първите седем километра му бяха нужни петнадесет часа, а на негово място всеки младеж, носител на туристическа значка, би ги изминал най-много за седем-осем!

По-нататък вече вървеше, съзнавайки, че няма да успее да стигне.

... Малкото марсианско слънце докосна края на равнината. Удължилата се сянка на Севергин се пълзна отвъд хоризонта. Трябваше да върви и с ритъма на движението да приспи възбудените си емоции.

Не беше минал и километър, когато равнината помръкна. Но високо в небето един след друг припламваха невидими през деня перести облаци, сякаш някой ги докосваше, свирейки акорди цветомузика. Златисти, лилави, червени — тоновете бяха нежни, леки и прозрачни, — те плаваха във виолетовия кристал на небето като листенца от безтегловни цветя.

Севергин вдигна глава и дълго вървя така — усмихваше се на нещо и се учудваше, че се усмихва...

Скоро небето почерня. Но мракът не трая дълго: изгря Деймос. Почвата леко засребря и студът, който обхващаше коленете при всяка крачка, когато тъканта на комбинезона се опъваше, стана по-осезаем. Севергин усили електроотоплението.

Равнината вече беше гладка като разстлана покривка, само тук-там като тънки щрихи, нанесени с туш, личаха черни сенки, хвърляни от редките стръкчета сафо — унилата марсианска трева. С изненада Севергин забеляза, че внимава да не стъпва върху растенията, и се учуди откъде се е взела у него тази грижовност.

После си спомни. В мрачен и ветровит априлски ден вървеше през дъбова гора. Дърветата бяха още голи, с изкривени клони, трошливи листа стелеха земята, а под стъпките му хрущяха жъльди, кафявосиви, също като листата. Кой знае защо, му беше приятно да чува хрущенето на стъпките жъльди. В него се долавяше мощта на стъпките на уверен в себе си човек, тежестта на здравото му и силно тяло.

Така вървя, докато сред посърналата трева не съгледа някаква бледозелена звездичка. Учуден се наведе: беше покълнал жъльд, вече вкопчил се в студената земя. И тогава видя, че наоколо има много такива звездички, че те са навред и че е стъпвал и върху тях.

На пръсти побърза да напусне гората.

Както тогава Севергин се спря и се наведе пред стръкчето сафар. Кой знае защо, му се стори, че най-важно сега е да разгледа тревичката.

Стъблцето приличаше на ръждив тел, косо втикнат в замръзналата почва. Севергин знаеше, че е по-здраво от стоманен тел и не може да бъде стъпкано като жъльда. Но сафарът също чакаше часа на своето пробуждане, както и жъльда. В тази разредена, бедна на кислород и топлина атмосфера за него също щеше да има пролет. Той

не гаснеше, а живееше отлично в средата, смъртоносна за всичко земно, което не е защитено от скафандр или от стените на парник.

С това също трябваше да се примери.

Внезапно от стъблцето на сафара се плъзна втора сянка, тънка като кука за плетене. Изгряваще Фобос.

Севергин се изправи. Край него се простираше ярко осветена равнина. Тесните удвоени сенки се стелеха като черен клинопис. Посребрен от луните, човекът се извисяваше като същински паметник над тъмните писмена.

Въпреки всичко край него имаше живот. Колко пъти, когато се бе взирал в очертаното поле на микроскопа, се беше възхищавал от издръжливостта на живота! Често предметното стъкло приличаше на бойно поле, така плътно беше осеяно с труповете на бактерии, убити от отровите, от ултравиолетовите лъчи или от радиацията. Нито помен от движение, също като сега. Но това беше измама. Един организъм от милионите, един от милиардите се оказваше цял и невредим и даваше начало на нова мутационна раса. Онова неизвестно нещо, което го отличаваше от всички, тържествуващо победно над обстоятелствата и завоюваше за живота нова сфера, там, където на пръв поглед няма и най-малката възможност.

Така е било винаги. Зародилият се във водата земен живот завладява сушата, издига се във въздуха, спуска се в най-големите дълбочини. Кой знае, може би след стотици милиони години и без човека напорът на живота би изхвърлил нови кълнове в космоса, би ги пренесъл на другите планети? Защо не? За обитателите на морето сушата също е била гибелна пустиня. Но вълна след вълна, подтиквани от обстоятелствата, те тръгнали в атака, а сред трилионите загинали винаги се срещали единици, различни от другите, и те оцелявали в новата среда.

Единственият случай, когато съществуването им се е оправдавало! Ала в обикновените условия тези десантници били обречени на гибел по-скоро от събратята си. Когато върху птичето ято налети силна буря, смъртта не избира жертвите си слепешката. Стандартът, проверен от милионите години еволюция, може да устои на бурята именно защото в неговото формиране са участвували хиляди силни бури в миналото. Но тежко и горко на онзи, който не е стандартен!

Севергин беше нестандартен, затова планините победиха него, а не той тях. Техниката позволяваща на хората почти да не дават жертви при движението си към другите светове. Ако тя винаги работеше безотказно, изобщо нямаше да има жертви. Не уви, този щит не беше и не можеше да бъде абсолютен...

Внезапно Севергин разбра защо от всичко, за което можеше да мисли в последните си часове, мислеше именно за това. Несъзнателно, без да иска, той търсеше утеша. Така бе устроен. Като че ли от тези мисли щеше да му стане по-леко!

Наоколо цареше безбрежна тишина. Луните се приближиха една към друга и гледаха от висината втренчено, като две очи. Всяко движение в този замрял свят изглеждаше светотатство. Севергин ускори крачка.

Няма да го направи. В минутата, когато започне да се задушава, няма да извади пистолета да се застреля. За живите не е все едно как ще загине. Нещо болезнено ще зашемети другарите му, ако го намерят с пронизано сърце. Пример за малодушие? Не... Човек е длъжен да се бори до последния си дъх. Издръжливостта на човечеството зависи от издръжливостта на всеки поотделно — това е всичко.

Сега вървеше и мислеше за приятелите си, за онези, които обичаше, за онова, което беше направил и което не беше направил. Много от нещата, които преди му се струваха важни, сега нямаха никакво значение. Слава, власт, успехи — те не могат да ти бъдат опора, когато идва смъртта. Човекът оставя следа с хубавото, което е сторил за хората. Само приятелството, благодарността и любовта могат да те подкрепят и успокоят, когато настъпи времето да правиш равносметка... Особено любовта. Сега би живял съвсем, съвсем иначе — по-доброжелателен към другите, по-грижлив, по-чист, ако би било възможно!

Късно.

Фобос залезе. Повя ветрец, вече предутринен. Ще дочака изгрева. Необяснимо защо искаше това да стане при светлината на слънцето.

Но точно тогава в регулатора за въздушното налягане нещо щракна три пъти.

Севергин изтръпна. Този сигнал предупреждаваше, че след десет минути кислородът ще свърши. Краят.

Отмаляващите му крака сами го отведоха до побелял от скреж камък. На хоризонта небето вече леко светлееше, но изгревът на слънцето беше още далече.

Дали да изключи електроотоплението и да замръзне? Казват, че приличало на сън.

И изведнъж изпита неудържимо, непреодолимо желание да живее! Не е успял, не е довършил, не е направил, не е долюбил — не можеше да изчезне просто така!

Скочи. Започна да се задушава. Сякаш към устата му притискаха маска! И все пак тръгна. Дробовете му се разширяваха и свиваха все по-често и по-често, сгърчваше ги болка, гърлото му хрипеше, падна на колене и въпреки всичко запълзя. И когато съзнанието му се замъгли, а тялото му се замята в конвулсии, дръпна рязко шлема и глътна марсиански вятър, както давещият се гълта вода, защото не може да не глътне.

През дробовете му премина мраз, болката като последна светкавица озари мозъка му и всичко угасна.

Угасна, за да заблещука отново. Дойде в съзнание от спазмите, които раздвишиха дробовете му, и видя пред очите си нещо червено, пулсиращо.

С невероятно усилие вдигна глава. Вече беше светло. Той пълзеше! Той дишаше марсианския въздух! Организмът му не беше като на всички други: остана жив!

Дори не го осъзна. Продължаваше да пълзи. Пълзеше яростно, упорито, без да гледа — все напред и напред, натам, където бяха хората.

ПРИНЦИПЪТ НА НЕОПРЕДЕЛЕНОСТТА

„При връщане в миналото може да се попадне или в набелязаната точка от пространството, или в набелязания момент от времето. Да се осъществят и двете цели едновременно по принцип е невъзможно.“

Основи на
темпораликата, 2023 г.

Краката му често се подхлъзваха и това безпокоеше Берг. Ама че неприятна работа! Навикът му да ходи с обувки, от които калта сама се свличаше, го правеше подозрително тромав в грубите, скроени по един и същи калъп ботуши, по чиито подметки бяха полепнали цели буци глина. Не бяха взели пред вид тази подробност. Колко ли още такива пропуски щеше да открие? Добре, че местността се оказа безлюдна.

После пясък смени глината и Берг си отдъхна с облекчение. На височинката той спря. Самотен дъб ронеше плавно листа. Нивите бяха ожънати, към хоризонта те се губеха в сивкава мъгла и небето в съзвучие със земята беше сълзливо тъжно. В далечината, там където се виеше пътят, смътно се очертаваше камбанария на селска църква. От време на време я забулваше дъжделива пелена.

Изчислителите не го бяха подвели, мястото се оказа същото. А времето? В кой ли век го бе захвърлил принципът на темпоралната неопределеност? В седми или в седемнадесети? Отговора, изглежда, щеше да получи едва в града.

Едва сега, крачейки твърдо по мокрия пясък, Берг усети разликата между въздуха на онази епоха, от която идваше, и тази, в която попадна. Един човек от двадесетия век лесно би обяснил това с чистотата на тукашната атмосфера. Но за Берг то бе удивително, защото отдавна бяха минали годините, когато заводският дим от Северна Америка е засланял небето някъде над Хаваите. Тогава в

какво бе причината? Може би въздухът на онази епоха, от която той идваше, носеше неизменния отпечатък на техносферата с нейните ембриомашини, оксидан и синтетика. Сигурно бе така. Тук, в този век, към общия мириз на гора, земя и треви явно нещо не достигаше.

„Дори небето е неповторимо във вековете, тъй както всеки преживян от нас ден...“

си спомни той стих от Шиера. Дори небето е неповторимо във вековете...

Нямаше защо да бърза, тъй като трябваше да влезе в града под прикритието на мрака. Дрехите му, разбира се, бяха точно копие на дрехите на скитащ занаятчия. Но ако бе попаднал в неподходящ век... Вярно, че дрехите на средновековните скитащи калайджии едва ли са се влияели от веянията на модата, а главното, за всички той бе чужденец, следователно човек, имаш право да носи необикновени дрехи. И все пак не биваше да рискува. В края на краищата да се надяваме, че това е първото и последното връщане на човека в миналото. Стига само някакви особени обстоятелства да не... Странно, нелепо: той е в свят, който вече от много векове е мъртъв. Скоро ще види далечните си прадеди, чиито кости отдавна са изгнили, и все пак тези прадеди сега се разхождат по улицата, седят в кръчмите, любят се, карат се, смеят се.

Безумно, непостижимо, но факт. Ако се замисли човек обаче, бъдещето е много по-нереално относно миналото, отколкото миналото — спрямо бъдещето. Защото миналото е вече било. А бъдещето — това е нищо, празнота, бяла мъгла. За всеки срещнат тук той, Берг, е пришълец от несъществуващото. Забавно... Берг погледна ръцете си. Обикновени, здрави, мазолести ръце. И неволно се засмя, спомнил си за научния съвет, където се спореше по методиката за възпроизвеждане на средновековните мазоли.

Пътят водеше към селото, но Берг пое през гората, по страничната пътека, която го избикаляше. Не че се боеше от преждевременни срещи и разпитвания. Просто в селото можеше да поискат услугите на калайджията, а в плана му не влизаше никакво спиране. Гората, през която вървеше, почти не напомняше чистите,

поддържани гори на двадесет и първия век. Пуцинак, гъсталаци и едва различима пътека. Не се мяркаха никакви хора, всичко говореше за безлюдност, за недостиг на сили, за пълна изолираност на селищата. Главният път представляваше тясна ивица кал със следи от последната, минала още преди дъжд да каруца. Пътеката, по която вървеше, бе отъпкана, изглежда, от зверове, макар че се намираше под самото село. Очевидно бе попаднал все пак в ранното средновековие. Дали не е прекалено ранното?

Отвъд сумрачното дере започваше смърчова гора, вдясно между пролуките се мярна църквата, после дърветата пак я заслониха. Наблизо крякаше ято врани. От притъмнялото небе ръмеше дъжд. Под надвисналите клони на смърчовете се червенееха мухоморки. Скоро почнаха да се появяват обрасли с трева гробове, с посивели от времето, разкривени кръстове. Гробища... Някои надписи Берг успяваше да прочете. Погледът му равнодушно отбелязваше дати, полуизтрити изречения от евангелието, думи, изпълнени с печал и скръб. И изведнъж сърцето му оглушително затупа: сред храсталациите се белееше новичък кръст и на него бе надраскано — „Берг“.

Гробът бе толкова пресен, че дори глината още не се бе втвърдила. Тръпки побиха Берг: тук ли щяха да го убият, в това време, да го заровят и... Едва усмири разтуптялото се сърце. Глупости! Дори и да го убиеха тук, във всеки случай ще е по-късно, а този човек е вече умрял! И изобщо няма никаква загадъчност, просто съвпадение на разпространено име. В Шотландия е имало десетки поколения макферсоновци. Възможно е и берговият род да е толкова стар и някой от тях да е живял по тия места. Но това означава... това означава, че има изгледи да се срещне с... Разбира се, а нима не го знаеше предварително.

Отдалечавайки се бързо от гроба, Берг се замисли. Една проста аритметика — всеки има двама родители, четирима дядовци и баби, осмина прадядовци и баби, шестнайсет пра, пра..., повече от хиляди прадеди до десето коляно, а какво остава за най-дълбоко минало. Даже, ако се има пред вид кръстосването при далечно родство, то вероятно повечето от жителите на всяко европейско селище сега са му близки роднини — на него, Берг от двадесет и първия век. А някакъв си там Гай Юлий Цезар той може съвсем свойски да поздрави.

Страшно нещо е това генетиката.

Както и да се самоуспокояваше, срещата остави у него неприятно чувство. Той побърза по-скоро да отмине гробището. Та представете си само — далечен прародител му е бил всеки двадесети (десети, седми) погребан тук човек! Побиха го тръпки при мисълта, че неговият облик, характер и самото му съществуване виси на такава нетрайна нишка... Ако в същото това средновековие някой не се е срещнал, или — да речем — не се е скарал с някого, даже в този град, където отива той сега, то и него, Берг може би нямаше да го има. Или поне очите му щяха да имат друг цвят, той самият — друг темперамент, друга съдба...

Впрочем, това е една от причините, поради която на нито един човек досега не се е разрешавало да се връща в миналото.

Берг си възвърна душевното равновесие едва когато пътешката го изведе отново на пътя сред ширналия се простор. Задуха вятър. Отвъд завоя течеше малка мътна река. Кален мост водеше до некрасиви крепостни порти. Берг замря, щом съзря назъбения силует на градските стени. Те са. Веднага позна известния му от снимките профил на „Дебелата Дева“. Значи имаше късмет: озовал се бе почти в нужното му време, защото в десети век тази кула още не е била построена, а в четиринацети е била вече разрушена от войните на херцог Беркелевски. Значи костюмът му, общо взето, отговаряше на епохата, не бе нужно да се преоблича в храсталака.

Извади от торбата запасните костюми, заля ги с течност, която по вкус и цвят напомняше вино и, след като се увери, че тъканта се е превърнала на прах, се запъти към моста.

Още щом стъпи на моста, разумът му се избистри, страничните мисли отлетяха. Й все пак понякога му се струваше, че стига само да тръсне глава и...

Но не, кучетата, които се спуснаха към него, като премина моста, бяха съвсем реални. Цяла сюрия — мръсни, крастави, шугави. Пълзяха по земята и лаеха дрезгаво.

„Ама че история! — стискайки здраво пръчката, помисли си Берг. — Аз нямам и понятие как би се държал един средновековен пътник при среща с... И защо ли лаят?“

Кучетата се отдръпнаха, щом той се запъти към тях. Ръмженето се смени с раздразнено квичене, в което се долавяше неприязнь и страх. Внезапно Берг се сети. Разбира се! Дрехите му, обувките носеха

миризмата на епохата, в която бяха направени, миризма на чуждата на този век синтетика!

Берг с уважение погледна кучетата и без да им обръща повече внимание, се запъти към портата. Настъпила бе, изглежда, най-отговорната минута, която щеше да реши сполучлива ли е маскировката му.

Но нищо не се случи. Нечие лице надзърна през решетъчното прозорче и веднага изчезна; в караулното помещение се чуваше трополене на зарове — стражата явно не бе заинтересувана да се откъсва от играта заради някакъв си бедняк. „Изглежда съм попаднал в мирно време“ — реши Берг.

Посещенията в миналото бяха забранени, но нищо не пречеше да се изпращат там за снимки и наблюдения замаскирани като облаци хроновизори. Наистина, по силата на принципа на неопределеността налагаше се да ги изпращат просто наслуки. Когато ставаше дума за навлизане само за няколко години в миналото, разсейването не винаги даваше чувствителни отклонения. Но за по-дълго то вече водеше до съвършено непредсказуеми резултати. Не успяваха по никакъв начин да заснемат битката при Креси. Ако фокусираха хроноскафа точно на времето, когато бе станало сражението, в такъв случай той се озоваваше всякъде другаде, само не и над селцето Креси. Или пък обратното: ако го изпратеха точно над мястото на битката, тогава никой не можеше да гарантира с колко векове или даже хилядолетия ще изпревари датата на събитието. Впрочем, това нямаше решаващо значение, тъй като за историка е интересна всяка епоха. Най-често изпращаха хроноавтоматите в определена — една и съща точка на пространството, поради което временната последователност на наблюденията биваше твърде разпокъсана. Но по-добре е все пак нещо, отколкото нищо. Всичко вървеше тъй или иначе добре, докато не се случи аварията. Апаратът от типа „кълбест облак“ не задействува при командата за връщане. Нищо страшно, настроиха апаратът за сближаване с градоносен облак — към многобройните светковици щеше да се прибави просто още една. Но взривното устройство задействувало по-лошо. Кристалният блок на линийния антигравитатор, макар и повреден, оцеля. И на всичко отгоре това се случи над някакъв град.

И тъй, изделие от двадесет и първия век се бе озовало в единадесетия и може би бе попаднало в ръцете на хората от тази епоха. Разбира се, обгореният „камък“ едва ли би породил у тях някакво подозрение. Но кристалът можеше да оцелее през войните, пожарите, смутовете и благополучно да стигне до двадесети век, когато щяха да разкрият изкуствения му произход. Откритие страшно, опасно, което можеше да измени хода на историята — това не биваше да се случва! Кристалът трябваше на всяка цена да се изземе от веригата на събитията. И тъй като не бе намерен в двадесети век, значи, кристалът или е изчезнал, или при някой от опитите щяха да го намерят. При първия, втория или десетия? И как щеше да завърши неговата, на Берг, експедиция?

Тесните градски улици не правеха особено впечатление на Берг — изучил бе доста добре облика им. Но затова пък вонята... Миришеше на отпадъци, на конски тор. „По-бавно — каза си Берг, — преди хилядолетия хората не са ходели толкова бързо и с такива големи крачки.“ Вдигнал високо пешовете на расото си, през локвите мина някакъв свещеник. Пак зави куче и се спусна към краката на Берг. „Я се махай!“ — ядосано си помисли Берг. Въпреки че се бе доста здрачило, видът му привличаше вниманието на редките минувачи. Не по някаква особена причина: просто градът представляваше малък, затворен свят. Съседният Щорн е вече друго, царство — господарство, а Брабант е на края на света. Пътник от далечни места е цяло събитие. Но никак не е важно дали ще го одумват, щом следата, която остави, няма да се различава от множеството други следи. Пък дори и да е следа на похитител.

Само дано успее! Но надеждите за успех бяха малко. В същност, всичко зависеше от простия късмет. Вече му бе провървяло, защото от първи път се озова в тъй или иначе подходяща епоха. Подходяща? Ами ако е попаднал в началото на единадесети век, ще трябва да се връща назад — тук още няма и помен от антигравитатора. Колко ли нови опити ще са нужни тогава? Два, три, десет, а може би и хиляда, докато се озове край този град, поне в дванадесети век — нали принципът на неопределеността превръщаше всички опити в лотария, когато нужният ти билет е сред стотиците непечеливши (добре поне, че връщането в миналото бе възможно само в границите на първите няколко десетки хиляди години). Но и по-точното попадение — в

пределите на века — не гарантираше успех. Ако гравитаторът не се окажеше в града дори и в дванадесети век, това можеше да означава, че при падането си след аварията той е потънал в някакво блато, или пък че е бил намерен, но продаден на някой странствующ търговец на редки предмети. Тогава търсенето се превръщаше в задача, с която не биха се справили и детективите — кой би могъл да открие къде, в коя точка на средновековна Европа се бе озовал търсеният предмет!

Неволно Берг се усмихна. Избраха него не защото беше най-добрият специалист или особено находчив човек. Избраха го, защото, колкото и да е странно, на него много му вървеше. За повечето хора сполуките равномерно се редуват с несполуки. Но има удивителни изключения. Едни привличат бедите към себе си, тъй както високото дърво привлича мълниите, а други, обратно, притежават сякаш качеството да отблъскват неуспеха — обстоятелство, известно от незапомнени времена и така и неразгадано. Сега засега нищо не бе помрачило славата му на човек с късмет.

Ако съдеше по дрехите на минувачите, трябва да е попаднал или в края на дванадесети, или в началото на тринадесети век. Нужно е да уточни това. И Берг най-напред свърна към катедралния площад. Ако пред катедралата има статуи на светци, значи е дванадесети. Ако не...

Имаше статуи, дори още не бяха успели да потъмнеят както трябва. Значи от момента, в който антигравитаторът бе паднал от небето, до момента, в който той, Берг, се бе озовал в миналото, са изтекли около сто и петдесет години. Срок, който щеше доста да затрудни търсенето. И все пак това бе поразително удачно попадение!

Берг огледа площада. Наоколо всичко бе мрачно и непривично. Тъмните, прилепени една до друга фасади, цвilenето на коне в съседната улица, сливащите се с мрака фигури на минувачите, чуждата реч (тя, разбира се, му беше чужда, въпреки че най-старателно изучи езика) и дрехите го изпъльваха с тъга. Няколко души мълчаливо прекосиха площада и се насочиха към него. Берг изведнъж осъзна, че сега не би издържал и най-безобидната среща очи в очи. Като се стараеше да не привлече вниманието им, той се шмугна в разтворената врата на храма.

Вътре бе чисто, тържествено и почти светло. По понятията на този век дори ослепително светло. Макар че за епохата на електричеството храмът би приличал на мрачна пещера. Но Берг така

се бе подготвил за средновековието, че веднага долови контраста в сравнение с онова, което цареше извън стените. Горяха свещи, кънтеше орган, в полумрака на сводовете блестеше злато, оттам го гледаха отчуждено ликове на светии. И колкото по-дълго се вглеждаше Берг, толкова по-спокойно и едновременно с това по-непонятно ставаше на душата му. Понечи да се усмихне иронично, но иронията не му се удава. Равномерното движение на главите на молещите се, трептенето на свещите, разнасящите се звуци, миризмата на воська и тамяна разбудиха против волята в душата му нещо древно, отдавна забравено. Ритъмът, цветовете, звуците му действуваха хипнотизиращо — нищо друго! Не, не е само това. Берг можеше да отдели, да проанализира всеки елемент от това въздействие, но всички, взети заедно, представляваха нещо повече от хипноза. Сега тук, в далечното средновековие, всичко това беше отдушник. Тук хората изпитваха илюзията на единение със себе си, с другите, с онова тайнство, което сякаш присъствуваше в храма, което ги наблюдаваше и пазеше, наказваше и предвещаваше, просветляваше и усмиряваше. Съвсем друга, тревожно — вълнуваща, емоционална настройка; отчасти разбираем, но отблъскващ духовен мир.

Берг се измъкна навън. Веднага го прониза остьр вятър. Загърнал наметалото си, той зави зад ъгъла и едва не се сблъска с един измъчен човек в дрипи, който едва се държеше на краката си — или беше пиян, или беше болен.

— Слушай, ей...

Берг не се обърна, макар че нещо го подтикваше да помогне на нещастника. Но възпитаното до рефлекс съчувствие тук беше безполезно, дори опасно.

— Слушай, ей... Слушай, ей... — монотонно боботеше човекът, сякаш говореше със стена.

Навярно беше просяк.

Накъде да върви? Това нямаше значение. Съдържанието на чантата, на колана, самите му дрехи, медният пръстен на ръката му само външно приличаха на предметите от далечното минало. Кой би се отнесъл подозително към обикновен кремък? Или към парченце слюда? Кремъкът беше инфрачервено фенерче, а слюдата му даваше възможност да вижда невидимия свят. Пръстенът играеше много важна роля. Той беше уредът, който се задействуваше от масата на

антигравитатора. Сега беше студен. Но ако антигравитаторът се намираше в радиус от сто метра, почваше да се загрява. Също като в детската игра „студено, по-студено... топло, по-топло!“

Оръжие нямаше. Никакво. Всичко бе така предвидено, че нищо, една негова постъпка дори при най-неочакваното положение да не предизвика изкривяване в хода на историята. Освен... И чудо да направеше, пак не би предизвикал силен отклик в тази епоха, в която всички вярват в чудеса. Всяко разклащащо на веригата след време ще стихне, фатално е само прекъсването. Такова, влечащо след себе си непредвидени последици фатално прекъсване би могло да бъде едно неволно направено при самоотбрана убийство. Все пак трябваше да бъде предпазлив и в дреболиите, защото теориите са си теории, но кой ги е проверявал на дело? Кой би рискувал да ги провери?

Вятърът разгонваше облаците. За няколко мига просветна огнена ивичка от залеза, но отблъсъкът ѝ така и не успя да проникне в тесните улички, където къщите се бяха притиснали една о друга като овце в лошо време.

Застудя. Берг машинално понечи да пъхне премръзналите си ръце в джобовете и се удиви, че не ги намери. Ето, още един дребен пропуск! Щом поотслаби контрола и веднага направи жест, който не би направил човек от тринаесети век по простата причина, че тогава не е имало джобове. Внезапно усети, че пръстенът се затопля. Берг замря, не вярвайки. Нима така, изведнъж? Заснова по кривите улици, плашейки се всеки път, щом пръстенът почваше да изстива. Но малко по малко се успокои и почна да стеснява кръга, докато на края му стана ясно, че от антигравитатора го делят само стените на къщата пред него.

В двете мънички прозорчета на втория етаж, издадени над улицата, мъждукаше слаба светлинка — явно стопаните още не бяха си легнали. Това нямаше значение. В същност сега нищо нямаше значение. Тиха радост на удовлетворение обзе Берг. Най-после край. Мил му стана този град с керемидените покриви, този простодушен древен свят, всичко, всичко! Берг запомни къщата, уличките, които водеха до нея, огледа вратата. Тук си лягат рано, а да прекара някой и друг час в кръчма, да понаблюдава живота ще е и приятно, и полезно. После ще се върне „като крадец в нощта“, ще извърши каквото е нужно — и сбогом, средновековие! Дойде като сянка и ще си отиде

като сянка, само кучетата заподозряха нередното. Лекарят от двадесет и първия век ще огледа критично калните му ботуши, изпърсканото с кал наметало и ще каже: „Ex, братко, ти май много... Да не си ми домъкнал и чума?“

Кръчмичка откри наблизо. За удивление на Берг никой не му обърна внимание. Всички се бяха скучили около една пейка, на която седеше зачервен от смущение простиčък момък в нови кожени панталони. Под пейката кой знае защо имаше локва. Вдигаха се канчета, сипеха се непонятни за Берг ругатни; беше душно, смрадливо, от свода на огромното огнище висяха паяжини, черни от саждите; отблясъци от жарта пробягваха по разгорещените лица, проблясваха в червено по потните бузи, хлътваха в смеещите се уста.

Никой не погледна към Берг, когато се настаняваше в ъгъла. Само стопанинът, прегърben мъж към четиридесетте с крив нос, се измъкна от тълпата да се осведоми какво иска новият посетител.

— Вечеря — кратко каза Берг.

— Отдалеч, а? —оловил акцента, запита стопанинът.

— От Брабант.

Кръчмарят се отдалечи с лек поклон. Берг го изпрати с поглед, пълен с недоумение, но веднага забрави за него, защото смехът и разговорите наоколо неочаквано стихнаха.

Пролуките между гърбовете му позволяваха да вижда какво става в кръга. Към момъка на пейката чинно се приближи шишко с тройна брадичка. Побутна го по рамото и момъкът трепна като ударен от ток. Тълпата се раздвижи. Момъкът стана и за изумление на Берг заедно с него се вдигна и пейката. Момъкът плавно изви тяло, пейката също се изви и всички тогава видяха, че тя здраво е залепната за панталоните. Избухна възторжен рев.

На Берг всичко му стана ясно. Как не се сети веднага, че това е посвещаване в майстор пивовар. Кандидатът трябваше да свари бира, да излее канче върху току-що рендосана пейка, да седне с новите панталони и ако бирата е хубава, те трябваше да залепнат. Значи пивоварите в града се увеличиха с още един майстор.

Имаше нещо непосредствено детско в последвалото веселие. Берг с мъка дъвчеше непоносимо жилавото месо и усещаше нещо като завист. Той не би могъл да се смее така гръмогласно, да удря така момъка с юмруци, да излива в устата си реки от вино и бира, да лапа

големите късове месо, да тропа с ботуши, отдавайки се простодушно на моментното настроение. Извика стопанина, плати и излезе.

Небето се бе изчистило от облаци. От мястото, където се намираше луната, се сипеше млечна светлина. Светлееше само над начупената линия от покриви. Но долу всичко тънеше в пълен мрак. Берг едва успя да направи десетина крачки, когато видя пред себе си запалени факли. Обърна се. Отзад към него се приближаваха също такива трепкащи светлини. Блеснаха оръжия. Нощната стражка.

Какво от това?

Трепкащите пламъци осветиха брадясали лица, шумно като след тичане дишачи уста, стоманени остриета и шлемове. Берг отстъпи встрани и се долепи до стената. И тогава в гърдите му се опряха изведенъж няколко копия.

— Прережи му гръкляна! — зачу се нечий радостно — ехзалиран вик и мечешка маса от тела се стовари върху Берг.

— За какво? — викна той полузадушен. — Аз съм от Брабант. Аз...

Отговориха му с язвителен смях.

— Връзвай го по-здраво! Мислиш, че като си се преоблякъл, никой няма да те познае, а, Берг?

Берг?

Помъкнаха го, като го ругаеха, ритаха. Смърдяха на чесън и вино.

Помещението, в което най-после го вкараха, беше ниско, сводесто. Каменната голота на стените прикриваха два-три едва забелязващи се гоблена. Вляво от горящото огнище димеше присвещник. Отдясно до масичката имаше кресло, в което седеше беловлас старец в епископски одежди, толкова мършав и сбръчкан, че массивният кръст сякаш пробождаше гърдите му. Старецът бавно извърна глава. Чуваше се как пращят факлите на стражата.

— По-близо, доведете го по-близо — гласът на епископа изшумоля като духната от вятъра хартия.

— Аз не съм онзи, за когото ме взимате — високо каза Берг. — Това е грешка, аз никога не съм бил във вашия град. Аз...

— Знам! — старческата ръка удари леко облегалката. — Знам, че си дързък в измамите... Нагъл, дързък и богохулник. Надяваше се, че ще повярвам на слуховете за смъртта ти? Би трябвало сега да паднеш

на колене, да се молиш... — Епископът се наведе напред. Шията му се проточи като на оскубана гъска. Отзад сумтеше някой от стражата.

Без сам да очаква това, Берг се изсмя. Епископът зяпна. Сенките, хвърлени от факела, трепнаха леко и всичко застинава в озадачено мълчание. Дивота, паноптикум, към които той нямаше и не можеше да има никакво отношение. Продължаваше да се усмихва.

— На люлката! — главата на епископа се затресе. — И то още утре.

— А нея какво да я правим? — бързо запита нечий глас зад гърба на Берг. — Същото ли?

— И нея. И то по-напред! Пред очите му, пред очите ти, Берг! Още ли не трепериш? На бавен огън ще се печете заедно с плода от престъпната ви връзка... Помисли за разкаяние, помисли!

Епископът падна в креслото. Ако не бяха пламтящи те му очи, човек би го взел за труп. Берг презиртелно спи рамене.

Отведоха го в килия и там го оковаха във вериги. Резето щракна, тропотът по стълбите стихна.

Берг лежа известно време неподвижно. Че се оказа двойник на някакъв тукашен Берг, беше, разбира се, подозиртелно съвпадение, но сега нямаше смисъл да обсъжда теорията на вероятностите. Възможно е да става дума за същия оня Берг, чийто гроб... Не е важно! Този неизвестен Берг от тринаесети век бе извършил нещо сериозно, враговете му бяха устроили капан, а в него попадна човекът от двадесет и първи век. Ама че положение! С какво го заплашваха? Ах да, с люлка...

Догади му се от отвращение и гняв. Връзваха осъдения на края на лост и ту го спускаха в огъня, ту го издигаха, колкото да си поеме дъх — ето това представляващо люлката. Бавно опичане на човека. Животни, тъпи садисти! Ще им покаже той... Ще има да подскочат, размахвайки раса. Ще видят те каква муха се е хванала в паяжината им. Интересно какви ли мутри ще направят утре...

Луната все по-често надничаше иззад облаците, чертаейки на пода издължената сянка на решетката.

Берг иззвънтя с веригите и тържествуващо се усмихна. Глупави, дебели вериги от лош метал, наивна решетка на широкия отвор — тези тъмничари дори не подозират какво представлява човекът от двадесет и първи век и на какво е способен.

— Не ми харесва този хотел — предизвикателно рече Берг. — Влажно, студено. И въобще, нима ще се оставя, просто така, за попълване на знанията да...

Той легна, затвори очи. Тренираното му тяло само знаеше какво трябва да върши. Тъмна вълна покри съзнанието му. Сега всички клетки на мозъка и тялото му се подчиняваха на единния ритъм, на страшния ритъм, който насочваше всички сили на организма.

Берг се напрегна, веригите с тръсък се скъсаха.

— Така — каза си той.

Онова, което по-рано в момент на безумно напрежение случайно се удаваше на един от милионите, беше вече отдавна познато и всеки човек от двадесет и първи век умееше да възбужда у себе си онъ скрит резерв от енергия, който стократно надвишаваше пределите на „нормалните“ физически възможности.

Изчака да отмине обземащата го винаги след такова напрежение слабост, стана и с още едно усилие на волята изви решетките. Сега имаше нужда най-малко от половин час почивка. Ако в момента влезеше привлечената от шума стража, Берг не би могъл да й окаже никакво съпротивление. Никой обаче не караулеши под прозореца, нито пред вратата — и защо е нужно при такива здрави вериги и решетка?

Килията му се намираше в кула. Неравната, изградена от кръгли камъни стена обещаваше лесно спускане. Берг изчака да се скрие луната и почна да се спуска. Слизаше спокойно, уверено, както подобава на алпинист. Нито сега, нито преди той не бе принадлежал на чуждото време с неговите нелепи закони и случайности. Мигновената уплаха, която го обзе, когато, смаян от неочекваното нападение, разбра, че е попаднал в капан, бе преминала и сега той отново бе човек на своята епоха — горд, независим и могъщ.

Точно пред себе си Берг видя прозореца на по-долната килия. Трябваше да свърне малко встрани. Главата му вече беше на нивото на желязната решетка, когато изпод краката му се търкулна някакво камъче. Берг замръз, хвана се за решетката и тогава сякаш напук изгря луната. Зад решетката се мярна нечия осветена от млечната светлина сянка. Треперещи пръсти сграбчиха ръката на Берг.

— Ти дойде, дойде, знаех си аз, вярвах, мили, мили...

Берг едва не извика от ужас. Пред очите му белееше сияещо лице на жена, по-скоро на момиче. Тя протягаше ръце към него и хлипаше, и се смееше, и в шепота ѝ имаше такова щастие, че сърцето на Берг замря.

Ето я значи годеницата на онзи, другия Берг, която утре трябва да изгорят на кладата.

— Най-добрият, най-храбрият, най-любимият, моят, моят Берг, спаси, спаси нашето дете!

— Нашето?! Дете?! Ах, да... — Берг почувствува как пропада в пропаст. Длъжен бе да я отблъсне. Девойката целуваше ръката му.

— Тихо — каза Берг.

Той хвана пръчките на решетката и ги издърпа. Те не бяха подсиленi с напречни и лесно изскочиха от гнездата си. Измъкна девойката през отвора. Облечена бе като монахиня. „Виж каква била работата...“ — тъпо помисли Берг. Действуваше като автомат. Избра място долу, прицели се, скочи, разпери ръце и я погони в обятията си.

— Нашето дете почва бурно живота си — каза тя, като едва си поемаше дъх.

— Да вървим — рече Берг.

И те потънаха в мрака на спящите улици. Сега Берг имаше време да обмисли, но не можеше да мисли. Пък и какво можеше да се измисли? Това момиче и детето ѝ трябва да умрат на кладата, но сега вече нямаше да умрат; потомците им щяха да живеят във всички векове.

Стигнаха градската стена. Към нея под ъгъл се опираше глуха фасада, поляната между фасадата и стената тънеше в мрак.

— Остани тук — заповяда Берг.

Очакващо удивление, уплаха, молба, но тя само кимна, макар че той усети как трепери.

— Ще се постараю да не ме е страх — каза тя.

— Аз скоро ще се върна — промърмори Берг. Без сам да знае защо, стисна ръката ѝ. Тя за миг се прилепи към него и веднага се дръпна.

— Трябва да вървиш. Тогава ти ми каза, че всичко ще бъде добре, че аз от нищо не бива да се боя. И аз не се боя. Но... нали когато се върнеш, между нас всичко ще бъде както преди?

— Да, да...

Какво ще бъде както преди?! Берг не съзнаваше напълно за къде и за какво тича. Но нещо го водеше с точността на автопилот и той дойде на себе си едва когато топлината от пръстена сгря цялата му ръка. Къщата се извисява пред него като скала. Берг си възврна самообладанието. Напипа дупката на бравата. Бяха му взели чантата при арестуването, но катарамата на колана дублираше инструмента. Отключи вратата, поставил на окото си като монокъл парчето слюда. Топлината на дланта оживи „кремъчното“ фенерче. Входно антре, врата, стълба... Берг раздвижи ръката си из въздуха и пръстенът посочи стълбата. Старите дървени стъпала не внушаваха доверие и той се събу. Не се вълнува, сякаш през целия си живот бе тършувал из средновековни къщи. Стълбата го изведе в коридор. Къщата бе изпълнена с мириз на дим, на прогнило дърво. Беше тихо като в яма, само нейде църкаше мишка. Вратата леко изскърца и Берг видя стая, приличаща на музей. Рафтове с дебели книги, препарирани животни и птици, пясъчни часовници, вкаменелости, парчета воськ, глинени съдове, чаши, рула пергамент — всичко разхвърляно в безпорядък по масите. Лъчът се пълзгаше, разбъркваше причудливите сенки, докато на края опря в опушена стена на пещ. Берг за малко не кихна от вдигналия се прах. Сред тиглите и машите откри обезформен кристала на антигравитатора. Явно го бяха заливали с киселини. Разбира се! Той е твърде тежък, подозително тежък за размерите си камък. Берг го пъхна в пазвата си, спусна се по стълбата, обу се, излезе и заключи вратата. Най-трудното в неговата мисия се оказа най-лесно.

Сега можеше да разсъждава хладнокръвно. Каква му е в края на краишата тази девойка? Какво го накара да се забърка в работа, която не го засяга? Състрадание? Да, разбира се. Но малко ли от тях са загивали в огъня преди и след този век. Съдбата им извикваше жалост, но това беше абстрактна, хладно — разсъдъчна жалост. Така и за това момиче той не помисли, докато не я срещна, макар да знаеше, че я има. Какво му пречи сега?

Но, ако разсъждава логично, тя изобщо не съществува, както не съществува и самият този век, отдавна изтаял с всичките си надежди и печали. А съществува бъдещето. Онзи век, откъдето бе дошъл и който сега можеше да пострада от неговата постыпка.

Но в тази минута, в тази тъмна улица точно бъдещето беше абстракция! А не тази доверчива девойка, която той, ако разсъждава

логично, трябаше да предаде. Берг затвори очи и стоя така около минута, като стенеше от болка и безсилие. Кой е виновен, че желанието да я спаси и защити задействува в него като рефлекс?! Само възпиталото го общество. Жалка уловка на самооправданието. Но защо жалка? Защо уловка?

Както винаги става, когато мисълта, в желанието си да набележи точно пътя на една бъдеща постъпка, прекалено внимателно се съсредоточава върху противоречивите понятия, които я определят. Самите понятия почват да губят ясните си очертания, защото всяко понятие е така неизчерпаемо и мъгливо в дълбините си, както и породилата го жизнена реалност. И мисълта се обърква, решението се изплъзва, всичко изглежда оплетено и невярно. Така прекалените размишления понякога погубват решителността.

Берг тръсна силно глава. Тежестта на антигравитатора му напомни за неговото най-главно задължение. Не може едновременно да се определи скоростта на електрона и положението му в пространството. Не може едновременно да попаднеш и в даден момент от времето, и в дадена точка от пространството. В живота изборът е неизбежен и постигането на едното влече отказване от другото. Не означава ли това, че дълбоко в морала е скрит същият онзи принцип, който действува и дълбоко в природата? При тази мисъл всичко у Берг се разбунтува. Защо, защо неговата постъпка ще се отрази зле върху хода на историята? От какво следва това? Ако постъпката му е правилна и добра, би трябало да бъде обратното. Иначе как се живее без увереността, че извършеното от теб днес добро ще направи утрешния ден по-добър. Как може да се живее и действува без тази увереност? Как може без това да се строи бъдещето? А ако е така...

— Ето ме и мен — каза Берг.

Тя се хвърли на врата му със сподавен вик. Той обгърна раменете й.

— Нямаме време. Припомни си, нямаш ли тук близки, у които... където бихме могли да се скрием? („Където бих могъл да те оставя да чакаш истинския Берг, ако е жив...“)

— Знаеш, че нямам! Ти... ти си се променил, мили... („странно, че любещото сърце не забеляза веднага подмяната...“) Да не съм сторила нещо не както трябва? Или пък да съм казала нещо...

— Не, не!

— Тогава... Аз не те разбрах напълно, когато ми казваше, че нашата любов е особена, че такава любов не е имало и няма да има, но сега, сега... Ти дори още не си ме целунал!

Той се подчини. И докато я целуваше, разбра, че иска винаги да я целува, цял живот, че тя му е близка, въпреки всичко близка още от първата минута; а всичко останало е измама, с която той се опитваше да се предпази от поразяващата като мълния любов, в която не вярваше и която вече го бе поразила.

Внезапно съзря изход, толкова прост, поразително как не се сети веднага. Хроноскафът ще откара и двамата! Девойката трябваше да умре в миналото, тя наистина ще умре за миналото, за да живее в бъдещето. А онзи, другият Берг, да върви по дяволите, щом не е могъл да я спаси. Той се засмя.

— Защо се смееш, мили?

— Нищо. Всичко е вярно: нашата любов е особена, такава не е имало и няма да има. Ние сме спасени, стига да можеш да вървиш цялата нощ.

— Нима е за първи път?

— Но...

— Малкият е умничък. Той съвсем не ми пречи. Виждаш ли, дори не се забелязва. Ще вървя толкова, колкото е нужно, щом си до мен.

Нейната увереност се предаде и на Берг. Той размота оплетения от тънки здрави жици пояс. Направи примка и я закачи на една издатина на стената. Подложи наметалото си, за да не се врязва жицата, завърза девойката; и след половин час бяха на свобода. Берг дишаше дълбоко горския въздух, който вече не му се струваше чужд; загърната в наметалото му, девойката вървеше до него, той я подкрепяше, усещаше топлината на рамото ѝ и изпитваше замайваща нежност.

Сребристите и черни петна в дантелените сенки от листата сякаш плуваха край него, Или напротив — той плуваше по разстилация се безплътен килим.

На процеждащата се между пролуките лунна светлина виждаше добре лицето ѝ, но не можеше да каже дали е красива. Какво значение имаше това? Никакво. Както и миналото ѝ, както и този малък свят, откъдето я измъкна. Дори знаеше как тя щеше да възприеме бъдещето.

Като приказка, в която я бе отвел любимият. Щеше да приеме и неговия свят със същата оная доверчива непосредственост и твърдост, с която приемаше съдбата си, но най-трудно щеше да я убеди, че са живи, а не са се възнесли на небето.

Умората ги налегна внезапно. Берг почвствува как мяркащите се сенки на дърветата му пречат да върви, сякаш преплитат краката му. На два пъти се спъна. Това го изплаши. Не можеше да не настъпи изтощение след всичките изпитания. Държеше се само благодарение на нервното напрежение, нима сега, на половината път щеше да грохне?

С усилие на волята успя да се избави от неприятното чувство. Краката му като че ли се отделиха от тялото, почти не ги усещаше вече. Но почна да усеща как го тегли надолу тежестта на антигравитатора. Сякаш тежеше вече не килограми, а тонове! Всичко, освен краката бе станало по-тежко — главата, ръцете, девойката, която се опираше на ръката му, и това даде на обърканите мисли на Берг нов, непредвиден тласък, който го накара да изтръпне.

— Колко тежиш? — почти извика той.

— Аз? Не... не разбирам...

— Прости ме... Няма нищо, аз ей така...

Разбира се, тя не знаеше, а навярно и не разбираше какво я пита. Нелепо е да предполага, че в тринаесети век девойките се теглят на медицински кантари и Берг се засрами от въпроса си. Своето тегло знаеше точно, нейното определи на око, нали когато се спускаше от стената я пое в ръцете си, но тогава и наум не му минаваше дали мощта на хроноскафа ще издържи тежестта на двамата. „Само без паника — каза си Берг. — Само това липсваше.“

— Да поседнем — предложи той, макар че не бе време за почивка.

Седнаха и по това как тя се свлече върху постланото наметало, как очите ѝ се впериха неподвижно в една точка, той разбра, че е прекалено уморена, много повече от него, но че по-скоро ще умре, отколкото да му го признае. Берг едва се сдържаше да не изстене. Внезапно почвствува дългоочаквания прилив на сили, по-скоро на ярост, която заместваше в случая силата.

— Да вървим — каза той, разbral, че от дългата почивка само ще се разкиснат. Че поотделно никой няма да издържи, защото всеки

черпеше сили от другия.

Вървяха, разбирайки се мълчаливо един друг, а нощта сякаш нямаше край, защото силите им бяха напрегнати до крайност. И все пак почна да се разсъмва. Утрото обещаваше слънце и Берг се ободри, дори му мина мисълта, че някой ден ще си спомня с радост за тази нощ.

Изкачиха се на хълма, където дъбът все така плавно ронеше леки листа. Берг си помисли, че дъбът може да преживее всички столетия, които ги разделят и мълчаливо му пожела да оцелее до тези времена, когато те ще дойдат отново под неговата старческа вече корона.

Тревата беше влажна от обилната роса. Оставаше още малко до мястото, където бе скрил сред камъните хроноскафа. Стигнаха края на гората и Берг реши да направят последна почивка. Настани внимателно девойката върху един пън и му се стори, че след затвора, страхът и бягството, в тялото ѝ не е останала ни капка живот, че съзнанието ѝ спи и тя вече нищо не усеща. Но не беше така, тя се размърда, очите ѝ се устремиха към Берг и по лицето му изглежда прочете нещо, което я накара да изправи рамене и да приглади разрошените си коси. И това нейно пряко силите ѝ движение я разкри пред Берг в съвсем друга светлина, не такава, каквато я виждаше сега — измъчена, със сенки по лицето, в мрачни монашески дрехи, а танцуваща в бяла дреха. Той дори трепна, толкова реално бе видението на гъвкавото, изпълнено с устрем тяло на девойката в бяло. Щастлива, без да се страхува от нищо, девойка от двадесет и първия век. „Е — помисли си той, като усети, че дъхът му секва. — Нима е толкова голяма пропастта между нашите времена?“

Някакъв далечен, повтарящ се грохот отекна в тишината на зората и прекъсна мислите му. Берг се ослуша и всичко у него болезнено настръхна. Беше тропот на копита. Тя също го бе чула и по това как цялата се напрегна, как побледня още повече лицето ѝ, той разбра, че и тя се е досетила какво означава този звук. Той я грабна и те побягнаха, но тя вече нямаше сили.

— Не мога по-бързо... Спасявай се... Той я взе на ръце и дори не се удиви, че е в състояние да го направи. На височинката се обърна. Конниците бяха десетина, на километър и половина от тях, отпреде им тичаха кучета.

Имаше още надежда да успеят. Той тичаше, без да чувствува нищо друго, освен режещата болка в дробовете си, без да вижда нищо друго, освен мяркащите се тъмни ивици, бе съсредоточил цялото си внимание да различи навреме между тези тъмни петна храстата, дупката, камъка...

Все пак му мина гордата мисъл, че те, хората на двадесет и първия век могат невъзможното и без техника.

Едва позна поляната, където бе оставил хроноскафа. Тропотът се приближаваше, но конниците още не се виждаха, струваше му се, че дишането разкъсва дробовете му, вече не усещаше тялото на девойката или по-точно усещаше го като своето — огромно, непосилно, неподчиняващо му се тяло. Той я пусна.

Люкът се разтвори, щом Берг го докосна. На поляната нахлу лаят на кучетата, озъбените им муцуни се мярнаха сред храстите. Берг натисна копчето за връщане. Моторът изрева и млъкна. Без да съобразява какво прави, Берг дръпна лоста за обратен ход.

Хроноскафът се затресе и замря.

Тежестта на антигравитатора, ето какво не бе взел пред вид. Всичко, което се случи после, сякаш не го стори той, а някой друг. Берг хвърли антигравитатора в ската на девойката. Тя понечи да каже нещо... или да извика... Той включи автомата за връщане в двадесет и първия век, натисна бутона за включване на мотора и изскочи навън, като хлопна люка. Падайки, успя да зърне чезнешия в далечината корпус на хроноскафа.

Известно време лежа забил лице в земята, като недоумяваше защо се бавят кучетата. Кръвта пулсираше силно в ушите му, очевидно поради това не чуваше лая. Не, не поради това. Той бавно отвори очи. Какво е това?! Грееше ярко слънце, пееха птици, наоколо бе пролет, а не есен.

Виж ти каква била работата! Той стана, залитайки като пиян. Съзнанието му възстанови последователността на събитията. Когато се опитваше да включи хроноскафа, още тогава, когато бяха двамата, той машинално натисна лоста на заден ход. И тогава апаратът за миг е задействувал, отнасяйки ги назад по оста на времето, а това означаваше... А това означаваше, че няма никакъв друг Берг в тринаесети век, че това е бил самият той. Движението на хроноскафа

е било съвсем нищожно. Затова той се бе озовал в годините, предшествуващи появяването му тук.

Берг с тъга огледа сияещия свят, който сега бе станал негов свят. Той върна антигравитатора, спаси момичето, без при това да наруши хода на историята, но погуби себе си. Безсмислено бе да се надява, че някой ще успее да докара хроноскафа точно в тая точка на пространството и в тоя момент на времето, където се намираше сега. Не... уви, той знаеше предварително бъдещето си. Обречен бе да прекара остатъка от живота си в тринаесети век, този век щеше да стане негов век, щеше да живее в него, да срещне девойката, която щеше да обикне (вече я бе обикнал), щеше да си навлече ненавистта на епископа и да загине няколко дена, преди да я спаси. Обикновена, произтичаща от теорията примка на времето, когато „после“ предшествува „преди“... Още няма и помен от онзи гроб, в който щеше да бъде заровен, но той вече знаеше как изглежда той в скромните селски гробища. Оставаше му май още малко да живее.

И все пак даже в нещастието му провървя, защото това щеше да бъде живот, достоен за человека. Ще влезе в бой и ще победи, ще обикне и ще бъде обичан. Ще даде щастие на човек, който вече не мечтаеше за щастие. Ще стане баща. А това никак не е малко за човек от която и да е епоха.

ТОВА, КОЕТО НЕ СЕ СЛУЧИ

Жълтото, заостreno, вече нечовешко лице беше потънало във възглавницата. Покритото с чаршаф тяло беше толкова плоско, че изглеждаше, като че ли главата съществува сама за себе си. Дори не глава, а парче от мумия, восьчна отливка, муляж с небрежно залепени кичури редки коси.

— Сети Товиус, опит за самоубийство, десет таблетки пектанал, всички обичайни мерки са взети, състоянието е безнадеждно — в скоропоговорка избоботи дежурният лекар.

Професорът мълчаливо разглеждаше това, което до вчера беше Сети Товиус — човек, чиновник, данъкоплатец, — а сега представляваше полурутин. Всичко е закономерно. Средата осъществяваше отбор на нежизнеспособните форми: така е било преди милиарди години с амебите и водораслите, същото продължава и сега. Природна среда, социална среда — без значение! — така или иначе отборът действува.

— Съвсем безнадеждно?

Лекарят кимна.

— Какво пък — промълви професорът. — Ще се опитаме да поспорим с природата.

Лекарят не разбра нищо, но се усмихна за всеки случай.

— Нещо съвсем ново?

— Да. Радостта и щастието, както е известно, са по- силни от всички лекарства. Проблемът е другаде: по какъв начин да заставиш да изживее щастие този, който завижда на мъртвите и сам е вече почти мъртвец? Роднините му тук ли са?

— Той няма такива.

— Приятели?

— До момента нито едно телефонно обаждане.

Професорът въздъхна.

— Виж, мили мой, какъв парадокс... Живее човек в центъра на големия град, ходи на работа, а в действителност какъв е той?

Робинзон, социален робинзон, отчаял се да види някога на хоризонта корабно платно... Е, добре, по дяволите сантименталностите. Трябва веднага да опитаме с биотоковия метод за моделиране на щастие.

— Изкуствени сънища?

— Формално — да. Но той ще ги преживее като истински, същински живот. И ако и след това той не се устреми към светлината с всички сили, то... не, аз вярвам в успеха.

Професорът се разпореди по телефона, извади кутия цигари, преброи ги, съкрушило поклати глава (обед е още далече, а половината кутия — дим да я няма) и запали. „Също парадокс — помисли си той. — Мъча се да неутрализирам вредното влияние на средата, а пък самият аз...? Занимавам се с бавно самоубийство — пълня си дробовете с дим.“

Сети Товиус отмести еластичните борови клони, морският вятър дъхаше в разгорещеното му лице и белият, чист, блестящ, безкраен бряг нахлу в съзнанието му като мълния.

Не можеше да повярва, замижка, обърна се към Рената. Тя гледаше с широко отворени очи и гъстите й коси се вееха от вятъра като крила.

Ръцете им се срещнаха.

До морето имаше двадесетина крачки. Те вървяха, хванати за ръце, наоколо се ширеше безкрайността на синьото небе, пустинният плаж, в безлюдната тишина потъваха редките писъци на чайките.

Нешо старо и забравено се събуджаше у Сети. Като да излизаше от черупка, той с всяка клетка на тялото си започваше да усеща топлия дъх на морето.

Скосените вълни близеха и без това гладкия, плътно отъпкан пясък. Прозрачната им покривка оставяше по брега попиващи дантели от пяна; във вечното им движение имаше нещо завладяващо, некръстено още от никого, от което не можеш да откъснеш очи.

Изминаха десет минути, а може би и много повече, а те все още стояха неподвижно. След това Сети свали с рязко движение раницата от гърба си и веднага почувствува в тялото си необикновена лекота. Брегът наляво завършваше с нос, а надясно се губеше в синеещата се далечина и по цялото му протежение нямаше човешка следа. Като че ли бяха изпаднали извън времето. Като че се бяха измъкнали от обръча на ежедневните задължения.

Той дори трепна при мисълта, че целият този бряг, цялото море принадлежат само на тях и че те самите също си принадлежат само един на друг.

— Сега ще извадя банските.

Той се наведе над раницата.

— Защо? — попита Рената. — Защо?

Той се засмя. Наистина защо? Тя първа беше разбрала, че това е техният бряг.

Той гледаше как Рената се съблича, как се откриват нейните рамене, гръб, гърди и не изпитваше нищо освен огромна, всепогъщаща нежност. Стойната линия на тялото ѝ беше едно чудо. И непосредствеността на движенията, с които разкриваше тялото си, и почернелите ѝ от слънцето ръце, и гъвкавото завъртане на бедрата, изтръскуващо на земята последното парче дреха, и разсеяната ѝ усмивка — всичко беше прекрасно.

Той също се съблече и докосването на босите му ходила до копринения пясък го развълнува като спомен от детинство.

Няколко бурни метра кроул — иначе радостната енергия на живота би го разкъсала — сега може да се успокои, може да наблюдава как по пясъчното дъно като струи течно злато преливат отблясъците на развлънваната повърхност. Или да се обърне по гръб с отметната глава, да легне в солената морска постеля така, че пред очите му да няма нищо освен слънце и небе.

Но дори и тогава той чувствува близостта на момичето. Някакъв омагьосан кръг го спираше да се приближи до нея. Защото нещо можеше да се пропука, да се измени в този свят — от една невярно казана дума или неловък жест. Или, напротив... да се превърне в най-висше блаженство, ако всичко бъде естествено.

Птица, бяла като морска сол, изсвистя със стегнати криле над тях.

И той се засмя безпричинно. И си представи как живеят тук с Рената, как си готвят вечеря на огъня, как ги скрива нощта, как си шепнат боровете зад завесата на палатката и как сутрин над гладката синева на водата изгрява слънцето и всичко това продължава дълго, дълго — колкото те искат.

Рената стоеше наблизо, по лицето ѝ се гонеха плахи отблясъци. Той се гмурна и когато вече съвсем не му бе останал дъх, разтворените

пръсти допряха най-сетне гладкото, еластично дъно. Той с тласък се отдръпна и се хвърли нагоре, преобръщайки силното, тежко, мятащо се тяло на момичето. Плясък, пръски вода, слънце, недоволен вик, близки смеещи се устни — и ново стремително гмуркане в глъбината, а после всичко отначало — заслепяващ удар на пръските по очите, смехът на момичето, суматоха и проблеснала на слънцето дъга.

Той хвана Рената, мигновено надви съпротивата на ръцете ѝ, защитата внезапно отслабна и тя цялата — висока, тъничка, топла, изведнъж станала малка и доверчива, се притисна към него, с полуутворена уста, отметнала глава. И всичко заплува пред очите му, и нямаше вече нищо друго освен прохладата на морето, сплетените обятия, отметнатото лице — радостно, загадъчно, близко, скъпо, очакващо.

И в миг прегръдката им се разтвори.

Всичко се върна на мястото си — светлият бряг, миризът на хвойна и миризът на морето, капчиците вода в косите на Рената.

Те излязоха на брега, изсушиха се под горещите лъчи и без да разменят нито дума, тръгнаха покрай ивицата на прибоя.

Повече не им трябаха думи. Не само постъпките, но и желанията, мислите им се сляха сега дотолкова, че всичко се превърна в безпределно блаженство. Той вървеше до Рената, гледаше трогателните отпечатъци на босите и крака по пясъка и неочекано за себе си се отпусна на колене и зацелува тези следи. Рената се спря, зарови пръсти в косите му и ги дръпна леко, като притвори очи. Той я погледна от долу на горе — едно осемнадесетгодишно мъдро дете — сърцето му заби така, че той побърза да стане, докосна бузата ѝ с длан и бързо тръгна напред.

И преди той знаеше колко е красива тя, но сега това нямаше значение. И по-рано обичаше ловкото ѝ, свежо тяло, бързата подвижност на живото ѝ лице, откритата, доверчива усмивка и нежната дълбочина на кафявите очи, но тогава беше съвсем различно. Тогава това можеше да се случва често и с други, но сега тя беше единствената и те си принадлежаха един на друг завинаги. Белият кварцов пясък, по който вървяха, беше чист и тънък. Милиони дребни мидички хрустяха, бодейки ги леко по ходилата. Малко над границата на прибоя морето беше изхвърлило различни предмети: тъмни и

гладки парчета дърво, ажурени плетеници от водорасли, мътни, заоблени парчета стъкло, изгубили блесъка си люспи.

Те завиха към боровете през горещо дишащата пясъчна пустиня. С предчувствието за откритие се приближиха и съзряха ручейче — прозрачно и нагрято от слънцето, струящо от гората към морето. Влязоха във водата и дълго вървяха така, галени от вятъра, докато ручеят не се разшири и водата не захладня, защото бяха наблизили скрития в зеленината извор. Разтвориха клоните и гъстите треви и той се откри пред тях — изумруден светлик вода в рамка от влажен мъх и черни хълзгави камъни.

Без да се уговорят, двамата легнаха на мъха по корем и от устните им във водата се образуваха кръгове. Отраженията на клоните и небето се развълнуваха по водната повърхност. Зъбите им изтръпнаха от студената вода, двамата се разтрепериха и с няколко огромни скока се намериха горе, където на обсипаната с хвойна полянка лежаха полегати ивици слънце.

Стана ясно, че тук ще бъде техният дом, палатката. Смолистата жега ги обхвана. През мъхестите клони на боровете проблясваше морето. Сети погледна момичето и видя, че то стои със затворени очи, а лицето му е като заспало. Той също затвори очи и раменете им се докоснаха. Като че ги разтърси ток. Ръцете им се сплетоха. И също както преди, в морето, всичко заплува, изчезна, стана тъмнопурпурно. Останаха само упоителният до болка вкус на устните, нетърпеливите тласъци на език в език, меката податлива земя и дългата сладка, изгаряща смърт на прегръдката.

А когато най на края всичко това свърши и изчезна, светът беше също така хубав, както преди.

Над клоните лениво плуваше облаче, главата на Рената лежеше на рамото му, игличките го бодяха леко по гърба. Тънък, падащ от небето звук пробуди мисълта му. Високо в сияйната синева се къпеше мъничко остроклюно самолетче.

Сети го позна и от такова разстояние и в него се събуди гордост. Той се намираше тук, на земята, но също така и там — това е неговата мисъл, превъплътена в устременото стоманено тяло, носеща се над планетата, победила вятъра и пространството.

— Моята рожба... — промълви той.

Момичето разбра и се намръщи.

— Колко жалко, че не може да принадлежиши само на мене...

Но в гласа ѝ вече нямаше съжаление. Тя му даряваше свобода, не искали нищо в замяна, признавайки с лека тъга правото му да бъде самият себе си.

Той я притисна благодарно към себе си.

— Ти си ми нужна такава, каквато си. И не се променяй, моля ти се.

— Аз и не мисля да се променям. Искам от тебе четири деца. За да им бърша носовете и да им купувам играчки.

— И къща — каза той. — И градина. И всяка вечер да идват приятели. Не, не всяка, че иначе ще затъгувам по теб.

— Ще стане — каза тя. — А после ти всяка сутрин ще отиваш в противното си конструкторско бюро...

— А ти всяка сутрин ще рисуваш противните си картини и ще се сърдиш, когато не се получава.

— Няма да се сърдя. Човек се сърди, когато има талант.

— Ти правиш чудесни рисунки. В тях се чувствува душата на нещата.

— Ако е така, ще имаш сърдита жена.

— Ще имам добра жена. Най-добрата.

— Винаги ли?

— Винаги.

Слънчев лъч докосна лицето му. Ако притвориш малко клепачи, зад мрежата на миглите светът изглежда розов и размазан. Горе се поклащат върховете на боровете и в тях свири вятърът, както в мачтите на кораб. Мачтите чертаят линии в небето, планетата грижливо те носи върху широкия си дружелюбен гръб. Той няма още четиридесет, предстоят му още много такива дни.

Сети Товиус седеше с ръце на коленете си и отговаряше с по една дума на въпросите на професора.

— Как се чувствувате?

— Благодаря, добре.

— Известно ли ви е, че ви върнахме от она свят.

— Да, благодаря.

— Е, и как изглежда той? — рискува да се пошегува професорът.

Главата на пациента леко трепна, жилите върху тънката му шия се напрегнаха.

— Оздравял ли съм, господин професоре? — отговори той на въпроса с въпрос, без да вдигне очи.

— О, да! Тоест, разбира се, такова сътресение няма да мине за организма ви безследно. Умереност и пак умереност! Не бива да се вълнувате, да пияте, излизайте по-често на чист въздух. И никакви приспивателни. Ни-как-ви! След такова отравяне дори две таблетки пекталан ще бъдат за вас убийствени. Надявам се обаче, че нямате намерение да повтаряте опита?

Сега лицето на Сети Товиус се изкриви в усмивка и професорът се притесни: изглеждаше, като че под пергаментовата кожа няма нищо освен кости.

— Аз бях глупак, професоре. Да, разбира се, бях глупак.

— Значи, всичко е наред! — шумно се зарадва професорът. Вече му се искаше да приключи разговора по-скоро. — Е, желая ви всичко най-хубаво... в новия живот.

Той стана. Стана и Сети Товиус, гледайки неподвижно в краката си.

— Почакайте, професоре...

— Да?

— Не бихте ли могли... Тази лента с биотокове или каквото е там... Изобщо записът... на този живот, не бихте ли могли да ми го дадете?

Професорът поклати глава.

— Това е невъзможно.

— Но... защо?

— Първо, необходима е специална апаратура, която струва стотици хиляди. Второ, нужен е строг лекарски контрол. Трето — разберете, това е най-важното — не може да се живее изкуствен живот.

— Защо?

— Защото... Но това е толкова ясно! Впрочем достатъчни са и първите две ограничения.

— Разбирам...

Той се поклони неловко, от което главата му се наклони към рамото и пристъпи към вратата. По дяволите, и костюмът му е някак увиснал, сив, унил като самия него.

Професорът се доближи до прозореца. Ето, по алеите на болничната градина върви спасеният от него човек. Да, да, измъкна го

от смъртта с това, че му даде изкуствено щастие и разбуди у него воля за живот. Методът се оказа верен, методът ще спаси още много хора, а него, спасителя, го очаква слава. Всичко е прекрасно в това слънчево утро. И професорът с учудване забеляза, че в ръката му пак дими цигара. Погледна в кутията — ами да: наполовина е празна.

Професорът закъсня и когато се качи горе, дежурният лекар го посрещна и доложи в привичната скоропоговорка:

— Сети Товиус, повторен опит за самоубийство, всички обичайни мерки са взети, състоянието е тежко, но непосредствената опасност мина.

— В съзнание ли е? Може ли да говори?

— Да.

Професорът се устреми така светкавично към палатата, където нощната лампа скъпернически осветяваше восъчното, заостreno лице на Сети Товиус, че полите на халата му се издигаха зад гърба му като криле на архангел.

— Защо... защо направихте това?

— Аз... исках... да се... повтори... брегът.

Дрезгавият глас излизаше като че от разкъсаните дробове.

— О, господи! Но защо?

— Никога... през... живота си... не съм... имал... нещо... такова. Нищо... подобно.

„И никога вече няма да имаш“ — помисли професорът, гледайки тъпо жалкото подобие на човек, наричано Сети Товиус.

ГЛЕДИЩЕ

Необикновените оранжеви камъни привлякоха вниманието на Увак, когато той се връщаше от лов. Камъните бяха тежки и блестяха като намазани с лой. Никой от племето не бе виждал нещо подобно. Увак ги дотъркаля до пещерата, учудено ги запревърта, чукна ги един с друг...

И изчезна.

Племето се понатъжи, но реши, че ловецът е бил отмъкнат от спотаил се в камъните звяр. Наистина не се бе случвало камък да се превръща в звяр, но как иначе да си обяснят, че заедно с Увак изчезнаха и самите камъни? Изводът можеше да бъде само един.

Изминаха обаче няколко дни и Увак пак се появи в пещерата точно тъй внезапно и неочеквано, както бе изчезнал. Появи се цял-целеничък.

Когато суматохата утихна, всички забелязаха, че Увак е облечен в чудновата, бяла на гърдите, тъничка кожа. Тя изльчваше непознат мириз.

— Ти си убил каменния звяр и си му одрал кожата, а? — запита старата и мъдра Олла, като го душеше лекичко.

Увак поклати отрицателно глава. Беше мрачен. Околните бързо довлякоха пред него труп на глиган. Увак така се нахвърли върху му, че костите на животното захрущяха. Заоглежда познатите родни лица на своите съплеменници и малко се развесели. А те сдържано и с достойнство мълчаха — не бива да тревожат с питания човек, когато той утолява глада си.

— Аз видях много удивителни неща — проговори Увак, когато се насити.

Гласът му тръпнеше от вълнение.

— Ние решихме, че те е отвлякъл каменния звяр — рече Олла.

— Така си и беше! Не бях успял да се опомня, когато се намерих в неговата паст. Но хищникът, дето ме отвлече, не беше лаком. Той има

много трудно име: Ма-ши-на на вре-ме-то. Всички каменни зверове там ги наричат машини. А тия машини са повече от елените в гората.

— Ходят ли на лов за тях?

— Машините имат твърдо като кремък месо, което не се яде. Но хората ги боготворят.

— Далеч от нас ли живеят тия люде?

— По-далеч и от Страната на сънищата. Те са нашите потомци. Внуци на нашите внуци. Така ми обясниха и аз вярвам в това.

— Не разбираме! — възклика Олла. — А в пещери ли живеят, или по дърветата?

— В пещери.

— Значи, са цивилизовани като нас.

Увак криво се усмихна и раздразнено захвърли оглозганата кост.

— И аз си помислих същото, когато влязох в пещерите им. Наоколо — тъмнина! Скали, където и да погледнеш — всичко е запълнено с тях като кошер с пчелни пити. Площадките пред входовете им гъмжат от тълпи — с ръка не можеш да махнеш, без да докоснеш някого. Самите пещери са топли и светли, но са задушни. А всички тия люде, нашите потомци де, са жалко племе.

— Защо, щом имат такива хубави пещери?

— Много са причините. Ето, вижте — Увак посочи своята странна кожа, — нашите дрехи са здрави, тях трудно можеш да ги разкъсаш, нали?

— Право е, право! — в хор закрещя племето.

— А това? — Увак дръпна силно края на дрехата си и тя се раздра от горе до долу.

Всички опулиха очи.

— И това не е всичко — разгорещено продължи Увак. — Нашите потомци не умеят да ловуват.

— Е, това е вече измислица — възрази Олла. — Не може да бъде!

— Не, не е измислица! Те не умеят да ловуват, защото са слаби. Не могат да догонят зверовете. Не могат да ги повалят. Те едва смогнаха да вдигнат моя боздуган.

— Че аз мога да го вдигна само с лявата си ръка! — присмехулно подхвърли десетгодишният син на Увак.

— Тук нещо не е в ред — замислено поклати глава Олла. — Тогава как си набавят храна?

— Добиват им я каменните зверове, машините.

— Увак, ти си се отучил да мислиш. Думите ти изскачат като зайци. Ако нашите потомци са подчинили дотолкова свирепите каменни зверове, че те да им носят плячката си, значи, потомците ни са твърде умни. А ти говориш, че са слаби и жалки.

— Добре, сега моите слова ще се втурнат като елени. Слушайте ме! Най-изумителното нещо в техния свят са машините. Те са много и различни. Има по-големи от мамута, има мънички като плъхове, има силни, има слаби. Едни тичат бързо като антилопи, други плават като риби, трети летят като птици, четвърти са неподвижни като камък. И всичките шумят. Ядат скали или черния земен сок. Когато бодърствуват, е страшно да се доближиш до тях, толкова са свирепи. Но когато спят, нищо не чуват. Тогава с тях можеш да правиш каквото си щеш. Един човек пред очите ми изкорми такава спяща машина. Но тия зверове са много хитри и умни. Те носят на хората ручеите в пещерите им, за да не изпитват людете жажда. Отделят светлината на огъня от жарта на въглените и също им я носят в жилищата. Изкопават от земята корени, събират за човека плодове. Подчинили са всички други животни и ги държат в плен, за да хранят хората с тях. Те взоят в утробата си хората не само по земята, но и във въздуха...

— Че аз какво казвах! — Олла тържествуващо изгледа съплеменниците си. — Ние, хората, сме по-силни от всички живи твари, защото имаме ум. Така е било и така — виждате! — ще бъде!

— Не, Олла — лицето на Увак стана печално. — Тъкмо обратното. Не нашите потомци владеят каменните зверове, а каменните зверове, машините, владеят тях.

— Но ти сам каза, че...

— Вярно. Но не споменах веднага за коварството на машините. Ето, всички ние сега седим край огъня. Ловът беше сполучлив, нали?

— Сполучлив беше.

— Стомасите ни са сити, нали?

— Сити са.

— Месото е достатъчно, нали?

— Достатъчно е.

— А какво правим ние, когато стомасите ни са сити, месото е достатъчно и огънят весело пращи? Ние спим, развлечаме се, пеем, рисуваме, измисляме приказки, украсяваме дрехите си. Кой може да ни застави да работим ден след ден, непрекъснато, когато няма нужда? Никой! А нашите потомци не ги питат „искаш ли да работиш, или не“. Те и със сити стомаси работят. Те служат на машините!

Стана много тихо, толкова тихо, че се чуваха капките в дъното на пещерата. Увак с умиление плъзна поглед по опушени сводове, по нишите с купища кожени завивки, по огъня и по мъдрите лица на своите съплеменници и тежко въздъхна.

— Машините ги заставят да работят — глухо рече той. — И нощем, не само денем. Ако някой работи небрежно, машините го наказват. Те осакатяват, а понякога и убиват. Аз с очите си видях как пред входа на една пещера една бягаща машина смачка човека — явно, той се беше провинил в нещо. А хората с пръст не посмяха да докоснат убийцата!

Пещерата закънтя от негодувания. Увак вдигна ръка.

— И това не е още всичко! Вие ще запитате, естествено, защо тогава машините хранят хората, защо ги държат на топло? За същото, заради което ние храним и пазим кучетата!

Воините се хванаха за боздуганите си. Майките изплашено притиснаха децата си. Гняв и горест се изписаха върху всички лица.

— И това — гласът на Увак зазвънтя, — при положение, че с машините, колкото и ужасни да са на вид, можеш лесно да се справиш, когато спят. Но никой и не помисля за борба! Хората не ги убиват в съня им, а ги чистят, лекуват ги! Онзи човек, който пред мен разпори търбуха на машината — той скърбеше, че не може да я излекува! Както виждате, хората дори не съзнават своето зависимо положение. Наистина те смътно го долавят. И се самозалъгват, като си измислят разни приказки! Хората се мъчат да се убедят, че не те служат на машините, а машините служат на тях. Да, да! Те дори ме уверяваха, че машините не могат да се раждат без хората. Че те, хората, правят машините, за да си служат с тях. А сами ме отведоха да видя как машината прави други машини! Сама, без хората, аз с очите си видях как става това! Ето докъде е стигнало тяхното самозалъгане!

Настъпи тягостно мълчание. Всички седяха, подпрели глави. В очите на някои жени блестяха сълзи.

— Аз исках да вразумя потомците — продължи Увак. — Исках да им напомня за гордостта на человека, за могъществото на предците им, но те дори не ме разбраха. А виж, машините се разтревожиха. Отначало се опитаха да ме убият пред входа на пещерата, както убиха ония човек, но аз, разбира се, не им се дадох. Те видяха, че не се боя от тях. Уплашиха се и побързаха да ме върнат обратно, като видяха, че съм опасен за тях. Но тайно откраднаха моята хубава кожена дреха и ми дадоха в замяна тази гнусна робска облека! Аз не желая да я нося! Кожа ми дайте! Кожа!

Той в изстъпление разкъса от себе си тревирения костюм и се успокои, едва когато се загърна в дрехата на своето свободно племе. После дълго седя, мрачно втренчен в пламъците на огъня. Така потиснато гледаше огъня и цялото племе.

— Но, Увак — меко възрази една от жените, — може би у нашите нещастни потомци умът само дреме и все пак има някаква надежда.

— Техният ум! — Увак презрително се усмихна. — Тялото им е станало хилаво, защото машините умишлено са ги приучили на неистинска храна. Представяте ли си: те не могат да отгризат пищялната кост и никога не ядат сuroво мясо! Отвратителна храна, хилаво тяло — как може тогава да оцелее умът? Ето ние — в гласа му зазвуча гордост, — ние всичко помним, нали?

— Да — тихо прозвуча в отговор.

— Цялото наше умение, всичките си знания ние държим в главите си, нали?

— Да!

— Ето: ние помним всички навици на зверовете, всички миризми, всички пътешки, всички наши предания и занаяти. Всеки от нас държи в главата си всичко, което е необходимо за племето. А те нищо не могат да запомнят без подсказването на техните паметни знакчета — такива едни мънички чернички белегчета, които те наричат писменост. Толкова им е отпаднал умът!

— Значи, хората вече нямат бъдеще! — тихо въздъхна мъдрата стара Олла. — Горките ни деца!

И тя закри с ръце лицето си. И не забеляза, че малкият ѝ правнук, който през цялото време увлечено майстореше нещо, забута

по камъка малка каручка и в пещерната тишина звънна първото в историята колело.

ПРОБЛЕМЪТ ЗА ПОДАРЪКА

Честно казано, фирмата „Интерпланет“ с всичките си помещения, блестящи експерти и неограничени кредити, беше най-грандиозният в историята сапунен мехур.

Градът зад прозорците изглеждаше сив като неизмит пепелник и погледът на директора тъжно се плъзна по плоските покриви и забулените в мъгла фасади. Хоризонтът беше натежал от заводски дим, чийто полумрак всеки път напомняше за задачата, която така и не му се удаде да реши. От мрачните мисли го откъсна предупредителният звън на „интеркома“. Бавно, без желание директорът вдигна телефонната слушалка.

— Да, разбира се! — Той погледна часовника. — Още седем минути. Не, експерти не са необходими, това е частна среща. Само да бъдат готови. Това е всичко.

Поставяйки телефонната слушалка, директорът огледа почти символичната празнота на масата. Тъмничко... дали да не запали лампата? Не, не си струва: огромният кабинет веднага ще придобие официален вид, така е по-добре. След като малко се поколеба, той включи само една настолна лампа и нагласи светлината така, че чудноватото кресло отсреща се оказа в сянка. Стана мъничко по-уютно.

Внезапно го обзе злоба. За кого се старае? За същество със съвършено други понятия за всичко земно, в това число и за уюта?

Голата повърхност на масата дразнеше погледа му и той хвърли върху нея пакет цигари, запалка, илюстровано списание, измъкна пепелник и с наслада запуши.

Детска постъпка — и какво от това. Та, честно казано, той просто се бои не точно от самия представител на могъщата цивилизация на Антарес, от неговата странна логика и морал, а повече от себе си; да не направи неподходящо движение, да не каже неуместна дума, тъй като, дявол да го вземе, просто не знаеше каква постъпка би могла да настрои гостите срещу земните хора.

Най-вероятно никаква. Изобщо, те се отнесоха към хората от Земята възможно най-благожелателно, но от това не ти става по-леко, а може би дори по-тежко. Какъв възторг предизвика тяхното пристигане! Първият контакт! Братя по разум! А по-нататък?

Още преди появата на тези извънземни същества се спореше:

„Разумните същества от другите светове са физически и духовно близки на хората!“

„Нищо подобно, разумът може да има формата на кристал, плесен, плазма!“

Истината, както често се случва, се оказа по средата. На всички цивилизации е присъщо нещо общо, тъй като формирането на разума навсякъде се диктува от едни и същи закономерности (това вече е информация от антаресците). Но ако на Земята всеки народ си има свои обичаи, всеки човек — свой характер, и ако земното начало е създало вирусите, хипопотама, гения и кретена, напалма и фугите на Бах, то как трябва да изглеждат в галактически мащаб отклоненията във формите, явленията и мислите!

После те пристигнаха. Размениха си гаранции, културни ценности (ако някой въобще разбра нещо от тяхното изкуство). Обмениха си и образци от природата (невъзможно беше да се разбере как в сравнително неголемия им кораб изчезват мъхове, секвойи, скелети на динозаври, айсберги, дюни, облаци). След това бе създаден „Интерпланет“ — за обмен на научно-технически и промишлени ценности.

И тук удариха на камък. Никакви дарове, никакъв кредит! „Ние сме готови — заявиха антаресците — да предоставим всяка ви философска информация за онези общи закони на развитието на живота и разума, която би могла да ви помогне да се ориентирате по пътищата на вашата еволюция, да ви предпази от задънена улица. Но материалната сфера е толкова различна от социалната, нравствената и моралната, че предаването на нашите научно-технически постижения може да създаде опасност. Единствено възможно остава естественото ускорение, обменът на равни начала.“

И ето вече трети месец безуспешно се издирваха произведения, методи и патенти, които биха могли да заинтересуват антаресците. А при тяхната наука какво ли би могло да ги заинтересува?!

От всички срещи тази беше най-деликатната. Още по-деликатна я правеше мисълта за ползата, която би могла да бъде извлечена, стига да постигнеха целта си.

Директорът изтри запотените си длани.

Антаресците винаги бяха точни до секундата, затова той предварително стана, за да посрещне госта на вратата. Междувременно съвсем се преобрази — закрачи с уверената стъпка на домакин, с ведра и спокойна усмивка на енергичното си лице.

Съдейки по всичко, чужденците можеха мигновено да се преместват където пожелаят — пространството и стените не представляваха преграда за тях. Но при среща с хората от Земята те никога не се възползуваха от това. Секретарят отвори външната врата и антаресецът се плъзна в кабинета като че ли на колела. Призматичните му очи както обикновено гледаха встриани, когато след обичайните поздрави той се плъзна и седна в предназначеното за него кресло. (Те живееха на голяма планета и при ниския си ръст имаха по два цифта ръце и крака). Антаресецът седна и притихна — мъничък, приличен на скакалец.

— Честно казано, не знам с какво да започна — директорът с усилие прегълътна. — Наближава времето на вашето отпътуване. А у нас, на Земята, имаме обичай да подаряваме на госта си нещо за спомен. Още повече на такива далечни и скъпи гости. Но доколкото разбрахме, вие нямаете такъв обичай. Това е първата трудност, която бихме искали да обсъдим.

— Подобен обичай съществува и у нас...

Гласът прозвуча глухо, като че ли идваше изпод земята, тъй като антаресецът не отвори уста. Атмосферата на тяхната планета беше смес от убийствени за хората газове и земният въздух никак не им понасяше (иди, че разбери как минават тук без скафандри и маски!).

— Но този обичай едва ли е приложим при взаимоотношения между планети.

Вежлив и категоричен отказ. Директорът наведе глава в знак на разбиране.

— Става дума за друго — каза той. — За личните подаръци на екипажа. Това, надявам се, не противоречи на вашите правила?

— Трудността е, че подаръкът според вашите обичаи предполага ответен подарък.

— Не е точно така, не винаги, а при тези особени обстоятелства — още повече! Приближавайки се към Сънцето, вие естествено не бихте могли да знаете нашите обичаи.

— Разумен довод в полза на отказа и от първата част на традицията.

— Уви, обичаят — това е сила, с която трябва да се съобразяваме. Ако не ви подарим нещо, макар и дребно, то мнозина ще решат, че сме се отнесли с вас хладно.

— А ако няма ответен подарък, то тези хора няма ли да решат същото и за нас?

— Е, вашата постъпка може много по-лесно да бъде оправдана — директорът направи опит да се усмихне.

— Нима е по-лесно да се оправдае неучтивостта на госта, отколкото неучтивостта на домакина?

— Какво да се прави, като вашите правила забраняват подаръка?

За секунда (безкрайно дълга за директора) антаресецът се замисли.

— Вие споменахте, че подаръкът може да бъде символичен? — произнесе той.

— Да!

— Правилно ли ще се възприеме такъв подарък?

— Безусловно.

— Тогава проблеми няма. Можем да спазим и вашите традиции, и нашите правила.

Директорът затаи дъх. Та нали всеки тежен подарък... Боже мой! „Интерпланет“ все пак е търговска фирма, а моралистите и горделивците да си гледат работата!

— При едно условие — добави антаресецът. — Вие ни подарявате нещо, което за вас не е нито ценно, нито полезно. Същото се отнася и за нас.

— Но...

— За съжаление, друго решение ние не можем да приемем.

Директорът се почувствува така, като че ли са му дръпнали стола, на който седи. Проклятие! Нулата си е винаги нула. И проблема за подаръка антаресците разрешиха по своему. Оставиха ги с пръст в уста. Метнаха ги. Такива чистички, доволнички, отвратителни чужди скакалци...

Чужди — това е главното. Във всичко. По дяволите всички научни ценности, които те крият от нас! Но у тях не се намери и капка душевна топлота, капка отзивчивост. Строга и безпощадна логика на нечовешки ум — само това.

Антаресецът безстрастно чакаше. „Ненавиждам го — стисна зъби директорът. — Винаги, от самото начало съм го ненавиждал. Просто се боях да си го призная.“

— С ваше позволение трябва малко да помисля — каза той на глас.

— Моля, аз не бързам.

Те никога не бързаха. Не натрапваха своето мнение. Но винаги ставаше така, както те искаха. Сега е късно да отстъпва. Трябва да измисли подарък или да признае още едно свое поражение. Толкова глупаво ли беше намерението му да бъде полезен на хората, макар и с цената на една малка делова хитрост?

... Самонадеян глупак. С кого е тръгнал да се мери! Подарък, подарък... Кое е това на Земята, от което няма полза, което няма цена? Кое? Всяко нещо притежава или едното, или другото. Дори и употребената пощенска марка. Всичко.

— Възниква ново противоречие — въздъхна директорът. — При тези условия, струва ми се, нищо не можем да ви подарим — просто нищо. И ние се връщаме оттам, откъдето почнахме: накърнени са правилата ни за гостоприемство.

— Това е мнимо противоречие.

Мнимо? Да, разбира се. „Ние ще ви подарим планетата Нептун. Е, та? Нито е ценна за нас, нито полза имаме от нея. Подарък, достоен за космическа цивилизация. Не, не върви. Със същото право можем да ви поднесем полярната звезда или галактиката M-82. За нас те нямат цена, нито имаме някаква материална изгода от тях.“ Материална — това е важно условие! Какво пък, да вземем да им подарим дружбата си, а?

Директорът вътрешно се подсмихна. И хвърли бърз поглед към антаресеца. Непроницаем, непревземаем, непобедим. Нищо не може да устои на неговия разум. Е, тепърва ще видим.

Той трескаво прехвърли на ум всички богатства на Земята: приливи, почви, сияния, диаманти, ананаси, течения, плажове, палми... Всичко, с което е богато човечеството: ракети, играчки,

мелодии, пирамиди, идеи, синхрофазотрони, книги, изкуствени сапфири, картини... Всичко това той прехвърляше на ум като в ценоразпис. Не, няма нищо подходящо.

Да, ще трябва да се предаде. ...Какъв тъжен изглежда денят зад прозореца! И тези еднообразни здания, този...

Ами ако...

Директорът присви очи.

— Няма ли да ви затруднят техническите въпроси по транспортирането? — попита той рязко. — А ако това нещо е обемисто, трудно уловимо?

— Нека тази дреболия не ви вълнува.

— Тогава погледнете през прозореца. Виждате ли този смог. За нас той няма цена, пък и полза нямаме от него. Това е нашият дар. Всичкият пушек на Земята!

Директорът изтощено се отпусна в креслото. „Да става каквото ще!“ — помисли си той в порив на дръзко отчаяние.

— Благодаря.

В гласа на антаресеца сякаш се прокрадна — или така му се стори? — нотка на топлота. Директорът подскочи удивен.

— Благодаря. Вашият смог — това е планинският въздух на нашата планета, от който така дълго бяхме лишени в своите пътешествия. Вие ни направихте смел и великодушен подарък.

Смел?! Директорът не повярва на ушите си.

— Да, смогът — това, разбира се... — промълви той. — Макар че, от друга страна... ъ-ъ... така да се каже, фигуративно...

— Точно така — каза антаресецът. — Разумът укрепва при преодоляване на пречките, а смогът представлява за вас сериозна пречка и разбираме колко трудно е за вас да се откажете от фактора на прогреса, макар че той е толкова горчив и тежък. Ето защо, ако вие искате да промените своето решение...

— Не, не! — размаха ръце директорът. По дяволите факторът. Трудности, ей богу, си имаме достатъчно, така че не се беспокойте.

— Независимо от всичко, ние сме ви много задължени — Антаресецът като че ли поклати глава, макар и да нямаше глава в земния смисъл на думата. — Време е да се сбогуваме. Сега ще трябва сериозно да обмислим нашия подарък.

Директорът се сбогува.

— Безкрайно съжалявам, че ви създадох затруднения с моя проблем.

Щом като вратата се затвори, радостен, той възкликна: — Великолепно!

„Каква странна логика все пак...“ — пробягна в ума му.

— Великолепно! — повтори, като се приближи до прозореца, зад който пelenата на смога вече беше изчезнала.

„Свръхчовешка логика...“

— Ве...

„Но нима...“

Директорът подскочи като ужилен.

Ами ако антаресците...

Ами ако те решат да подарят на хората някой съвсем нов, новновеничък „фактор на прогреса“?!

ПРОВЕРКА ЗА РАЗУМ

Питър се бавеше, макар че трябваше без никакви колебания да събуди Ев и да му признае, че той, космонавтът първи клас инженер Питър Глебски, е видял призрак.

Това се случи в един от ония отдалечени сектори на звездолета, където досадната вибрация напомняше, че наблизо са пространственовременните анихилатори. Затворената там сила можеше да вдигне във въздуха малка планета и съзнанието на човека в тези метални, тесни, едва осветени и тресящи се коридори бе нащрек.

Питър се чувствуваше както винаги. И вероятно би се удивил, ако му кажеха, че у него, стопанина на цялата тази чудовищна грамада, дреме същото тревожно чувство, което е изпитвал и далечният му прародител, когато природата е изявявала мощта си в блъсъка на светкавиците и в дебнешия на пътеката страшен хищник.

Той вече привършваше обиколката си, когато някакво тихо покашляне — звук, абсолютно невъзможен тук — го накара да се закове на място. Озърна се. Нищо. Пуст коридор, проблясващият емайл на стените, сенките на извиващите се като змии кабели и тръби. И въпреки това явното усещане, като докосване на паяжина до лицето, че някой го наблюдава.

— Олег, ти ли си! — нервно извика той.

Коридорът мълчеше. Питър бе сам, съвсем сам в търбуха на боботещата машина.

След миг осъзна нелепостта на позата си, засрами се и решително тръгна към мястото, откъдето бе дошъл звукът, като придръпна чантата с контролните уреди, с което искаше да покаже, че е готов незабавно да отстрани всяка кашляща, кихаща и хихикаща неизправност.

Не бе направил обаче и две крачки, когато от стената се отдели нещо безформено и така стремително се понесе по коридора, че съзнанието на Питър успя да отбележи само някакво черно кълбо дим

и, преди то да изчезне зад завоя, блясъка на две кървавочервени зеници.

Когато Питър стигна с подкосени крака площадката, накъдето бе изчезнало „нешкото“, и в двете посоки не видя нищо друго освен еднаквите, приличащи си като огледални образи коридори, изпълнени с боботенето на машините. Задъхвайки се, Питър изтича до двата им края, огледа се и за първи път разстоянието, отделящо го от жилищните помещения, му се стори заплашително огромно.

Случаят бе, разбира се, пределно ясен. И по-рано се е случвало нервите на някой космонавт при по-дълги полети да не издържат, но доколкото Питър си спомняше, още на никого не се бяха привиждали призраци. Значи неговото положение е по-лошо. Дължен е да доложи за станалото на лекаря, тоест на Ев, а какво щеше да последва, не бе трудно да си представи.

Дожаля му за самия него. Несправедливо е, несправедливо! Защо пък точно на него? И как изобщо можа да му се случи такова нещо, след като иначе не се чувствува по-зле от другите.

— Ев, спиш ли? — тихо попита той през затворената врата.

Излишен въпрос. Разбира се, че главният лекар и биолог на експедицията ще спи в този късен час след тежките дни на Бисера. И необходимо ли е въобще да го буди в момента. Питър потърка брадичката си. Вярно, дължен е да се яви при лекаря. Но не е все едно дали ще се яви сега или малко по-късно. Виж, ако си почине и поспи, тогава може би...

Решено. С твърди крачки Питър отиде в каютата си, съблече се и си легна. В каютата бе тихо, нищо не напомняше страшната скорост, с която звездолетът преодоляваше пространството, взел курс към Земята. Звездолетът, на чийто борд имаше човек, видял призрак, което, разбира се, не можеше да бъде истина.

След няколко минути Питър заспа. Нервите му, както се полагаше на всеки космонавт, бяха здрави. Спа лошо. Там на Земята, където се пренесе, беше легнал в хамак, който изведнъж е оказа паяжина и той усети как изтръпва, защото паякът го нямаше, а трябващо да се появи. Питър знаеше, че е наблизо, усещаше докосването на мъхнатите лапи, а не можеше да се мръдне: най-страшното бе, че паякът беше невидим. После, все още лежейки в паяжината, Питър гледаше в някакъв микроскоп и знаеше, че това е

последната му възможност да вземе онзи изпит, от който зависеше всичко. Микроскопът обаче вместо паяка показваше мустачките на Ев, рижи, нахални мустачки и Питър си мислеше в отчаяние, че този изпит все пак не е окончателен, макар отлично да разбираше в съня си, че е точно такъв. Със страшно усилие той хвърли встрани негодния микроскоп, за да вземе нов; микроскопът падна, търколи се като балон, този балон внезапно проблесна с леден пламък и се заиздува. Сърцето на Питър се обърна, защото това вече не беше балон, а ядро на неутронна звезда. „Ето как, значи, възникват галактиките“ — премина в парализираното му от ужас съзнание.

Събуди го някакъв шум. Скочи и се ослуша. Сърцето му се бълскаше отчаяно, но действителността победи видението. Глухо тропане и някакви неясни звуци нейде съвсем наблизо, едва ли не в тоалетната до неговата кабина. Още сънен, Питър излезе в коридора. Точно така: някой барабанеше отвътре по заключената врата на тоалетната, което само по себе си бе странно.

Питър отключи вратата и отвътре, като котка от чувал, изскочи Олег.

— Кой си прави тия шеги?! — крясна Олег, не давайки на Питър да се опомни. — Ама че развлечение, хумор на нивото на амеба, шеги на пещерни сатири.

— Нима ги е имало все пак? — объркан запита Питър.

Въпросът бе толкова нелеп, че двамата се загледаха с недоумение.

— Ще ме оставите ли най-сетне да се наспя? — чу се недоволен глас. Изскърца врата и в коридора надзърна, мигайки и присвивайки очи, Ев. — Каква е тая суматоха?

— Ами някой заключил Олег тук — промърмори Питър.

— А! — каза Ев. — Не са ли изгорили още някого в реактора?
Време е според мен.

— Факт, някой заключи вратата с хихикане — измърмори Олег.

— Бих искал да знам...

— Да, загадъчна история — кимна Ев. — Това звездолет ли е, или какво?

— Може да го е направил някой неизправен кибер — чистач — каза Питър.

— Аха! — очите на Ев блеснаха. — Обвита в галактичен мрак ютия зловещо се прокрадва до пантофите на космонавта... Впрочем, Питър, какво си направил с пантофите си?

— С какво?

Всички гледаха краката на Питър, обгорените му на много места пантофи.

— Ама че работа! — въздъхна Олег. — Тук е пълно е шегаджии.

— Наистина, Питър, с какво си ги изгорил така?

— Ев... — гласът на Питър трепна — трябва да поговоря с теб...

— Глупости! — Ев издърпа лентата от миографа. Какъв призрак? Диагнозът показва, че си здрав и аз съм съгласен с тоя сандък.

— Уверявам те...

— Силна нервна възбуда, нищо повече. Всички основни реакции...

— А пантофите?

— Какво — пантофите? Какво общо имат с това пантофите?

Изгорил си ги с нещо...

— С какво?

— С компот — завика Ев, — с борш! За какво намекваш? Тук е пълно с шегаджии, както каза Олег. Все майтапи си правят. Будят те посред нощ... Сенки на мъртъвци хихикайки, заключват вратата... Сега ще ти дам такава доза успокоително, такава доза...

Той се пресегна към масата, но така си и остана. На вратата бе застанал Антон Ресми. Стоеше и гледаше така, че на Питър се прииска веднага да изчезне.

— И тъй... — капитанът се запъти към Ев. — Като към биолог и медик на нашата експедиция, имам към вас един въпрос: може ли мишка да се превърне в, да речем, четвъртото измерение?

— Антон! — очите на Ев се разшириха. — И ти ли стана шегобиец?

— Шегобиец? Аз те питам сериозно: къде са животните?

— Животните?

— Да, животните от Бисера?

— Там, където трябва да бъдат. Какво има?

— Нищо. Просто ги няма там.

— Как... ги няма?
— И аз бих искал да знам!
— Но това не може да бъде.
— Така е.
— Антоне, не може да бъде!!! Що за глупави шеги?

Ев погледна към Питър, сякаш го подканяше да сподели възмущението му, после пак към капитана и лицето му пребледня.

„Да — помисли си Питър, като разглеждаше през рамото на Ев витализационните камери, — ако някой е полуудял, то във всеки случай не съм аз. Ама че история!...“

Помещението бе пълно с малки и големи саркофази, в които автомати поддържаха необходимата среда, за да останат хванатите на Бисера екземпляри живи, но постоянно в спящо състояние. Почти една трета от саркофазите бяха празни. Не просто празни, а предизвикателно празни, защото на тях зееха дупки с внушителни размери с обгорени краища. На пулта, като подигравка, продължаваха да светят зелените лампички, което означаваше, че витализационните автомати са в изправност. Със закъснение и сякаш обидено мигаха сигналните лампички на системите, контролиращи жизнената дейност, които вече нямаше какво да контролират.

— Е, ще благоволите ли да обясните това?

Отговор не последва. Ев бе така пребледнял, че рижавите му мустаци изглеждаха сега огнени.

— Не бива да се вълнувате толкова — капитанът сложи ръка на рамото му. — Изчезнали са, ако не греша, стегрите, асфетите, троянците, катушите и ония... как се казваха?

— Мисандрите — промълви Ев.

— ... Мисандрите. А псевдовлечугите са останали. Може би това ще ни подскаже обяснението?

Ев поклати глава.

— Витализационният сън се поддържа във всички херметични похлупаци на средностатистическо, оптимално за цялата група ниво.

— Говореше monotонно, като че казваше назубрен урок. — Ако за някои индивиди даденото ниво се окаже недостатъчно, то съществото в такъв случай ще се събуди. Но в този миг контролиращият автомат веднага увеличава сместа... Което явно е и сторил. Нищо не разбирам. Тия дупки в капаците могат да бъдат изрязани само с електрожен.

— Може би някое от тия същества... — почна капитанът, но Ев отчаяно заклати глава.

— Аз ги видях из коридорите — внезапно каза Питър. И им разправи за призраците.

— Това явно е бил катуш — рече замислен Ев.

— Не — възрази Питър. — Катушите ги знам. Не беше катуш.

— Не е важно — каза капитанът. — Значи, Ев, ти не можеш да дадеш никакво обяснение?

— Не.

— Добре, ще действуваме и без твоето обяснение. Давам общ сигнал за тревога.

Пред входа на командната кабина Ев хвана капитана за лакътя.

— Имам обяснение — рече той тихо. — Но не исках да говоря пред Питър. Капитане, животните не са могли сами да се измъкнат. Това е изключено. Някой ги е пуснал, Антоне.

— Разбираш ли какво говориш?

— Именно затова настоявам да се извърши обща проверка на състоянието на целия екипаж.

Капитанът изтри избилата по челото си пот.

— Кого подозираш? — попита той глухо.

— Ако не бях току-що прегледал Питър, щях да кажа, че е той. Но не е Питър. Дори не ми се ще да мисля за това, но нали някой е затворил Олег? И някой е залял пантофите на Питър с киселина?

— И въпреки всичко не мога да дам разрешение за поголовно изследване на екипажа.

— Но...

— Ев, пожарът не се гаси с викове: „Сред нас е подпалвачъ!“

През това време Питър, който бе дежурен, разглеждаше с недоумение китката на лявата си ръка. Преди малко бе забелязал мъничка точица, каквато остава след инжекция.

„Пак някаква глупост! Но май ще трябва да им кажа.“

Отначало никой не се съмняваше, че това е дребна работа — да се изловят някакви си глупави животни, но скоро трябваше да се простят с това заблуждение. Един или два пъти наистина успяха да подплашат едно от съществата, което веднага полетя над

преследвачите си и се скри в плетеницата от асансьорни клетки. Тъй като единствените летящи екземпляри от фауната на Бисера бяха мисандрите, то това очевидно бе мисандър. Но къде се бяха дянали останалите?

Предложението да използват кибер — чистачите за излавянето на избягалите животни, Ев веднага отхвърли — не биваше да се настройват обикновените роботи срещу белтъчни същества, родствени на човека. А биологичните автомати, с чиято помощ бе изловил животните на Бисера, не можеха да действуват в тесните корабни помещения.

Колкото повече Ев се замисляше, толкова по-малко му харесваше цялата история. Хипотезата, че някой побъркал се космонавт е отворил витализационните камери, макар и много неприятна, все пак бе правдоподобна. Но в нея куцаше нещо. Да предположим, че някой наистина е пуснал животните. Ами по-нататък? Нали въздухът на Бисера малко приличаше на земния? Как тогава дишат? Но явно дишат!

Той сподели съмненията си с капитана.

— Че как така? — обърка се Ресми. — Нали си ги изучавал, пък не знаеш какъв въздух дишат!

— Прав си да ме упрекваш, Антоне. Но нали ти съкрати биологичната програма? Знам, знам, извънредно нареждане от Земята, както винаги неотложно имат нужда от нас в противоположния квадрат на Галактиката. Но за толкова малко време какво можех да сторя? Та това е типичен аврал. Бързаме, вечно бързаме, днес една звезда, утре друга; работа до изнемога, няма време да се огледаме и какъв е резултатът? Не мисли, моля те, че се оправдавам, но...

— Бързаме, вярно е. Иначе може би отдавна нямаше вече да ни има сред звездите. И все пак, според теб, как са се приспособили?

— Висока пластичност на метаболизма.

— Добре, ще го изясниш после. А сега как да ги изловим, имаш ли някаква идея? Докато обсъждаха новата тактика, от време на време ги прекъсваха гласовете на търсачите: „Капитане, по неведомите пътечки на Питъровото стопанство има следи от невиждани животни...“ Репликата бе прекъсната от мрачния глас на Питър: „Отдавна казвам, че кибер — чистачите са недостатъчни. Не успяват да изчистят навсякъде прахта“. „Добре, добре — отвръщаха му с

ирония, — ние си затваряме очите, но кой ще затвори очите на техническата комисия?“ „Престанете с изdevателствата, момчета, това не е прах, а пепел от цигари. Механиците са пушили тайно.“ „Не са пушили механиците, а животните на Ев. Щом можаха да се измъкнат от камерите, защо пък и да не попушат за удоволствие!“

Капитанът с досада намали звука. Животните малко го беспокояха. Ще ги изловят — къде ще се дянат. Но лудият на борда... Нареждането да бъдат постоянно по двама бе посрещнато с недоумение, с вдигане на рамене — щом е такова нареждането! Добре, че никой за нищо не се досеща. А пропускът му е непростим. Как можа да допусне да се случи всичко това? Капитанът отговаря за всичко, каквото и да се случи, така е било, е и ще бъде, каквото и пространства да достигне човекът. За него, за Ресми — това е единствено правилния начин на живот — за всичко да се грижи, всичко да предвижда и при всякакви обстоятелства да бъде по-сilen от тях. Той винаги издебаше слепия случай, но сега слепият случай издебна него и не е ли това сигнал, че се е уморил? Обхвана го безсилна ярост. Не, не, ще им покаже той на тях, на всичките!

Но на кого? На животните? На обстоятелствата? На самия себе си?

Ресми успя да потисне гнева си, преди още Ев да бе забелязал състоянието му.

— Може би този план ще даде по-добри резултати — капитанът побутна скицата. — Ти иди обясни на техниците какво трябва да правят, а аз ще събера екипажа.

— Не би било зле да позакусим — забеляза Ев. — Аз лично след всички тези вълнения съм готов да изям дори печен мисандър.

Пред вратата на капитанската кабина Ев видя Питър.

— Виж това — рече Питър, като посочи китката си. — Може да ми се смееш, но честна дума, сам не съм се убождал.

Ев впери очи в точицата и изтръпна.

Закуската почна със смешки, но скоро всички мълкнаха — толкова мрачен бе капитанът. „Какво му има? — шепнешком запита Олег. — Голяма работа, избягали някакви си животни...“ — „Да, но сега цялата Галактика ще го вземе на подбив“ — отвърна съседът му.

„Ще се подиграват на Ев.“ — „На всички ни ще се смеят. Слушай, днес жените нещо прекалено много са се напарфюмирали.“ „И ти ли усети?“ „Мъртвият само не ще усети.“

Капитанът вдигна глава.

— Муса! Какво става с вентилацията? Откъде е тая миризма?

— Ами аз мисля, че нашите мили жени...

Бурният протест на жените го накара да мълкне.

— Че това не е парфюм!

— Ние, жените, поне разбираме от това.

— Престанете!

Стана много тихо.

— Бригадата от системата за обезпечаване на въздуха веднага да се погрижи...

Капитанът не успя да довърши, защото миризмата се превърна в такава смрад, че всички скочиха и в същия миг сирената зави.

Ев и Ресми седяха с гръб един към друг пред току-що монтирани в капитанската кабина екрани. Все още бяха с маски, макар че миризмата бе изчезнала така внезапно, както се бе и появила — букет от силно миризливите, но иначе безвредни газове сероводород, метан в бромводород.

На всички централни кръстовища по коридорите бяха монтирани предаватели, а горе при самия таван бяха поставени примитивни, но сигурни капани. Сега им оставаше само да седят и да чакат, докато в зрителното поле се появи някой от бегълците.

Минутите течаха и нищо не се случваше. Селекторът мълчеше. На хората вече не им беше до шеги. С оръжие в ръка те стояха пред херметически затворените врати на жизнено важните помещения на кораба и чакаха...

— Най-сетне! Ев бързо натисна бутона. Появилото се на екрана същество замря, сякаш усети опасността. Късно. Миг и здравите силикетови мрежи го обвиха.

— Хвана се! — радостно извика капитанът.

— Аха — отвърна Ев. — Бих искал само да знам какво е...

— Как какво? Това е асфет.

— Крилат асфет?

— Крилат?!

Да, съществото в мрежите имаше крила като у мисандрите. И шест крайника. Като у асфета. И тръбеста гола опашка, каквато нямаше нико от тях.

— Ев — в гласа на капитана имаше молба. — Нали си биолог, Ев, нали ти ги улови. Обясни поне нещичко!

Лицето на Ев бе мъртвешки бледо.

— Гледай...

Съществото бе притихнало. Лежеше на пода, свито на кълбо, само тръбестата му опашка леко шаваше. Не, не шаваше. Капитанът зяпна от удивление. Краят на опашката бавно се раздвояваше. Опашката се превръщаше в нещо като ножица и остриетата на тази ножица явно се заостряха. Ето, те захапаха няколко силикетови бримки... и се затвориха.

„Но това е силикет!“ — помисли си капитанът.

Опашката пусна бримките — не можа да ги пререже. Сега цветът ѝ взе да се променя — от кафяв стана стоманеносив. Пак се разтвори, остриетата ѝ забележимо се скъсиха и обхванаха увисналите бримки на мрежата. Хората трепнаха, когато изхрущя силикетът. Още няколко опита на гъвкавата раздвоена опашка и съществото отърси от себе си останките от мрежата. Екранът опустя.

— Е... — Ев се обърна към капитана — бий ме, заслужавам си го. Какъв идиот съм!

— Ти... ти разбра ли нещо?

— Та всичко е ясно! — почти изплака Ев. — Те прекрояват тялото си.

— Това видях и аз. Тоест и двамата го наблюдавахме. Но... да се проваля в дън земя, ако разбирам нещо.

— Слушай — бързо заговори Ев, — няма никакви асфети, мисандри и така нататък. Те са само варианти на едно-единствено същество. Съвсем друг вид еволюция. Къде ми бяха очите!... Грандиозно!...

— Но далеч от възможностите ми да го разбера — каза сухо капитанът. — Трябва нещо да се направи.

— Трябва да разберем, ти също ще разбереш. Седни. На Земята вълкът си е вълк, яребицата — яребица, амебата — амеба. Но телата им, общо взето, се състоят от еднакви клетки, биохимията им също е

подобна. Те са част от единно цяло — като шишето, чашата, огледалото.

— Огледалото? — машинално повтори капитанът.

— Ами да, всичко това е стъкло. Земната еволюция е разбила единството биологично същество на хиляди, милиони независими и непревръщаеми една с друга форми. А тези форми са превръщаеми! Слонът на Бисера може да се превърне в кит или в стадо зайци. Защото всичко представлява едно същество. Организмът прекроява тялото си както му е угодно и в каквото му е угодно. По заповед на нервните клетки.

— По заповед?

— Точно така! На Земята външните условия придават на биологичното същество една или друга форма, като заставят вида да се променя. Току-що видяхме, че при тези същества това става почти мигновено и целенасочено. Сега всичко се изяснява. Пробудило се е това същество и си „отгледало“ — друга дума не мога да намеря — електрожен, както ние взимаме нужния инструмент или уред, за да пробие камерите. И е освободило останалите.

— Значи не е имало никакъв луд? — Капитанът въздъхна с облекчение. — Уверен ли си? Може ли все пак природата...

— ... Така бързо и съзнателно ли? Антоне, да погледнем истината в очите. Ами ако това е разум?

— Разум? Не ми го побира умът. Нима сме могли така чудовищно да събъркаме?

— Могли сме, Антоне, могли. Нали все бързаме, бързаме, после ще ги изследваме и проучваме. Скитат някакви животни, всичко е ясно, защо да се бавим? Така действувах, Антоне. А автоматите не са дали възможност на жертвите да се опомнят. Пикиращ скок, доза приспивателно и гъльбчетата са готови!

— На Бисера няма никакви признания на цивилизация!

— Вярно. Там няма нито градове, нито машини, нито пътища. Нима са нужни на същества, които могат да се превръщат в машини, уреди, материали щом им дотрябват?

— Невъзможно, Ев! Живо същество не е способно да даде на една развита цивилизация всичко, което ѝ е необходимо.

— Така ли? Сякаш реактивни двигатели, лекарства, радиолокатори, енергобатерии не е имало в природата и преди ние да

ги създадем! А ти представяш ли си на какво е способно едно такова живо същество, управлявано от разум? Тази нелепа, невъзможна, абсурдна от наша гледна точка цивилизация може да е по-съвършена от нашата. Аз поне не бих могъл да се измъкна от камерата, и ти също. Не защото сме по-глупави, а защото без машини, инструменти, уреди сме нищо. А те си имат винаги всичко под ръка. Между впрочем: те са изследвали Питър, докато е спял. Те можеха да ни изтровят, докато взимахме всичко на шега. Какво клатиш глава? Хипотезата за „лудия“ на кораба сега ти изглежда по-привлекателна, нали?

— Готов съм да я предпочета пред това, което разправяш. Действията им на кораба, за щастие, не бяха разумни.

— Ами нашите действия да не блестяха с мъдрост?

— Междупланетна война на звездолета, само това липсва! Сега ще проверим дали са разумни същества.

Но проверката не даде никакви резултати. Безполезни излязоха всички теории и начини за установяване на контакт; стопроцентовата им кабинетна сигурност се изпари в безмълвното пространство на звездолета. Напрежението се усилваше. Не разбират или не искат да разберат? Какво означават всичките им постъпки? Срещата на Питър с „призрака“, да речем, е била случайна. Но нима случайно са влезли при Питър, докато е спял? Защо? За да вземат кръв за анализ? Или да проверят дали човекът е годен за ядене? Ами пантофите, за какво са им били нужни? А заключването на вратата? И защо сега са се стаили?

На кораба бе необично тихо. Ни шум на стъпки, ни звук от разговор — мълчанието на „ничието пространство“, което всеки миг можеше да се взриви в грохота на боя. Времето се точеше мъчително, а с него се стопяваше и надеждата за мирен изход. Опрял глава на ръцете си, капитанът гледаше вторачено притъмнелите екрани. Знаеше каква заповед чакат от него. Заповед да включат дезинтегратора за жива материя, за да размажат по стените ония, които се криеха. Докато не е късно. Докато имат още време да предварят атаката им. А може би са вече закъснели?

Но капитанът също така твърдо знаеше, че нито Земята, нито собственият му екипаж, нито той самият щеше да си прости някога тази кланица, ако се окажеше, че в думите на Ев има макар и частица

истина. После, когато всичко свършеше, хората щяха да се опомнят. Ще забравят страха и ще дойде съжалението и огорчението, защото заедно с тези същества щеше да погине и увереността им, че са способни да разберат всичко, с което биха се сблъскали. Оная увереност, която водеше човека из звездните светове. И капитанът почувствува гняв, гняв на човек, притиснат до стената, гняв, който можеше всеки момент да се стовари върху Ев, върху всички теоретици, които бяха длъжни да намерят изход, а не го бяха открили. Гневът му го накара да се реши най-после да даде заповед, известно е, че в опасни ситуации даже лошото решение е по добро от бездействието. Той посегна с палец към бутона на селектора за обща връзка.

— Чакай! — извика Ев. — Знам какво трябва да сторим.

— Говори по-бързо.

— Трябва да пуснем и останалите животни.

— Какво?

— Слушай, Те започнаха първи, нали?

— Е, и? — Палецът му все още седеше на бутона.

— Как отговорихме отначало на техните действия? С хайка. В отговор те ни накараха да си запушим носа. Ние какво направихме? Поставихме капани. Те в отговор как постъпиха?

— Накъде клониш?

— Към това, че всяка наша крачка е била за тях пряка заплаха. В отговор те също демонстрираха заплаха. Врагът не е изчадие на ада, такъв го направихме ние — нашето неразбиране, нашият страх.

— Стига да не е само предположение.

— Не, не е предположение. Не бяха верни изходните предпоставки на общуването, но все още можем да се разберем. Опитахме се да се обясним с тях с помощта на умствени абстракции, с научни понятия и то в такава обстановка, при която ние сме им изглеждали изчадия на ада. Трябва да се обърнем към самия корен на нещата. Той е общ за всички същества. Злото за всяка форма на живот е това, което заплашва нейното съществуване, което й пречи, вреди; добро е всичко, което й благоприятствува. Така е навсякъде, под всички слънца. То е очевидно, като две и две четири, защото в противен случай, ако се объркат знаците плюс и минус, животът сам се обрича на гибел. Ни една цивилизация не може безнаказано да променя критерия за „добро“ и „лошо“. Затова мисля, че имаме още

шанс, не много сигурен, но трябва да се възползваме от него... Сега решавай.

Капитанът се замисли.

- Ти ли ще отидеш?
- Да.
- Може и да не се върнеш.
- Сам забърках тая каша.

Мускулите на тила му се бяха вдървили от напрежение, но Ев не се обръщаше. През цялото време чувствуваше, че някой го наблюдава. С цялата сила на волята си си налагаше да върви бавно. Вървеше из познатите коридори, които сега му изглеждаха чужди и безкрайно дълги. Собствено, той не вървеше, а балансираше върху крехкия мост между надеждата и недоказаното предположение, който всеки момент можеше да рухне. Той не е единственият, който е проверявал по този начин сигурността на теорията си.

На третото или четвъртото кръстовище бе принуден да спре, защото в стената зееше отвор. Ето значи как са заобикаляли капаните! При мисълта колко и какви важни комуникации се намират зад тези стени, Ев потръпна. На пода имаше купчинка метален прах. Ев се надигна на пръсти и надзърна през отвора. Онова, което видя, можеше да изплаши всекиго. Нито една апаратура не бе повредена, но някои кабели бяха акуратно оголени като инструменти преди операция. А ние мислеме, че можем да ги избием като мухи... Но защо, защо ми позволиха да го видя?

„Защото това нищо не може да промени — сам си отговори Ев.
— Защото още първият ни опит да запушим отворите ще бъде парализиран — те ще прережат хомеостатичните вериги и двигателят... По-добре да не мисля за това.“

Видя още две дупки, преди да стигне массивната врата на витализационното помещение. Отмести я и веднага се зае да съживява псевдовлечугите. Нагласяше апаратурата и все му се струваше, че вратата, която бе оставил отворена, всеки момент ще се захлопне. И когато всичко свърши и животните изчезнаха из тъмните ъгли, прииска му се да се облегне на стената и да затвори очи. Но трябваше да

свърши още нещо. Да махне капаните. Последният приятелски жест. Дали не ще го възприемат като капитулация?

Ев потърси с очи пуснатите на свобода същества. Някаква твар сумтеше зад един от саркофазите, но останалите седяха кротко. Бедните парализирани от страх низши същества от чуждата планета. А какво им беше тогава на висшите, разумните? Занимавали са се със своите си работи там, в своя свят, където са се чувствуvalи в пълна безопасност и нищо не е предвещавало беда, и изведнъж нещо чудовищно се стоварва върху им. После ужас, мрак и събуждане в чужд, враждебен свят. „Разбира се, първите им действия бяха нелепи — помисли Ев. — Комичен пролог към драмата... Впрочем, кой знае! Може би постъпките им са нелепи само от наша гледна точка. Във всеки случай запазиха разсъдъка си, значи не всичко е загубено. За тях... А може би и за нас...“

Изведнъж се сепна. Няма никакви доказателства, че правилно са изтълкували постъпката му. Никакви ли? Но нали все още е жив? Дали и той би запазил самообладание в тяхното положение, или би се поддал на изкушението да унищожи врага, щом сам му идва в ръцете?

Цивилизация, диаметрално противоположна на нашата. Един свят, непонятен за нас, защото ние не можем да проумеем как е възможно да създаваш всичко, което ти е нужно, от собственото си тяло; а на тях и през ум не им минава, че може да се живее иначе.

Да, във всеки случай във вселената няма шаблони.

Оставаха му още седем капана. Пет. Два. Нито един.

Ев се връщаше изтощен. Все така съпровождан от погледите на невидими очи. Нищо не се бе променило.

Не, имаше промяна. Отворите все още зееха с изключение на последния. Запущен бе така старателно, че мястото, където е бил, личеше само по светлия блясък на метала.

Описвайки в пространството чудовищна дъга, звездолетът се насочи обратно към Бисера.

Когато люковете най-после се отвориха, капитанът въздъхна с такова облекчение, сякаш планина като Хималаите се бе свлякла от гърба му. Но когато мина повече от час, а от люковете никой не излизаше, търпението му се изчерпа.

— Защо се бавят? Не може да не са усетили родния въздух.
Ев сви рамене.

Най-после те се появиха. Като топки се изтъркаляха по апарела и веднага полетяха в зеленото небе на Бисера. То ласкаво ги прие, но те не останаха дълго в него.

— Истински жребчета — каза капитанът, който наблюдаваше през бинокъла как живите топки препускат по хълмовете.

— Сещам се защо са се бавили — забеляза Ев. — Ела да видим. Ще бъда много разочарован, ако догадката ми не излезе вярна.

— Ето — той поглади с ръка метала, който блестеше особено ярко там, където преди кацането зееше дупка. — Забавили са се, за да поправят грешката си, когато са разбрали, че и ние поправихме своята. Разумът е все пак навсякъде разум: нали ако не разбира другия разум, трудно би оцелял?

НЕУМОЛИМИЯТ ПРЪСТ НА СЪДБАТА

Пред всички други удоволствия Андрей Семънович Миловидов предпочиташе едно меко кресло, кафе с овесени бисквити и тиха музика вечер. От това впрочем не следваше, че постъпките му напомняха отмерения ход на машините — ритъм, който не познаваше фантазии и нарушения. Образът на такъв един човек е абстракция, нещо като идеалния газ. Реалният Миловидов беше седнал тази вечер пред радиоприемника и въртеше насам-натам копчето за настройка на вълните.

Ува-у, вз-з, грр-р, псс-т!

Гласовете на поне десет радиостанции, вой, свистене и прашене се сливаха в кошмарна нота. Тая какофония обаче забавляваше Миловидов и той повтори своя подозрителен от психиатрично гледище опит.

Ува-у, вз-з, грр-р, псс-т!

„... Днес, двадесет и четвърти юли, в града ни пристигна футболният отбор на...“

Втръсналият му глас на говорителя от местната радиостанция едва не накара Андрей да потърси музика, но в този момент се запита: „Нима днес не е двадесет и трети?“

Беше двадесет и трети. В качеството си на касиер в спестовна каса той съвсем точно знаеше това, понеже неправилно вписаната в паричните документи дата е извор на всевъзможни неприятности и заради клиентите в този смисъл бе нужно око, да, око! Удивително е колко небрежно се отнасят хората с числата!

Но говорителят отново спомена двадесет и четвърти в смисъл на днес и Миловидов започна да слуша репортажа за хода на сенокоса, защото го заинтригува толкова упоритото повтаряне на една и съща грешка. Заинтригува го и го възмути. Това е просто безобразие, да, да, безобразие! — да се отнасят така небрежно към служебните си задължения. „Ето, влаковете също закъсняват“ — помисли Миловидов. Той чакаше какво ще стане по-нататък.

По-нататък следващие информация за зарибяването на водоемите, за новите указания на КАТ, за партидата вносни мъжки костюми, пристигнали в универмага и за това, че днес са ограбили спестовната каса на улица „Априлска“. Същата тази, в която работеше Андрей Семънович.

„... А сега времето. Утре, двадесет и пети юли, в областта се очаква променлива облачност, без валежи. На места...“

Гласът бавно загълхваше, сякаш притежателят му се отправяше към оня свят. Андрей нервно завъртя регулатора, но не успя да върне гласа. Нещо изпраща в етера — и толкова.

Андрей Семънович машинално погледна часовника си. Беше осем и четвърт, а по това време, както сигурно знаеше, местната радиостанция не излъчваше никаква емисия. И внезапно Андрей се почувствува зле. Креслото под него сякаш се повдигаше и спускаше като въздушен балон.

Сутринта на двадесет и четвърти малката и не особено оживена спестовна каса на улица „Априлска“ се отвори както винаги в девет часа. Както винаги Андрей Семънович дъхна върху очилата си, изтри ги с края на кърпичката и се приготви да приема и да дава парите. Ако се вярваше на съобщението, днес трябваше да го ограбят. Може би ще употребят и оръжие. Дори сигурно ще употребят оръжие.

Мислите на Андрей Семънович работеха като воденични камъни на повредена мелница. Поради причини, ясни за всеки нормален човек, той още вчера изостави идеята да позвъни в милицията. По същите причини не можеше да заговори и с колегите си, а в намеците и разпитването не беше майстор. Колкото повече мислеше, толкова по-безизходно му се струваше положението. Можем ли, като знаем бъдещето, да го променим? И ако можем, то как? И какво трябва в края на краищата да стори? Той не намери отговор.

Ръцете му продължаваха да действуват независимо от главата — смяташе, изчисляваше, проверяваше, даваше, вземаше, отмияше, подписваше... И външният свят, зад гишето, му приличаше на странен аквариум, в който се мяркаха, движеха устни, прилепваха се към стъклото все нови и нови лица. Те се сменяха в ритъма на преминаващите през пъргавите му пръсти жълти, сини, зелени, червени и лилави хартийки. Пачка след пачка, портрет сред портрет („Как могат хората да не знаят, че парите в купчинката трябва винаги

да лежат в една посока?“), единадесет, дванадесет... прехвърли топчето на сметалото... седемдесет и едно минус деветнадесет — всичко това сега не минаваше през съзнанието му. Да допуснем, че той действително е узнал бъдещето. Тогава какво може да промени, ако съобщението почива на събитие, което той желаеше да премахне? Нали ако успее да предотврати едно събитие, това означава, че то няма да се случи? Че тогава как е узнал за него? А може би съществува не едно бъдеще?

— В универмага са докарали вносна стока — съобщи контрольорката в паузата между двама клиенти.

— Тъй ли? — трепна Андрей Семънович. — Откъде знаете?

— Прошепна ми го една позната продавачка в автобуса. Май че били само мъжки костюми. Може да прескоча към обед...

— А плат трико има ли? — осведоми се над главата на Миловидов завеждащата.

„Две слаби жени — тъжно си помисли Миловидов. — А до милиционера на кръстовището има цял квартал.“

— ... Нали, Андрей Семънович?

— А?

— Колко сте бледен, драги. Неразположен ли сте?

— Не, не, всичко е наред.

— Аз мисля, че сив костюм по ще ви прилича.

— Нима?

Андрей Семънович погледна произвехтелите ревери на сакото си и изведенъж съвсем ясно, като в кошмар, видя на мястото на джобчето едно уголемяващо се петно от кръв. В предаването не се споменаваше нищо за жертви, но това не значеше, че е няжало!

Десетолевката се изпълзна от пръстите му и падна на пода — такова нещо отдавна не му се бе случвало. За щастие някой заговори контрольорката и тя забрави за въпроса си.

Андрей Семънович не мислеше вече за нищо друго, освен за своята възможна смърт. Никога не бяха ограбвали неговата спестовна каса, от десет години в града изобщо не се бе случвало подобно нещо, но Миловидов със сигурност знаеше, че при нападение има жертви и най-често това са касиерите. А какво можеше да стори?

Все пак в съзнанието му постепенно се промъкваше мисълта, че както и да стои въпросът с изменяне на бъдещето, стрелбата не е

задължителен пункт, щом в съобщението не се споменаваше за нея. Значи, съдбата му все пак можеше да варира в тези граници. Една не съвсем безупречна логика, но когато над човек виси неизбежна заплаха, на него не му е до логика. Странно, сега той никак не се съмнява, че предаването е дошло от бъдещето. Впрочем, в това нямаше нищо странно: Андрей Семьонович свято вярваше в онова, което се говореше и пишеше, а многобройните научно-популярни статии отдавна го бяха убедили, че науката може всичко.

Колкото повече стрелката наближаваше дванадесет, толкова по-силно го обземаше страхът. Това вече не беше оня страх, когато мисълта трескаво, но ясно търси изход, а животински страх, когато вътре в тебе всичко се вледенява и ти се иска да побегнеш, където те води инстинктът. В предаването се казваше, че обирът е станал около обед, а сега беше почти единадесет.

Това се случи след един час. Може би и по-рано...

— Викат ме на съвещание — затваряйки телефона, рече завеждащата. — Нищо, сега има малко посетители, ще се справите и без мене... Ще се върна към два.

— Полина Филиповна! — попита контролърката. — А ако дойдат за плащания?

— Поемете ги вие, миличка. Какво особено има, не е за пръв път.

— Вечно с нейните съвещания, а ти поемай отговорността — измърмори контролърката, когато вратата хлопна зад Полина Филиповна.

Тя явно търсеше съчувствието на Андрей Семьонович и той винаги ѝ го оказваше — правеше го вече механично, като навика да си мие зъбите. Дори и сега успя да изтръгне от себе си едно съчувствено „хм!“.

Единадесет и половина. Андрей отдавна бе изгубил интерес към хората, които идваха на гишето му. Ръце — в центъра на вниманието му обикновено имаше ръце, които се протягаха, даваха, вземаха. Понякога, когато беше претрупан или преди затваряне, той се сърдеше, ако ръцете се бавеха, поставяха парите по-далеч, та трябваше да се протяга за тях. Но в спокойните минути понякога се забавляваше да брои колцина имат мръсни нокти. Или класифицираше ръцете според това, как се отнасят към парите: в мъртва хватка ли ги вземат, или нежно; безразлично — или пренебрежително. Но общо взето, беше

неприязнено настроен към ръцете, които вземат, защото трябваше да им брои пари. Тази неприязненост си имаше причина. Така или иначе, от увеличаването или намаляването на влоговете зависеше планът и следователно премиалните. Но дори това не беше главното. Андрей Семьонович обичаше парите, както дърводелецът обича инструмента си, шофьорът — автомобила си, писателят — своето перо. Затова му бяха приятни ръцете, които даваха, и той им съчувствуваше, когато се разделяха с парите. Мнозина несъзнателно ги задържаха за едва доловими частици от секундата — този миг за Андрей Семьонович бе красноречива поема. Да разпределя, да изглажда измачканите банкноти той също обичаше — сякаш сресваше разрошени хлапета.

Но сега гледаше парите с ужас. Това бе вероломство от тяхна страна! — да изложат живота му на опасност. Да, вероломство! Никому не бе сторил нищо лошо, винаги се бе държал мирно, тогава защо? Защо?

Животът на един касиер е пълен със скрити вълненията нали отговаря за всяка попаднала в ръцете му банкнота и всяка грешка в пресмятането води далече, до сериозни последици. Андрей Семьонович дори сам не съзнаваше, но в душата му живееше един постоянен и отдавнашен страх, разрушителен като ръжда. Страх, който той се бе научил да крие от самия себе си. А в резултат — страхопочит пред параграфите и инструкциите, желанието те да бъдат колкото може повече, защото ограничаваха свободата на постъпките му и следователно намаляваха възможността той самият да допусне грешка. Макар че това беше, разбира се, чиста самозаблуда. Цялото му поведение се бе изградило и установило под въздействието на този страх и сега Андрей Семьонович се чувствуваше гол, беззащитен, защото нищо не го предпазваше от предстоящото нещастие — нито прегради, нито инструкции, нито създадени от него самия правила. Сигурно така би се чувствуvalа измъкната от черупката си костенурка. Костенурката, която знае, че ще я измъкнат от черупката й.

Сега Андрей Семьонович разстроено наблюдаваше мяркащите се зад стъклото лица, опитвайки се да отгатне кое от тях ще го изгледа безжалостно. Такова безжалостно лице още нямаше. Появяваха се само обикновени лица — изморени, благодушни, загрижени, скучаещи. Онзи, когото очакваше и ясно си представяше, още не се появяваше.

Той несвързано кроеше планове. Да натисне сигналния бутона — нали би могъл и случайно да го докосне? По-добре скандал, отколкото... Искаше вече да го направи. Но не можа. Цялата му жизнена енергия сега едва стигаше за привичните автоматични движения и той ги извършваше, сякаш те създаваха магически кръг, сякаш докато се придържа към този не от него създаден ред, силата на този ред ще пропъди нещастието. Редът беше като стените на дома му, като стените на крепост — той не можеше да ги пробие.

Хрумна му да отиде в тоалетната, когато стрелките съвсем се приближат до дванадесет. Но вродената му почтителност не му позволяваше да остави една жена. Пък и как би могъл да отгатне точно кога да излезе? Като заек пред погледа на боа, той вече не кроеше как да предотврати приближаващото се събитие. То ще се случи, беше се примирил. И макар още нищо да не беше намислил, в дъното на душата си знаеше вече как ще постъпи.

Външно продължаваше да работи както преди.

Може би е този човек... Или този... Не, не е този. Лицата се движеха зад стъклото, гледаха го сякаш от друг свят.

Дванадесет часа.

— Зле ли ви е, Андрей Семънович?

Защо пита така?

— А... Да, малко. Май ме тресе — той изтри студената си пот.

— Времето е такова, трябва да се погрижите за себе си, Андрей Семънович.

— Нищо, нищо...

Той ще се погрижи, разбира се, че ще се погрижи.

Дванадесет и пет. И десет.

Изведнъж му хрумна радостно предположение. Предаването е идвало от следващата година! Ами да, естествено! Защо пък реши, че е от настоящата? Разбира се, че е от другата, следващата.

Андрей Семънович изпита такова блаженство, сякаш му се върнаха юношеските години, когато самоуверено оглеждаше всички възрастни, защото пред него лежеше целият му живот и той можеше да се разпорежда с него, докато те вече се бяха разпоредили. А той ще се разпореди по-хубаво! Мило му се стори тясното помещение на спестовната каса с боядисаните си като дъбова облицовка стени, денят зад прашния прозорец, полираната от лакти преграда, пукнатината на

тавана, осияна с петна от влага, която цял месец вече обещаваха да ремонтират.

Нямаше никой зад стъклена преградка, последният клиент току-що бе изтеглил пари от влога си и си бе отишъл. Такива необясними паузи се случваха почти всеки ден; сега тази безлюдност най-добре отговаряше на пролетното настроение на Андрей Семьонович.

Внезапно това настроение изчезна, сякаш го бе издухал студен вятър. Ако някой търси подходящ момент, има ли по-подходящ от минутите, когато в спестовната каса седят само двама души?

— Андрей Семьонович, миличък, само за минутка ще изчезна, докато няма хора. Аз ей сега...

Андрей Семьонович нищо не отвърна. Всичко беше ясно и неизбежно. Всичко се нагласяше към едно. Отначало извикаха завеждащата, сега излезе и контролърката. И защо да не се измъкне, когато няма никой? Нали наистина трябваше за нещо да излезе. Точно сега ще се случи това, сега, когато е сам, а в залата е празно и тихо. Ето сега трябва да се появи ТОЙ.

НЕГО, Андрей Семьонович забеляза, когато оня стигна до вратата. По-точно бяха двама. Естествено бе да бъдат двама, та дори трима.

Всичко беше така, както го рисуваше въображението му. Момъкът със смачкана, накривена фуражка, без да обръща глава, обхвана с поглед помещението и, олюлявайки се, се упъти право към гишето на Андрей Семьонович. Ортакът му прилепи плещи към стената до входа, тикна ръце в джобовете и наглед напълно безразличен, впери поглед към улицата.

Лицето на този, който тръгна към гишето, Андрей Семьонович също позна. Разсеяно и безпощадно, от него гледаха мътни като сумрак очи. В тях нямаше нито злоба, нито ожесточение, въобще никакви човешки чувства. И тия очи се приближаваха.

— Какво, дядка, сам ли вехнеш над златото? — Андрей Семьонович го лъхна на бъчва. — Ще трябва да си развържеш кесията...

Андрей Семьонович очакваше да види дулото на пистолет, но ръката на момъка измъкна от джоба само смачкан лотариен билет.

Другият до вратата измени позата си — целият се напрегна като пред скок.

Андрей Семьонович взе билета, без да разбира нищо, без да вижда нищо, освен мътните очи, впити в него. В парализирания му от ужас мозък се мярна трескава догадка: „Отвличат ми вниманието, за да...“

Протегнатата му ръка все още държеше билета.

— Е, та? — без каквото и да било изражение запита бандитът. — Дълго ли ще чакаме?

— Свършвай по-бързо — дочу се хрипкав глас откъм вратата.

Андрей Семьонович видя как оня бавно заизмъква нещо от джоба си.

— Сега, сега...

Без да чува собствения си глас, той оставил билета, отвори чекмеджето и пачка след пачка започна да трупа парите пред гишето. Но дори в този момент той вършеше всичко с онзи отчетлив автоматизъм, с който извършваше изплащанията, само че по-бързо и без да брои.

Момъкът до прозорчето сграби купчината и нещо в лицето му се промени. Андрей Семьонович не схвана какво.

— Така... културничко — рече той и като разпредели парите по джобовете си, се отправи към изхода.

Приятелят му се вцепени с цигара в едната ръка и клечка кибрит в другата.

— Ама че... — ахна на края той. — Нима...

— И аз мислех, че печалбата е една рубла — мътноокият сви рамене. — Да вървим.

Когато те вече бяха на улицата, Андрей Семьонович отчаяно натисна сигнала, без още да разбира всичко, но вече предчувствуващи, че се е случило непоправимото.

СПЕСТОВНА КАСА ЗА ВРЕМЕ

Вечерта преди откриването на Спестовната каса за време се бяхме събрали по семейному. Оратор и оракул беше брат ми Льова — физик.

— Утрешният ден ще влезе в историята — горещеше се Льова, примигвайки с лявото си око (при вълнение той получава тик).

— И все пак аз се тревожа — каза жена ми. Тя седеше в креслото с плетката си и непрекъснато объркваше бримките. — Не обичам нещата, които не разбирам.

— Как? — учуди се Льова. — Какво има тук за неразбиране, то е толкова просто! Сега ще ти обясня.

Ако сте слушали някой път физик, който се опитва да обясни на един простосмъртен смисъла на квантовата механика или на специалната теория на относителността, ще разберете нашето състояние. Някакви вълни от време, наслагващи се една върху друга така, че да възникнат нещо като гейзери от време, които се откъсват от своя субстрект и отиват в надвремето и които могат да бъдат управлявани... Това е всичко, което разбирах от лекциите на Льова и от популярните статии на колегите ми журналисти. Но в края на краищата това не ме огорчаваше особено. Ние си служим с електричество, без да разбираме абсолютно нищо от електродинамика, но аз не виждам това да пречи на някого в живота. А правилата за използването на Спестовната каса за време бяха ясни на всички. Във всеки един момент, стига да имате желание, вие можете да вземете от реалността известно количество време, за да го отделите в запас. Друг път, когато ви хрумне, можете да изтеглите този влог оттам и да отидете в надвремето. От ясно по-ясно.

— Това е чудесно, вие дори не си представяте! — От възторг Льова щеше да събори чашата. — Колко време губи всеки от нас по опашки, в ресторани, за пътуване, на скучни лекции. Часове и дни, задраскани от живота! — В гласа му напираше отчаяние. — Сега вече няма да бъде така. Сега ги внасяте в спестовната каса — запазвате ги

за бъдещето и толкова... Да вземем пример — вие пишете или провеждате някакъв експеримент. Творите и сте щастлив. Но неумолимите стрелки на часовника ви известяват, че трябва да свършвате, тъй като имате някакви срочни задължения. Трагедия! От утре всичко ще бъде различно. Просто ще изтеглите от спестените си часове и ще отидете да творите в надвремето.

— Може би все пак е по-добре по старому?

Погледнах жена си с упрек. Вместо да се радва на прогреса, и то какъв прогрес...

— Изключено! — заяви Льова радостно. — Всяко научно постижение рано или късно навлиза в живота. Всяко. Настъпването на новата ера е неизбежно!

Часовникът удари полунощ. Льова вдигна ръка. Аз неволно се изправих. От този миг започна да работи Спестовната каса за време!

Ние се чукнахме в тържествено мълчание. Ръката на жена ми трепереше. Настъпваше нова епоха. При последното биене на часовника нашият котарак се протегна на дивана и сладко се прозя. Горкият, той сънуващ, без дори да подозира за великото събитие.

Утрото се оказа най-обикновено — мъгливо и мрачно. Побързах да погледна през прозореца. Бързат хора, коли — както обикновено. Под разтревожения поглед на жена ми закусих надве-натри и изскочих на улицата.

Автобусът беше празен и аз заех чудесно местенце за наблюдение. Само че, изглежда, нямаше какво да наблюдавам. Пътувам вече пет минути, десет минути, а нищо не се случва нито в автобуса, нито извън него. Жалко! Наместих се по-удобно и извадих вестника си. Тъкмо го разгръщам, изведнъж нещо се бълсна в ръцете ми и на коленете ми изневиделица се появи някакъв старец!

— Извинете! — каза той. — Но вие... ми заехте мястото.

— А... а... вие... — прошепнах аз.

— Искате ли валидол? — разтревожи се старецът, като слизаше от коленете ми. — Би трябвало да ви предупредят, че ще отсъствува за малко...

— Вие... вие сте се възползвали?

— Ами естествено. Времето трябва да се пести, знаете ли, особено при моята възраст. Нищо, нищо, Не ставайте. Аз ще се настаня до вас.

Всички в автобуса ни гледаха. За щастие бяхме стигнали вече моята спирка.

Пристигнах точно за краткото съвещание, дори не можах да разменя две думи с колегите. Нашите съвещания са нещо удивително. Уж само седиш и слушаш, а се изморяваш, като че ли си писал уводна статия. Докато се изказваха Леворски и Перов, всичко вървеше нормално; те говореха дълго, но смислено — за новите задачи на вестника във връзка с внедряването на Спестовната каса за време, разбира се. Само че след това думата взе Клопонечецки. Спогледахме се кисело. И тук ме осени. Какво пък, ако... В края на краищата тук сме много и отсъствието на един човек може да mine незабелязано. „Внасям половин час!“ — заповядах мислено, изтръпвайки от собствената си смелост.

Стори ми се, че само за миг съм притворил клепачи. Но веднага след като погледнах в залата, разбрах, че съм загазил. Загазили бяхме всички. Главният редактор и Клопонечецки стояха един срещу друг и лицата им светеха като светофари: на главния — червено, на Клопонечецки — зелено. Те мълчаливо гледаха празните редици столове.

— Ама това на какво... — щях да отнеса целия изблик на гняв, ако през това време в залата не бяха започнали да възникват останалите сътрудници. Навярно все пак има телепатия, след като всички са били овладени от едно и също желание, когато започна да говори Клопонечецки, и всички са го осъществили едновременно...

Няма да описвам следващите тиради... Спаси ни само това, че за новия брой спешно трябваха репортажи от първия ден на победата над времето, няма да събираме материал в редакцията я!

Излетях на улицата със скорост, при която подметките започват да димят...

И веднага попаднах на зрелище... Висок, величествен гражданин с побелели коси, приличащ на паметник на самия себе си, плачеше, опрян на електрическия стълб.

— Извинете, мога ли да ви помогна с нещо? — Докоснах го по рамото. Сълзите му пресъхнаха веднага, но гласът му хлипаше.

— Глупави хлапета... Глупави хлапета... Глупави хлапета...

След малко всичко се изясни. Той беше учител. И дори не просто учител, а учител — маestro, доколкото тази дума е уместна в

педагогиката. И от неговия урок — неговия урок! — да избяга целият клас.

— Децата ще се върнат — опитах се да го утеша.

Но той беше твърде горд и прославен, за да се утеши. Отиде направо в милицията. Откъм гърба изглеждаше още повече като паметник на самия себе си.

Надрасках в бележника си: „Учителят Влад. Ив. Н. Децата. Отрицат. последици Спест. каса.“ — и продължих нататък да събирам впечатления.

Които не закъсняха. Като завих зад ъгъла, буквально се сблъсках с една снажна матрона, която се оглеждаше наоколо и кой знае защо размахваше ръце във въздуха.

— Не го ли видяхте? — се хвърли тя към мене.

— Кого? — стъписах се аз.

— Ами мъжа ми!

— Простете, но...

— Ние вървяхме под ръка!

— Но аз...

Лицето ѝ доби зловещ израз.

— Така, значи... Навреме избяга... Изостави ме! Но почакай! — Тя заплаши въздуха с юмрук и енергично изруга. — Аз ще те изпреваря!

И изчезна пред очите ми.

Още не бях дошъл на себе си, когато силен удар в рамото ме накара да отскоча.

— Пардон! — вежливо каза пъргав мъж с кривоглед поглед, възниквайки от никъде. — Да сте видели оная моята?

— Една такава ли? — очертах с ръце контура на габаритите ѝ. — Реши да се възползува. Догонва.

— Аха! — просия пъргавият мъж. — Точна сметчица.

Той ми намигна и се скри в близкия магазин. Извадих бележника си, но не можах да реша къде да впиша този случай — в графата за положителните или за отрицателните последици от внедряването на Спестовната каса за време.

Междувременно бях огладнял и тръгнах към близката закусвалня. Масите бяха почти празни, обхвана ме надежда да се наобядвам бързичко. Но кому ли не е ясно, че скоростта на

обслужването не зависи от това пълно ли е заведението за обществено хранене, или не. Четвърт час след приемането на поръчката ми все още не ми донасяха супата, започнах да се отегчавам. Но тозчас в главата ми дойде гениална идея. Имам в запас половин час, спестен при изказването на Клопонечецки. Ще се възползвам от него да нахвърля репортажа си, а през това време и супата ще пристигне. Благодарейки в душата си на Спестовната каса за време, dadoх заповед и...

Работеше се чудесно. От полезрението ми изчезна всичко живо, тъй като се намирах извън реалния ход на времето, не ми пречеше никой и нищо и редовете се нижеха под перото ми един след друг. Да, добре се работи на тишина и спокойствие.

Но половин час изтече и аз изплувах обратно в реалността, абсолютно сигурен, че там ме чака чиния супа.

Чиния нямаше. И въобще никого нямаше.

Дълго се мятах в паника, докато не открих управителя, уплашен до смърт. Оказа се, че не само аз съм бил такъв умник. Постепенно, от съображения също като моите, изчезнали всички посетители на закусвалнята, а след тях решили да спестят време и келнерките — та кого да обслужват, след като няма никой! Тогава по радиото обявили категорична забрана да се ползува Спестовната каса през работно време...

Зъл и гладен се понесох към къщи. Но да обядвам така и не ми беше писано, тъй като на площадката ме задържа Льова... Беше блед, от ноздрите му излизаше пара.

— Окрадоха ме!!!

— Ок... кого?! — Хванах се за перилата.

— Мене! Както си седях в къщи и работех, крадецът, придвижвайки се в надвремето, прониква в квартираната ми и...

Привечер Спестовната каса бе временно закрита. Обявиха, че се разработват нови правила за ползването ѝ. Разработват се до ден днешен. Крадецът бе заловен, но Льова все още е сърдит, вече по друга причина.

— Иска им се Спестовната каса за време да бъде удобна за всички — оплаква се той. — А физическото явление — това не е кресло, че да приема формата на всеки задник!

Не зная дали е прав, или не, само че колко години вече живеем по старому.

ДА НАСТИГНЕШ ОРЕЛА

— Внимавай, не отлитай много далече! — Момчето кимна и веднага забрави наставлението. И как не! Слънцето грее, мама се грижи, всичко е наред и няма какво повече да се мъдрува.

То стоеше на покрива на къщата, напрегнато като тетива. Глезените и китките му бяха обхванати от лъскавите гравитатори на малки двигатели, а шлемът и широкият колан на антигравитатора го правеха да прилича на звездолетец — също такъв стегнат, мъжествен, екипиран. Чувствуващо, че и мама му се любува.

— Мили, чу ли какво ти казвам!

— Ех, мамо...

Момчето обидено подсмъръкна. Примижало от слънцето, то застана в стартова поза. Ето така! „Екипажът е готов, капитане! Ест, капитане! Отлитаме в Пространството, капитане!“

Какво общо има тук мама?

Старт!

Сякаш нечия ръка меко и властно го прихвани под краката, повдигна го, така че от тила до петите го полазиха студени тръпки и — ух! — сърцето му учестено затуптя, когато плоският покрив, мама на покрива и дърветата около къщата плавно и бързо започнаха да потъват надолу.

Те се смаляваха, сякаш се свиваха, а светът наоколо, отдалечавайки хоризонта, се разширяваше. Въздухът стана осезаем и здрав. Той приятно струеше край вертикално устремилата се фигура на момчето и прозрачен, ободряващ, слънчевосин, изпълваше всичко от единния, губещ се в далечината край на Земята, до другия. Леко небрежно и гордо момчето помаха на майка си. Сега тя беше станала съвсем мъничка. Земята се отдалечаваше все повече, ставаше плоска, багрите ѝ загрубяваха, наливаха се с мътна синева. Такава Земята никога не му се харесваше. То наведе глава, биодатчиците на шлема уловиха безмълвната заповед и ето, вече се рее, снижавайки се към проблясващото сребро на далечното езеро.

Предишният антигравитатор, с който си служеше, когато беше на пет години, леко шумеше при полет, а този нов „Икар“ е абсолютно, дивно беззвучен. Нито ръката, нито кракът ти увисват във въздуха, както ставаше преди — мечта, а не машина!

Но какво толкова особено има тук? Вчера хубава машина, днес отлична, утре още по-съвършена, иначе не би и могло. Нали и машините стават възрастни.

Близо до Земята отделните въздушни потоци станаха по-осезателни. Тялото се пълзгаше в струите; ту по-топли, ту по-хладни, нагоре-надолу, като от хълм на хълм, като от вълна към вълна. Доволно, момчето замижка.

Дори така то знаеше над какво лети. Сухо и тръпчиво мирише на трева — поляната край горичката. Сега лекичко се люшна — низината. Топъл смолист аромат от земята — над борова гора е. Влажна прохлада с мириз на глина — брегът на езерото. Ароматна струя от цъфналите шипкови храсти...

А сега! Нещо у него се изпъна като пружина. С отворени очи и протегнати напред ръце то се втурна косо надолу и надолу, като таран, към приближаващата се стена на дърветата. Всичко наоколо му стремително се носеше и се сливаше. То беше ракета, то летеше в атака, пред него бе влажна тропическа гора на чужда планета, там на живот и смърт водеха бой негови другари и то, жертвувайки себе си...

Пак същата мека и властна ръка го подхвани точно пред извисяващите се един до друг стволове и като преодоля претоварването, го издигна над гората. Както винаги... Беше обидно, че пренебрегваха волята му, но всеки път, когато, замряло от сладкия ужас, то опитваше ето така да се вреже в преградата, спасителната намеса на автомата му доставяше неволно облекчение. Защото освен хазарт и упоение все пак имаше и страх, съвсем мъничък, но все пак страх, че автоматът няма да го опази. Ала той винаги го опазваше, другояче не можеше и да бъде.

Момчето си пое дъх. Върхарите на гъстата борова гора, над която плуваше, понякога откриваха долу тъмни бездни със скатове от мъхести клони; оттам полъхваше влажен мириз на гъби. Разбира се, че можеше да се гмурне и спокойно да изследва една такава „пещера“, но не, енергията му изискваше друг вид разред.

То рязко се стрелна нагоре и започна да се премята и преобръща, докато всичко зелено, светлосиньо и слънчево се завъртя пред очите му в едно многоцветно колело. Тогава легна по гръб.

Лека-полека светът застана на мястото си. Сега в него цареше тишина и покой.

Ослепителната белота на редките купести облаци мамеше погледа, но не беше това, което момчето търсеше. Вътре в облаците е влажно, студено и скучно. Облаците стават само за шумна игра на криеница, когато пред теб има толкова белоснежни, съблазнителни отдалеч пещери, безтегловни арки, причудливи мостове, но всичко това е неустойчиво, изменчиво и е нужно точно пресмятане, иначе облаковото скривалище изведнъж може да се разпъсне, и то в най-неподходящия момент. Да, да се играе там на криеница е чудесно! А и да се търсят дъги. Дъги там, разбира се, има много, но трябва да намериш най-великолепната, такава, че всички да признаят — похубава няма.

А едно време се страхуваше да лети. Във въздуха конвултивно се хващаше за ръката на баща си. Смешно! Тогава беше едно глупаво дете. Спомня си, че и преди една година още беше глупав: мечтаеше с полет да пробие дъгата. Сега разбира какво е дъгата. „Чичо овчар жив залови стария сив вълк.“ Червено, оранжево, жълто, зелено, светлосиньо, синьо, виолетово, а всички заедно образуват бялата светлина! Е, още, разбира се, и ултратиолетово, инфрачервено... Всичко е много просто.

Обърна се настрана, лежа така известно време между небето и земята, докато не изпита желание за нови действия. Тогава забеляза рееща се в далечината птица. Птиците във въздуха са като скакалците в ливадата; отдавна вече, откакто порасна, не им обръщаше особено внимание, освен когато понякога с вик се втурваше из засада в някое ято кресливи врани. Постъпка, след която в къщи следващо усилено миене (враните цапаха точно) и огорчени упреци: „Колко пъти сме ти казвали — не плаши птиците; хубаво ли ще ти е на тебе, ако някой така те уплаши?“ Възрастните обичат всичко да усложняват и ако винаги ги слушаш, ще се наложи да стоиш абсолютно неподвижен. Те никога не се втурват в ятата на враните и не знаят каква бъркотия настава. Не е известно кой от кого трябва да се плаши, ятото разгневени врани може добре да те изподраска... Той по-добре знае, защото когато са били

деса, нито баща му, нито майка му са летели във въздуха — тогава не е имало антигравитатори. Трудно е даже да си представиш как са минавали без тях.

Самотната птица не представляваше особен интерес, но момчето се взря и внезапно наостри внимание. Твърде величествено се рееше тя! Такъв размах на крилете можеше да има само... разбира се, това е орел! Орел!

Фиу-у! Тялото на момчето пореше гъвкавия въздух. Разстоянието до орела намаляваше, но той все така лениво се рееше, без да помръдва крило. Беше могъщ и явно стар; царственият му вид въодушевяваше момчето. Между перата на опашката се виждаха няколко бели и на момчето дори потекоха слюнки при мисълта, че може да вземе трофей истинско орлово перо. Всички момчета, когато играят на индианци, имат синтетични пера, а той ще има собственоръчно изтръгнато истинско перо!

Най-сетне крилете на орела трепнаха. Вече не се рееше, а летеше, за да не го настигне преследвачът. Но и сега полетът му бе никак надменно — снизходителен. Момчето не мислеше за опасността, за извития клон и острите нокти, от които е по-благоразумно да стоиш надалеч. Досега орелът бе за него символ, персонаж от мултилиационен филм, илюстрация от книга, а тук беше жив, истински и както подобава на орел, величествен. Такава плячка не бива да се пропусне!

Вятырът стана плътен, въздухът струеше край момчето като вода, от очите му потекоха сълзи, но на шлема имаше очила и то бързо ги спусна. Обаче — ех, напразно! Разстоянието почти не намаляваше.

— По-бързо!

Топлещото при студ термооблекло плътно покриваше тялото, но сега вятырът го пронизваше и издухваше топлината. Ръцете му се вкочаняваха, ала какво значат тези дреболии, когато си на лов!

Крилете на орела ритмично и силно разсичаха въздуха. Разстоянието започна да намалява!

Лицето на момчето пламтеше, вятырът свистеше в ушите му, дишането му пресекваше.

Орелът сякаш беше мощн автомат, така равен, бърз и безстрастен бе полетът му.

И все пак момчето го настигаше.

Като губеше величието си, а заедно с това и приликата с машина, орелът се стрелна встрани, надолу... Момчето повтори маневрата му.

Съревнованието не беше равностойно, защото орелът изразходваше своите сили, а момчето не. Но то превъзмогващо притискащото го натоварване на въздуха и му се струваше, че самото то лети, че се бори и побеждава.

Още малко, още малко...

Орелът изведнъж рязко се гмурна надолу и няколко сантиметра бяха загубени, защото дългото тяло на момчето не можа да опише толкова остра дъга.

Ще избяга, ще избяга!...

Но не, мощността на апаратата превъзхождаше силата на орела. Момчето вече можеше да докосне опашката му... Ала вкочанените, свити на юмрук пръсти не му се подчиняваха. То почти се разплака от разочарование и така се протегна, че пред очите му притъмня. Крайчецът на мечтаното перо беше във втвърдените му пръсти...

Но щом дръпна перото, се случи нещо необяснимо. Тялото на орела странно се сгърчи, сви се в грозно кълбо и започна да пада надолу под краката на момчето.

То трескаво задействува спирачките, без да разбира защо орелът пада, защо тялото му кръжи и ту едното, ту другото крило се разперва под чудноват ъгъл.

Тишината на стихния вятър го зашемети. Някак настърхнало, тялото на орела продължаваше да пада, като се рееше или рязко хълтваше надолу. Без да разбира нещо, момчето се устреми след падащата птица.

Орелът тупна, преди то да успее да го настигне. Приело машинално позата за кацане — краката полуусгънати, ръцете прибрани към тялото, — момчето се приземи наблизо. От малелите му мускули не смекчиха достатъчно тласъка, повали се на гръб, но мигом скочи и уплашено се спусна към птицата.

Едното крило на орела беше великолепно разперено, другото стърчеше неестествено извито като счупено. В падналата птица вече нямаше нищо царствено, нищо от безстрастното могъщество на въздушния автомат, нищо от преследваното горе, дори в паниката си величаво, същество. Беше само един сгърчен, грозно рошав труп. Полузабуленото с ципа око мътно гледаше небето.

Момчето с мъка преглътна въздух, още не вярващо, но вече знаеше, че орелът е мъртъв.

То не искаше. Как се случи така? Това, което вижда, е смъртта, нали? Така страшно мълниеносна, така проста и безсмислена ли е тя? Само от това, че и орелът чувствувал, както чувствува и то? Толкова крехък ли е животът — и неговият също? Но това е несправедливо, несправедливо!!!

Едва сдържа вика си и се озърна, сякаш търсеше подкрепа. Зеленееше тревата, огряна от яркото слънце, във въздуха играеха пеперуди, но то усети във всичко това такава пустота, такава неумолимост, наложена от новия, разкрил се пред него ред, че потръпна от ужас.

После сълзите облекчиха всичко; опитващо се да ги сдържа, но не можеше, те мъчително течаха и забулваха света. То искаше да бяга, незабавно да изтича при мама, при татко, при който и да е човек, само да не е самичко. Ала нещо го задържаше тук.

Момчето знаеше какво. В откоса на близкото хълмче блещукаше златист пясък, там можеше да изкопае гроб. Тръгна натам, бършайки сълзите си.

И едва тогава се сети, че още стиска в ръка перото. Разтвори юмрука си. На дланта си видя едно смачкано, сиво и прашно перо, същото онова, което горе, във висината, му се струваше така желано и бяло.

ЖИВИЯТ ПЯСЪК

С кадифено, проточено изсвирване трансвеят спря на перона. Дългото тяло на вагона замря. Вълкът скочи през борда. Ноктите му се хълзнаха по сибролитовата настилка и той неочеквано се завъртя.

— Трябва да се слиза като хората — укорително каза минувачът, в чиито крака се бълсна вълкът.

С три скока вълкът прекоси перона и се спусна стремително като сива светкавица по стълбата. Сънцето клонеше на залез и просветваше през въжетата на горната площадка, към бамбуковата горичка. Долу го лъхнаха толкова миризми, че той спря. После, навел глава, затича по пътеката, неприятно гладка и до втръсване права.

Градът беше отдясно и отляво, отпред и отзад, отдолу и отгоре. Погледът на вълка се плъзгаше по масивните като скали или ажурни като дървета конструкции на зданията, сводовете, галериите, реките; удостои с внимание и острия връх на Космическата кула, която се извисяваше над аеропокривите, мостовете, висящите градини и движещите се ленти на тротоарите. Вълкът не познаваше града, но погледът му не откри нищо ново. А и не само погледът — зренietо не играеше кой знае каква роля в живота му: като всички вълци той разчиташе повече на слуха и особено на обонянието си. Това беше съкровеното му царство, в което човекът се чувствува безпомощен. Понякога Сел едва се сдържаше да не се разплаче, като се опитваше да разбере по какъв начин вълкът я намира в непознатия и многолюден град, а той изобщо не можеше да й обясни, защото и сам не знаеше. Когато търсеше Сел, нещо просто го влечеше нанякъде, предпочиташе един район пред друг, но защо? Тайната не беше само в тънкостта на обонянието, а и в още нещо, близко, но не тъждествено, за което хората отдавна спореха. Ето и сега вълкът следваше избраната посока, уверен, че ще го отведе точно до мястото, където се намира Сел. Самото място имаше съвсем смътни очертания, но това не тревожеше вълка — Сел не го очакваше преди залез.

Край асансьора за долния етаж нямаше никой. Вълкът не се смути. Можеше и сам да се оправи с асансьора. Скочи в кабината, изправи се на задните лапи, стигна пулта и с нокти натисна третото бутонче. Вратите безшумно се затвориха и асансьорът потегли. Древният страх от капан, както винаги в такива случаи, за миг обзе вълка, но после изчезна. В края на краищата, той бе син на третото поколение очовечени хищници и това все нещо значеше.

На долния етаж беше толкова светло и тихо, колкото и на горните, но лапите на вълка усещаха лекото потреперване на почвата, когато в подземните тунели профучаваха вагоните на метрото, композициите от контейнери или пневмотоварите. Хората не намираха, че на долните етажи е по-неспокойно, но вълкът беше на друго мнение. Месецът, прекаран в тундрата, си казваше думата и на вълка не се харесаха бученето и вибрацията. Затова той не скочи на тротоарната лента, а провирачки се между минувачите, се запъти към парка. Тук беше по-приятно да тича и защото ги нямаше ония гладки, пружиниращи огледални настилки, които великолепно служат на хората, но не са много удобни за вълчите лапи. Виж, пясъкът е друго нещо.

Сърна надзърна иззад храста и дълго го следи с поглед. Вълкът дори не се обърна. Той уважаваше законите на града и сърната го знаеше, затова не помръдна от мястото си.

— Ей! — подвикна му някой, когато тичаше край езерото.

Вълкът се спря. От дюната му махаше момиченце на около пет години. Щом вълкът спря, то понечи да слезе по пясъка, но се отказа и се търкула през глава надолу.

— Здравей, защо не отговаряш! — задъхвайки се, каза то, като ставаше и отърсваше панталонките си.

Герданът, който носеше вълкът на шията си, нямаше нищо общо с обикновените нашийници. Това беше транслатор, който превръщаше дори беззвучните трептения на гласните струни в човешка реч. Трябваше само да се включи. Вълкът вдигна два пъти лапата си. Момиченцето радостно кимна, пръстите ѝ опипаха гердана.

— Сега здравей! — каза вълкът.

— Здравей! — момиченцето произнасяше завалено „р“. Зелените му с червеникави точки очи очи горяха от нетърпение. — Хайде да играем на Червената шапчица.

— На какво?

Говореше транслаторът и ако не беше клокочещото ръмжене в гърлото, съпровождащо думите, можеше да се помисли, че животното наистина владее човешката реч.

— Какъв си несъобразителен! — Момиченцето тупна с крак. — Ще играем приказката за Червената шапчица — за едно момиченце, което отива на гости при баба си, а бабата...

Сега от транслатора се чуваше бучене, защото той превеждаше думите на детето в достъпни за вълка звукосъчетания.

— ... И когато момиченцето запитало защо баба й има такива големи зъби, вълкът, който се бил престорил на баба й, отговорил: „За да те изям!“

— И изял ли я е?

— Не-е... Появили се ловците и...

Вълкът за първи път чуваше тази приказка. Трудно му беше да разбере смисъла ѝ, но тя пробуди в него едно забравено, неприязнено чувство; макар и тлеещо, то все още се предаваше от поколение на поколение вълци като наследствена памет за минал кошмар, който някога преследвал вълчите стада в образа на човек с гърмяща пушка. И вълкът решително тръсна глава:

— Не искам. Нека просто да си поиграем.

Момиченцето се навъси, но след секунда вече беше на гърба на вълка, той я понесе, после леко я хвърли и когато, заливайки се в смях, тя вкопчи пръсти в опашката му, той се обърна и се озъби страшно. Играха дълго до самозабрава, бориха се, търкаляха се, защото и двамата умееха да се наслаждават на играта.

Някакъв старец, който се разхождаше наблизо, забави крачка и ги загледа.

— Седемдесет години — поклати той глава. — В дните на моята младост, да, моята младост, кой би помисли, кой би могъл да помисли...

Спътникът му — един младеж, не отговори нищо. Това, че в центъра на града вълк си играе с дете и че този вълк може свободно да общува с хората беше съвсем обикновено и неинтересно. За него идеята, която толкова бе поразила съвременниците на стареца, бе така банална, както се знае, че две и две е равно на четири. Щом мозъкът на човека от двадесет и първия век е биологически еднакъв с мозъка на

пещерния човек, а интелектът му въпреки това е отишъл далеч напред, то може ли някой да отрича, че мозъкът на животните крие в себе си внушителни възможности. Просто никой не се бе занимавал доскоро с развитието на техния интелект, пък и не са могли да го правят, а когато се научили...

Доказаното и познатото е винаги банално.

Вълкът се раздели с момиченцето ободрен. Стръмният склон бързо го изведе на върха на хълма. Космическата кула се виждаше оттук като на длан. Една малка ракета стремително се издигна на повече от километър, увличайки след себе си клокочещ огнен стълб. Около Кулата като ято мушици се виеха реалети. Вълкът за миг вдигна глава. Лъчите на залязващото слънце се сипеха в пурпурен огнен дъжд, но това не му направи особено впечатление. Всяко грамадно, далечно и неподвижно нещо, независимо дали това бяха здания, или планини нямаше съществено значение за него, защото с нищо не го заплашаваше и не предвещаваше никакви промени; има ли го, или го няма, това нищо не изменяше. Докато сивата завеса на изток и перестото ветрило от облачета в зенита го интересуваха много повече, защото предвещаваха скорошен обрат във времето. Вълкът бе свикнал с безопасността на града и стихията не го плашеше, но въпреки това настроението му се промени. Даже и на хората е позната тази атавистична тревога, това неподвластно беспокойство, което овладява всекиго пред буря. Сетивата на вълка се изостриха. Тишината на вечерта можеше да измами човек, но вълкът долавяще невидимите сигнали и беше уверен, че веднага след залез времето ще се развали.

Ускори крачка. Още нямаше вятър, но потокът от миризми се усилваше. Дърветата, цветята, тревата миришеха по-иначе, отколкото преди час. Даже стоманата, титанът, електролитът — всички ония безброй материали, създадени от човека, се държаха по-иначе. Тези промени бяха познати на вълка и съзнанието му не участвуваше в анализирането им. Едно неочеквано отклонение от познатите миризми го накара да забави крачка.

Миришеше на нещо непривично. Миризмата беше извънредно слаба, но вълкът не беше срещал подобно нещо досега. Съвършено непонятен мирис, който нямаше отношение нито към града, нито към природата. Той наведе муцуна и без да се поколебае, тръгна към пейката, на която седеше мъж към четиридесетте, мургав, с остри

черти на лицето. Човекът съзерцаваше разстилация се пред него град, сякаш се готвеше да го гребне в шепи.

— Какво ме гледаш, приятелю? — Вниманието на човека така неочеквано се прехвърли върху него, че вълкът се обърка. — Чудно ли ти се струва? Наистина отвикнал съм от тази гледка — ръката посочи хоризонта. — Красиво, нали?

— Красиво — вълкът се съгласи не само от учтивост. Хората смятаха града за прекрасен и той беше на същото мнение, макар че представата му за красота не съвпадаше с човешката, понеже той не я отделяше от целесъобразността. Сел отлично схващаше тези отенъци, но мъжът възприе всичко буквально. Външно той остана неподвижен, но в едно неуловимо за човешкото око съкращаване на мускулите, вълкът забеляза признак на удивление, което мигом бе овладяно.

— Но стига, всичко това е лирика — каза човекът. — Ти сигурно искаш нещо да ми кажеш. Говори.

Сега пък вълкът бе удивен — непознатият проявяващ рядка проницателност. Прямият въпрос изискваше и прям отговор.

— У вас има нещо скрито.

— Какво, какво?

Вълкът би се усмихнал, ако можеше. Подсъзнанието на човека изпревари ума. Докато умът му се луташе в догадки за смисъла на въпроса, пръстите трепнаха толкова красноречиво, че вълкът без усилие възсъздаде цялостното движение.

— То е във вътрешния джоб на сакото ви.

— Това ли? Това ли имаш пред вид?

Човекът извади прозрачна тръбичка, пълна със ситен пясък.

— Да.

— Виж ти! Може би дори знаеш и какво е това?

— И да, и не. Пясък, но непонятен.

— Вярно, откъде ще знаеш. Този пясък е оттам — човекът посочи небето. — От Космоса, от Сириус. Разбра ли? Сатана — така нарекохме онази планета — толкова е мрачна и студена. Но пясъкът е златист... В сравнение с него брилянтите са просто шлак. Нали? Виж как чудно преливат багрите...

Космонавтът извади тапичката и изсипа малко пясък на длантата си. Вълкът едва се сдържа да не кихне — толкова се усили миризмата. Според него освен миризмата в пясъка нямаше нищо особено, понеже

вълците не различават цветовете. Обикновени матови, слабо проблясващи песъчинки и нищо друго. От хората той знаеше за съществуването на някакъв особен, прекрасен свят на багрите. Но той не действуваше на сетивата му. Хората не разпознаваха миризмите, за него не съществуваха цветовете. И той бе свикнал, че в това няма и не може да има взаимно разбиране.

Най-сетне човекът престана да съзерцава песъчинките и спомнил си сякаш за нещо, в недоумение сви рамене.

— Как успя да го подушиш?

С бързи движения той изсипа пясъка обратно в епруветката, замислено я повъртя в пръстите си, прибра я. Широката му длан погали главата на вълка, лицето му стана съсредоточено.

— Да, приятелю, не си никак глупав. Но аз трябва да вървя. Ще ти кажа нещо: колкото и да е красив сатанинският пясък, земният все пак е по-хубав, защото е земен. Имаш ли още въпроси? Тогава — сбогом.

Човекът стана. Червените отблъсъци на залеза се пречупваха в стените на града. Космонавтът за миг задържа погледа си на тях, тръсна глава, пропъждайки сякаш някаква мисъл, после бързо закрачи по пътеката.

Вълкът не мръдна от мястото си. Миризмата не изчезна с тръгването на космонавта, явно някоя песъчинка бе паднала на земята. Вълкът дори можеше да каже къде е, макар че не я виждаше. В главата му се въртяха тревожни мисли. Транслаторът беше, разбира се, голямо постижение, но той неволно мамеше хората, карайки ги да смятат (неспециалистите естествено), че щом вълкът може да общува с хората, то и мисли прилизително като тях. А всичко беше много по-сложно. Формалните логични съждения бяха чужди на вълка. Отчасти ги заменяше свързването на образите. Въпреки това той си имаше собствена представа даже за Космоса, понеже хората много му бяха говорили за него. Образът на Космоса, изграден в съзнанието му, доста се различаваше от реалния и все пак не беше абсурден. И сега вълкът мислено се обръщаше към него. Нито една миризма досега не бе му се струвала толкова странна. По-точно странна я правеха обясненията на човека. Човекът даде на източника на миризмата точното название, чийто смисъл бе ясен на вълка — пясък. Но миризмата, идваща от песъчинките, противоречеше на определението. Ако на мястото на

вълка беше човек, притежаващ същото силно обоняние, лесно би се справил с противоречието — щеше да свърже свойствата на конкретното със свойствата на абстракцията „друга планета“. Но за вълка подобно обяснение бе непостижимо и той не можеше да се отърве от удивлението. Дори изсумтя, забравяйки, че транслаторът веднага ще преведе звуците във възклицието: „Я виж ти!“

Думите го отрезиха и му напомниха, че е време да тръгва. Още веднъж наведе муцуна към източника на проклетата миризма. Ако го попитаха какво го беспокои, едва ли би могъл да обясни. Любопитството и любознателността са свойствени и на животните. Загадъчното привлича, защото значението му е непонятно и не е ясно какво предвещава — хубаво или лошо. А за всяко живо същество е важно да знае това. В случая инстинктът надвила страхът, внушаван от неизвестното. Любопитството на вълка също беше придружено с беспокойство. Винаги е по-добре да предположиш, че загадъчното е враг. Впрочем, това чувство у вълка се смекчаваше от отколешния навик да дири безопасност, макар че откакто човекът стана приятел на вълците, тях вече нищо практически не ги заплашваше — нито в гората, нито в града.

Появилият се внезапно вятър завъртя прахта под носа на вълка и отнесе източника на миризмата. В същия миг вълкът изключи от съзнанието си тревожните мисли — нещо характерно само за животните. Нали загадката изчезна, защо да мисли повече за нея. Но това не означаваше, че я забрави. Вълкът никога нищо не забравяше: просто не си струваше да мисли за безполезното. А може ли да има нещо по-безполезно от отнесената от вятъра песъчинка?

Но човешката школа на мислене му бе наложила някои от своите принципи. И вълкът знаеше, че ще се върне към прекъснатите размишления.

А сега трябваше да подири Сел. Затича на изток от Космическата кула. Инстинктът го водеше като пеленгатор. Светлините навсякъде бяха запалени; зданията блестяха като скъпоценни камъни; градът сияеше, усмихваше се на спускащата се зад него тъма. Нейде оттук нас скоро бе минала Сел и той трябваше само да върви по неуловимата следа. След половин час лутане най-сетне следата го отведе до търсената врата.

Сел и вълкът често се разделяха, защото той не можеше да живее дълго в града, далеч от глутницата, но от това приятелството им не отслабваше. Сел беше зоопсихолог, но вълкът за нея не беше само обект за изучаване. Не беше и домашно животно като кучето, чиято привързаност можеш да извоюваш с мимолетна ласка. Сел виждаше в него личност, толкова дълбока, колкото нея самата, другар, когото обичаш, без да си задаваш въпроса „защо“ и „за какво“. Затова срещата беше буйна и нежна, както винаги.

Щом се навечеряха, Сел каза:

— Да поприказваме за нещо интересно.

Това бяха любимите им вечерни часове, когато работата е свършена, в стаята е тихо като на необитаем остров и няма чужди очи, освен очите на човека и животното. Сел се настани на дивана, вълкът се разположи до нея. Тя намали светлината на лампата и меко зарови пръсти в гъстата козина на вълка. Отвън не проникваше нито звук. Нямаше закъде да бързат. Обикновено в такива минути той ѝ разказваше какво го е удивило или озадачило, после Сел разправяше за своята работа, след това те просто бъбреха и това навлизане в чуждото съзнание най-много привличаше Сел.

Така беше и този път. Вълкът говореше разпокъсано, прехвърляше се от спомен на спомен. Сел, увивайки на пръста си кичур козина, повече мълчеше. В черните, продълговати зеници на животното трептеше отблъсъкът от лампата. За миг се откриваше влажно просветващ ред зъби, а дъхът на вълка докосваше лицето на Сел. В такива минути понякога я обхващаше чувство за нереалност, особено когато в зениците му мъгливо се отразяваше самата тя. Тогава ѝ се струваше, че ако се наведе и надникне в зеницата като в кладенец, на дъното ще види себе си такава, каквато я вижда вълкът.

— Може ли мъртвото да стане живо?

— Какво? — сепна се Сел.

— Днес в града подуших нещо непознато. Мъртво. Беше в джоба на един човек. Аз го попитах какво е. Той ми показа пясък и каза: „Пясък“. И си тръгна. Песъчинка падна и стана жива.

— Пясъкът е винаги мъртъв.

— Знам. Затова ми е странно.

— Откъде ти хрумна, че песъчинката с оживяла? Почна да мърда ли?

— Не. Миришеше силно.

— Че какво от това?

— Мъртвото бавно променя миризмата си. Растението по-бързо.

Животното — още по-бързо, когато е развълнувано.

— Наистина ли?

— Да.

— И по скоростта в промяната на миризмата ти можеш да различиш камъка от дървото, желязото от пеперудата?

— Да.

— Никога не си ми говорил за това.

— Не си ме питала.

— Това е много, много интересно! Разправяй по-нататък.

— Защо песъчинката стана жива?

— Но тя не може да оживее.

— Оживя.

Сел се надигна. Стори ѝ се, че в очите на вълка се мерна укор: защо така бавно схваща?

— Разкажи ми всичко поред — каза Сел. — Нали и на теб не винаги ти е ясно това, което на мен ми е ясно, така и очевидното за теб не винаги е понятно за мен. И тъй, ти тичаше из града. И подуши миризмата на пясъка, който беше в джоба на человека. Откога почна да обръща внимание на обикновения пясък?

— Миризмата беше непозната. Човекът обясни, че пясъкът е от Космоса.

— От Космоса?! Тогава е ясно. Не, какво говоря, всъщност нищо не ми е ясно. Как изглеждаше пясъкът?

— Като пясък.

— И беше мъртъв?

— Да.

— А когато песъчинката падна...

— Замириса като жива.

— Каза ли го на человека?

— Не. Той си отиде.

— Кой беше този човек?

— От Космоса. От Сириус.

— Той знае ли, че неговият пясък може да става жив?

— Каза: „Това е пясък. Много красив.“ Но не каза, че е жив. Ти защо се разтревожи?

— Защото... Да не грешиш?

— Не мога да греша.

— Да, да, знам... И все пак невероятно... Трябва да помисля.

Тъмните очи на Сел станаха още по-тъмни. Тя седеше неподвижно, но вълкът сякаш я виждаше да тича. Това го беспокоеше, защото не можеше да проумее причината на тревогата, но все пак разбираше, че е по-добре да не я пита. Сел скочи внезапно и както беше боса, изтича до информатора.

— Снимките на участниците в сириуската експедиция — каза тя в микрофона.

След няколко секунди на екрана на информатора се появи нечие лице.

— Той ли е? — Обърна се Сел към вълка.

— Не.

— Този ли е?

На екрана се появиха няколко лица.

— Да — каза най-сетне вълкът.

— Всичко съвпада...

— Не си ми обяснила — реши да напомни вълкът.

— Почекай...

Пръстът ѝ два пъти посегна към бутона, преди да го натисне.

— Викам Борк, геолога на сириуската експедиция. Трябва да е в града. Предайте му... — Сел се запъна — че го викам по спешна работа.

Вълкът не се учуди, че Сел разговаря с неодушевен предмет, нито, че този предмет ще потърси человека, който се намира нейде в града. Не го разбираше, но беше привикнал с това и се отнасяше към предметите от типа на информатора както към дъжд и снега. Но в поведението на Сел, в думите и движенията ѝ той долавяше растяща тревога и това го караше да бъде нащрек.

Няколко минути минаха в мълчание. Най-сетне стената срещу вълка се стопи и стаята сякаш се съедини с друга, по-просторна и ярко осветена. Седящият на бюрото човек вдигна глава. Щом видя момичето, стана и те се озоваха един срещу друг — тя със сдържано вълнение, той с осанката на непоколебима увереност.

— Извинете, че ви безпокоя — бързо заговори Сел. — Ще пристъпя направо към въпроса. Пясъкът, който днес сте показали на вълка, у вас ли е?

— На какъв вълк? — Космонавтът гледаше втренчено Сел.

— Ето на този.

— А, на моя сив приятел ли? Сега си спомням. А какво има?

— Това наистина ли е пясък?

— И даже много красив — Борк се усмихна. — Да ви го покажа ли?

Той извади от бюрото познатата на вълка епруветка.

— Прелестен, нали?

— Сигурен ли сте, че е пясък? Да не би да е колония от живи организми?

— Не, разбира се. Откъде ви хрумна такава мисъл?

— Мина ли през карантината?

— Разбира се. Извинете, но аз още не разбирам...

— Може би това не е пясък.

Усмивката на Борк угасна. Сел накъсо му разправи всичко.

— Не искам да обидя вашия сив приятел — в гласа на Борк прозвучала ирония. — Но съгласете се, че...

— Вълкът никога не греши във фактите — рязко каза Сел. Веждите на Борк се вдигнаха. — Той може да сгреши в изводите. Но щом казва, че песъчинката се е държала като жив организъм, значи е така.

— Трудно ми е да споря при вашата убеденост. Да допуснем, че диагнозата ми е невярна. Но нима мислите, че сътрудниците от карантината не биха различили минерал от жив организъм?

— От плесен... — тихо го поправи Сел.

— Да, плесен. — Увереността напусна за миг Борк. — Не, не е същият случай. — Гласът му стана твърд. Тогава те просто не забелязаха спори.

— Не искате да повярвате ли?

— Не мога да повярвам, че този пясък е жив — Борк размаха епруветката. — Простете, но фантазията на животните...

— Фантазията за съжаление у тях е слабо развита — гласът на Сел прозвучала сухо. — Вълчо, това пясък ли е, или не?

— Не мога да го подуша!

— Ах, да! Борк, извинете за нахалството, но ще ви помоля да дойдете тук.

— За да може вашият звяр да произнесе своята присъда ли?

— Не е там работата.

— Да, прави сте. — Борк направя крачка и изразът на лицето му се промени. — Извинете ме, забравих, че и суха пръчица може да стрелне... — Къде се намирате? Добре, ще бъда у вас след седем минути.

Стаята на Борк изчезна. Сел въздъхна. Ръката й погали вълка.

— Не ни вярват, вълчо... Та и аз самата не си вярвам.

— Обясни!

— Едва ли ще разбереш. Виж какво, в Космоса се срещат много необикновени форми на живот. Причудливи, странни... Затова всичко, което попада оттам на Земята, се подлага на най-строга проверка. Особено всичко живо. Не винаги живото е опасно. Най-често дори е безвредно. Но веднъж през контрола мина плесен. Отдавна беше, че още не си бил роден. Стана нещо страшно, едва се справихме. Надявам се, че този път...

— Не исках да те плаша...

— Знам. Сега всичко ще се изясни. Може би греша. А, ето го и Борк... Влизайте!

Борк енергично стисна протегнатата ръка, кимна на вълка и веднага отвори епруветката.

— Е, какво ще кажеш? — Обърна се Сел към вълка.

— Мирише на живо.

— Как? Нали казваше, че...

— Тогава беше пясък, но сега не е.

Борк се намръщи. Той дълго и изпитателно гледа вълка, сякаш търсеше да го уличи в измама. После, без да каже нищо, взе чист лист, отсипа малко от пясъка и го постави в микроанализатора. Пламна едва забележимо облаче. Борк погледна скалата на уреда и се обърна към Сел.

— Виждате ли?

— Тези цифри нищо не говорят.

— Те говорят за химичния състав и строежа на обекта. И едното, и другото показва, че е минерал.

— Но вълкът...

— Чуйте. Вие сте зоопсихолог и прекрасно знаете, че единични видове живи организми няма и не могат да съществуват. А планетата, откъдето е донесен този пясък, е мъртва като ледник.

— Случва се и в ледника да спят същества на високоорганизираната жива материя.

— Така е, наистина. Но ако бяхте видели тази планета... Доколкото разбрах, вълкът отличава живото от неживото, така да се каже, по честотата на излъчване на миризмата, нали?

— Да.

— По пътя обмислих всичко. Освен по състава и структурата си, този минерал се отличава от земните и с присъщата му бърза смяна на честотите при излъчване на миризмата. Това е всичко. Разочаровани ли сте?

Сел се изчерви.

— Напротив, вие трябва да се гордеете — каза Борк, сякаш за да се оправдае. — Занесох минерала на Орцев в Университета. Но дори и той едва ли скоро щеше да забележи точно това негово свойство. Но вас като че ли ви беспокои нещо друго?

— Не, няма нищо — се усмихна насила момичето. — Отначало за вълка всичкият пясък бе мъртъв...

— Ясно. Но по думите на нашия сив аналитик смяната на времето влияе на миризмата, нали така? А точно сега наближава буря.

— Винаги ли сте толкова логичен?

— За съжаление. Боя се даже, че това е неизлечимо.

— Защо за съжаление? Вълчо, хайде да се извиним.

— И да забравим тази глупава случка? Ами ако аз се радвам, че тя ме срещна с вас.

— А пясъкът е наистина красив! — Сел се наведе над масата, сякаш без да чува думите на Борк. — Какви отблъсъци... Те сякаш танцуват, дишат във всяка песъчинка. Знаете ли какво съживява камъка? Светлината.

— Точно така. На тъмно камъкът е мъртъв. Дървото — не, още по-малко — животното, но камъкът — да. В това отношение нашето виждане е сходно с виждането на нашите четирионги приятели. Интересно какво ли мисли той за мен сега?

— Не е безопасно да го питате за това.

— Защо?

— Повечето хора и до днес са сигурни, че животните гледат на тях като на божества. Аз ви уверявам, че нито едно животно не гледа така на нас.

— Не съм от това множество.

— А няма ли да пострада самолюбието ви, ако вълкът ви даде не съвсем ласкова характеристика? — попита тя, без да откъсва поглед от проблясващите песъчинки.

— Заслужил ли съм я?

— Надявам се, не. Впрочем, попитайте Вълка.

Борк смутено поглади косата си.

— Ще го попитам. Чуйте, друже...

Възгласът на Сел пресече фразата.

— Гледайте, Борк!

Думите ѝ звъннаха като парченца разбит порцелан.

Като се извърна, Борк веднагаолови това, което тя бе видяла, това, което сочеше треперещият ѝ пръст.

— Сторило ви се е...

— Но...

— Те се движат — изведнъж потвърди вълкът.

Хората се отдръпнаха от масата и впериха в него очи, пълни с недоумение.

— Песъчинките мърдат отдавна.

За секунда всички останаха неподвижни. После повелителният жест на Борк спря внезапно спусналата сенатам Сел. Движението на някои отделени от общата маса песъчинки сега беше очевидно не само за человека, но дори и за погледа на вълка.

— Борк, те се делят — гласът на Сел трепна. — Ето! Ето...

— Спокойно! — С точно и бързо движение Борк изсипа пясъка в епруветката. Източникът на зловещата миризма изчезна в джоба му и на Сел ѝ стана по-леко, сякаш бяха махнали от масата някакво влечучо.

— Край! — леко задъхан каза Борк. И пак повтори „край“ — сякаш убеждавайки себе си и другите. — Може би няма нищо опасно. Допустими са и други обяснения. Нищо не се е случило, те вече са затворени.

— Не всички — възклика Сел.

— Моля!

— Онази песъчинка?

— Ще я намерим.
— Няя я отнесе вятърът — каза вълкът.
— Така... — ръката на Борк се протегна към информатора.
— Безполезно е — спря го Сел. — По-лесно е да се намери...
всичко друго, но не и...
— Знам, но не виждам друг изход.
— Има изход. Вълкът!
— Този тук!
— Да, той е тук... Вълчо, миличък, можеш ли да подушиш тази
песъчинка? Можеш ли, а?
— Слушайте, Сел!
— Борк, ако някой може да я издири, това е само вълкът.
— Да — каза вълкът. — Ще я намеря, ако е още в града.
— И все пак... — Борк се колебаеше.
— Побързайте за лабораторията!
— Вие наистина ли сте сигурни?
— Познавам вълка.
— Тогава аз ще отида с него! Моите крака са по-здрави!
— Но вие не разбирате вълка като мен! Вървете в лабораторията!
— Добре, едното не пречи на другото. В края на краишата градът
може да се постави под карантина. Поддържайте връзка с мен!

... На горната площадка на зданието се разхождаше вятърът. В
пролуките между облациите нервно мигаха звездите. Бледи, още
беззвучни светковици раздираха небето над хоризонта. Ноздрите на
вълка жадно поемаха вятъра. Миризмите минаваха и изчезваха като
редове на бързо прелиствана книга на фона на далечния мириз на
ливадите и горичките. От градските миризми най-ярко се открояваха
изпаренията на смазочни масла, киселите миризми на металите,
дразнещите с вкус на стъкло аромати на полимерите. Вятърът
довяваше хиляди оттенъци и носът на вълка ги ловеше като локатор.
Вятърът и помагаше, и пречеше. Помагаше му, защото довяваше
миризми от километри далеч; пречеше, защото ги смесваше и
накъсваше слабите струи. Добре, че поне менеше посоката си и от
време на време спираше. Така вълкът можеше да души целия град,
сякаш се носеше на него. Сел стоеше до вълка, опъната като струна.

Тя знаеше, че Борк щеше да предприеме всичко възможно. Щяха
да бъдат докарани и пуснати по следата специално обучени кучета.

Веднага ще бъдат настроени на новата миризма и използвани всички лабораторни анализатори. Но тя бе уверена, че нито един апарат не може да се сравни с тънкото обоняние на вълка и нито едно куче не би проследило миризмата така, както вълкът, който разбра, макар и понякога от хората, целта на търсениято. Освен това сега всичко решаваха часовете, дори минутите.

Ловейки подозрителните струи, вълкът от време на време се раздвижваше, като че ли гонеше в тъмнината невидими пеперуди. Понякога дълго стоеше неподвижен. Светлините на града долу тревожно трепкаха в неспокойния въздух. Вълкът не виждаше и не чуваше нищо. От вятъра козината му ту настърхваше, ту полягаше на вълни; от време на време Сел го възприемаше като непознат и страшен звяр.

Внезапно той наведе муцуна към настилката. Вълкът подскочи, ноктите му задраскаха по бетона.

— Улових я! Натам, натам... След минута пристигна повиканият реалет. Машината ги понесе над града, отразявайки блесъка на светлините му. Но във въздуха миризмата вече не се долавяше. Сел напразно завиваше надясно, наляво, като ту снишаваше реалета над покривите, ту поемаше към висините... Не казваше нищо на вълка, защото знаеше, че той прави невъзможното.

На края, като попаднаха в поредната по-ниска въздушна струя, вълкът се оживи:

— По-надолу... още надолу.
— Още Надолу?
— Да, да!

Сел се поколеба. Долу беше вентилационният кладенец. Обточеното със светлини устие блестеше като огърлица. Да летят ли нататък? Правилникът забранява това. Да се спуснат с асансьора или пък да продължат пешком? Ами ако отново им потрябва реалета? Няма време.

Сел набра индекса на Борк. Появилото се на екрана лице на космонавта изразяваше досада и припяност. При вида на Сел то се успокои и светна:

— Намерихте ли?
Сел му обясни всичко.

— Не се тревожете! — почти я прекъсна Борк. — По дяволите правилника, аз ще се договоря с патрулната служба. По-бързо, колкото се може по-бързо!

— Живи ли са?

— Да, но това навсярно е квазиживот... Не ме разпитвайте. На свобода са може би две или дори три семенца.

— И те...?

— Чакаме окончателни резултати. Веднага ще ви съобщя.
Изключвам.

Екранът угасна.

Реалетът неподвижно висеше над отвора. Вятърът леко поклащаше машината като закотвена лодка. Отворът на вентилационната шахта беше малко по-широк от диаметъра на реалета.

— Дръж се, вълчо...

Реалетът полетя надолу като камък. Само на скорост и само по този начин можеше да се извърши маневрата при страничен вятър. Замъркаха се лампи, междуетажни прегради, изплашени лица по галериите.

— Още надолу ли?

— Да.

По-надолу кладенецът беше закрит с филтрираща решетка. Сел включи сирената и вкара реалета в наземния етаж. На половин километър се намираше транспортният шлюз. Намалила скоростта до минимум, Сел караше реалета над движещата се улица, точно над главите на хората. Отдолу се зачуха викове. „Какво ли си мислят за мен?“ — мярна се в ума й. Очите ѝ се премрежваха от светлината. Боботенето на мотора отекваше в стените.

Най-после шлюзът!

— Усещаш ли миризмата?

— Да, да!

Вълкът дишаше, като че ли беше тичал дълго. Преследването на врага, който заплашваше Сел, го вълнуваше.

В подземния етаж бяха разположени транспортните arterии, складовете и комуналните служби. Стените на тунела ограничаваха видимостта. Да летят тук бе направо лудост. Сел поведе реалета по онази страна, където не можеше да се появи насрещният експрес. Той

щеше да мине край тях само на два метра от лявото крило на реалета. Беше много рисковано, но Сел реши, че ще кацне, ако се срещнат. Дано задният експрес да успее да спре, дано тя успее да се вдигне до неговото появяване.

Грохотът ги настигна още в мига, когато се показва перонът. Тя успя да дръпне машината встрани и се понесоха над перона. Чакащите експреса хора се разбягаха изплашени. По-нататък нямаше смисъл да летят. Сел и вълкът изскочиха от реалета. Някой извика подире им, но те не обръщаха внимание. Да, такава паника още никой не бе предизвиквал.

Вълкът тичаше на зигзаг, Сел едва успяваше да го следва. Стълба, преход, пак стълба... Сел почна да се задъхва. Вълкът забави крачка. Хората край тях застиваха като статуи. Тази картина — едрият могъщ вълк и бързащото подире му тънко момиче в бяло, с коса като черен плам ги вцепеняваше.

Квадратна площадка. Вратите на единия асансьор се разтвориха. С два великолепни скока вълкът изпревари Сел. Някаква стара жена тъкмо се канеше да влезе в кабината, когато вълкът с мек тласък я застави да се отдръпне. Жената извика и в този вик вълкът улови нотки на същия онзи древен, ативистичен страх, пробуждащ се понякога и у него като родово наследство от онези далечни дни, когато вълците са се бояли от хората, а хората — от вълците.

— Какво има, вълчо...

Рязката болка в гърдите пречеше на Сел да говори. Вместо отговор вълкът сложи лапа върху обувката на жената.

— Вие... вие... — жената се задъхваше от негодувание и страх.

— Извинете, вдигнете си, моля, крака...

Тъй като жената бе загубила и ума, и дума, Сел сама вдигна крака ѝ. В шева на подметката ѝ тя видя две познати песъчинки. Наоколо се бяха наಸбрали възмутени хора.

— Извинете! — подхвърли Сел на жената и другите, като вадеше джобния си видеотелефон. — Борк, намерихме ги, намерихме! — завика тя, щом светна екранът.

— Колко? — припряно последва въпрос.

— Две.

— Сел, може би са три.

— По-тихо, моля ви! — Жената крещеше нещо и пречеше на Сел да слуша. — Аз не на теб... Толкова ли е сериозно?

— По-сериозно едва ли би могло да бъде. Размножавайки се, те поглъщат топлината. Могат да замразят планетата. Никога не бих повярвал, че е възможно подобно нещо. Но фактите... Ние сме самонадеяни глупаци, осмеляваме се да съдим, без да подозирате колко малко знаем... Търсете, Сел, търсете! Сега ще обявим на всички... Викат ме, извинявайте!

Сел не забеляза как се въздира мълчание. Хората, които бяха чули разговора, побързаха да направят път на момичето.

— Почваме всичко отначало, вълчо! — тихо каза Сел.

Когато се изкачиха горе, бурята вече бе започнала. Светкавиците се пречупваха в прозрачните плоскости на стените, отблясъците им пълзяха по куполите и арките; тътнеха гръмотевици. Водните талази ту блясваха като сребро, ту изчезваха в тъмнината. Светлинната струя, обляла Космическата кула, сякаш кънтеше.

Дрехите на Сел се намокриха, щом излязоха на откритата площадка. Вълкът дълго се въртя наоколо, но нищо не подуши. Седнаха в реалета. Времето минаваше, ръцете на Сел изтръпваха, стискащи кормилото. Навремени тя се свързваше с Борк. Отговорите не бяха успокоителни. Никъде нищо.

— Може би все пак са били две.

Сел се опитваше да придаде бодрост на гласа си, но той издаваше нейната умора. Устните на Борк трепнаха:

— Не — решително каза той. — Всички песъчинки са се устроили.

— И продължават ли да се делят?

— Вече не. Но дали ще е е задълго? Досега няма нито един случай с четвърто поколение. Търсете третата, сега, докато са замрели.

— Търсим я. Вълкът не можеше да си намери място в кабината. Съгласно разпореждането градът всмукваше въздух само през външните надземни шлюзове, насочваше го към центъра, за да го изхвърли после вертикално нагоре. Това нарушаваше нормалната циркулация, в града сновяха вихри, затова всички миризми се събираха и въртяха около прелитащите реалети. На моменти му се струваше, че я е уловил. Но всеки път надеждата угасваше, преди още да се е разгоряла. Може би търсената песъчинка е била отнесена в дълбините

на колектора, а може би още преди да завали, вятърът я бе запратил далеч от града, какво ли не можеше да се случи с нея. Ноздрите на вълка се раздуваха като мех, никога досега не бе напрягал така способностите си. От време на време му се струваше, че е уловил следата.

„Наляво, нагоре, надолу, надясно! — Сел изпълняваше като автомат. Навсякога за първи път в историята човек се подчиняваше така безпрекословно на вълк. — Не, не е същата миризма. И все пак е съвсем необикновена. Не е на стомана, нито на дърво...“

— Наляво.

Сел послушно зави.

— Нагоре! Спусни се! По-близо!

— По-близо не може. Ще се врежем в зданието.

— Трябва.

— Сигурен ли си?

— Странна миризма.

— Ако песъчинката се е намокрила, миризмата ѝ може да се е променила неузнаваемо, не като на земните материали. Това ли искаш да кажеш?

— Може би.

— Накъде да карам?

— Натам!

Тесен корниз опасваше зданието. „Онова“ се намираше нейде по средата на корниза. По стъклена стена не можеха да се изкачат. Оставаше да кацнат с реалета на балкона и оттам...

Балконът беше малко по-широк от реалета. Вълкът изскочи, щом Сел отвори вратата. А нея вятърът тласна обратно на седалката. Вълкът се промуши през парапета. Сел погледна надолу и ѝ стана страшно. Но вълкът вече вървеше по корниза, сякаш беше дъска, сложена на земята. Дъхът на Сел замръз. Метър, още един, още, още... Вълкът спря. По широкия му мокър гръб два пъти пробягна мълния.

„Зашо се бави?“ — недоумяваше Сел. Не се решаваше да викне, за да не го уплаши. Навел муцуна към корниза, вълкът се опитваше да направи нещо. Сел се надигна, обхванала хладните перила. Вълкът вдигна глава. И изведенъж Сел разбра: вълкът бе намерил онова, което търсеха, но не можеше да го вземе — липсваха му послушните

човешки пръсти, ония забележителни, нежни и гъвкави творения на природата.

Сел настръхна. Вълкът се връщаше по корниза. Можеха, разбира се, да се извикат на помощ двигатели за птичи полет, но кой можеше да бъде сигурен, че водните струи няма да повлекат песъчинката до тяхното идване. Точно в подножието на зданието зееше фунията на колектора за дъжд. Там свършваше всичко. Но сът му допря коляното на Сел. Думите бяха излишни. Той настояваше тя да действува. Сел прехвърли крак през перилата. Движеше се като в треска и в същото време странно спокойно. Опрая гръб о зданието. Стъпалата й се поместиха на корниза. Знаеше, че не бива да гледа надолу. Гледаше направо пред себе си и виждаше само игления връх на Космическата кула. Устременият към небето огнен стълб й даваше въображаема опора. Направи крачка. С гърба си чувствуваше и най-малката грапавина по стената. Краката й сякаш не бяха нейните. Още една. Отстрани биеше вятърът. Колкото по-силно се опираше на зданието, толкова по-осезаемо ставаше поклащането му. Амплитудата на люлеенето беше нищожна, но нарушаваше равновесието, което Сел с мъка пазеше. Стената на зданието, като опряна в гърба длан, меко, но непреклонно подбутваше тялото на Сел. Тя замря, разперила ръце. Сега вече се олюляваше и Космическата кула, а заедно с нея и Сел. Тъмната бездна привличаше погледа като магнит. Сел затвори очи. Всичко изчезна, остана само равномерното люлеене на стената. И страничните талази на вятъра. И студът, сковал тялото й. То бавно се нагласяше към ритъма на поклащането, съзнанието търсеше равнодействуващата, която би му дала устойчивост. Със затворени очи Сел направи няколко крачки. Всичко беше много просто, ако не беше въображението. Защо ли си затвори очите, щом във въображението й веднага се появиха и пропастта долу, и тесният корниз, и падането в бездната, започващо със... слабост в краката, празнота в цялото тяло, трескави усилия, отчаянието на последния миг, последния замах...

Въображението натрапваше своя трескав ритъм. Тръпки полазиха Сел. Тя се заклати, загубвайки равновесие, задъхаха се от ужас. В този миг нечии здрави зъби я стиснаха за глезната. Сел облекчено въздъхна. Призраците отлетяха. Вълкът стискаше крака й като с клещи. Отмалялото тяло изведнъж получи опора.

Сел не се решаваше да отвори очи. Почиваше си от зловещата игра на въображението. Хватката на вълка здраво я държеше над пропастта. Едва сега разбра цялото безумие на постъпката си. Само решителност, мъжество и самонадеяност не достигаха, нужен беше и опит. Отдавна щеше да бъде долу, ако не беше опората, която й даде вълкът. Ако не беше чувството за реалност, което той й възвърна.

Твърдата хватка на зъбите му й подействува като команда.

Тя премести единия си крак, издърпа другия. Не биваше за нищо да мисли, трябваше само слепешката да се движи, подчинявайки се на насочващата хватка на вълка. Чисто механични действия, подпомогнати от зъбите му, обхванали глезена й като в менгеме. Щом изчезна страхът и угасна въображението, всичко се оказа много просто. За да не наруши блаженото спокойствие, Сел не отваряше очи. Тялото вече само пазеше равновесие, след като разумът престана да му пречи.

Най-после леко стискане й подсказа: „Стоп!“ Предстоеше най-трудното — трябваше да отвори очи и да погледне надолу.

Светковици непрекъснато раздираха небето. Сел гледаше само грапавата, измита от дъжда плоскост на корниза. Стори й се, че вижда песъчинката, но това може би бе само игра на светлинни. Трябваше да се наклони. Вятърът смени посоката си и сега духаше в гърдите — още една невярна опора. Прегъна коляно, пренесе тежестта на него. Каменната плоскост се уголеми, приближи се.

Докато Сел навеждаше тяло, някъде съвсем наблизо се заби свистящият нож на светковица. Но това не й подействува така, както предполагаше. Съзнанието устоя, съсредоточено върху една-единствена задача. Само нейде в дълбините му се прокрадна предишният страх.

Сега Сел ясно видя песъчинката. Тя лежеше на самия край на корниза. Може би щеше да пролежи още дълго там, а може би ей сега вече нямаше да я има. За известно време светковиците стихнаха. После наново блеснаха няколко изведнъж. Песъчинката заискри като диамант. Сел бързо протегна ръка.

... Когато се озоваха пак на площадката, Сел се опря на стената. Подът леко се олюляваше. Ръката й се облегна на гърба на вълка. Сърцата им биеха еднакво лудо, но Сел почувствува как постепенно се

успокоява поривистото дишане на звяра, на чието въображение бе достъпно почти толкова, колкото на човешкото.

Долу лежеше умитият от дъждъ град. Техният град. Успокояващо потропваха дъждовните капки. Подът се олюляваше все по-слабо и по-слабо, докато на края съвсем притихна.

ПАРИЖ СИ СТРУВА ЕДНА МЕСА

— И тъй, детето се роди — каза шепнешком Валах и изтри ръцете си с парцал.

Горд уморено кимна.

Машината висеше във въздуха, без да се опира на нищо. Маслената следа на предния овоид приличаше на присвito око — изглеждаше, сякаш машината наблюдава хората. В пролуката между нея и платформата свободно можеше да мине дете. Беше толкова тихо, че рядкото прашене на осветителната тръба под свода изпълваше целия огромен цех.

Зад Горд и Валах се бяха струпали група хора. С еднаквите си комбинезони те всички приличаха на работници, макар че дори инженерите бяха по-малко от притежателите на научни степени и титли. Открояваше се само пълната, в черен преливащ се костюм фигура на Мильонер — специалният представител на директората. Той беше скръстил ръце на корема си и с радостна усмивка бързо оглеждаше присъствуващите. Лицата на създателите изразяваха сложна смесица от чувства. Сега Машината съществуваща самостоително, тя беше факт, над който никой нямаше власт. Трудно беше да повярват, след като толкова години я бяха изграждали в съзнанието си, толкова години материалът се съпротивляваше, капризничеше, докарваше ги до бяс, до изчерпване на силите, но трябваше да бъде съживяван ден след ден, едва ли не на всяко винчче, на всеки нерв да бъде вдъхван живот. В секундата, когато тя потръпна и започна да се издига, всички тези хора направиха такова мислено усилие да ѝ помогнат, да я подтикнат, че сега изпитваха уморена празнота, която бавно се изпълваше със съзнанието за пълен и очевиден успех.

Всички заговориха някак отведенъж и безсмислено.

— Виси, дявол да я вземе!

— Сега и ръцете си можем да измием.

— Ама е красавица, а?

— Знаете ли, още не ми се вярва...

— Ех, не се сетихме да счупим бутилка шампанско!

Потупваха Горд по рамото, дърпаха го, а той смутено се усмихваше. Златните рамки на очилата на Милионер проблясваха, той се промъкна и здраво стисна ръката му.

— От името на управлението...

— А също и от името на господа бога и дружеството на майките

— кърмачки — промърмори Валах. — Ох, как ще се наспя днес!

— Да, да — бързо подхвани Милионер. — Разбира се, разбира се, трябва да си починете. Искам само да ви напомня, че утре в десет е докладът пред разширения съвет, ще присъствуват отговорни лица от...

— Слушайте, Милионер, поне днес бъдете човек — намръщи се Валах. — Да тръгваме — побутна той Горд.

„И все пак създадох това — помисли Горд. — Все пак го създадох.“

Той погледна Машината. Тя приличаше на заспало във въздуха малко китче. Масленото око гледаше човека, като че ли недоумяваше защо е тук тази подвижна бублечка и какво иска тя всъщност.

— Изтрийте маслото — нареди Горд. — Впрочем не, не трябва...

Като остави „гепарда“ на пътя, Горд бавно навлезе в обагрената есенна гора. Краката му загребваха шумолящите мокри листа. След почерпката по случая главата му беше леко замаяна, а в мислите му се беше загнездила тръпчива мъка. Защо е така? Може би просто се е изморил, измъчил? Или беше чакал този момент прекалено дълго, толкова дълго, че и триумфът вече не го радваше? Не, беше го обхванало нещо друго. Опустошителното чувство, че беше отдал себе си на Машината, прелял се бе в нея до капка и сега краката му носят едно лишено от всякакви желания тяло. Будистите говорят за преселването на душите, а колко по-близо до истината би била идеята за преселването на личността на конструктора в създадената от него техника.

Глупости! Макар че, защо не? Двадесет години от живота си бе отдал на нещо, което сега съществува самостоятелно. То е независимо,

както порасналото дете, което рано или късно заявява на баща си: „Край, ти си свободен, отсега нататък живей, както искаш!“

Обратното е, там е работата, че е точно обратното! Отсега той, Горд, ще стане сянка на създаденото. За него ще говорят: „Човекът, който...“ Като че ли е ценен само с това. А може и да е така? Кое е това у него, което го отличава от милиардите човешки същества? Той е обикновен, а създаденото от него е грандиозно. Странно! Нима неговата цялостна и неповторима личност, чувствата и спомените, които са само негови, всичко, с което е живял и живееше, е нищо в сравнение с Машината?

А дори и да е така... Машината е плод на неговата мисъл. Тя е като бисер, произведен от разумна бисерна мида. И докато съществува тя, ще съществува и той, Горд. Творецът трябва да умре в своето произведение.

Е, стига! Той е все още жив и винаги ще бъде Горд, просто сега е малко поуморен и повечко е пийнал...

Листата под краката му зашумоляха по-силно — Горд ускоро крачка. Шосето, където се върна, беше пусто. Вратата на колата беше оставена притворена и вътрешната светлина светеше самотна светлинка. Горд затвори вратата, запали и включи осветлението. Наоколо като мрачна маса тъмнееше гората, от ниските облаци над пътя се стелеше влага и студ. Във вечерния сумрак колата се стори на Горд остров на топлина и уют; светлината от таблото беше проста, надеждна и ясна.

„Дотук беше, приятелю — Горд с любов поглади гланцовата повърхност на кормилото. — Свърши твоят век. Друга машина ще те замени. Имаш нещо против? Никой обаче не те пита...“

Той запали мотора, привично и радостно усети властта си над машината с двеста конски сили.

„Разкисал си се — каза сам на себе си, като набираше скорост. — Ти, победителят. Ти изведе човечеството в двадесет и първия век. Ти!... Изпий хапче за сън и не забравяй, че в десет нула — нула ще те чакат много важни личности. Защото ти си направил Машината. Всички да вървят по дяволите!...“

Шосето пееше под колелата, тополите летяха назад, прилични на старци с протегнати към небето ръце. Назад останаха сънните постройки на фермите, където хора спяха, хъркаха, въртяха се. Вятърът на скоростта накъсваше лая на разтревожените кучета,

наливаше сила в мускулите. Унилостта отдавна напусна Горд, струващо му се, че земята лети и се върти, подчинявайки се на движението на кормилото му.

Събуди се без усилие. Щорите бяха спуснати, в полумрака оранжево светеше циферблатът на будилника до главата му. Мъждиво, като в средата на нощта, проблясваше витрината на библиотеката.

Стрелките наближаваха осем. Можеше да не скача, можеше да се поглези както през ваканциите в детството. Главата му беше свежа, отпочинала, мислите течаха плавно, тонът им беше светъл, вчерашното настроение бе забравено.

Без да гледа, Горд включи телевизора. В тишината на стаята нахлу възбуденият глас на говорителя.

— ... антигравитацията. Официалният представител на фирмата, господин Мильонер, вчера заяви, че успешното изпитание на антигравитационния двигател на доктор Горд означава революция в техниката на транспорта, строителството, междупланетните полети. „Тежестта е победена! — каза представителят на фирмата. — Скоро човекът без усилия ще достигне най-отдалечените планети на Слънчевата система.“ Подробности не бяха съобщени, но ние се надяваме...

Речта на говорителя беше прекъсната от телефонен звън. Започва се! Като изключи телевизора, Горд вдигна слушалката.

— Да, слушам... Валах? Радвам се да те... Какво, какво? Как така няма да дойдеш на съвещанието? Не разбирам... Какво лице? Слушай, ти просто си прекалил... Какво? Успокой се най-после! Сега ще дойда, чакай ме!

Горд с досада оставил слушалката. С Валах вечно се случва нещо. Както при всички трудности, ръката му по навик се протегна към цигарите. Пламъчето на запалката го накара да зажуми. Нервното дръпване опари дробовете му. Горд се закашля, скочи, дръпна щорите, бързо пресече спалнята и ослепен от нахлулата светлина, в бързината закачи с крака си стола.

Като изруга, той машинално разтри удареното място и изведнъж откри, че по плата на пижамата пълзи нещо нелепо, зелено и че това нелепо нещо е собствената му ръка!

Поразен, той продължаваше да гледа как се движат пръстите му, до вчера толкова обикновени, а сега невероятно чужди, страшни, уродликовезели.

Смъкнатата пижама отхвърча настрани и огледалото равнодушно отрази цялото му кошмарно, немислимо, зелено от главата до петите тяло. Като не можеше да осъзнае веднага внезапния и ужасен факт, Горд още няколко секунди тъпо гледа своето изображение в огледалото, стиснал в пръстите си спокойно димящата, забравена от него цигара.

Телефонът звънеше упорито. Горд дълго време не го чуваше. На края чу и сковано вдигна слушалката.

— Чуй, Валах, с мен е същото...

Но това не беше Валах. Гласът в слушалката ревеше, молеше, хлипаше — не можеха да се разберат думите. „Светът е полуудял“ — спокойно помисли Горд.

Светът действително беше полуудял, защото ридаещият глас принадлежеше на Мильонер.

Зад прозореца се простираше искрящият сняг. Широките лапи на елите се свеждаха под тежестта на белите наметала, но сините прозрачни сенки напомняха за близката пролет.

— Слушам те — каза Горд, без да се обръща.

— Това е всъщност. — Валах хвърли изгорялата клечка в пепелника, не улучи, но не я вдигна. — Мислиш да спориш с изводите на медицинските светила? Глупаво е.

— И безполезно ли?

— И безполезно. Повтарям по точки. Първо: именно антигравитацията придава на кожата този изумителен жабешки цвят, който къса от света тебе, мене и всички, които са били в контакт с работещата машина. Второ: срещу това, както твърдят медиците, няма защитно средство. Лекарство също. Дали позеленяването е безвредно за здравето? Дори и да е така, вечният зеленикав загар не е никак нормален. Никой не иска да стане зелен негър. Гнусен цвят. Затова антигравитацията няма да съществува. Съжаляваш ли?

— Глупав въпрос...

— Извинявай. Горд се обръна с гръб към прозореца. На яркия фон лицето му изглеждаше черно-зелено.

— Слушай, Валах... Ще ти върна твоя въпрос в малко по-друга форма. За какво живее човек?

— Е, знаеш ли! — Диванът изскърца под Валах, с босата си пета той почеса другата. — Остави тези фантасмагории на философите.

— Нямаш ли свое мнение?

— Как да ти кажа... По чисто наблюдателен път съм установил, че хората живеят, за да ядат, пият, спят, да се размножават, тоест, за да живеят.

— Не виждам с какво този човек се различава от животното.

— Че той не се различава.

— Тогава за какво той измисля различни машини?

— Дявол го знае!

— Лъжеш... Когато ние по цели денонощия се мъчехме над Машината, ти беше весел, свеж и си подсвиркваше. През тези дни ти имаше всичко, но не му обръщаше внимание, нужна ти беше само Машината. Не обръщаше внимание нито на яденето, нито на съня, нито на пиенето, нито на здравето. Сега отново имаш всичко, но нямаш Машината. И ти не ставаш от дивана, отпушнал си се, търкаляш се по пижама, изпадаш в мрачни настроения.

— Загарът, мили мой, зеленият загар! Знаеш ли, не обичам да бъда прокажен. За какво обаче е целият този разговор?

— Искам да ми стане ясно къде и в какво сме се излъгали.

— Струва ли си? Биолозите в един глас твърдят, че ефектът на позеленяване — наистина изящен термин, нали? — не е могъл да бъде предсказан.

— Аз не за това. Може би самото откриване на антигравитацията беше грешка?

— Гледай къде отиде! Според тази логика и двигателят с вътрешно горене не трябваше да бъде изобретен, а?

— А кой е доказал, че автомобилите, машините, ракетите са ни направили по-щастливи?

— Кой, кой... Мога да ти кажа само, че ние с теб щяхме да бъдем къде-къде по-щастливи в пещерите. Нито лаборатории, нито чертежи, дори и криминален роман нямаше да можеш да прочетеш и алкохолът нямаше да е открит, за да удавиш в него скуката.

— Значи, ситостта още не е всичко?

— Стига! — Валах рязко се повдигна. — По дяволите философията. Да, да, искам да се занимавам с Машината! И ти искаш! Дори и три пъти да позеленеем! Умираме от безделие, нали? Е, и какво? С антигравитацията е свършено. Точка. Това, което ние направихме, изисква прекомерно голяма цена. Вие раздавате картите, вие — Богът. Разбъркайте картите отново, може сега да ни потръгне и да създадем нещо безвредно — полезно, например самопочистваща се от мръсотията обувка. Ние с теб едва ли сме останали без сили...

— Не ви ли обезпокоих? — чу се на вратата гласът на Милънер.

Видът на Милънер беше делови и целеустремен. Той седна, постави чантата в краката си, избърса запотените от студа очила. Трудно можеше да се повярва, че преди няколко месеца този човек ридаеше на телефонната слушалка. Сега той изльчваше самоувереност и дори жабешкият цвят на лицето му изглеждаше не като уродство, а като знак за приобщаване към някаква особено висока каста.

— Господа — започна той стремително, — поръчано ми е да изясня отношението ви към идеята за по-нататъшното използване на антигравитацията, като се вземат пред вид всички обстоятелства.

— Ние много мислихме върху това — обясни Горд. — Използването на автоматични антигравитатори е много перспективно в Космоса, тъй като при него се изключва контактът на апарата с хората. Нещо в тази насока...

— Извинете, Горд, бихме желали да разгледате проблема пошироко.

— Тоест?

— Космосът е само една от сферите за приложение на антигравитацията. На Земята, например в строителството...

— Изключено! Трябва да знаете, че както показваха измерванията, спектралният радиус на действието на антигравитационните вълни на инсталациите от типа „подемен кран“ е от един до два километра. Разбира се, в особени случаи, в пустинята...

— И на края, в сферата на транспорта — Милънер сякаш не чуваше думите на Горд.

Горд сви рамене и хвърли на Валах поглед, в който ясно личеше въпросът: „Ти разбиращ ли нещо? Аз не!“

— Моля ви, полудявайте без мен. — Валах размаха във въздуха голата си пета и демонстративно се обърна към стената.

Този жест не направи впечатление на Мillioner.

— Кажете какво мислите по този въпрос? — повтори той. И тъй като Горд гледаше неразбиращо, добави: — Накратко казано, става дума за използване на антигравитационните машини с участието на хора.

— Намерили сте средство за защита?! — изтръгна се от Горд. Дори Валах обърна глава.

— Не.

— Тогава лекарство?

— Също не.

— Тогава...

— Да, да, да! — възкликна Мillioner. — Не ме гледайте, като че ли... Съществува мнение да се завърши разработката, да се пуснат машините в серия и да се използват, независимо от страничния ефект.

В стаята стана много тихо.

— Мillioner, вие сериозно ли? — проговори на края Горд.

Резкият смях ги накара да потръпнат. Като прекъсна смеха си, Валах посочи с пръст Мillioner.

— Този господин не умее да се шегува. Та той е човек — магнитофон, нали така, Мillioner?

— Ако обичате!...

— Валах, стига — Горд направи крачка към Мillioner. — Това, което казахте, по-точно това, което чрез вас са казали други, е чудовищно. Разбирате ли вие това?!

— Не — усмивката на Мillioner беше почти тържествуваща.

— Тогава няма за какво да говорим.

— Все пак моля да ме изслушате. Не можете да отречете, че широкото и неограничено използване на антигравитационните двигатели означава нова ера в техниката. Строителството на жилища, на заводи ще се превърне в детска игра...

— По същество! — изръмжа Горд.

— Накратко казано, вие ясно си представяте какъв е активът. Пасивът е само един: зеленият загар. Дайте сега обективно да преценим.

— Погледнете нашите лица. Погледнете своето лице!

— Това са емоции. Загарът е безвреден. Е, хората ще станат зелени, какво пък толкова? Има хора с бяла кожа, има с черна, жълта,

червена. А сега всички ще имат зелена, в края на краищата ще изчезне расизмът.

— Вие сте глупак, Милионер. Расизмът се обуславя не от цвета на кожата, а от...

— Съгласен съм, съгласен! Аз просто така го казах. Е...

— Момент! Как се почувствувахте, когато станахте зелен? Забравихте ли? Ако тогава, преди изпитанията, ви бяха направили предложение да получите антигравитация, но да позеленеете или да не получите, но да си останете бял — какво бихте отговорили?

— А вие?

— Аз?...

— Разбиращ ли накъде клони? — гневно промърмори Валах. — Сега той, както и ние сме изгнаници. Прокажени. А пък ако всички станат зелени...

— Вие не сте логичен — очилата на Милионер енергично блеснаха. — Та вие казахте, че аз съм човек — магнитофон. Така да е, аз не се обиждам, не всички могат да бъдат гении. Но нима магнитофонът, и при това зелен, може да реши самичък...

— Той е прав — замислено каза Валах. — Просто вятърът е задухал в друга посока. Извинявайте.

Горд бързо крачеше из стаята.

— Не разбирам — каза той едва чуто. — Нищо не разбирам! Кой е решил това? Съветът на директорите ли?

— Предложението е съгласувано на много високо ниво.

— Как може човек със здрав разум да се откаже от собственото си лице заради каквото и да било, та ако ще е и най-великолепната машина?! Или самите тези „големи хора“ смятат да се скрият на Антарктида?

— Каквото не знам, не знам. И не мисля. Впрочем, ще си позволя да направя догадката, че те са се съгласили не по своя воля.

— Какво, какво? Кой може да им диктува? Да не би избирателят?

— Жivotът, драги Горд, животът.

Горд уморено се отпусна в креслото. Поклати глава.

— Глупости, бълнуване, свински сън. Всички зелени?! А, разбрах... Парите. Капиталовложенията, които трябва да се оправдаят. Доходите, които трябва да се приберат, ако ще целият свят да пропадне.

— Отчасти сте прав.

— Отчасти?

— Разбира се. Макар и да съм човек — магнитофон, както току-що ме определихте (по-рано вие, Валах, ме наричахте така зад гърба ми, но аз не се сърдя), нека аз от ваша гледна точка да съм само противен чиновник, но все пак имам някоя и друга мисъл. Искате ли?

— Моля ви, това е любопитно — прихна Валах. — Изречете я.

— За вас аз и преди бях зеленичък. Квакаща жаба.

— Е, знаете ли!...

— А нима не? Човек второ качество. Администраторче. Надзирател — съгледвач. Наистина ние, менажерите, ви отвръщаме с не по-малко презрение. Но не е там работата. Ако на Земята имаше братство, единно общество без всякакви там каствости, вражди, ако светът се управляваше от разума, а не от конкуренцията, хората можеха да почакат с антигравитацията. Спокойно всичко да се изучи, премисли, претегли... Но ние живеем в реален свят и той ни диктува своите закони.

— А вие, както се оказва, сте комунист по душа! — саркастично се усмихна Валах.

— Ще ви помоля...

— Оставете — глухо каза Горд. — Накратко, искате да кажете, че ако не ние, то други ще осъществят антигравитацията.

— Разбира се! Диктаторите не са се свършили, а те пет пари не дават за някакъв си там морал и естетика, ако работата мирише на ново перспективно оръжие.

— И затова трябва да подражаваме на фашистите? Прекрасно! Нов вариант на ситуацията: „Хитлер, атомната бомба и свободните Съединени щати“. Толкова свободни, демократични и човеколюбиви, че за това могат много да разкажат жителите на Хирошима. Добър урок ни беше даден тогава!

— Реалността си е реалност. Защо обаче трябва да драматизираме? Антигравитацията все пак не е бомба, а позеленяването съвсем не е лъчева болест.

— Кажете това на хората, които затрупаха вестниците с протести срещу нашите безчовечни опити.

— Сега, струва ми се, вие приемате нашата демокрация сериозно. Не се беспокойте, утре няколко красиви актриси, популярни

певци, високопоставени дами и десетина славни „ момичета от народа“ публично ще заявят, че зеленият цвят на кожата е най-красивият и че те самите искат да позеленеят. И ще позеленеят, бъдете сигурни, и така ще създадат мода. В края на краищата общественото мнение ще ви помоли да продължите работата си.

— Не разбираете ли, че при антигравитацията могат да се окажат някакви други, по-малко видими, но затова пък по-вредни свойства?! Аз, аз съм виновен, че не помислих за това по-рано, но сега вече гърмът удари!

— За това трябваше да се мисли още през деветнадесети век — внезапно каза Валах. — Или по-рано.

Не само Горд, но и Милионер го погледнаха с недоумение.

— Да, по-рано! Когато създаваха автомобила, нима мислеха, че газовете ще започнат да душат хората? Прекрасно средство за транспорт, какво повече се иска! А сега те тровят. От тях хората не позеленяват, но както често се случва, загиват. Ала ние и сега не се отказваме от колите, дори напротив.

— Валах!

— Какво Валах? Или ти не забелязваш как Милионер, по-точно господарите му оборват всичките ти възражения?

— Моите? Нашите!

— Твоите! Аз лежа, мълча и слушам. Правя изводи. Дали ми харесват, или не? Но, мили мой, в нашето общество не машинистът управлява влака, а влакът вози машиниста. Следователно стой на поста си или скачай. Точка.

— Но нима, нима ти вярваш, че милионите хора, каквато и реклама да направиш, по собствена воля ще се съгласят да се откажат от своето естество? Че нашите имена няма да бъдат прокълнати?

— Намерил си за какво да се вълнуваши... Първо, ако не ние, то други. Второ... Та огледай се! Всяка година само в Америка има сто и петдесет хиляди жертви на автомобилни катастрофи. И нищо, пътуваме си. А тук — зелен загар. И толкоз! Отначало е странно, диво, но затова пък оригинално, безвредно и на края патриотично. Мога дори да подхвърля на Милионер един лозунг: „Антигравитацията ще ликвидира пътните произшествия“. Чиста истина между другото. Да живее всеобщото позеленя-я-ване!

— Аз ще си го запиша — бързо каза Милионер. — Това е разумно предложение.

— Да ви вземат... — в очите на Горд блеснаха сълзи, той се обърна. — Нима ние сме само билярдни топки по време на игра?!

Валах меко се смъкна от дивана и сложи ръце на плещите на Горд.

— Напразно, приятелю — тихо каза той. — Милионер не е Мефистофел и ние не сме фаустовци. На нас самите много ни се иска да работим над Машината. Ние не можем да живеем без това. И животът е по-мъдър от нас. Появрай ми, Париж си струва една меса, както беше казал онзи неглупав френски крал...

НА ЧОВЕКА Е ПРИСЪЩО...

Омайващо, прекрасно, почти забравено небе! Разтвори се и ги прие след еднообразието на Космоса, където има само звезди и мрак, след дългото заточение — вихушки, светли облаци, отблясъци на море, зов на твърдина. От блесналите в илюминаторите лъчи лампите помръкнаха. Да се загасят, по-скоро да се загасят тези жалки заместители на слънцето! Нека истинска, пропита с въздух светлина нахлуе във всяко кътче, да изпъди и последната сянка.

Хората се щураха насам-натам, споглеждайки се с недоверчива, радостна усмивка. Така са излизали от катакомбите. Така излизат и от Космоса.

Обзети сякаш от нетърпение, затракаха експрес — анализаторите. Има кислород, може да се диша, има вятър, който ще облъхне лицата, има вода и зеленина, съвсем като на родната планета.

Свердлин хвърли бегъл поглед нагоре, където застиваше виолетовата далечина на напуснатия Космос. И бързо сведе очи. Не бива да си спомня, не бива.

Ето я наградата за всичко. Един след друг се спускаха долу автоматите — разузнавачи. Предаваните от тях hologрами за чуждия свят изпълниха целия еcran. Бял пясък край море; степ, над която се реят птици; отъпкана от животни пътека... Както на Земята. Почти както на Земята. По-ярко, отколкото на Земята.

Лавина от цифри в екраните на анализаторите. Температура, налягане, влажност, радиация... Апаратът се задави и мълъкна: смилаше органиката. Бактерии, треви, вируси, насекоми, спори, фитонциди, окапали листа...

Хората чакаха, вълнуваха се. С нетърпение и надежда. Поспаднал бе предишният безгрижен възторг. Лицата се съсредоточиха.

— Добро не чакай...

Всички трепнаха. Разбира се, пак Фьокин — единственият, който не се зарадва, когато видяха небето.

— Ти си пессимист! — нахвърлиха се върху него. — Не грачи без време!

— Какво? — Фьокин изпукна с уста, устните му се изкривиха. — Дощя ви се без скафан드리 да се поразходите, а? Истински въздух да подишате? Ах, момчета, момчета... По-добре не се надявайте на хубаво.

— Защо? — запита Свердлин.

— Защото — вече сериозно отвърна Фьокин — трябва да се предвижда най-лошото. Тогава няма да се разочаровате, ако най-лошото се събудне... А най-приятната радост е неочекваната. Както виждате, моят пессимизъм ви обещава повече щастие.

— Не — поклати глава Свердлин. — Не. Аз очаквам от тази планета всичко и очакването ми носи радост. Срам ме е да призная, но дори очаквам да се осъществи моята малка заветна мечта. Да открия тук такова кътче, каквото няма дори и на Земята, но каквото често ми се присънва. Уединено езеро, цялото на светли и тъмни ивици, нежен пясък под босите крака, стройни, извисяващи се до небето дървета, топло време, тишина...

— Носталгия — строго забеляза лекарят. — Присънва ти се нашенско езеро сред наши ели. На Земята колкото щеш такива места.

— Но навсякъде палатки, вили или плацове за реалети.

— Или комари — добави Фьокин.

Звънна сигнал и спорът бе забравен, защото следваше информацията. За вируси и животни, за дървета и птици, за цветя и микроби. За живота, който във Вселената е много по-голяма рядкост от гения сред хората.

— Маски — разнесе се с облекчение шепот. — Само маски!

Автоматите се презастраховаха. Малко по-други бяха белтъчните вериги тук; състояха се от други аминокиселини, но разликата бе незначителна и това реши всичко: чуждият живот не можеше да бъде вреден за хората. Даже маската бе само предпазливост, можеха да се откажат и от нея.

— Е, Фьокин, сега защо не се радваш?

Нищо не им отвърна. Дори яркото тукашно слънце, не жълто, а бяло, не можа да заличи мрачните сенки по лицето му.

Започна спускането. С рев и грохот космическият свредел прониза атмосферата. Светковици раздираха небето. Пукаше нагрятият

въздух. И дълго след кацането не стихваха гръмотевиците.

„Със сила превземаме планетата — помисли си Свердлин, — мощта на нашите милиони киловата. Като вражеска крепост. Нищо, всичко ще се успокои.“

Наистина всичко се успокои. Вълните в езерата стихнаха, отлетяха обрулените от урагана листа, отново се разтвориха цветчетата. Корабът стоеше сред изгорено голо място, стъпил на могъщите си титанови опори. Границата на пожарището ги отделяше от света на чуждите дървета и треви.

Това не можеше да се избегне. Така изискваше инструкцията — да се стерилизира почвата в зоната на кацането. Да се превърне в пепел. Да не се допусне никакви плевели да оплетат опорите. Излишна предпазливост? Но иначе корабът просто не би могъл да кацне и в деветдесет и девет от случаите този недостатък бе достойнство, това се потвърждаваше и от инструкцията.

Нощ смени деня, измина и тя — локаторите неуморно опипваха околността. Нищо. Всичко, което е могло да избяга, бе избягало, а което не е могло, бе загинало. Нищо не се приближаваше към изкуствената пустиня, нищо не смущаваше покоя. На десетки, стотици, хиляди километри от кораба, проверявайки отново и отново всичко, стояха на пост автомати. Там кипеше живот и по антените на един от тях някакъв паяк вече бе изплел паяжина, сякаш автоматът бе обикновено дърво.

Само разумът е способен да реагира на нахлуването на чуждоземни, но тук нямаше разум, а природата приема еднакво безразлично и метеорита, и звездолета.

Понякога вятърът довяващ до кораба освен миризмата на изгоряло, и мириса на особени цветя и треви, но засега го усещаха само уредите, които безстрастно разпределяха мириса на компоненти: безвреден, безвреден, безвреден...

Все пак миристи им пречеше да спят, защото хората знаеха, че го има.

Милиарди късчета нова информация: най-после бе отменена и последната забрана. Утринна роса бе паднала дори и на пожарището, и изгревът на слънцето завари хората на път. В гората пееха птици. Ръцете инстинктивно изключиха мотора на всъдехода; притихнали, хората седяха и слушаха. Над дърветата се подаде бялото слънце. То

изпращаше в зенита лъч, който трептеше като забита в небето кристална стрела.

— Да тръгваме — каза капитанът.

Започваше дългият експедиционен ден. Всъдеходът пълзеше по сините коренища, разтваряше шумящите треви, заобикаляше мочурищата на блатата, подплашваше шестокраки животинчета с кафяви замислени очи. Изкачваше стръмни склонове, разравяйки почвата, и нова, несмущавана от нищо шир сменяше предишната.

После хората излязоха от всъдехода, стъпвайки неуверено по пружиниращата покривка от червеников мъх. Бяха облечени в леки костюми и само маските ги отделяха от всичко, което ги заобикаляше. Можеха да се наведат и да погалят с длан невиждани от никого цветя; можеха да вдигнат глава и да оставят процеждащият се между листата лъч да гали челата им; можеха да легнат по гръб; можеха да вървят не само по права линия... Дреболия, но колко много означаваше тя за тях след милиардите крачки по правите коридори на звездолета. Непривично им се струваше дори това, че токовете на обувките им затъваха в почвата. Поразително усещане след равния корабен под! Забравили бяха най-простото: че въздухът може да мие тялото с лекия си гальовен полъх, че хладината на сянката граничи с пека на слънцето; дори че съществуват ями... Някой падна, защото краката бяха отвикнали от неравната почва. Падналият пръв се разсмя, след него и другите. Как може да се загубят такива навици и да се наслаждаваш на нещо, което преди не си забелязвал, нито ценил!

Бяха леко опиянени, усещанията също могат да опияняват — формулите предупреждаваха, че ще бъде така. По дяволите формулите! Планетата е гостоприемна, достъпна от полюса до полюса, те са млади и животът е прекрасен!

Има време, ще успеят всичко да свършат. Изследванията могат да почакат, хипотезите ще почакат. Това е тяхната планета! А ти за какво си се замислил, Фьокин?

... Забавно е всичко това. Най-после го постигнаха. Много мъки им струваше, но го постигнаха. Тук наистина не е лошо. Може да се каже, че сме щастливи. Но нали и на Земята се стремяхме да постигнем същото щастие. Само че по-бързо. И без такива трудности. Без дългогодишно отказване от простите земни радости. Без риск, в края на краищата. Да ловиш риба при изгрев слънце и ей такава

разходка по чуждата планета всъщност са равноценнни от гледна точка на удоволствието. Тогава какво сме постигнали?

... Победа, унили пессимисте, победа! Работата не е в количеството, а в качеството. В невъзможното, което направихме възможно. Пораснахме с една глава. Това е! Заякнахме, станахме по-уверени. По-добре почнахме да разбираме себе си. Повече знаем и повече можем. Върхът за алпиниста не е самоцел, дори и той да мисли така. Завземат се не физически висини, а духовни. Без това няма растеж, а там, където няма растеж, започва движение назад и над нас се затваря капакът на ковчега. Тази птица в небето, и тя разбира, че животът е движение. Как се премята, как чертае кръгове над нас... Перата ѝ са истинско чудо: лазур и злато! Страхува се от нас, но ние я привличаме. Всичко неизвестно привлича, защото опасността е там, където е неизвестното, и за да живее, тя трябва да знае. А тя явно иска да живее.

Птичката сви криле. Лазурът и златото блеснаха на слънцето, зачу се вик, и преди още хората да се опомнят, в гърдите на Свердлин се забълска трептящата жива топчица. Ужасен, той я отпъди, топчицата падна в краката му, потрепна и затихна.

Хората, смяни, се спогледаха.

- Това атака ли беше?
- От такава птичка?
- Самоубийство?
- Нелепо.
- А тогава какво?
- Оръжията да са готови!
- Защо?
- За всеки случай.
- Но нашите белтъци са несъвместими!
- И така да е, предпазливостта...
- Внимание! Отзад!

Храстът се раздвижи, някакво тяло полетя към тях почти невидимо в страшната си скорост, светкавицата на интегратора го изпари, преди то да успее да приеме форма и вид.

— Назад! Към всъдехода!

Когато се свлича лавина, съзнанието не успява да забележи първите падащи камъни, които зловещо изтрополяват по склона. После

вече няма камъни, има само маса, огромна, съмтна, бясна в скоростта си.

Така беше и сега. Притъмня, всичко се устреми към тях, смеси се. Летящи, падащи, тичащи на тумби големи и малки същества, сякаш самата природа се бе надигнала в атака, като лавина, като стена! И виолетовите светковици на дезинтеграторите косяха, помитаха, разкъсваха онова, което беше плът от надигналата се стихия, онова, от което до преди малко хората се възхищаваха и което сега, обезумяло, бе въстанало против тях. Те тичаха и унищожаваха всичко живо, ужасени и неразбиращи какво се бе случило, защо идиличното доскоро място изведнъж се бе превърнало в кланица.

— Биосферата се е побъркала! — задъхано извика капитанът, когато херметичната броня на всъдехода ги защити от живия потоп. — Бързо към кораба!

Моторът послушно заработи и тревата, обвила метала, бе смазана от първите завъртания на колелата.

— Стойте... — едва промълви Свердлин. — Стойте, ви казвам!
Стори ми се...

— Какво?

— Гледайте...

Живата маса, която не можаха да спрат никакви изстрели, почна сега да опредява, да се стопява, да се разпръсва на отделни същества, които веднага изчезваха, като че ли не представляваха до преди малко единно сляпо цяло. Скоро само овъглените трупове напомняха за преминалото сражение. И сякаш нищо не се бе случило, все така кротко си грееше слънцето и корените на далечните дървета, незасегнати от опожаряването, все така тихо шумоляха, полюшвани от вятъра.

Никъде досега, в нито една звездна система хората не се бяха сблъсквали с подобна нелепа безсмислица.

— Въпреки всичко това ми напомня на нещо — биологът замислено гледаше купчината мъртви тела, рани в светлата зеленина на чуждия свят. — Аналогията, разбира се, е чисто външна...

— А именно?

— Атака на фагоцитите. Механично нападение върху всичко чуждо.

— Нелепо — каза капитанът.

— Нелепо — съгласи се биологът. — Ако се замисли човек, в случая няма никакво сходство. Никой не нападна нашите апарати, никой не се нахвърли срещу кораба ни...

— Никой не напада сега и всъдехода — добави Свердлин, като хвана дръжката на вратата. — Затова може би всичко ще реши простият опит.

— Къде? Не смей!

— Чакайте. Щом никой не ни нападна и не ни напада, докато сме в тая черупка, значи, ние самите сме виновни за всичко.

— Ние?

— Нашето белтъчно родство и едновременно несходство с всичко, което ни обкръжава. Това не е атака на фагоцити. Организмът приема и метала, и пластмасата, но не приема чуждите белтъци.

— Реакция на несъвместимост? — удиви се капитанът. — Биосферата не е организъм!

— Много странна и затова може би вярна мисъл — каза биологът. — Биосферата, разбира се, не е организъм, но системата е способна да реагира като единно цяло. Макар че... Не, нещо не е както трябва! Къде и кога биосферата се е държала по такъв начин? Къде и кога се е преструвала на достъпна и ни е позволявала да излезем без скафандри?

— Да ни подмамва с лъжливи анализи, да се преструва на кротка, за да ни прогони после толкова жестоко? — въздъхна Фьокин.

— Някой мечтаеше за нова Земя. Някой бързаше да се обяви за оптимист...

Свердлин нищо не отвърна.

— Разрешавате ли да опитам?

— Да.

Излезе от всъдехода, от херметичния сандък, от походния затвор, и стъпи сред цъфтящите треви, синкавия въздух, тишината на горския свят. Лице срещу лице с кротката, толкова земна и толкова близка на всеки човек природа, в която дремеше отпор, сляп и бесен като стихията на тайфуна, призван да смаже човека също като зловреден микроб. И ето, гората засъска, раздвижи листата си, правейки път на уж притихналия живот, ята птици закръжиха в небето...

— Това е — потиснат рече Свердлин и затвори вратата, зад която гъмжаха хиляди същества, чийто напор вече закриваше слънцето. — И

тук са нужни скафандри. Нужна е изолация, за да не ни усещат... Това е, да вървим.

Всъдеходът пое обратно, по предишната си следа, все по-бързо и по-бързо, сякаш бягаше от разочарованието.

Засъска климатичната инсталация, подавайки опротивелия им, роден от химията въздух. Зад прозрачния похлупак на всъдехода сияеше великолепието на чуждия ден.

Пак заточение, мислеше си всеки. Пак в скафандри, сякаш около нас е леденият Космос. Чуждият живот ни отблъска. Беззащитни са само мъртвите светове... А на входа на всяка космическа градина, пред водопадите и горите свети незримо един и същи надпис: „За външни лица вход строго забранен!“

— Впрочем на човека е свойствено да опитомява — внезапно каза Свердлин, когато пред тях се очерта грамадата на звездолета. — Не е толкова съществено кон или атмосфера. И това е прекрасно.

ВИЖДАЩИТЕ НИ

— Съществуват прозорци към миналото. Искаш ли да погледнеш?

Въпросът беше зададен малко лениво, с бегла усмивка, но пръстите на моя приятел избарабаниха по полиранията масичка в съвсем несъответстващ на усмивката ритъм. Неволно погледнах към тях. „Можеш да бъдеш сериозен човек и да мислиш за красотата на ноктите си.“ Безусловно Игнатиев беше сериозен кибернетик, но от известно време започна да се грижи за своя външен вид, сякаш се намираше пред обектива на кинокамера. Така запомних този миг: чашката от изпитото кафе, домашната светлина на лампиона върху политурата, благодушието на отвлечения разговор — и внезапният въпрос, небрежната усмивка, смутеното барабанене на красиво изрязаните нокти.

— Така ли? — отговорих в тон на домакина. — Къде са тези прозорци?

— Да речем, тук.

С гъвкаво движение Игнатиев се обърна към полицата, измъкна една папка, пръсна съдържанието ѝ като ветрило в краката ми. По килима с шумолене се разпияха репродукции на жанрови и портретни картини от стари майстори.

— А! — казах аз разочаровано, тъй като всичко се беше превърнало в плоска истина. — Разбира се, разбира се! Този сurov чично с камизола ни гледа направо от осемнадесети век. А тук виждаме сводница и мило момиче, което и не подозира пред очите на колко поколения го е показал художникът. Това ли искаше да mi покажеш?

— Не съвсем. Да вървим!

— Къде?

— В лабораторията, разбира се.

Без да mi даде да се опомня, той скочи с такава решителност, която рязко пресича всички колебания. Недоумявайки, аз наметнах шлифера си и излязох след Игнатиев.

Институтът беше на пет минути път от дома му през горичката, която разделяше академичното градче на жилищна и производствена част. Леко шумеше дъждът, от мокрите клони бързо падаха набъбнали капки. На пресечките на алеите като живачни светулки светеха фенери. Наоколо нямаше никого, само на шосето ни спря една полска мишка, която беше намислила да пресече асфалта пред самите ни крака. Като наблизихме зданието, подухна мокър вятър откъм реката; градът беше построен на склон, като че ли на същото онова място, където по времето на някой си московски княз е станала лута сеч с татарите. Сега над хълма се извисяващ ажурната конструкция на радиотелескопа. Извитите като дъги антени, както бе отбелязал един минал оттук писател, напомняха богатирски, насочени към небосвода лъкове. От нас сега ги закриваха зданията.

Все така безмълвно се качихме на втория етаж. Игнатиев отключи вратата на лабораторията, светна настолната лампа. Мокрия си шлифер захвърли направо на табуретката; аз направих същото. В сухата миризма на метал, гума и още нещо, типично лабораторно, се прокрадна боязливият аромат на горски дъжд. Върху табуретката застинаха безформените очертания на шлиферите ни. Лампата слабо осветяваше многобуточните пултове, грапавите стени на обемистите анализатори, бъркотията на захранващите кабели, из полуумрака като мътни очи гледаха прозорчетата на всевъзможни осцилографи, терминали и тем подобни.

— Настанявай се — Игнатиев се прокашля, потърка ръцете си, сякаш го тресеше, и приближи към пулта една свободна табуретка. — Сега ще настроя апаратурата.

— И какво ще има?

— „Ще има това, че нас няма да ни има“, както е обичал да казва един селски поп на Пушкин. Всъщност не очаквай кой знае какво. Всичко е само така, първи опити...

Той притихна, свещенодействувайки над нещо, което не се виждаше от гърба му. Горната част на лицето му и сресаната коса мътно се отразиха в белезниковото огледало на терминала като в сънната повърхност на някаква неземна вода. От прозореца духаше, навън все още ръмеше. Едва дочуващото се бръмчене на тока наля пространството зад ребристите прорези в кожуха на съседния апарат с тлееща оранжева светлина. Отместих лакътя си и се настаних по-

удобно. От календара на стената ми се усмихваше красавица в шарен бански костюм. „Гланцово мъртвило“ — помислих аз мимоходом. Не изпитвах никакво особено вълнение, макар да разбирах прекрасно, че никой няма просто така да ме покани през нощта в лабораторията. Но засега най-яркото ми впечатление беше полската мишка, която се разхождаше в центъра на научното градче като у дома си.

Вътре в оживелия терминал нещо басово избуча, заблестяха никакви линии и се разляха на вълни от цветни петна. Звукът веднага секна. Безформените петна в един миг се построиха в изображение. Веждите ми неволно се повдигнаха, защото очаквах всичко друго, но не и върху екрана на терминала да се появи добре познатата на всички картина на Серов „Момичето с прасковите“. Изглеждаше така, сякаш беше предаване от Третяковската галерия. Наистина компютърът толкова точно пресъздаваше всички оттенъци на цветовете, че само светлинната основа на копието, която не приличаше на боя, пречеше да се приеме изображението за картина. Но все пак сигурно не заради това ме бяха домъкнали тук!

— Е, как е? — обърна се към мене Игнатиев.

— Солучливо, сполучливо — смутено промърморих аз. — Невероятно сходство... Това нов начин за копиране ли е?

— Пък понапрегни си фантазията, де — къс смях последва отговора. — Помисли си за какво ни е копие, след като имаме оригинала?

Не отговорих. Когато учените запознават страничен човек с резултатите от работата си, често задават въпрос, на който никой освен тях не може да отговори, и в такива мигове неволно се чувствува глупак. Невинна, но понякога обидна за страничния човек мода! Изглежда, раздразнението се бе отразило на лицето ми, обаче това не направи впечатление на Игнатиев, даже по-скоро го развесели. С жест на фокусник той извади от джоба си пакет цигари.

— Според тебе какво ще направя сега?

— Ще затанцуваш гопак!

— Не, сериозно!

— Е, ще запушиш...

— Така! По един мой жест ти лесно можа да възпроизведеш цяла серия последващи. Извинявай, още един въпрос: на многолюдна улица често ли се бълскаш в минувачите?

— Рядко. Защо?

— Защото и в този случай ти с голяма точност прогнозираш поведението на най-различни хора. Какъв може да бъде изводът? Чакай! Да ти кажа ли за какво мислиш сега? „Докога този тип ще ми мъти главата и ще заобикаля главното?“ Познах ли?

— Горе-долу — отговорих с нежелание. — Извинявай, но всичко това, за което говориш, е доста бanalно.

— Човек се ражда, учи, влюбва се, работи, умира — ако това не е бanalно... но всъщност това е животът! Да оставим емоциите. Изяснихме си, че един-единствен поглед, жест, звук дава обширна информация за човека, възбужда в съзнанието ни аналого-корелационни вериги, което ни позволява да построим вероятностния модел на прогнозата за поведението на всеки непознат. С това умение ние си служим, без да забелязваме, постоянно. У някои хора то е развито до степен на ясновидство. Момент, ще ти прочета нещо...

Игнатиев поривисто извади от чекмеджето на бюрото си книга с тухленочервена корица.

— Това е литературоведски труд, в него има един спомен на Станиславски за Чехов. Слушай! „Веднъж в гримърната ми влезе един близък за мен човек, много жизнерадостен, весел, възприеман в обществото като малко лекомислен. Антон Павлович през цялото време много внимателно го гледаше и седеше мълчаливо, със сериозно лице, без да се намесва в разговора ни. Когато господинът си отиде, Антон Павлович през цялата вечер непрекъснато идваше при мен и ми задаваше най-различни въпроси за този господин. Когато започнах да го питам каква е причината за това внимание към него, Антон Павлович ми каза:

— Чуйте, та той е самоубиец.

Това съчетание ми се стори много смешно. След няколко години с изумление си спомних за това, когато узнах, че този човек наистина се е отровил.“

Игнатиев шумно затвори книгата.

— Та така! Сега за нашата техника. Компютърът може да бъде наречен усилвател на интелекта. Всички негови свойства — като започнем с обикновеното смятане и свършим с... каквото поискаме. Сега нека се вгледаме в момичето от картината.

Като обърна глава към терминала, Игнатиев докосна някакъв превключвател.

Отначало не се случи нищо. Все така равно светеше еcranът, все така си стояха прасковите пред момичето, все така неподвижен беше погледът му, все така неизменни бяха отдавна положените от художника светлосенки. И изведнъж тези сенки се разместиха! Трепнаха като че от движението на облак зад прозореца. И веднага, като от появила се сълза, заблестяха очите на момичето. То мигна. Стискайки прасковата, мръднаха крайчетата на пръстите му.

Стори ми се, че табуретката под мене се превръща в люлеещ се надут балон. Конвулсивно прегълъщайки, аз се свих, за да запазя ако не физическото, поне душевното си равновесие.

Междувременно устните на момичето трепнаха.

— Нима още никой не се е вкаменил, докато ви позира? — каза тя предизвикателно. — Странно...

— На кого?! — извиках аз, целият наведен към терминала. — На кого говори?!

— Ама че въпрос — разбира се, на Серов! Да фиксираме момента.

Сухо изщрака превключвателят. Момичето си остана така, с полуутворена уста. Нейният влажен, малко умолителен, едновременно протестиращ и едва усмихващ се поглед беше устремен право към мене. Тоест, разбира се, не към мене — към художника. Към человека, който отдавна не е между живите. Както впрочем и самото момиче...

Но то току-що се движеше! Говореше! Живееше в пространството на терминала! Това нямаше нищо общо с киното, то реално беше тук, именно сега, и трябваше само да се натисне копчето, за да продължи неговият самостоятелен живот!

Отскочих назад, без да свалям очи от нея.

— Не! — изтръгна се от мене. — Откъде е известно, че този глас е неин, че тези думи са нейни?!

Отговорът не последва веднага. Обърнатото в профил лице на Игнатиев изглеждаше застинало на фона на нетрпващите отблъсъци на екрана.

— Гласът, разбира се, е синтезиран от компютъра — проговори той глухо. — Както и движенията, и думите й. Вътре няма нищо друго освен движение на електроните... И въпреки всичко това са нейни

движения, нейни думи, нейният глас. Ние никога не сме го чували? Да, така е. По същия начин никога не сме стояли на брега на мезозойското море и все пак познаваме топлината му, солеността му, сякаш сме се къпали в него. Между облика на човека и неговия глас съществува определена взаимовръзка. Може да не се съмняваш, всичко е проверено. Преди по-малко от сто години тя е говорила именно така. И самата тя не би могла да си спомни по-точно този миг...

Почувствувах, че по гърба ми пропълзяха ледени мравки.

— Тя гледа така, сякаш ни вижда — едва успях да проговоря.

— Не — поклати глава Игнатиев. — На миналото не е дадено да се вглежда в бъдещето. Само ние я виждаме.

— Оживяло минало...

— Страхувам се, че дори сега не можеш да си представиш до каква степен оживяло! Искаш ли да погледнеш Серов в този миг? Да чуеш отговора му?

— Но нали него го няма на картина!

— Но има снимки, рисунки, спомени за него и семейството на Мамонтови, още е запазен домът, където се е случило всичко това. В компютъра са заложени всички наши знания за онова време, а животът на известните хора е много по-лесно да бъде моделиран, защото за тях са запазени най-много сведения. Но даже постъпките на обикновените хора, ако те поне веднъж са били докоснати от лъча на изкуството... Ето, гледай!

Игнатиев стремително се обърна към пулта. Екранът мигна, угасна, отново мигна, озари се от люлякова светлина; плъзнаха се неясни сенки, изчезнаха, появи се вече нещо друго, устойчиво — брези, бродеща между тях женска фигура. В предвечерния здрач слабо светлееше лице. Открои се по-ясно. Ахнах. Същото момиче! Не, вече не е същото — пораснало е...

— Моделиране на по-нататъшната съдба — почти без да отваря устни, коментираше Игнатиев. — Компютърът произволно търси друг отчетлив миг от живота й... Аха! — той тържествуващо посочи скалата. — Деветдесетпроцентова достоверност, а времето — единадесет месеца и шест дни след нарисуването на картина! Интересно, интересно, и аз още не съм виждал това, да погледдаме какво е правило тогава нашето момиче...

Тя нищо не правеше. Забави крачки, сякаш изнемогнала се подпра на стъблото на една бреза. Вероятно през тънката рокличка на девойката бе проникнал вечерният хлад — тя бързо и зиморничаво потрепна с рамене. Лицето ѝ бе бледо. Или така изглеждаше в мрака? Този път изображението не беше съвсем отчетливо. Ясно се виждаха брезите, но на израза на лицето като че ли не му достигаше завършеност. Или просто беше възбудено? Нещо в него се променяше ежесекундно. Надежда, нетърпение, страх?

— Какво става с нея? — попитах с настойчив шепот. — Къде се намира?

— Откъде да зная! — със същия шепот ми отвърна Игнатиев. — През осемнадесети век Кювие разбра как може само по една костица да се възстанови обликът на цяло същество, а ние се опитваме, все още само се опитваме... Тихо!

Зад огледалото на екрана се слуши нещо. Изведнъж лицето на девойката засия, тя цялата се устреми напред — тъмнокоса, с пътни устни, радостно — трепетна. Това беше неосъзнат порив. Сякаш опомнила се, тя веднага сведе поглед, небрежно се облегна и като повдигна очи към небето, побърза да си сложи маската на мечтателен покой. Впрочем, притворството не ѝ се отдаваше. Забравих, че гледам в екрана! Реална беше смрачената гора, реално беше повдигнатото към дървото объркано лице на девойката, реална беше пътната тишина на лятната вечер, в която внезапно изтрещаха сухите съчки под нечии вече близки стъпки...

Видях врязващо се в пространството мъжко рамо.

Изпреварвайки мисълта ми, ръката на Игнатиев се стрелна към пулта. Терминалът изгасна, изображението — не, самото минало! — изчезна в него.

— Не може! — със звънтящ глас извика Игнатиев. — Прекалено... прекалено интимно е...

Вдървено кимнах, взех шлифера си, с треперещи ръце го навлякох. От стенния календар в упор ме гледаше гланцовото мъртвило в шарен бански. Мъртвило ли? Бързо отместих поглед. Игнатиев мълчаливо изключи апаратурата от мрежата. Без да си разменим нито дума, излязохме на улицата.

Все още ръмеше. Блестеше асфалтът, черен и мокър, светеха прозорците на къщите отвъд гората, капките сънливо шумоляха в

листата, ниските облици надвисваха като влажен и топъл пухен юрган. В локвите се пречупваха отблясъците на фенера. Всичко беше както винаги, както обикновено, уютно и тихо в шумолящия дъжд, само в зданието зад нас бе останала машината, която широко отваряше миналото.

— Слушай! — поривисто хванах Игнатиев за рамото. — Ако това е само началото, какво ще бъде след десет, след сто години?

— Какво ще бъде ли? — стрелна ме той със странна усмивка. — Ще бъде това, че нашите потомци, ако пожелаят, ще чуят и твоя въпрос, и моя отговор.

Издание:

Димитрий Биленкин. Живият пясък. Научно-фантастични разкази
Издателство „Георги Бакалов“, Варна, 1983

Съставител: Димитър Пеев

Рецензент: Людмила Стоянова

Редактор: Каталина Събева

Оформление: Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев

Рисунка на корицата: Текла Алексиева

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактори: Пламен Антонов и Асен Младенов

Коректор: Ани Иванова

Източници:

„Марсианский прибой“, „Молодая гвардия“, М., 1968

„Ночь контрабандой“, „Молодая гвардия“, М., 1971

„Проверка на разумность“, „Молодая гвардия“, М., 1974

„Снега Олимпа“, „Молодая гвардия“, М., 1980

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.